

עיר וקדיש מזו שמיא נחית

טל תשבת מפיו זרעו

ספר יסוד התשובה

בזוהר דא יפקון מן גלותא

והמשכילים יזהרו כזוהר הרקיע

ספר יסוד התשובה

אשר אסף וקיבץ ותיקן וסדר אחד מבני עליה ושמו מופלא.
הספר הקדוש הזה מלא דברי מוסר מזוהר הקדוש, ומכ־
תבי האריז"ל, ראשית חכמה, עמק המלך אלשיך הקדוש,
של"ה הקדוש זי"ע, ועוד, הרוצה לשוב לבוראו ילמוד בזה
הספר לעשות ולקיים ככל הכתוב בו וימצא מזור ותרור
פה לנפשו היחידה, ויעלה מעלה מעלה, ויתן לו מהלכים
בין העומדים האלה לזכות לשוב לבוראו תשובה מאהבה
בנפש חפצה ולקיים התורה בשמחה.

יוצא לאור על ידי "מפעל הזוהר העולמי" סניף בת ים
רחוב בר יהודה 50 בת ים יצ"ו ארץ ישראל
טל: 052-7651911
ז"ך אלול שנת ה' תשע"ד

רבי שלום יהודה גראס שליט"א
האדמו"ר מהאלמין
חיבר למעלה מאלף ספרים
על כל מקצועות התורה

סניף בת ים
רחוב בר יהודה 50
בת ים יצ"ו ארץ ישראל
טל: 0527651911

ספריית אגודת חסיד חביב
אהל יוסף יצחקי
ליובאוויטש
ארה"ב - U.S.A.

בעד"ת

זה ספר

יסוד התשובה

בו יתבאר תקוני תשובה. לכת השוכחה. היא כת
מטריד בת מי זהב"ה. ההולכים אחרי שרירות לבם
הרע. וקצר המצע שהשתרע. ובהתורה חטאתם אשר
חטאו וישבו מדרבם הרעה. לאמר אלכה ואשובה אל
אישו הראשון. ילמוד בזה הספר לעשות ולקיים ככל
הכתוב בו. וימצא מזור ותרופה לנפשו האוסללה. גלמודה
ושכולה. ויעלה מעלה מעלה. ויתן לו מהלכים בין
העומדים האלה. וסר עונו וחטאתו חכופר. ותטב לה'
משור פר. חברו אחר מבני עלי' ושמו מופלא כאשר
יתבאר מעל"ד בהקדמה. נדפס ע"י מהר"ד אהרן
יוסף הכהן בודק מ"ס בחצר כה"כ חרשה דת"ס :

נדפס בלבוש שנת תקני"ב וכעת הובא לביה"ד מחדש בהוצאת
בית מסחר הספרים של הרבני הנגיד מויה מאיר יהיא"ל
פעלדינגער נ"י מו"ס במונקאטש .

ארדעססע :

Feldinger Majer
Munkács, (Ungarn).

מונקאטש .

ברפוס של השותפים בלייער עץ קאהן

סנת תרנ"ז לפ"ק

Blayer & Kohn, Munkács 1896.

הסכמת

בעל המחבר ספר משנת חכמים. ה"ה
הרב האי גאון מוהר"ר יוסף אב"ד דק"ק
זאמשטש והגליל :

יקוד תשובה ועמוד דקעצודה לשמור דרך ען החיים להיות יד
הדה. לתורה ולתעודה. וטרם
ישפוכי הניס הזוכים. יס"ס לקדושתו ית' הרעיונים. וישגה צלחתו
הצנה עולם דשני ורעננים. אז ינהגו עלמות ויפרח בשושנים. ויש למקרא
לקרות כל יום דרכי התשובה למחות חזן החושי אשר נאסו הצוכים.
ויצא תחומים. שהשם צרחוניי יהא עוזר לו לפתוח לו צירי. חמונים.
להצין חושי צינה לעשות למלאכת שווי כוונים. והנה צווי ללציו צא
חלי המופלא מוהר"ר אהרן יוסף צהרצ המנוח המופלא צחקידות
ופרישות מי כפחלי הירן הכהן נוק"ק זאונשטש והראה לי חיבור כחמד
הנקרא צטס עוב יסוד התשובה וראיתי כונה דפין וידעתי
כאמנה. שכל מי שיראה ויצא צחיכה. יצאן שכל דצרו דצרי ישר. ולא
ראיתי סס המוצר. אך שפתי שפתי דעת וצינה. וחלי הוא חיבור
יקוד התשובה שהוצאו המוצריי שדפס כצר צקי ק'. ולמיחש נוצעי
החורכי מוהר"י שאחר היגיעות שיגע להעלותו על מוצה הדפוס להיות
הכונתו צחץ חרונה. יצא אחר ויוסוג גזולו להיות לו לונה. ע"כ ילחתי
צארור נוקיג גזול רעהו עד נוסך בשם שים צלי רלוי מוהר"י ושונע
צטון צטח צושטען ונושענה. הכ"ד המדצר לכצוד ההורה ולומדיה.
יום ו' ר"ח אב שנת **הוא יישר** אורחותיך

הק יוסף צהגאון מוהר"י יצחק זללה"ה.
מזאמשטש

הקדמה

ב

כשמו כן הוא כולל צקילור ספרי מוסר וכל ערכי תקנת חסודי על כל חטא פרטי וציחוד תיקון קרי שהוא צריח הונעור ותיקון צריח הלסון עהס חטאי המלויי וטכחי צעויה צרוצ העולם . כל תיקוני חסודה הללו מלוקטו ומצוקר מכל הפוסקי ומספר עמק המלך וספר ויחל משה ומסאח טאלות וחסודת ומסוך ספריי הנחמודי טלח הוצחו צרשטיח חכמה וצטליה וצטאח הונחצריי היה הרצ רציו משה חלטיך ומכחצי קודש חי קדוש מרצר החחרון צומן והרחסון צמעלה היה החלקי המפורסס כרח מואוד מואורי יחק לוריח זליה ומספר חסד לחצרהס המצוארי כל מיני חסודה וכל ערכי תיקוני חסודה . והחועלת היולח מזה הספר הס רציי המעלה החי היא גדולה למעלה להעיר לצות צני חרס לעלות למעלה צמעלה עולה והכפלה מעלות החסודה המצוארת צחורה וצכציחי וצכחוציס וצט"ס וצמדריס וצזוהר חרש וצתיקוני ומי לנו גדול מוהרצ ציה יוסק טסהירו הונגיד טיהי לו טיעור מיוחד צכל יוס צספרי מוסר וצזוהר וחחחקן מצואח להדיח דחף צהגיע זמן הקן חינס כגחלי חלח צלירוף החסודה וכן הוא צהקדומת תיקוני זוהר צמענה חליהו הנציח עיה לרשציי זליה . והמעלה חצי הוא להטוחל והדורש חל המורה . להורות לו דרך חסודה ודרך החיי טלח ילטורך הרצ המורה ללדקה לחפס צספריי הונפורי צהס תיקוני חסודה על כל חטא פרטי חי הנה וחמד הנה וצפרטו טלח כל חרס זוכה להיות לו הספריי מלוייס צידו . והמעלה הגי הוא לצעל חורה העוטה דצר עצירה ויחצייט צה להודיע כגעי מוכאוציו להמורה יפרט כפיו חל הספר הזה הנרשס מעלייד וינחל לכפשו מוזר וחרף . וכדי לזכות חת הרציי חסף וליקטו וצירר צעירח דמון חצרייח החיצור הלזומכל הספריי הנחכרי לעיל מעלייד ורצו חסף וקצן ווספר קנה חכמה ומחנות טעמו ומינווקו עמו לח לכה ליטח טמו על טפהיו :

מפתחות

פרק א' צו יתי טהחורה והחפלי חינה רלוייה כ"ח חחר החסודה ולח די טחינס רלוייס חלח טנעכט עליהס על החורה טלמוד ועל החפלה ומעטיי טוציי טעטה קודס החסודה כי נתן כח חל

יסוד התשובה

פרק א'

בהיות כי קודם תורה ותפלה לריך תשובה תחלה כי אם לא שז כראוי אין תורתו רלויה ונוקזלת לפני הקציה כמ"ש הכתוב ולרשע אומר אלהים מה לך לספר חוקי וכתיב הר"ח פ"ג ונשער התשובה וז"ל ולזה כיון ר' יהודה זר אילעאי צאוורו אשרי נוי שעמלו צתורה ועשה כחת רוח לזולרו פיי שעוסק זה ונטוקה נחטא ועון קלא הונלך ונשתעשע צו וצתורתו . אזל נוי שהוא מלא קרחון לואת עונותיו אין תורתו כחת רוח לצורלו והטעם הוא כי צעקת התורה האדם ונושיך השכינה עליו וצתורתו נקי נחטא ומלאה השכינה כסא ונושב שצו תשצ ותנוח כאדם היושב צכסא הנותקן כראוי שהכסא הוא כחת רוח לו כן התורה הנקייה היא כסא ונותקן לשכינה שתשרה צו . אזל צהיות אדם ונלולכלך צכתנים של עונותיו אין התורה שורה צו כי אין צו כסא לשרות לא התורה ולא השכינה . כי כל קון ומכאוצ ונומאר ליושב על הכסא ולכן קודם כל ירחץ לואת עונותיו צתשובה כראוי ואח"כ יעסוק צתורה ויקח דנויון מהדין הפשוטו צגמרא צנוקוס שיט ריה רע אקור לעסוק שם צתורה וצתפלה ומדע שהעונות נקראו לואה כג"ש אם רחץ ה' אם לואת צנות ליון ולכן כל הקדושים העליוני ונתרחקי ונונו אף צעסקי צתורה ומליכו שלא עמדה תורה לדואג ואחיתופל: כי שניהם אין להם חלק לעה"צ אצפ"י שהי' דורשי' כונה נואות הלכות צמגדל הפורה צאויר ועיקר התשובה מציא לידי תורה ומעשים עכ"ל. וגדולה מוצו אמרו איתא צר"נו וכן צכהצי האר"י זלה"ה וצחה"ל כל הנועשי' שהאדם עושה והתורה שהוא לומד והוא רשע לא די שאינו מוסקי כח ואונון צקדושה אלא אף גם מוסקי כח צק:יפה וכענש על לימודו כי נאחר שהרשע מלא תוך הקליפה הוא משפיע אל הקליפה וגם אם לא שז כראוי אין תפלתו רלויה וכמ"ש צגמרא אמר אציי צתעניתא עד פלגי יומא מעיינו צמילי דנתחא ומפלגי דיומא ריצעא דיומא קרי ומפטרי וריצעא דיומא צעי רחמי ואיפק אלא לא ס"ד וכו' . גם כתיב צכסר חרדים צכס ר' קעדיה הגאון צטצ"ל ז' דצרי' אין תפלתו שנעמעת ואחר מהם אשר גצרו עונותיו ולא עשה תשובה שנאמר עונותי: מצדילים ציכס :

וקדם

בעזרת השם יתברך

ספר יסוד התשובה

בו יתבאר תיקוני תשובה לבת השובבה, היא בת ממר"ד בת מי זהב"ה, ההולכים אחר שרירות לבם הרע, וקצר המצע מהשתרע, ובהתודה חטאתם אשר חטאו, וישובו מדרכם הרעה, לאמור אלכה ואשובה אל אישי הראשון, ילמוד בזה הספר לעשות ולקיים ככל הכתוב בו, וימצא מזור ותרופה לנפשו האומללה, גלמודה ושכולה, ויעלה מעלה מעלה, ויתן לו מהלכים בין העומדים האלה, וסר עונו וחטאתו תכופר, ותטב לה' משור פר, חיברו אחד מבני עליה, ושמו מופלא כאשר יתבאר מעבר לדף בהקדמה.

נדפס ע"י מוהר"ר אהרן יוסף הכהן בודק, מ"מ בחצר בית הכנסת חדשה דת"ם

נדפס בלבוב שנת תקנ"ב

וכעת הובא לבית הדפוס מחדש בהוצאת בית מסחר הספרים של הרבני הנגיד מוהר"ר מאיר יחיאל פעלדינגער נ"י מו"ס במונקאטש שנת תרנ"ז לפ"ק

ועתה יוצא לאור מחדש

ז"ך אלול שנת ה' תשע"ד

על ידי מפעל הזוהר העולמי

סניף בת ים

רחוב בר יהודה 50 בת ים יצ"ו ארץ ישראל

טל: 052-7651911

תוכן העניינים

א	הקדמת המוציאים לאור - מפעל הזוהר העולמי
א	הוספות המוציא לאור
טעם	למה פתח הרמ"א זכרונו לברכה חיבורו על שולחן ערוך, בעניני יראת שמים
ד	ובענין קיום שויתי ה' לנגד תמיד
א	תקון לגאולה האמתית מטעם הרבנים הגאונים מארי דארעא קדישא בשנת תרפ"א
ו	לפ"ק
ז	ילמדו הזוהר והתקונים אלף פעמים בסוד האלף לך שלמה
ח	מודעה חדשה מטעם רבנים הגאונים מארי דארעא קדישא לשקוד על למוד הזוהר לגמר
ח	בארץ ובחוצה לארץ אלף סיומים
ח	דברי הגאון כבוד מורינו הרב רבי יצחק ירוחם דיסקין שליט"א
ט	יצא לאור על ידי מפעל הזוהר העולמי בהוצאה מחודשת ז"ך אלול תשע"ד לפ"ק
י	הקדמת הרה"צ המביא לבית הדפוס
יא	מפתחות
טו	פרק א'
טו	מי שהוא מלא סרחון צואת עוונותיו אין תורתו נחת רוח לבוראו
טז	כל המעשים שאדם עושה והוא רשע מוסיף כח בקליפה והוא נענש על לימדו
טז	קצת דברים המביאים אל התשובה, ושלא ינצל מהדין הגדול והנורא כי אם על ידי
טז	תשובה
יח	פרק ב'
יח	צריך ליתן דין על כל אחד ואחד שדש בעקביו
יח	צריך לחפש אפילו בדעות הרעות שיש לו ולשוב מהם
יט	ישוב אפילו מספק עבירה
יט	יפשפש בעסק מצוה, שמא לא עשה לשמה
כ	השמר לך בשובך בתשובה שלא תשאיר שום עוון שלא תתקן אותו
כ	הדרך הטוב והישר שיעורר האדם את עצמו אל התשובה עד שלא יבואו עליו
כ	יסורים
כא	אל יאמר האדם חטאי הם רבים עד אין מספר אין אפשר שיהיה לי כפרה ויתייאש מן
כא	התשובה
כא	שורש גדול אל התשובה - יחשוב בלבו דרכיו ויפשפש במעשיו כפי כוחו
כב	"כי תצא למלחמה על אויבך" - הם יצרך וסיעתו

- צריך שיהא זריז וזהיר מאוד לבל יהטא עוד..... כב
- פרק ג'**..... כב
- ספק עבירה צריך יותר חפוש מעבירה..... כג
- טעם התענית בעשרת ימי תשובה..... כד
- טעם התענית שמתענים בערב ראש חודש..... כד
- תענית חלום - טעמו..... כד
- ענין ד' צומות..... כד
- ענין תענית חתן ביום חופתו..... כה
- תענית שמת בו אביו ואמו..... כה
- ענין תענית ציבור על כל צרה שלא תבוא..... כה
- בלי הכנעת הלב ופשפוש מעשים לא יבוא לידי תשובה..... כז
- סוד התענית - כמו הקרבן שאינו מועיל בלא תשובה..... כז
- אדם שהרבה לחטוא לא יעשה סגופים עד אשר יתחזק לבו בחרטה גמורה..... כח
- התעניות הם כדי שעל ידם יבוא בני אדם לפשפוש מעשים..... כח
- לא שק ולא תענית גורם, אלא תשובה ומעשים טובים גורמים..... כח
- התענית אינו עיקר..... כט
- מפרסמין את החניפין מפני חילול השם..... כט
- השרוי בתענית יהא דואג ואונן..... כט
- כל יום התענית יהא בתשובה ותפילה וצדקה ותלמוד תורה כנגד כולם..... ל
- יתן ממונו לצדקה ביום התענית..... ל
- פרק ד'**..... ל
- קודם שיבאר דרכי תשובה אחר שפשפש ומצא, נביא קצת דברים המעוררין את האדם לתשובה..... לא
- טוב שיפול לפני השופט של מטה, משיפילוהו ויכוהו בית דין של מעלה..... לא
- צריך לעשות תשובה, שפגם בכל העולמות..... לב
- פשפש מעשיך ותראה כל המקומות אשר פגמת..... לב
- כי יהטא ואשם אין תפילתו נכנסת ולא נשמעת..... לג
- גם למלאכים המלווים לאדם מגיע עלבון גדול, כשאדם חוטא מתאבלים עליו..... לד
- פרק ה'**..... לה
- לבאר הדבר, איך שייך לומר שהאדם בחטאו יוכל לפגום במידות עליונות..... לה
- ענין גלות ישראל בכל העולם לברר ולהעלות נצוצי הקדושה שנפלו לתוך הקליפות בחטא אדם הראשון..... לה
- אחרי צאת נפשו מהגוף מפשיטין ממנה מלבוש זכויות ומלבישין אותה בגדים

לז	צואים
לז	איך יעלה הטמא עם הטהור?
לז	פוגם במידות עליונות, על ידי חוט המשוך משורש נשמתו למה שבאדם
לח	החוטא - מסתלקת ממנו רוח קדושה ושורה עליו רוח דמסאבא במקום קדושה
לח	מפני מה מועיל חטאת על שוגג?
לט	פרק ו'
לט	ה"עולם" טועים וחושבים, שתכלית התשובה היא הצום והתפילה, אך עיקר התשובה אינם מקיימים
מ	ב' פעולות טובות הצריכים אל התשובה
מ	פעולה א' היא חרטה ועזיבת החטא
מא	צריך גם וידוי בפה
מא	מסגולת הוידוי הוא לסלק ממנו כל המקטרגים
מב	מי שמתודה ולא נשבר ליבו בקרבו עונשו גדול
מב	זה שאמר: "על חטא שחטאנו לפניך בוידוי פה" - רצונו לומר, שהיה הוידוי רק בפה ולא בלב
מב	אין השכינה שורה על האדם אלא אם כן הוא נמצא שלם בקיום התרי"ג מצוות
מג	כל ישראל ערבים זה לזה
מג	כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה
מד	יעביר הדמעה על ידו
מד	העוונות הרשומות על הנפש הם מכות ונגעים וצריכים רפואה
מה	פרק ז'
מה	פעולה ב' הצריכה אל התשובה לגרש המשחיתים אשר השרה עליו מבחוח
מו	אם בא עבירה לידו ופירש ממנו ב' פעמים עשה ב' מצוות
מו	המשחית הוא לעולם הנייתו במקום שנברא
מו	המלאכים אשר בראו על הדרכים היו מתאבלים שם
מז	אם עשית תבילה של עבירות, עשה כנגדן חבילות של מצוות
מז	צריך השב - תחילה לבער קוצי עוונותיו, ואחר כך יעשה מצוות
מח	מרפא תחילה פנימיות המכה, ואחר מרפא חיצוניתה
מח	פרק ח'
מח	"כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו"
נא	אין השראת שכינה אלא אם מושלם בכל תרי"ג מצוות
נב	מה שאי אפשר לקיים - יתוקן על ידי שמירת שבת כהלכתו

נב	פרק ט'
נג	טבילה לשם תשובה
נה	אין טהרה אלא במים
נה	ראוי לבעל תשובה להיות נוהג בעצמו נזיפה
נה	צריך בעל תשובה להיות שומע חרפתו ואינו משיב
נו	המעלה בכל התשובות למרק החטאים והזדונות והפשעים, הוא טבילות העלבוניים והחרופים והגדופים
נו	דרכן של בעלי תשובה להיות שפלים וענוים ביותר
נז	צריך בעל תשובה לשבור תאות ליבו ולהיות מופרש מהתענוגים
נז	צריך בעל תשובה ששיב גם אחרים לעבודת הבורא יתברך
נז	פרק י'
נז	התענית והסגופין הם להתיך הזוהמא הנשאר בו בבית ובחוץ
נח	על ידי בכי ומספד ועל ידי שק ואפר וטבילות מגרשים גם כן הזוהמא הנשאר בפנימיותו
נח	כן מצינו באדם הראשון שסבל סגופים ותענית
נט	אין התענית והסגופים תשובה, אלא אחר שקיים דרכי תשובה
נט	התענית והסגופים הם להתיך הרושם אשר נשאר בו אחר שגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו
נט	כל המעשים טובים שהאדם עושה והתורה שהוא לומד והוא רשע לא די שאינו מוסיף כח ואומץ בקדושה, אלא אף גם מוסיף כח בקליפה
סא	בעל תורה שאינו יכול להתענות, יטרח לעשות כל מצוה ומצוה ולזכות את הרבים
סא	אם נכשל אדם בעבירה, מה יעשה ויחיה?
סב	פרק י"א
סב	אם חטא בחטא אחד אפילו מאה פעמים, וקיים דרכי תשובה, אינו צריך לקיים הסגופים והתענית יותר מג' פעמים
סג	על ידי וידוי בלב שלם, יכול לגרש כח הטומאה, שנכנס בו בג' פעמים
סג	טעם שהנהיגו קדמונים ביום הסליחות לומר "אשמנו" ג' פעמים
סג	המשחיתים אשר עליו מבחוץ יכול לעשותם גסים ועבים יותר לפי רוב חטאיו
סד	אינו יכול להמשיך עליו יותר מג' כוחות הטומאה בפנימיותו, רק הוא מחזק ומגביר אותם בכח חזק
סה	מי שחטא בחטא אחד מאה פעמים
סה	איך שהציע את דבריו אלה לפני כבוד הרבנים והגאונים דמדינת ליטא ולפני שאר הרבנים גדולי ישראל
סו	אפילו על ידי הרהור תשובה בלב שלם נקרא צדיק גמור

- טו..... אין הזוהמא מתמרקת ממנו לגמרי עד יום כיפור
- טז..... אם עשה תשובה ומת קודם יום כפור, אין נמלט מעונשו של גהינם עד יום כפור
- טח..... התשובה המעולה הוא תיכף למעשה
- הסר מעליך נגעי עסקיך, ואז כשתפנה תשנה ותשמור כל מוצא שפתיך כאשר עם לבבך
- סט..... - זאת עצת היצר הרע
- ע..... יפשפש במעשיו בערב שבת
- עא..... אשרי מי שהוא איש ועושה תשובה בבהרותו
- עב..... על ידי הרהור תשובה בלא וידוי פה, אינו יכול לברוא מלאך קדוש
- עב..... למה קורא "צפצפא" לתשובה?
- עב..... אשרי משכיל אל דא הוא שכיב מרע
- עג..... בנה אב לכל המתים שטעינין וידוי
- עג..... **פרק י"ב**
- עג..... כשישמעו העונשים, יחזרו בתשובה מפני יראת העונש
- עד..... הנשמה דנה את הרשעים
- זה..... כשבא לעורר על התשובה צריך שיפרוש עונשי עולם הבא ועונשי גהינם, ועל ידי זה יבוא לידי יראה ואל התשובה
- עד..... הדין האחד לאדם הוא המיתה
- עה..... במתן תורה פסקה הזוהמא, וכשחטאו בעגל, חזרה הזוהמא
- עו..... אפילו הצדיקים לא יבצר מהם לפחות שעה אחת קודם תחיית המתים לשוב לעפרו
- עח..... מיתת צדיקים היא בלא צער
- עח..... בשעת סלוקם של צדיקים, הקדוש ברוך הוא מראה להם שכרם
- עט..... המיתה היא תקון לצדיק, שעל ידה זוכה להתלבש בלבוש רוחני
- עט..... ענין המיתה, שלא יושפע חיים לנפש ורוח התחתונים
- עט..... הלומד לשמה - מת על ידי נשיקה
- עט..... לא נפטר האדם מהעולם עד שיראה את השכינה
- הקרובים והנאהבים בחיים גם במותם לא נפרדו לקבל את קרוביהם עמהם
- פ..... במחיצתם
- פא..... החוטא לא יוכל לבוא אל מקומו
- פא..... בשעת פטירת הצדיק - חוזרים ומתחדשים מעשיו
- פב..... **פרק י"ג**
- פב..... הכרת הוא העונש המגיע לנשמה לאחר ההפרדה מן הגוף
- פג..... עונש רשעים - עונש כף הקלע
- פג..... הנשמה והרוח אין נפרדים זה מזה ולא שייך בהם כרת

אדם מת באים אליו ד' מלאכים, אחד ממלאכי השרת לכתוב זכיותיו ואחד ממלאכי השרת לכתוב חובותיו ואחד סופר ואחד שממונה עמו ואומר לו קום הגיע קיצך	פד
ג' מינין הם בסוד מיתה האחד המתים על ידי מלאך המות, שהוא שוחט בסכין פגימה אוגרת ומסוכסכת והוא נבילה, אמנם המתים בארץ ישראל הם על ידי מלאך הקדוש והטהור, על ידי סכין בדוק בחרב של הקדוש ברוך הוא, ועמי הארץ הנשחטים כבהמה	פה
כמה יש לו לאדם להסתכל ולדעת בעבודת רבונו בן אדם הולך בעולם הזה וחושב ששלו הוא תמיד וישאר בתוכו לדורי דורות. עד שהוא הולך בעולם, נותנים אותו בקולר אם נמצא לו סגור - הרי נצול מהדין	פו
פרק יד	פז
מאיזה גיל נידון בדין גיהנם	צד
פרק טו	צז
הרשעים מדמים שאין מקום בגיהנם ואינם יודעים שכל מה שחוטאים נתבצר הגיהנם יותר עמוק	צז
ענין הגהינם הוא לעכל הזוהמא	ק
כל אדם מחויב לעבור דרך הגהינם	קא
ז' שמות יש לגהינם נגד ז' מיני רשעים	קב
השאל - חציו אש וחציו ברד	קב
הנשרפים בגהינם חוזרים ומתחדשים כבתחילה, כדי שיהיו עוד למאכלת אש	קב
יטעום הנפש כפי שעור הפעמים שטעם בעבירה	קג
מיני טהרות הם ג' והיותר טוב שבכולם היא התשובה	קג
טעם מדוע נקרא ה"גהינם" כך?	קג
האש שבגהינם, אינו כמו אש בעולם הזה כלל	קג
תשובה לשואל, למה לא הזכיר עונש גהינם בין יעודים הרעים הנאמרים בתורה	קג
פרק ט"ז	קד
צריך לירא מעונש הגלגול, שהוא מר מאוד לנשמה יותר מדיני גהינם	קד
מי שהקדוש ברוך הוא שולח עליו יסורים, והוא מקבל עליו בעין יפה, לא יצטרך לבוא בגלגול	קד
לידע על איזה עבירה בא בגלגול	קו
העיבור שנכנסת בו נשמה אחרת בתוכו	קו
המגולגלים לזכות אחריה להישיר את בני האדם ולא לצורך עצמם אלו מובטחים שלא יחטאו כלל	קו
אם נתגלגל שלושה פעמים ולא התחיל לתקן מעשיו, אז אין לו תקנה ואין מתגלגל יותר	קז

איחור הגאולה כל כך, לפי שצריך גלגולים אין סוף, עד שכל ניצוץ ישלים כל התרי"ג מצוות.....	קז
בני אדם, שאינם יודעים על מה באו לעולם ומה חסר מהם, צריכים לקיים הכל.....	קח
למה הוצרכו ימות המשיח קודם עולם הבא, שהנשמה לבדה אין לה קיום המצוות התלויות בארץ.....	קה
צריך האדם לקיים כל התרי"ג מצוות במעשה ובמחשבה ובדיבור.....	קח
גהינם הוא גרירת המאוס והבאוש לבד וגן עדן הוא רפואות המכות והחבורות.....	קט
טעם הגלגולים של עבירה, מפני שאין הגהינם מתקן אותן.....	קט
צריך לירא מן הגלגול, כי הקדוש ברוך הוא מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה.....	קי
עוד שם, שחיטה כשרה וכוונת הברכה ואכילת הבשר.....	קי
ד' כתות שאין רואים פני שכינה - מגולגלים בחיות.....	קי
בני אדם, שהם עזי פנים היו בגלגול בהמה חיה ועוף טמא.....	קיא
אם מתגלגל בבהמה חיה ועוף יש לה הרגשה, איך היא מקבלת עונשה, כן המגולגל בדומם וצומח.....	קיא
צער גדול מאוד סובלת בהיותה תחילה בגוף הבהמה.....	קיא
מכריזים עונשו ועוונו בכל אותו זמן שגזר אותו העונש.....	קיא
ראוי להזהר בברכה כששותה מים מן המעיין.....	קיב
במה מתגלגלים?.....	קיב
פרק י"ז	קטו
התשובה היותר חמורה היא יותר חמורה.....	קטו
בזה יתוקן גם מה שפגם במדות עליונות.....	קטז
הרוצה שתהא תשובתו שלימה בלב ונפש, לא יתרושל בבקשת ספרים הצריכים לרפואת נפשו.....	קטז
טעם תעניות ג' ימים וג' לילות רצופים.....	קטז
תעניות ג' ימים וג' לילות רצופים.....	קיז
אין לך חטא שמטמא האדם יותר מהמוציא זרע לבטלה בידיים.....	קיז
מכאן עד סוף המאמר במשפט ובצדק. נכנס כבר אחר מדרש תלפיות?.....	קיח
הבנים שהוליד על ידי זרע לבטלה מענישים את אביהם בעת פטירתו מן העולם.....	קיט
נידון בגהינם לדורי דורות במדור שנקרא צואה רותחת.....	קיט
עד היכן מגיע קדושת ישראל לבין אביהם שבשמים.....	קיט
נח לו, שנהפכה שליתו על פניו ולא יצא לאויר העולם.....	קכ
אין דבר העומד בפני התשובה.....	קכ
בחטא הזה אינו יכול לגרש כח הטומאה אלא על ידי שמירת שבת כהלכתו בכל האופנים בדיבור ובמעשה ובמחשבה.....	קכא

- אינו יכול לגרש כח הטומאה שעל הממזר קכב
- אין לו תקנה בתשובה, עד שימית גם אותן המזיקים קכב
- "קריאת שמע" היא החרב ההורגת מזיקים קכג
- כדי להמית המזיקים שהוליד יאמר תפילה זו קכג
- הטעם למנהג ישראל להתענות שובבי"ם קכד
- טוב להתענות אותן התעניות בימי השובבי"ם קכד
- "ונשמרת מכל דבר רע" - הדבר המביא לידי טומאה הוא ההסתכלות בנשים קכה
- איסור מגע אשה קכו
- מרבה שיחה עם אשה גורם רעה לעצמו קכז
- כשם שצריך האדם לפרוש מגוף העבירה, כך צריך לפרוש ממחשבותיה קכז
- אחורי ארי ולא אחורי אשה קכז
- כל הכובש עינו מן העריות זוכה ורואה פני השכינה קכז
- הדבר דומה למי שנופח להבעיר הפחם קכח
- על כל מחשבה ודיבור ומעשה נברא מלאך קכח
- יפנה מחשבתו לדברי תורה קכט
- שלא יעבוד השם ולזולתו אלא לו לבדו קכט
- הגורמים שיטמאוהו בקרי קל
- הרואה קרי יפשפש במעשיו קל
- על ידי הטבילה תחזור נשמתו למקומה קלא
- תקוני הברית קלא
- ובכל אלה האריך ה"ראשית חכמה" ונתן טעם לדבריו קלב
- עוד כמה מצוות המסוגלים לתקון זה קלב
- חטא הזנות גדול מאוד קלג
- עיקר החורבן והגלות היא על זנות, ועל הניאוף נחתם עליהם גזר דינם קלג
- מאן דמתבר באינת' אחרא כאילו משקר ביה בהקדוש ברוך הוא קלג
- עונשי הזנות קלד
- נבאר סגופים לכל אחד ואחד - הבא על אשת איש קלד
- הרובע זכר קלה
- הבא על נכריות קלה
- לעתיד לבוא אברהם יושב בפתח גהינם ואינו מניח אדם מהול לכנוס לתוכה קלז
- הסגופים השייכים לחטא זה קלז
- הבא על בהמה או על עוף וכדו' קלז
- לא פרש מאשתו סמוך לוסתה קלח

קלט	הבא על הפנויה שטבלה לנדתה
קלט	פרק י"ח
קמ	הסגופים השייכים לחוטאים בברית הלשון
קמ	עונש הלץ
קמ	היושב בטל הרי זה מתלוצץ
קמא	ההולך לאצטד"ן הרי זה מושב ליצים
קמא	המדברים דברים בטלים ככופר בעיקר
קמב	המשחקים בקוביא"ת בימי המועדים
קמב	עונש החנפים
קמג	החונף נקרא המדבר אחד בפה ואחד בלב
קמג	החניפים נחלקו לג' כתות
קמג	עוד חנף רע
קמד	אסור לכבד הרשעים
קמד	עונש השקרנים
קמד	לא גלו ישראל אלא בעוון השקר
קמה	יש לישראל לאחוז במדת האמת
קמה	עונש מספרי לשון הרע
קמה	המספר לשון הרע עובר בלאו ועשה
קמו	מתחייב נפשו למות
קמו	"טמא טמא יקרא" - ראוי לסקלו ולהשליכו לכלבים
קמו	ו' חלקים בלשון הרע
קמח	להזהר שלא לקלל בשם
קמט	אל יפתח אדם פיו לשטן
קמט	"ישם אלוקים אחרים לא תזכירו"
קמט	גודל עוון שבועת שוא ושקר
קנ	הנשבע לשקר מכחיש אמונת השם יתברך
קנ	העובר על החרם הוא כמו העובר על השבועה
קנ	כל אלו שחטאו אותם חטאים שצריכים את הנזיפה, עשרה כרוזים יוצאים בכל יום קנ
קנא	המברך ברכה שאינה צריכה
קנא	אף במקום שמתור להזכיר את השם או הכני צריך באימה וביראה ובידים נקיות ובמקום נקי
קנב	המזכירים שם שמים ללא צורך
קנב	דיני נדרים

הסגופים והתעניות השייכים לפרטי חטאי החוטאים בברית הלשון.....	קנג
מסכת חיבוט הקבר.....	קסא
פרק ראשון.....	קסא
פרק שני.....	קסב
פרק שלישי.....	קסג
פרק רביעי.....	קסה
פרק חמישי.....	קסו
האדם החוטא ממשיך קליפה וזוהמת הנחש כפי ערך חטאו, על ידי התשובה יכול לדהות מעליו הזוהמא ההיא שנדבקה בו על ידי חטאתיו אפילו אם הם חטאים גדולים ..	קסז
כל תענוג בעולם הזה מוסיף לו יסורים בחיבוט הקבר.....	קסח
על ידי כמה מצות סגוליות יכולים להיפטר מחיבוט הקבר.....	קסח
הרימה ותולעה בעצמם נולדים מהחטאים והעונות שלו כל רימה ותולעה הכל במספר ובמפקד לפי חטאיו.....	קסט

הסכמת

בעל המחבר ספר משנת חכמים
ה"ה הרב האי גאון מוה"ר יוסף
אב"ד דק"ק זאמשטש והגליל

י"סוד ה'תשובה ועמוד ה'עבודה, לשמור דרך עץ החיים להיות ידו הדה, לתורה ולתעודה, וטרם ישטפוני המים הזדונים, ישים לקדושתו יתברך הרעיונים, וישגה באהבתו אהבת עולם דשנים ורעננים, אז ינהגנו עלמות, ויפרח כשושנים, ויש למקרא לקרות כל יום דרכי התשובה, למחות אבן התועים אשר מאסו הבונים, ויבא תחנונים שהשם ברחמיו יהא עוזר לו לפתוח לו שערי אמונים, להבין אמרי בינה לעשות מלאכת שמים כוונים, והנה בבואי ללבוב בא אלי המופלא מוה"ר אהרן יוסף בהרב המנוח המופלא בחסידות ופרישות מורנו נפתלי הירץ הכהן מק"ק זאמשטש, והראה לי חיבור נחמד הנקרא בשם טוב "יסוד התשובה" וראיתי כמה דפים, וידעתי נאמנה, שכל מי שיראה ויבוא לבחינה, יבחן שכל דבריו דברי יושר, ולא ראיתי שם המחבר, אך שפתיו שפתי דעת ובינה, ואולי הוא חיבור יסוד התשובה שהובאו המחברים שנדפס כבר בק' ק', ולמיחש מבעי התורני מהרא"י שאחרי יגיעות שיגע להעלותו על מזבח הדפוס, להיות חכמתו בחוץ תרונה, יבא אחר ויסוג גבולו להיות לו למכה, על כן יצאתי בארור משיג גבול רעהו, עד משך ששה שנים בלי רצוי מוהרא"י, ושומע ישכון בטח במשעון ומשענה. הכ"ד המדבר לכבוד התורה ולומדיה, יום ו' ר"ח אב שנת הוא יישר אורחותיך [תקנ"ב].

הק' יוסף בהגאון מוהר"י יצחק זצלה"ה מזאמשטש

הקדמת המוציאים לאור מפעל הזוהר העולמי

מראה מקומות, כותרות, וסידורן המפתחות לפני כל פרק וחילקנום לאותיות, כמו כן הוספנו תרגום הזוהר, והדגשות במקומות הנחוצות, והערות והוספות נחוצות להבנת העניין, דבר השווה לכל נפש.

כמו כן הוספנו מסכת חיבוט הקבר, **נעתק מספר שכר ועונש** (חלק א'): מובא בספר הקדוש **ראשית חכמה** (שער היראה פרק י"ב) ובספר **חסד לאברהם** (מעין חמישי נהר א' ב' ג' ד'), וסביב לו ביאור מספר **חסד לאברהם הנ"ל**.

השיר והשבח לחי העולמים, שהגיענו לעת הזאת, להגיש לציבור שוחרי ואוהבי תורה, אוצר בלום מלא כל טוב, מאות מאמרי חכמינו זכרונם לברכה וספרי קודש שנלקטו ליקוטי בתר ליקוטי, דיבורים קדושים ונפלאים, התעוררות בענין התשובה ואמונה בשכר ועונש ועניני יראת שמים שאין איש שם על לב לעבדה ולשמרה, והעלינו את המאמרים האלו על ספר למען יעמדו ימים רבים, ולמען יאירו לדורות הבאים את אורחותיהם.

ובאמת גם מי שהוא תלמיד חכם ולמדן גדול ומתמיד בלימודו, מכל מקום לא נמצא בו שיעשה תשובה בכל יום, ועל ידי זה יגיע ליראת שמים ואהבת השם כראוי באמת, ושיהיה דבוק באמת בהשם יתברך ובעבודתו, או שיתקן אפילו מדה אחת בשלימות על פי התורה.

יסוד היראה ו'תיקון ה'שלם על ידי דרכי התשובה אשר תשובה קדמה לעולם מבראשית, שכידוע מהאר"י הקדוש זי"ע שבדורינו כולם הם נשמות מגולגלות ובעלי תשובה, [ראה בספרנו שכר ועונש ו' כרכים] ונחוץ חיבור זה מאוד בערבי עקבתא דמשיחא.

ספר קדוש זה נדפס למעלה ממאתיים שנה על ידי צדיק קדוש שהדפיס בעילום שם, כמו שידוע הספר ראשית חכמה גם כן נדפס בעילום שם, וכן הרבה צדיקים שפחדו לגלות שמותיהם. הרח"ק שר המסכים כתב, וז"ל: **ויש למקרא לקרות כל יום דרכי התשובה, למחות אבן התועים אשר מאסו הבונים, ויבא תחנונים שהשם ברחמיו יהא עוזר לו לפתוח לו שערי אמונים, להבין אמרי בינה לעשות מלאכת שמים כוונים, וכו'.**

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה לברך על המוגמר להביאו לדפוס הספר הקדוש "יסוד התשובה", מלאכת הקודש הלזו אשר לא נראה ולא נשמע כבושם הזה מעולם כי אין תמורה ואין ערך ליקר תפארת גדולת קדושת ספר הנפלא והנורא הזה, שנלקט מספרים שהם מצדיקים הקדושים שהם היו בכחינת קדשי הקדשים וכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

הוספות המוציא לאור:

פתחנו את הראשי תיבות, הגהות, בדפוס חדש ומהודר, והוספנו מקורות ותוספות

זכות וכו', והוה צנוע וארך רוח ומוחל על עלבוננו.

רואים מזה שלימוד התורה כשהיא לשמה מביאה את האדם לידי אהבת ויראת השם יתברך ולכל מעלות ומדות טובות, אבל הרי צריך להיות לשמה. ובכלל לימוד התורה לשמה הוא שיביא הלימוד לידי מעשה בעניני המדות והמעשים על ידי עבודות הפרטיות, ואז גם הלימוד בעצמו מזכך את האדם ומקדשו ומסייעו הרבה לתקן המדות. אבל אם עוסק בלימוד גרידא בלי עבודה פרטית על יראת שמים ותיקון המדות, לא יבוא למעלות אלו, ואף אם יתעורר לפעמים ליראת שמים ותיקון המדות, אחר כך יתקרב מזה וישכח מכל אלה. ולכן צריך תמיד התעוררות חדש ליראה ולאהבה את השם יתברך ולתקן המדות, שהוא יסוד כל עבודת האדם בעולם הזה.

וידוע מה שאמר רבן של ישראל **החתם סופר** זכותו יגן עלינו, שכאשר נודמן לו יום אחד שאינו עוסק בספרי מוסר, הוא מתקרב מעבודת השם יתברך. וכן ידוע מהגאון הקדוש רבי הלל מקאלאמי זכר צדיק לברכה שאמר על עצמו: **"השבט מוסר עשה אותי ליהודי"**. הוא היה אומר, מי שאינו עוסק בספרי מוסר אינו יכול להיות יהודי.

וידוע שהצדיק הקדוש רבי ר' אלימלך מליזענסק בעל נועם אלימלך זכותו יגן עלינו היה שגור בפיו הספר הקדוש קב הישר ולמד וחזר עליו עד ק"ב פעמים כמנין שם הספר ופרקיו.

וכן האדמו"ר הגאון הקדוש השר - שלום מבעלזא זכותו יגן עלינו סיפר על עצמו

וכמה פעמים רואים למדן שעוסק בתורה יומם ולילה ומתמיד בה בתשוקה רבה, והולך מחיל אל חיל מתורה לתפלה ומתפלה לתורה בהתלהבות, ומכל מקום לא זכה להארת התורה והעבודה האמיתית, כי לפעמים מרוב למדנותו של התלמיד חכם קל בעיניו לבטל אנשים אחרים ואינו משים אל לבו עיקר העבודה שהוא ענוה ויראת ה', ולכאורה מאין בא לו זאת, הלא הוא למדן ועובד ה', ונראה שחפצו לקיים את התורה, והרי וודאי למד ויודע עונש וגנות כל עושה אלה. אך התשובה על זה הוא משום שמסתפק בידיעתו וזכרונו על דברים אלו רק בכלל הלימוד, ואינו עוסק בפרטיות להזכיר עצמו תמיד ולעורר נפשו ונשמתו על ענין התשובה ולעסוק בספרי מוסר, ולהתבונן על יראת שמים האמיתית ועל תיקון המדות.

לכן אף שלמד תורה הרבה עם כל זה לא נחקקו הדברים בלבו לזכור וליוהר בהם תמיד. ולכן נתפשטה הגאווה ונתמעט האמת, כי כל אשר יתמיד האדם בפשט ופלפול התורה, בלי התעסקות בעבודות תשובה על העבירות שעל ידי זה יגיע ליראת שמים ותיקון המדות, ודאי יש בו גאווה ומדות פחותות יותר משאר אדם, כי מרוב לימודו לבו מתנשא עליו, ועל ידי זה בא לידי קלקול יותר מלתיקון.

ומשנה שלימה שנינו (אבות פרק ו') רבי מאיר אומר, כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו', **אוהב את המקום, אוהב את הבריות וכו', ומלבישתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, ומרחקו מן החטא ומקרבתו לידי**

במדרש רבה (בראשית פרשה כ) ד' תשוקות הן זכו, ואמר הגר"א זצוק"ל יש עוד תשוקה אשר אין בכח איש לצייר ולשער קְזָקָה וְנָדְלָה בעת שמוליכין את האדם מביתו לקברו ואז תפקחנה כל חושיו ורואה מה שלא יכול לראות בימי חיותו, ומראין לו עונשי הגיהנם ותענוגי הגן עדן, ורואה איך כִּלְה ימיו בהבֵּל, וכל כספו וזהבו אשר עמַל עליהם הם לַצְנִינִים ולַחֹחִים כְּעִינֵינוּ, כי בעבורם קנה לַנְּפִשׁוֹ עֹנְשֵׁי הַגִּיהֵנִם, וגם הפסיד תענוגי הגן עדן, ויתבונן אז בשכֵּלוֹ הַזֶּה כִּמְהָ תענוגי גן עדן הפסיד בעוֹלָם הַזֶּה, כי יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוֹלָם הַזֶּה מִכֵּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וכמה שעות היה בכל ימי חייו אשר הלכו בכמלה, אשר כל שעה ושעה היה יכול להרויח גן עדן בתענוגים נפלאים אשר עין לא ראתה, ומחמת גודל התשוקה אשר הוא רוצה להתעדין שם והוא אינו יכול להכנס שם מחמת שהוא מלוכלך בצוֹאֹת עוֹנוֹתָיו, הוא מרוצה להעניש בגיהנם בענשים קשים ומרים רק שיבוא אחר כך לתענוגי הגן עדן, ואין בכח אדם לצייר גודל שבירת לבו וחרטתו, ואם יהיה לאדם בעולם הזה אחד מאלף אלפים חלק מהצער שיש לו שם בעולם הבא, היה מוכרח למות מחמת שלא היה יכול לסבול גודל הצער, רק בעולם הבא נותן לו הקדוש ברוך הוא כח שיוכל לסבול זה הצער, ואז גודל תשוקתו שיתן לו רשות לחזור לביתו ולעסוק בתורה ועבודה כל ימי חייו, וממרט שערות ראשו וקורע את בשרו ואומר אוי לי איך החלפתי עולם בתענוגים נצחיים על עולם חושך, והצער הזה קשה לו מכל יסורי גיהנם, עד כאן לשונו.

שלמד את הספר הקדוש "קב הישר" ק"ב **פעמים** (כמנין ק"ב), והעיד כי היראת-שמים שלו שאב מדברי כיבושין של ספר-קדוש זה.

וכן כתב הגאון הקדוש רבי חיים פלאגי זצוק"ל כותב: יצוה כל אחד לבניו ללמוד בספר קב הישר ועוד.

גם הוא בעצמו גמר הספר בשיעורו בספרי מוסר במוציאי שבת.

וכן הגאון הקדוש בעל החיד"א זצוק"ל מזכיר רבות בספריו את דברי המחבר, ממליץ עליו כספר מעורר ליראת-ה' והיה מצוי על שולחנו בעתות רצון.

ובספר פתגמין קדישין הכיבא בשם הרב הקדוש רבי אהרן מויטומיר זכר צדיק לברכה בעל מחבר ספר תולדות אהרן, שאמר בזה הלשון: ועיקר שלא ישכח אפילו רגע אחת מעבודת השם יתברך, ויעשה לעצמו סימנים בביתו שיזכיר לו יראת השם כל אחד ואחד לפי שכלו, וכן שיזכור להנצל מנאזוה וכעס ושקר ושאר עבירות ולא יסמוך על עצמו, עיין שם.

וגם כן לקחנו על שכמנו להדפיס ולסדר ספר זה על ענייני תשובה ואמונה בשכר ועונש, ועובדות הקשורים בעולם של הרוח והנשמה, תיקון הנשמות בעולם הזה, עניני יראת שמים, והכל למטרה אחת - לחזק את התשובה והאמונה בכורא העולם יתברך ויתעלה.

וידוע מכתב ההתעוררות מכתבי הגאון הצדיק המפורסם רבי שלמה בלאך זכר צדיק לברכה, שהיה תלמיד החפץ חיים זכר צדיק לברכה, שכתב בשם הגר"א זכותו יגן עלינו (וכן כתב הגר"א בעצמו במכתבו הידוע שכתב לזוגתו ולמשפחתו מארץ ישראל), וזה לשונו:

שויתי ה' לנגדי תמיד^א, הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישירתו ותנועתו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדיבורו כמושב המלך, כל שכן כשישים האדם אל לבו

מעם למה פתח הרמ"א זכרונו לברכה חיבורו על שולחן ערוך, בעניני יראת שמים ובענין קיום שויתי ה' לנגד תמיד.

א. רבינו הרמ"א זכר צדיק לברכה פתח הגהותיו על השלחן ערוך (רמ"א שולחן ערוך אורח חיים סימן א' סעיף א'), בשם המורה נבוכים (חלק ג' פרק כ"ב), בזה הלשון:

בגדולתו יבא לו שמחה על ידי זה. והביא ראיה לזה ממה שאמר הכתוב שויתי ה' לנגדי תמיד, ואחר כך כתיב לכן שמח לבי וגו' עד כאן דבריו. ז. ושם בשער הענוה פרק ו' כתב, כי מי שחשוב בהקדוש ברוך הוא דרך עראי אין יראתו קנויה בלבו.

השוכח את הקדוש ברוך הוא עובר בלא תעשה כל רגע ח. ורבינו יונה זכרונו לברכה כתב שהשוכח את הקדוש ברוך הוא עובר בלא תעשה כל רגע, כמו שנאמר השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך. גם כתבו שמצות עשה מן התורה שיהיה האדם דבוק תמיד במחשבתו בהקדוש ברוך הוא, וכמו שכתוב ולדבקה בו. וכן כתב בייטב פנים לשלש עשרה מדות אות א' כתב: כי השוכח את ה' רגע אחד עובר בלא תעשה.

מצות עשה מן התורה לזכור את ה' תמיד

ט. ועיין בספר החינוך בהקדמה וברמב"ן על התורה על פסוק את ה' אלקיך תירא וכו' ובו תדבק, ועיין בחרדים ובחיי אדם כלל א', שמצות עשה מן התורה לזכור את ה' תמיד, על דרך שויתי ה' לנגדי תמיד, וכמו שכתוב וזכרת את ה' אלקיך וגו', כמו שכתב בספר המצוות ובסמ"ג עשין ד' ובחינוך סימן תל"ד, שהמצות עשה של את ה' אלקיך תירא נוהגת בכל כעת ובכל רגע ובכל מקום.

י. בספר באתר המים פרשת ואתחנן על הפסוק לא יהיה בך אל זר, כתב בשם הרב הקדוש רבי צבי הירש מוימנוב זכר צדיק לברכה, הפסוק ירמוז לנו בזה לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד, ובאם לאו נקרא זר ונכרי עמך, כמו הבא רק לימים רחוקים ועתים ידועים, עד כאן.

א. א. עיין בראשית חכמה שער האהבה (סוף פרק א'), ובשער הקדושה שם (פרק י').

הוכיח לבני אדם שאינם מקיימין שויתי ה', גם בעסקיו בסחורה ומשא ומתן

ב. ועיין בספר הקדוש תולדות יעקב יוסף פרשת וירא בשם הרב הקדוש רבי נחמן קאסאווער זכר צדיק לברכה שהוכיח לבני אדם שאינם מקיימין שויתי ה' וכו', גם בעסקיו בסחורה ומשא ומתן, וכי תימא איך אפשר זה, והא בהיותו בבית הכנסת ומתפלל אפשר לו לחשוב בכל מיני סחורה ומשא ומתן, הוא הדין איפכא נמי אפשר עד כאן.

ג. ובתהלים תפלה למושה (תהלים י"ז) כתב דהגם שנודע שבנהמא דכסופא מתבייש למחמי אפיין כמבואר בזוהר הקדוש, אמנם מי שמקיים בו שויתי ה' לנגדי תמיד אז גם בעת קיבול שכרו זוכה ורואה אפיין באפיין מדה כנגד מדה, עיין שם.

ד. הבעל שם טוב זכר צדיק לברכה פירש הפסוק אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון, היינו שאם רגע אחד אינו חושב כי שם ה' לנגדו, אז נחשב אצלו זה לעון מחמת שהורגל לקיים שויתי ה' לנגדי תמיד.

ה. בשערי תשובה (סוף סימן תרצ"ז) הביא בשם הברכי יוסף שהרמ"א זכרונו לברכה בחכמה יסד חתימה מעין פתיחה, שני תמידין כסדרן, הוא פתח בראש הגהותיו שויתי ה' לנגדי תמיד, וחתם וטוב לב משתה תמיד, עיין שם.

החושב בשם הוי' ברוך הוא בגדולתו יבא לו שמחה על ידי זה

ו. ובראשית חכמה שער האהבה פרק י' כתב דבר נפלא על זה, דהחושב בשם הוי' ב"ה

ודבר זה גורם להביא בלב האדם יראתו יתברך וגם לזכך הנפש, וזה שאמר דוד המלך לה' שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט.

ו. ידוע מהצה"ק האדמו"ר הזקן מחב"ד בעל שולחן ערוך הרב [בעל התניא], והגר"א ומהחפ"ן חיים והחזון איש זי"ע, שספר הזוהר הוא ספר מוסר הכי הגדול ומטהר את הנשמה ומסיר את ממטום המוח, וכן סגולה להינצל מגאוה להרכות בלימוד הזוהר הקדוש ובדוק ומנוסה, ראה באריכות בספר אור הזוהר מאלף צדיקי הדור שעוררו שכל איש ישראל ילמד זוהר הקדוש, לתקן את נשמתו ולתקן את כלל ישראל לאוקמא שכינתא מעפרא ולעילוי שכינת עוזינו שתבא הגאולה השלימה ברחמים אמן.

ונעתיק מכתב הבד"ץ וגאוני ישראל לפני למעלה מ-90 שנה:

ניעור משנתו ויאמר עמו ברכות ושכחים לפי שני ויטול ידיו לאכילה ויברך כל הברכות במתון ויענה אמן, ואחר כך מחנכין אותו שיתפלל מלה במלה ויחנכו בדרך ארץ כו', ואז בודאי חכמתו שישגי הן מקרא או משנה או גמרא ופוסקים יתקיים בידו, אבל אם מקדים חכמתו כדרך איזה שוטים שואמרים יהיה יכול ללמוד ויהיה חכם ודברים אלו של יראה יהיה לו עוד זמן כשיתגדל, אז זה וזה לא מתקיים בידו וכו', עד כאן לשונו.

ג. ואמרו חכמינו זכרונם לברכה בפרק חלק (סנהדרין דף ק"י ע"ב) תנא משום רבי מאיר, בשעה שיאמר אמן שנאמר (ישעיה כ"ו) פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים, אל תקרי שומר אמונים אלא שאומר אמן, מאי אמן, אמר רבי חנינא א-ל מלך נאמן. וברש"י שם ד"ה מאי אמן, כתב וזה לשונו" כשעונין על ברכה וברכה אמן, האיך משמע קבלת יראת שמים. ושם ברש"י ד"ה א-ל מלך נאמן, כתב וזה לשונו: בוטריקון שמאמין עליו הקדוש ברוך הוא.

שהמלך הגדול הקדוש ברוך הוא אשר מלוא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאום ה', מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השם יתברך ובשתו ממנו תמיד.

ג. וכתב שם הבאר היטב (סעיף קמ"ג) בשם האר"י זכרוננו לברכה: שויתי ה', שיצייר שם הוי' תמיד נגד עיניו כזה ה', וזהו סוד שויתי ה' לנגדי תמיד, וזה תועלת גדול לענין היראה, עד כאן לשונו.

ד. ובמשנה ברורה (שולחן ערוך סימן ה', סעיף קמ"ז) כתב בזה הלשון: ונכון שיכסה ראשו במלית, שכיסוי זה מכניע לב האדם ומביאו לידי יראת שמים, עד כאן.

ה. ובספר הקדוש פרי עין חיים (שער רוח הקודש, דף נ"ז עמוד א') כתב: טוב לאדם שיצייר אותיות שם הוי' תמיד בציורם לנגד עיניו,

ב. א. ועיין בספר הקדוש עבודת ישראל במתניתין דאבות, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו, שכתב וזה לשונו: יש כמה פתאים בעולם שאין משגיחים את בניהם ביראת ה' ועבודתו בימי הנחרות ומניחים לבניהם לעשות כל הרעות שבעולם, ועיקר מגמתם הוא רק בענין לימודם שיהיו למדנים ואומרים שלעת זקנתם ועמדם על דעתם יחזיקו אז ביראת ה' ועבודתו, והם עניי הדעת חסרי לב כי מה תועלת יבא להם בלימודם כי אף אם יזקינו ישגו באולתם ובעוונם רחמנא ליצלן, עד כאן לשונו.

ב. ובספר נוצר חסד מהגאון הקדוש מקאמאראנא זכר צדיק לברכה (פרק ג') על המשנה כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו כתב וזה לשונו: תמיד מנעוריו בהיותו ילד יקדים יראת חטאו לפי השגחתו לחכמתו דלא הוה כמו איזה שוטים שאין מחנכין את הילד ביראה ואומרים שזה יהיה לו זמן בעת שיתגדל אז יתפלל ויענה אמן, אלא מחנכין הילד עיקר ביראה שיטול ידיו תיכף בעת

דישךאל עתידיו למטעם מאילנא דחיי דא
 הוא ספר הזוהר ופקון ביה מגלותא ברחמי.
 עוד בהקדמת התקונים: "והמשפילים
 ונהירו בזהר הרקיע" וגו' והמשפילים
 אצין רבי שמעון וסבריןא, ונהירו בד
 אתפגשו למעבד האי חבורא, רשותא
 אתניהיב להון ולאלהו עמהון ולכל
 נשמתין דמתיבתאן לנתתא ביניהו ולכל
 מלאכיא באתפגוא ובארה שכל. ועלת
 על כלל יחיב רשו כלל שמהן קדישין
 ולכלל הויין ולכלל פנויין לנגלה לון רזין
 ממירין כל שם בדרגא דליה, ורשותא
 יחיב לעשר ספירן לנגלה לון רזין
 ממירין דלא אתניהיב רשו לנגלה לון עד
 דייטי דרא דמלאכא משיחא.

המורה מן האמור פי: הגאולה תלויה
 בלמוד הזוהר, ע"כ.

ועתה נכתב מה גורם בעולם בטול למוד
 הזוהר, ונקה אותו מדברי הרב הגדול
 המקבל האלהי רבי חיים ויטאל זכרונו
 לחיי העולם הבא, תלמיד הרב האר"י
 זכותו וגו' עלינו אמן, הכתוב בהקדמת שער
 ההקדמות, וזה לשונו: אני הצעיר בעיר,
 הדל באלפי חיים, ויטאל בן לאדוני אבי
 הרב יוסף ויטאל זכרונו לחיי העולם הבא,
 בהיותי בן שלשים לבח תשש פחי וישבתי
 משתומם ומחשבותי תמהים, פי עבר
 קציר, בלה קוץ, ואנחנו לא נושענו, תרופה
 לא עלתה למחלתנו, אין מזור לבשרנו ולא
 עלתה ארוכה למפתנו ולחרפן בית
 מקדשנו, אזי לנו פי פנה היום וגם נמו צללי
 ערב, וכלו כל הקצים ועדן בן דוד לא בא.
 ואתנה את פני לחקר ולדעת מה זה ועל

התינוק מנעוריו ביראת שמים.

תקון לנגלה האמתית מטעם הרבנים
 הגאונים מארי דארנא קדישא בשנת
 תרפ"א לפ"ק;

ידוע לכל כי ספר הזוהר של התנא האלהי,
 אור העולמות העליונים והתחתונים,
 הנאמר עליו: זה האיש מרעיש הארץ מרגו
 ממלכות, ובגמרא אמרו, דילידה אימיה
 ברבי שמעון תליד ואי לא לא תליד (מכות
 י"ג) הוא עמרת ראשנו ותפארתנו, הרשב"י
 זכותו וגו' עלינו אמן, אשר תורתו בוקעת
 לאלפי אלפים ורבני רבבות עולמות,
 ועוברת בין שרפים ואופנים וחשמלים
 וחיית הקדש, מקום נהרי אש אוכלת אש
 עד קול דממה דקה לפני הקדוש ברוך הוא,
 ושמה בה ובונה בה עולמות חדשים
 ומרחם על עמא.

פוק חיי מה שכתב הגאון חיד"א זכרונו
 לחיי העולם הבא:

למוד הזוהר מרומם על כל למוד אפלו דלא
 ידע מאי קאמר.

והרב "בסא מלך" (פרוש על תקון מ"ג) אמר:
 למוד הזוהר בגורסא בונה עולמות
 עליונים.

עוד אמר אליהו זכרונו לברכה לרבי
 שמעון: בהאי ספר הזוהר ותפרקון מן
 גלותא בד אתגליא בדרא בתראה. עוד
 בדה קכ"ד: לשון משה רבינו לרבי שמעון,
 והמשפילים ונהירו בזהר הרקיע בהאי
 חבורא דילך דאיהו ספר הזוהר באילין לא
 צריה נסיון - רצה לומר: כי הלומד בספר
 הזוהר לא יכפל חבלי משיח. ובגין

ד. ובקיצור שלחן ערוך סימן קס"ה כתב, ידקדק
 לבחור מלמד שהוא ירא שמים למען ירגיל את

מלאכות, חזקו ואמצו לקחת חלק עמנו, והחלש יאמר גבור אני. זכו והתחברו בחברה הזאת, וכל אחד יחמף חלק מהזהר, ובשעת הפנאי ובין הדברים ילמד איזה עליו כפי הסדר אשר יתנו לכם הנבאים והמנהלים בין בארץ בין בחוץ לארץ. אשריכם ישראל, דעו מי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, דעו, כל מלה ומלה נעשית אלה אלפין ורבי רבבון עלמות עליונים בשמים, פנזכר בהקדמת אור התפוח.

כל חבר ולמד זהר שלם עד כ"ה אלול או חציו או רבעו, ולזוג כל סיום שלם על ג' או ד' חברים בקדי דעת פמה סיומים יש בכל עיר ועיר להשלים אלה פעמים, וכבר מנינו חברת מנזה את הרבים להשתדל בזה.

ואתם, אחינו, נבאי ומנהלי עם קדש בארץ ובהוץ לארץ, אשר עליכם נאמר "ומצדיקי הרבים פכוכבים לעולם ועד", עמדו ועשו משמרות משמרות וסדר לכל חבר וחבר כפי כחו, באפן כי כל חבר ולמד זהר שלם עד כ"ה אלול או חציו או רבעו, ולזוג כל סיום שלם על ג' או ד' חברים בקדי דעת פמה סיומים יש בכל עיר ועיר להשלים אלה פעמים. וכבר מנינו חברת מנזה את הרבים להשתדל בזה.

וכרור כי גם אנשי חוץ לארץ יעלה תלמוד שלהם עם אנשי עיר הקדש במסלות בית קדש הקדשים בסוד כל ישראל ערבים זה בזה, ונבנס לשנה חדשה שנת גאלה וישועה ברחמים על עמו ישראל ועל כל העולם בלו, ואחר הסיום אם יצטרף עוד נחזר עוד פעם סדר שני וזכות התנא הרשבי" זכותו וגן עלינו אמן, וגן עלינו וגן עליכם ואתם שלום.

מה זה נתארך קצנו ונלותנו ומדוע לא בא בן ישי?

ומצאתי און לי ואנינה בקרבי ולפי דוי, ממאמר אחד הובא בספר התקונים תקון ל' וזה לשונו: תנינא פתיב ורוח אלהים מרחפת וכו' והיא אומרת מה אקרא וכו' בטהוה זמנא ויזכור כי כשר המה רוח הולך ולא ישוב (תהלים עח ט) לעלמא, ודא איהו רוקא דמשיח, וי לון מאן דגרימין דיוזיל ליה מן עלמא ולא יתוב לעלמא, דאלין אינון דעבדון לאורייתא ובשה, ולא בעאן לאשתדלא בהכמה דקבלה (רוצה לומר למוד הזהר), דגרימין דאסתלק גביעו דחכמה דאיהו י' מינה, ואשתארת ב' ובישה, וי לון דגרימין ענייתא וחרבא וביוה וחרג ואבדון בעלמא, והאי רוח דאסתלק איהו רוח דמשיח במה דאתמר, ואיהו רוח הקדש, ואיהו רוח חכמה ובניה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת השם (ישעיה יא ב). עד כאן.

ילמדו הזהר והתקונים אלה פעמים בסוד האלה לה שלמה

הרי כי למוד הזהר הוא מעורר הרחמים ונשמתו של משיח, ויתגלה ויבנה המקדש וישראל ישפן לבטח, והלומד בו בטוח שלא יסבל צער חבלי משיח, אשר על בן אנתנו חכמי ורבני עיר הקדש וירושלים תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן, ובתי דינים, נתעוררנו ליסד למוד הזהר בארץ ובהוץ לארץ בקדי לגמר הספר הזהר, ויהיה הסיום בכ"ה אלול הבא עלינו למונה, יום בריאת העולם, וילמדו הזהר והתקונים אלה פעמים בסוד האלה לה שלמה.

ולכן אנתנו קוראים לכם, אחינו חכמים ורבנים, סוחרים, בעלי בתים, בעלי

לְשִׁנָּה, וַיֹּאמֶר דַּי לְצָרוֹתֵינוּ וַיִּשְׂרָאֵל יִשְׁכַּן
לְבִטָּח, אָמֵן בֶּן יְהִי רְצוֹן.

**דְּבַרֵי הַגָּאוֹן כְּבוֹד מוֹרֵינוּ הַרְבֵּי רַבִּי
יִצְחָק יְרוּחָם דִּיסקוֹן שְׁלִימָ"א**

עֲזָרֵי מַעַם הַשָּׁם עוֹשֶׂה שְׁמִים וְאַרְצֵי,
יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ תִּפְנֶנָּה וּתְכַוֵּן בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ אָמֵן.

כָּבֵד אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבָרְכָה,
שֶׁתִּלְמוּד תּוֹרָה הִיא שְׁקוּלָה כְּגֵד כֹּל
הַמְּצוּוֹת. אֲשֶׁרֵי הַזֹּכֶה לְהִיּוֹת עָמְלוֹ
בַּתּוֹרָה הֵן בְּגִלְגָּה הֵן בְּנִסְתָּר, בְּסֶפֶר וְזֶה
הַקֹּדֶשׁ וְהַתְּקוּנִים.

וּכְדָאֵי הוּא רַשְׁבֵּי, הַתְּנָא הַאֲלֵקֵי זְכוּתוֹ
יְגַן עֲלֵינוּ אָמֵן, לְפַטֵּר אֶת כָּל הָעוֹלָם כִּלּוֹ
מִן הַדִּין וְלִקְרַב אֶת הַגָּאֲלָה, וְעֵינֵינוּ
תַּחְוִינָה בְּהַגְלוֹת נְגִלוֹת אוֹר הַשָּׁם וּמִלְאָה
הָאֲרִיז דַּעָה אֶת הַשָּׁם בְּבִיאַת גּוֹאֵל צְדָק,
וַיִּשְׂרָאֵל נוֹשָׁע בְּהַשָּׁם תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים
בְּעִגְלָה וּבְקָרָב.

נְאוּם יִצְחָק יְרוּחָם בְּהַגְאוֹן הַחֲסִיד מוֹרֵינוּ
הַרְבֵּי רַבִּי מִשָּׂה יְהוֹשֻׁעַ יְהוּדָא לִיב
זְכַר צְדִיק לְבָרְכָה דִּיסקוֹן

מַסְבִּים אֵינִי לְכָל הַמְדַבֵּר לְמַעְלָה, וּמִבְּקֵשׁ
מֵאַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל מְקוֹם לְהַתְמִיד
בַּלְמוּד הַקֹּדֶשׁ הַנּוֹזֵר וּבַסֵּדֶר הַנּוֹזֵר, וְזְכוּת
הַתְּנָא הַקֹּדֶשׁ רַשְׁבֵּי זְכוּתוֹ יְגַן עֲלֵינוּ אָמֵן
וְתוֹרָה הַקֹּדֶשׁ יְגַן עֲלֵינוּ לְזוֹבוֹת לְרֵאוֹת
בְּגִילְגָּה יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ
אָמֵן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַנְּבִיא "גַּם כִּי יִתְּנוּ כְּגוֹים
עֵתָה אֶקְבָּצֵם".

וּבְאֵנוּ עַל הַהֲתוּם יוֹם פֶּסַח תְּרַפֵּ"א בֵּא
ס"ט וּפְרַח בְּשׁוֹשַׁנָּה לְפָרְט קָטָן

הַצְּבִי יַעֲקֹב מֵאִיר ס"ט (סְפָרְדֵי סְהוֹר)
רֵאוֹנוֹ לְצִיּוֹן וְרֵאוֹשׁ הַרְבָּנִים בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל

מוֹדְעָה הַדְּשָׁה מַטְעַם רַבָּנִים הַגָּאוֹנִים
מֵאִרֵי דְאַרְעָא קַדִּישָׁא לְשָׁקֵד עַל לְמוּד
הַזֶּהר לְגַמֵּר בְּאַרְצֵי וּבַחֲזוּפָה לְאַרְצֵי אֶלְף
סִיּוּמִים, וּכְפִי הַרְשִׁימוֹת אֲשֶׁר קִבְּלָנוּ לֹא
נִגְמַר רַק לְעַרְךָ שֵׁשׁ מֵאוֹת סִיּוּמִים

כָּבֵד יָדוּעַ לְכַבּוֹדָם מַעֲלַת לְמוּד הַזֶּהר
הַקֹּדֶשׁ, אֲשֶׁר הוּא מְכַסֵּל כָּל מִינֵי פְרַעְגִּיּוֹת
וּגְזוֹרוֹת קְשׁוֹת וְרַעוֹת וּמוֹתְנָא וְחַרְפָּא וּבִזָּה
מַעֲלָמָא, וְהַשְׁנָה שֶׁעֲבָרָה כָּבֵד עוֹרְרָנוּ עִם
יִשְׂרָאֵל "תְּקוּן לְגִילְגָּה הָאֲמִתִּית" מַטְעַם
רַבָּנִים הַגָּאוֹנִים מֵאִרֵי דְאַרְעָא קַדִּישָׁא
הַנּוֹזֵר דְעֵיל, לְשָׁקֵד עַל לְמוּד הַזֶּהר לְגַמֵּר
בְּאַרְצֵי וּבַחֲזוּפָה לְאַרְצֵי אֶלְף סִיּוּמִים, וּכְפִי
הַרְשִׁימוֹת אֲשֶׁר קִבְּלָנוּ, לֹא נִגְמַר רַק
לְעַרְךָ שֵׁשׁ מֵאוֹת סִיּוּמִים.

עַל כֵּן אֲנַחְנוּ, רַבָּנֵי וְגִאוּנֵי אֲרִיז הַקֹּדֶשׁ,
מִבְּקֵשִׁים מִכָּל בֶּר וְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדוּ מִשְׁנָתָה,
לְלַמֵּד עוֹד פַּעַם בְּכַדֵי גְמֵר הָאֶלְף סִיּוּמִים
בְּכ"ה אֲלוּל תְּבֵא עֲלֵינוּ לְמוֹכָה כְּפִי שְׁעוֹר
הַרֵאוֹנוֹ יוֹתֵר אוֹ פָחוֹת, עִם בְּנֵי חֲבָרְתוֹ שֶׁל
אֲשֶׁתְּקַד, סִיּוּם זֶהר אֶחָד לְעֵלוּי מוֹל עִם
יִשְׂרָאֵל, וְלְכַסֵּל כָּל הַצָּרִים אוֹתָם עֲלִיוֹנִים
וְתַחְתּוֹנִים, וְיַפֵּר עֲצַת אוֹיְבֵינוּ וּיְקַלְקַל
מַחֲשַׁבוֹתָם, וְלֹא תַעֲשִׂינָה יְדִיהֶם תּוֹשִׁיָה,
וַיִּשְׂרָאֵל יִשְׁכַּן לְבִטָּח וּנְרָאָה בְּנִחְמַת צִיּוֹן,
אָמֵן בֶּן יְהִי רְצוֹן. יְרוּשָׁלַיִם תִּפְנֶנָּה וּתְכַוֵּן
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן. א' לַחֲדָשׁ אֲזִיר שְׁנַת
תְּפִא"ר לְפָרְט קָטָן.

קֶדֶם הַלְמוּד יֹאמֶר:

הֲרֵי אֲנַחְנוּ לּוֹמְדִים בְּסֶפֶר הַזֶּהר הַקֹּדֶשׁ
לְעֵלוּי שְׁכִינַת עֲנוּ, וְלַהֲרִים קָרָן מוֹל
יִשְׂרָאֵל, וְלַסְתֵּם פִּי כָּל הַצָּרִים אוֹתְנוּ
עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, וְלַתְּחַזֵּר הַעֲטָרָה

דכל עם ישראל למב ולחיינ ולשלם אמנ
כן יהי רצון.

יהי רצון שיערה ה' עלינו רוח מטהרה
ונזכה לטהר לכבנו לעבוד ליוצרנו בכל
כוחנו ובכל נפשנו ובכל מאודנו עד
שישלח לנו משיחנו ויקבץ נדחנו במטהרה
בימינו אמנ.

יצא לאור על ידי מפעל הזוהר העולמי
בהוצאה מחודשת ז"ך אלול תשע"ד לפ"ק.

יתן ה' שימצא ספר זה חן ושכל טוב
בעיני ציבור היראים את דבר ה' שאליו
הספר מופנה בעיקר, ושבשכילו כל
מאמין כדאי ומשתלם, ויאירו דברי
הספר את עיניהם של ישראל בכל מקום
שהם לדבוק ולילך בדרכי הצדיקים
המוכאים בהספר לזכות וליאור באור
פני מלך חיים, וזכותם של הצדיקים
הנוכרים לעיל יגינו עלינו ועל כל בני
ביתנו, להשלים משאלין דלבאי ולבא

הקדמת הרה"צ המביא לבית הדפוס

המגיד, שיהיה לו שיעור מיוחד בכל יום בספרי מוסר. אכן בזוהר ואתחנן מבואר להדיא דאף בהגיע זמן הקץ אינם ננאלים אלא בצרוף התשובה, וכן הוא בהקדמת תקוני הזוהר במענה אליהו הנביא ע"ה לרשב"י זלה"ה.

המעלה השניה היא לשואל ולדורש אל המורה, להורות לו דרך תשובה ודרך החיים, שלא יצטרך הרב המורה לצדקה לחפש בספרים המפוזרים בהם תקוני תשובה על כל חטא פרטי, אחד הנה ואחד הנה, ובפרט שלא כל אדם זוכה שיהיו אלו הספרים מצויים בידו.

המעלה השלישית היא לבעל תורה העושה דבר עבירה ומתבייש בה להודיע נגעי מכאוביו למורה. יפרש כפיו אל הספר הזה הנרשם מעל"ד [מעבר לדף] וימצא לנפשו מזור ותרף, וכדי לזכות את הרבים אסף ולקט וברר זעירא דמן חברייא החבור הלזה מכל הספרים הנזכרים לעיל מעל"ד ורובו אסף וקבץ מספר "קנה חכמה", ומחמת טעמו ונימוקו עמו לא רצה לישא שמו על שפתינו.

כשמו כן הוא, כולל בקצור ספרי מוסר וכל עניני תקנת תשובה על כל חטא פרטי, וביחוד תקון קרי שהוא ברית המעור ותקון ברית הלשון, שהם חטאים המצויים ושכיחים בעולם הזה אצל רוב העם. כל תקוני תשובה הללו מלוקט ומבוקר מכל הפוסקים ומספר "עמק המלך" וספר "זיחל משה" ומשאר שאלות ותשובות ומתוך ספרים הנחמדים שלא הובאו ב"ראשית חכמה" ובש"ה ובשאר המחברים ה"ה הרב רבינו משה אלשיך ומכתבי קודש אחד קדוש המדבר האחרון בזמן והראשון במעלה ה"ה האלוקי המפורסם נורא מאוד מהור"ר יצחק לוריא זלה"ה ומספר "חסד לאברהם" המבוארים כל מיני תשובה וכל עניני תקוני תשובה, והתועלות היוצאות מזה הספר רבות הן.

המעלה האחת היא גדולה למעלה להעיר לבות בני אדם לעלות למעלה במעלה עולה ונפלאה - מעלות התשובה - המבוארת בתורה ובנביאים ובכתובים ובש"ס ובמדרשים ובזוהר חדש ובתיקונים, ומי לנו גדול מהרב ה"בית יוסף" שהזהירו

מפתחות

פרק א' – בו יבואר הענין, שהתורה והתפילה אינם רצויים כי אם אחר התשובה, ולא די שאינם רצויים אלא שנענש עליהם, על התורה ועל התפילה ועל המעשים טובים שעשה קודם התשובה, כי נתן כח אל החיצונים כמבואר ב"רעיא מהימנא" ובכתבי האר"י זלה"ה וב"חסד לאברהם", ובו יתבאר, שראשית התשובה שידע מה שחטא, וביאור מה שאמר הכתוב: "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה'" – בב' לשונות: "חפוש וחקור", וביאור מה שאמר רבא: "אם רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו".

פרק ג' – בו יתבאר סדר פשפוש מעשיו, כגון: תענית עשרת ימי תשובה וערב ראש חודש וד' צומות ושאר תעניות. תעניות הללו נקראות בפי חכמינו – רופאי הנפש – "תענית שקודם התשובה", כדי שביום התענית יפשפש במעשיו ויתן אל ליבו לשוב מעבירותיו שבידו, כי אם הוא אוכל ושותה יגבה ליבו ולא יאבה לחפש דרכיו, כי הוא צדיק וישר בעיניו, אך ביום שמענה נפשו, נחלש כוחו של יצר הרע ומתגבר כח השכלי, ויתן אל ליבו לשוב בתשובה, ולא כרוב העולם שסוברים, שעל ידי התענית של עשרת ימי תשובה וכמה הפסקות בלי שום קיום דרכי התשובה שיתבאר – ימחול לו כל העבירות של כל השנה ביום כפור, זה לא יעלה על הדעת, וכן כמה באורים נחמדים מהרב ר' משה אלשיך, על מה שדרשו חז"ל בפסוק - "וכפר מאשר חטא על הנפש", ועל הפסוק: "הראינו את מראיך", ויתבאר שם, שהתעניות הן כמו קרבן, ואיך יתנהג ביום התענית, וענין הצדקה ביום התענית.

פרק ד' – בו יתבאר דברי המעוררים אל התשובה, עד היכן מגיע פגם החוטא בכל העולמות של מעלה ולכל הנבראים של מטה, דהיינו: בעולם הזה שתחת גלגל, ואיך הוא גורם להביא רעות גדולות על גופו ועל נשמתו ועל בניו ועל אחרים, וגורם אריכת הגלות ושפיכת דמי חסידים ומיתת צדיקים, שנתפסים בעוון הדור, הלא יצעקו אל ה' עליו, שהביא עליהם רעות גדולות, ויתבאר עוד שם ביאור נחמד מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "והפילו השופט והכהו לפניו".

פרק ה' – בו יתבאר טעמים נכונים מהרב ר' משה אלשיך, איך שייך לומר, שהאדם על ידי חטאיו יוכל לפגום בנפשו ורוחו ונשמתו, ומכל שכן איך שייך לומר, שפגום למעלה, ואיך הוא מושך כח הטומאה בפנימיות נשמתו ובחיצוניותו, וכח הטומאה קונה חיונות על ידי הקדושה שיצאה ממנו, ותבין ותשכיל, שדינה של גהינם הוא בהכרח לחוטא ללבן נשמתו ולטהרה, ובו יתבאר, שקודם שמכניס הנשמה לגהינם מפשיטים ממנה מלבושי מחלצות והזכות אשר עליו, ובו מבואר מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה – הרהור עבירה קשה מעבירה.

פרק ו' – בו יתבאר מה עיקר התשובה, ואיך יוכל לתקן, מה שפגם על ידי התשובה, ומבואר שם ב' פעולות טובות הצריכים אל התשובה, שעל ידם יוכל לגרש כח הטומאה בהטיל בו הס"א בפנימיותו ובחיצוניותו, כי כבלעו כן פלטו, ולכן צריך לעשות ב' פעולות טובות, ואז ישיב את הכח הקדוש שיצא ממנו אל מקומו הראשון, פעולה א' היא על ידי החרטה ועזיבת החטא והוידוי בבכיה – על ידה הוא מגרש כח הטומאה אשר בפנימיותו על ידי חטאיו, ובו מבואר הדברים המביאים לידי בכיה.

פרק ז' – בו יתבאר הפעולה השניה הצריכה אל התשובה, שעל ידה יוכל לתקן ולהסיר המשחיתים אשר עליו מבחוץ, והם הבגדים הצואים אשר נמשכו עליו על ידי חטאיו בחיצוניותו, ולפעולה זו יש ב' תקנות: תקנה א' – מה שכתוב בגמרא, שצריך שיעשה מצוות באותן איברים שחטא בהם, ואז על ידי זה יבראו מלאכים קדושים והמה יגרשו את המשחיתים, כשיבואו לשרות באיברים רוחניים של נשמתו, וכן הוא במדרש על הפסוק: "בתחבולות תעשה לך מלחמה" – אם עשית חבילות של עבירות עשה חבילות של מצוות כנגדן: עיניים רמות – "והיו לטוטפות בין עיניך", לשון שקר – "ולמדתם אותם את בניכם..." וזה שאמר: "בתחבולות" רצונו לומר "בחבילות" של מצוות, שיהיו מלאכים קדושים נלחמים עם אותם משחיתים לגרש אותם מעליו, ובו יתבאר דברים נחמדים מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "אל תעמוד בכל הככר", ועל הפסוק: "דרכי ציון אבילות", ועל הפסוק: "נירו לכם ניר ואל תזרעו אל הקוצים".

פרק ח' – בו יתבאר תקנה ב' לגרש המשחיתים אשר עליו מבחוץ. הוא מה שכתוב בגמרא: אמר ריב"ל: "כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו", ובו מבואר הפירוש של הפסוק: "אך את שבתותי תשמורו..."

פרק ט' – בו יתבאר, שיטבול עצמו קודם וידוי, ובו יתבאר למה אין טהרה אלא במים, ובו מבואר שצריך הבעל תשובה להיות שומע חרפתו ואינו משיב, וצריך בעל תשובה, שישב את האחרים גם כן לעבודת השם יתברך.

פרק י' – בו יתבאר לאיזה ענין הם תעניתים והסגופים השייכים לכל עוון. כמו שאמר הרוקח וכתבי האר"י זלה"ה, מאחר שקיים דברים העקריים של תשובה, לגרש את כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, כנזכר בפרקים הקודמים, ובו יתבאר שעסק התורה לשמה פועל כמו התענית והסגופים, דהיינו – אחר שקיים ב' דברים העיקריים הנזכרים, ומדובר דווקא בתלמיד חכם, שאם יתענה יותש כוחו ויבא לבטל מלימודו, אבל מי שיודע בנפשו, שאם יתענה לא יבטל מלימודו חייב להתענות.

פרק י"א – בו יתבאר, שאם חטא אדם בחטא אחד אפילו מאה פעמים וקיים דרכי תשובה כמו שכתוב, וגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, אין צריך לקיים הסגופים והתעניתים המסודרים לאותו חטא יותר מג' פעמים, ולא כמו שכתב השל"ה

לעשות סגופים ותעניות על כמה פעמים שנהנה מעבירה, ומביא ראייה מהרמב"ם, ולא כמו שאמר ב"תשובת חוט השני" (סי' מ"ז), שדי בשני פעמים, ויתבאר עוד, שיש להקל לבעל תשובה, שאם חטא באבר אחד כמה חטאים ועבירות חלוקות קלות וחמורות, אם יקיים הסגופים והתעניות המסודרים למה שחטא בחמור שבהם באותו אבר, אין צריך לקיים סגופים ותעניות המסודרים לקלים שבהם באותו אבר, ויתבאר עוד, אף על פי שקיים ב' הדברים האלה, שהם דרכי תשובה, אין הזוהמא מתמרקת ממנו לגמרי עד יום הכיפורים, ויתבאר עוד, שעיקר התשובה הוא קודם שיבואו ימי הזקנה, והתשובה הגרועה והפחותה מכולם היא, מי שלא נתחרט כל ימיו רק מתודה ומתחרט קודם מותו, וביאור מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "עד מתי עצל תשכב".

פרק י"ב – בו יתבאר החיוב לצדיקים להודיע לפחותים מערכם הדינים והעונשים שאחר המות, כמו שכתוב בזוהר וירא, ויתבאר בו, שהצדיקים מתים בלא צער על ידי השכינה ולא על ידי מלאך המוות, הכבוד אשר חולקים להם אחר מותם, ושקרוביהם באים לקראתם, וכמה באורים נחמדים מהרב ר' משה אלשיך.

פרק י"ג – בו יתבאר מהצער הגדול שסובל הרשע במותו מהדינים שדנים אותו אחר מותו, ולמה אינו מבואר בתורה עונש לחוטאים אחר המוות, ומה ענין הכרת ועונש כף הקלע, ולמה אינו נותן חשבון על עוונותיו קודם מותו, והחילוק בין המיתה בארץ ישראל למיתה בחוץ לארץ, והדינים אשר לו, כשמולכין אותו אל הקבר, ושיש חיות רעות השומרים, שלא להניחו לגן עדן, אלא נשמות טהורות מניחין לגן עדן, וביאור מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "ופנית בבקר והלכת לאהליך..."

פרק י"ד – בו יתבאר דין הד' הוא דינא דקברא, ומה ענין חבוט הקבר, ומה יעשה וינצל מדין הקבר, ויש רשעים שכל כך קבלו הזוהמא, עד שנגזר עליהם כף הקלע ושיהיו נע ונד בארץ, אשר הגהינם אינו אלא אחד משש מאות מן הצער של כף הקלע.

פרק ט"ו – בו יתבאר מהו דינא דגהינם, ולמה אין מבואר בפסוקים עונש גהינם, ושהקדוש ברוך הוא שולח נשמות צדיקים לגהינם לעלות משם אותן שהרהרו בתשובה קודם מותם, מי היורדים ואינם עולים, ונותן טעם למה ז' מדורי גהינם, וביאור נחמד מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "תשיתמו כתנור אש", וביאור נחמד וטעם הגון למה לא נזכר עונש גהינם בין יעודים רעים הנאמרים בתורה לחוטאים.

פרק ט"ז – בו יתבאר עונש הגלגול, ומה ענין הגלגול, ושהוא מר יותר מגהינם, ובשביל איזה דבר מגולגל האדם, וכמה פעמים היא הגלגול, ובשביל איזה חטאים הוא בא בגלגול בהמה, חיה ועוף.

פרק י"ז – בו יתבאר הסגופים למוציא זרע לבטלה בידיים, ומה הם העונשים לחטא זה, ומהו גודל הפגם, שמוליד על ידי כך בנים זרים והם מענישים אותו, כשמולכים אותו מביתו לקבר, אם לא שב בתשובה, וביאור מה שכתוב בזוהר, דאין לחטא זה תשובה, ועל ידי אלו דברים יבוא האדם להיות רואה, כדי שיזהר בהם שלא יכשלו בהם,

ותקון התשובה ומעשה הסגופים לרואה קרי, וגודל חטא הזנות ועונשים וסגופים לבא על אשת איש ומשכב זכור, והבא על ערוה מחייבי כריתות, והבא על בהמה, והבא על נכריות, ועל הפנויה שלא טבלה לנדתה, ועל אשתו נדה, ועל הפנויה שטבלה לנדתה, וביאור מהרב ר' משה אלשיך מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, שהראה הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו, עליו השלום, גהינם ומלכויות וברור מלכויות, להציל מדינה של גהינם, ובלי ספק שלא מן הגהינם ההוא כעת הצילנו, כי כל חוטא אינו נקי אלא מן הגהינם העתיד.

פרק י"ח – בו יתבאר: הד' כותות שאינן רואות פני השכינה, גודל החטא של המשחקים ב"קארטין" אף בימי חנוכה ופורים, מה נקרא לשון הרע, גודל עוון שבועת שקר ושוא, מהי השבועה, ושאפילו באמת אסור להשבע, עונש מועל בחרם, גודל איסור הזכרת שם שמים לבטלה בכל לשון ובכל כנוי, דיני נדרים, ושאיין להתיר הנדר של מצוה, אלא אם כן רואים שהוא אנוס גדול, כיצד יתנהג הרוצה להתענות והוא חלש, המתנהג לאסור בדברים המותרים כיצד יעשה שלא יהא כנדר, ובו יתבאר התשובה והסגופים והתענית לשאר פרטי חטאיו, ממה שאינו בברית הלשון ובברית המעור: תשובה לעובר על דת יהודית ועובד עבודה זרה, תשובה למחלל שבת, תשובה לרוצח, תשובה לאשה השוכבת על בנה והמיתו בשינה, תשובה למכה חברו או צערו בממון או באונאת דברים, תשובה לכותבי קמיעות, תשובה לאוכל נבילה או טריפה בין באונס בין ברצון או ששחט בסכין פגומה, תשובה למכה אשתו, תשובה למגביה ידו על חברו, תשובה לגונב או לגוזל ממון מישראל, תשובה ללוקח ריבית מישראל, תשובה למסיג גבול רעהו בכל מקום ובכל ענין, תשובה לשותה יין נסך – והוא סתם יין של עובד כוכבים ומזלות, תשובה לאוכל בשר אחר גבינה קשה או להיפך, תשובה לאוכל בלא נטילת ידיים, תשובה לאבל ששמש בימי אבלו, תשובה ותקנה להנצל מכרת א'.

ספר יסוד התשובה

פרק א'

בן יבואר: א. שהתורה והתפילה אינם רצויים כי אם אחר התשובה: ולא די שאינם רצויים אלא שנענש עליהם, על התורה ועל התפילה ועל המעשים טובים שעשה קודם התשובה, כי נתן כח אל החיצונים כמבואר ב"רעיא מהימנא" ובכתבי האר"י זלה"ה וב"חסד לאברהם", ב. בו יתבאר, שראשית התשובה שידע מה שחטא, וביאור מה שאמר הכתוב: "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה'" - בב' לשונות: "חפוש וחקור", וביאור מה שאמר רבא: "אם רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו".

חכמה "פ"ב משער התשובה) וזה לשונו: ולזה כיוון ר' יהודה בר אלעאי באומרו: אשרי מי שעמלו בתורה ועשה נחת רוח ליוצרו - פירוש, שהעוסק בה מנוקה מחטא ועוון, שאז המלך משתעשע בו ובתורתו, אבל מי שהוא מלא סרחון צואת עוונותיו אין תורתו נחת רוח לבוראו. הטעם הוא, כי בעסק התורה האדם ממשיך השכינה עליו, ובהיותו נקי מחטא מצאה השכינה כסא ומושב שבו תשב ותנוח, כאדם היושב בכסא המתקן כראוי, שהכסא ההוא נחת רוח לו - כן התורה הנקיה היא כסא מתקן לשכינה שתשרה בו, אבל בהיות האדם מלוכלך בכתמי עוונותיו אין התורה שורה בו, כי אין בו כסא לשרות, לא התורה ולא השכינה, כי כל קוץ מכאוב וממאיר ליושב על הכסא, לכן קודם כל ירחץ צואת עוונותיו בתשובה כראוי, ורק לאחר מכן יעסוק בתורה, ויקח דמיון מהדין הפשוט בגמרא: במקום שיש

מי שהוא מלא סרחון צואת עוונותיו אין תורתו נחת רוח לבוראו

צריך תשובה תחילה קודם תורה ותפילה, כי אם לא שב כראוי אין תורתו רצויה ומקובלת לפני הקדוש ברוך הוא, כמו שאמר הכתוב: "ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי", וכתב ה"ראשית

דיומא קרי ומפטרי ורבעיא דיומא בעי רחמי ואיפך אנא לא ס"ד וכו'. גם כתב בספר "חרדים" בשם ר' סעדיה גאון: בשביל ז' דברים אין תפילה האדם נשמעת ואחד מהם, אשר גברו עוונותיו ולא עשה תשובה שנאמר: "עוונותיכם מבדילים ביניכם".

קצת דברים המביאים אל התשובה, ושלא ינצל מהדין הגדול והנורא כי אם על ידי תשובה

וקודם שנבאר דרכי התשובה איכותה ומהותה נביא תחילה מעט מן הדברים המביאים אל התשובה.

בספרי מביא ז' דברים ואחת מהם, שידע רוע מעשיו וחטאיו, וידע שלא ינצל מדין הגדול והנורא, כי אם על ידי תשובה, כמו שכתוב: "כי אחרי שובי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך", דאם לא כן שמא יחשוב שמה שעשה אינו חטא, וכן אמר ירמיה, עליו השלום: "נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה אל ה'" - הרי מבואר, שקודם שיעשה תשובה צריך תחילה פשוש מעשים וחקירה עליהם, כדי שידע על מה יעשה תשובה, ומה שאמרו ב' לשונות:

רשע גמור טוב שיגרוס בזה הקדוש, כי המאור שבא מחזירו למוטב ומעשים ראינו אין שאמרנו לכמה אנשים טובים ומוצלחים שבעונות לא הלכו בדרך ה', שיעסקו בזה הקדוש וב"ה עתה חזרו למוטב והם שמחים מאוד בתורה הקדושה עכ"ל.

ריח רע אסור לעסוק שם בתורה ובתפילה, וכידוע, שהעוונות נקראו "צואה", כמו שכתוב: "אם רחץ ה' את צואת בנות ציון", ולכן כל הקדושים העליונים מתרחקים ממנו אף בעוסקו בתורה.

ומצינו שלא עמדה תורה לדואג ולאחיתופל, כי שניהם - אין להם חלק לעולם הבא, אף על פי שהיו דורשים כמה מאות הלכות במגדל פורח באויר, ועיקר התשובה מביא לידי תורה ומעשים, עד כאן לשוננו.

כל המעשים שאדם עושה והוא רשע מוסיף כח בקליפה והוא נענש על לימודו

יותר מכך אמרו, איתא בר"מ וכן בכתבי האר"י זלה"ה ובחה"ל: כל המעשים שהאדם עושה והתורה שהוא לומד והוא רשע, לא די שאינו מוסיף כח ואומץ בקדושה, אלא אף גם מוסיף כח בקליפה, ונענש על לימודו, כי מאחר שהרשע נמצא תוך הקליפה הוא משפיע אל הקליפה, וגם אם לא שב כראוי אין תפילתו רצויה, וכמו שכתוב בגמרא: אמר אביי בתעניתא עד פלגי יומא מעיינו במילי דמתא ומפלגי דיומא ריבעא

א. כתב בספר כף החיים לרבי חיים פלאגי ז"ע, (סימן א' אות ג'), קודם עשיית המצוה יקרא במאמרי הזהר הקדוש המדברים מאותה מצוה, עכ"ל. ובספר אור הרשב"י (להגה"צ המקובל רבי בנייהו יששכר שמואל שליט"א), וז"ל: ועוד אומר לך חביבי, אפילו

עבירה ושנה בה נעשה לו כהיתר, כגון: לשון הרע ואבק גזל וריבית ורבות כהנה וכהנה, אף על פי שידע מחומר איסורם, מה שאין כן אותם שהם מסוג הב', מחמת חסרון ידיעה מצוה זו או חומר עבירה זו. הנה אותם שהם מסוג א' ימצא בחפוש קל, כי יודע מחומר איסורם, מה שאין כן אותם שהם מסוג ב' צריך חקירה עליהם על ידי לימוד התורה לידע מחומר איסורם. זה שאמרו תחילה "נחפשה דרכינו" - רצונו לומר, מה שדרכנו בעקבינו והורגלנו בהם והם מסוג הא', ואם לא ימצא בחפוש קל אזי "ונחקורה" - על ידי חקור רב לידע אותם החטאים ולמצוא אותם, ואחר כך "ונשובה אל ה'" - ולהתחרט עליהם, ואלה הם דברי הגמרא: אמר רבא: אם רואה אדם, שיסורים באים עליו, והם על כרחך בשביל אותם החטאים שאדם דש בעקביו - יפשפש במעשיו, דהיינו - באותם חטאים שהוא רגיל בהם, אף על פי שיודע מחומר איסורם. פשפש ומצא יעשה תשובה; פשפש ולא מצא - יתלה מה שלא מצא בביטול תורה, רצונו לומר - על שלא למד ואינו יודע מחומר איסורם וצריך ללמוד ולחקור עליהם, וכאשר יתודע לו יעשה עליהם תשובה, ואם תלה ולא מצא גם אחר החקור על ידי

"חפוש וחקור", נקדים מה שאמר רבא בגמרא: אם ראה אדם שיסורים באים עליו - יפשפש במעשיו. משמע, שהקדוש ברוך הוא שולח יסורים לחוטא, כדי שיעשה תשובה, וכן אמרו בגמרא: אין יסורים בלא עוון, וכן הוא בזוהר, מה שאמרו: או הודע אליו חטאתו או ידע מבעי' ליה, אלא קודשא בריך הוא פקיד ליה לאודעי לבר נש חובה דחב בדינא, כמו שאמרו: "הודע ירושלים את תעבותיה", וקשה הלא כתוב: "ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו" - פרש רש"י, דמשלם טובה לרשעים בעולם הזה להאבידו מעולם הבא, ועל כן מתרץ, דהפסוק מיירי בחטאים הידועים לו ואין צריך פשפש. הגמרא והזוהר מיירי בחטאים, שהוא דש אותם בעקביו ואין מחזיק אותם כחטא, כי אם אחר פשפוש, לזה שולח הקדוש ברוך הוא יסורים, כדי שיפשפש במעשיו, וגם יש לומר דהפסוק מיירי שאם שלח עליו יסורים, אף על פי כן אינו מפשפש במעשיו, כמו שכתב הזוהר ז"ל: "כי את אשר יאהב ה' יוכיח" - קודשא בריך הוא אוכח ליה לבר נש ברחימא אי יקבל יאות ואי לאו שארי ולא אוכח לה וישבוק ליה ויעביד רעותיה, ובענין דש בעקביו כתב השל"ה, שיש ב' סוגים: האחד מה שאמרו, עבר

יוצא ידי חובתו, לפי שהיא בת מלכים; כך כל מה שיפעל האדם עם נפשו אינו יוצא ידי חובתו, לפי שהיא מלמעלה, הרי מבואר שהוא חייב ועתיד ליתן את הדין על מה שלא שמר ועשה כל מה שהיה בידו יכולת לעשות, ומה שלא הטילו הפוסקים על כל איש מישראל לקיים כל דקדוקי מצוות הכתובים בספרי מוסר ויראה, לפי שאין רוב הציבור יכולים לקיים, אבל מי שיכול לקיים ואינו מקיים - הקולר תלוי בצוארו לעשות ולקיים, ואינו רשאי לפרוק העול מעל צוארו, וזה לשון השל"ה:

יש אנשים שסוברים שאינו נקרא "בעל תשובה" אלא מי שכפר

בעיקר או שהרג את הנפש או שבא על הערוה וכיוצא בו. דע, כי טעות היא בידם, ואינם יודעים שצריך ליתן דין וחשבון על כל אחד ואחד שהוא דש בעקביו.

צריך לחפש אפילו בדעות הרעות שיש לו ולשוב מהם

אלה הם דברי הרמב"ם זלה"ה, וזה לשונו: ואל תאמר, שאין לחפש בדרכיו כי אם מעבירות שיש בהם מעשה, כגון: גזל או גניבה וזנות או כיוצא בו, אלא צריך לחפש אפילו בדעות הרעות שיש לו ולשוב מהם. דהיינו: מן הכעס והאיבה והשנאה והקנאה ומרדיפות מאכלים וכיוצא

הלימוד, אז בידוע שהם יסורים של אהבה.

פרק ב'

בו יבואר סדר פשפוש מעשיו: א. שלא יניח אף חטא אחד, שלא ישוב עליו, ושאל יתיאש מן התשובה, אף אם רבו חטאיו, וכאשר יתגבר יום אחד על יצרו הקדוש ברוך הוא יעזרהו. ב. ואיך יתנהג בהעלותו ליבו אל התשובה. ג. וביאורים נחמדים מהרב רבי משה אלשיך על הפסוק: "ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ", ועל הפסוק: "כי תצא למלחמה על אויבך".

צריך ליתן דין על כל אחד ואחד שדש בעקביו

עתה נבאר: סדר הפשפוש הוא כך, שיפשפש שמא עבר על איזה דבר המבואר בפסוקי תורה או בגמרא ומבוארים המה, איזה מלתא דחסידתא המבואר בספרי יראה, והיה ספק בידו לעשות ולא עשה, כמו שכתב בספר "תנא דבי אליהו": חייב אדם לומר, מתי גיעו מעשי למעשי אבותי - אברהם, יצחק ויעקב, שלא קנו עולם הזה ועולם הבא וימות המשיח אלא בשביל תורה ומעשים טובים, וכן הוא במדרש ויקרא: משל לעירני שנשא בת מלכים, אף על פי שמאכילה כל מעדני מלאכים אינו

בהם - מהכל צריך לשוב, ואלו הם קשים יותר מעבירות שיש בהם מעשה, שבזמן שהאדם רגיל באלו קשה לפרוש מהם, מאחר שנשתקע בהם ודש בהם לעשות, ועל זה נאמר: "יעזוב רשע דרכו", עד כאן.

ישוב אפילו מספק עבירה

בנוסף לכך, יש הרבה עבירות שאדם דש בהם: נקימה, נטירה, קללה בשם, הזכרת שם שמים לבטלה, חמדה ותאוות נשים, צחוק, הרחקת הכעס שהוא קל זר, גבהות הלב, חטאת נעורים, הסתכלות בנשים, דברים בטלים, שיחת חולין בשבת, הליכה בלא תורה ובלא דרך ארץ, תפילה בלא כוונה ורבות כאלה. העיקר מהדברים המעכבים את התשובה הם: הרכילות והלשון הרע, בעל חימה, בעל מחשבה רעה והמתחבר לרשע, וישוב אפילו מספק עבירה, וקבלה היא בידינו, שעונש הספק גדול יותר מעונש הודאי, משום שעל הודאי אדם משים על ליבו ודואג ומתחרט וחוזר בתשובה, אבל על הספק אינו מתחרט כל כך, כי סבור בליבו: לא חטאתי, עד כאן.

יפשפש בעסק מצוה, שמא לא עשה לשמה
אלה הם גם דברי "יש נוחלין"
בהג"ה והוסף לומר ז"ל: גם
יפשפש בעסק מצוה, שמא לא עשה

לשמה, ושמא לא עשה איזה דבר קדושה כהוגן, כאשר עינינו רואות, שהרבה מצוות אינם נעשים כהוגן, כגון: הנחת תפילין, שרוב העולם נכשלים בהם, ואינם מניחים על השער אלא על המצח, וכשאינו עושה כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה, אפילו דקדוק אחד - לא עשה המצוה כתקון, כי חז"ל פרשו הכל לפי קבלתם האמיתית וכפי חכמתם הקדושה והחכמה הנפלאה בחכמת אלוקים אשר בקרבם, שהיו יודעים, שבכל דקדוק ודקדוק ובכל ענין שהזהירו וצוו עליו, אפילו הוא דבר קל וקטן מאוד, כפי הנראה, אבל לפי האמת תלויים בו קיום העולמות; אם מקיימים או חס ושלום חרכנם אם עוברים, לכן יעיין בכל המצוות, שמא לא קיים אותם כדין או שמא עשה המצוה שלא לשמה, ואפילו הוא צדיק תמים בכל מעשיו, אל יעמיד עצמו על חזקתו, שאינו יוצא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו, כי אדרבה: כל הגדול מחבירו יצרו גדול יותר ומבקש להכשילו, והוא צריך שימור יותר וזרוז וזהירות, מפני שהקדוש ברוך הוא מדקדק עם צדיקים כחוט השערה, כמו שאמר הכתוב: "וסביביו נשערה מאוד" - כי כפי גודל קדושת נשמתו ומעלותיו העליונות, אם יחטא אפילו כחוט השערה, נחשב לו כעבותות העגלה, שכל מה שהנשמה

כמעשהו" - והוא כי חסד קל, שמביא יסורים על האדם דוגמת החטאים שעשה, דהיינו: באיזה אבר שחטא מביא יסורים על אותו אבר, וכן סך ממון שחטא הוא נלקה כפי אותו סך, שעל ידי זה יפשפש במעשיו וימצא מאשר חטא על הנפש ושב ורפא לו, עד כאן לשונו.

הדרך הטוב והישר שיעורר האדם את עצמו אל התשובה עד שלא יבואו עליו יסורים

אמנם הדרך הטוב והישר שיעורר האדם את עצמו אל התשובה, עד שלא יבואו עליו יסורים, כמו שכתב האלשיך בספר תהילים: "אל תהיו כסוס כפרד אין הבין וגו'", עיין שם, וביותר אם השפעתו ברווח והוא יודע מומי נפשו ידאג, שמא הקדוש ברוך הוא מאכילו מזכויותיו בעולם הזה כדי להאבידו, חס ושלום, מעולם הבא, ויקבל על עצמו ענויי נפש ויסורים, ואם אחר שהתחיל להשיב רואה שיסורים באים עליו בגופו או בממונו אל יקוץ במ לומר, האם זה שכר התשובה, כי טרם שובי על חטאי הייתי שלם בגופי ובממוני וכאשר נעשיתי שלם בתורתי חסרתי כל אלה. אדרבה, יתן שמחה בלב, שזה מורה שהקדוש ברוך הוא מקבל תשובתו, כי זה דרכו יתברך, כמו שהרופא אינו נותן רפואה לחולה, עד אשר יחפוץ החולה להרפא לנקות

יותר פנימית ועליונה, חטאו עושה יותר רושם למעלה ושגגתו עולה זדון, לכן החכם, החסיד, צריך פשפש יותר במעשיו, שלא ימצא אחריו מאומה. אם פשפש ולא מצא מכל אלה - יפשפש פן ואולי התרשל באהבה ויראת ה' כל היום בכמה מילי דחסידותא וכדבעי למעבד לא עביד, כי בודאי כל מי שיכול לילך מחיל אל חיל בתורה ובחסידות, עד שמגיע למעלות המדרגות של חסידים גמורים והוא מתעצל ואינו עושה כן, אינו יוצא ידי חובה וחייב בדיני שמים, כמו שאמרו ב"תנא דבי אליהו" - חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי - אברהם, יצחק ויעקב עליהם השלום, עד כאן.

השמור לך בשובך בתשובה שלא תשאיר שום עוון שלא תתקן אותו

והאלשיך כתב על הפסוק: "ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ" ז"ל - השמר לך בשובך בתשובה שלא תשאיר שום עוון שלא תתקן אותו, כי אם יד תשאיר לך בחיצונים, שלא תשוב ממנו, דע, כי עבירה גוררת עבירה, וצריך אתה לדעת, שאם מפשפש במעשיו אחר יסורים צריך שיהיה על פי מה שאמר האלשיך בפרשת שמיני בביאור הפסוק: "ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש

וקבל אותם הקדוש ברוך הוא, ואמרו חכמינו זכרונם לברכה: "שובה ישראל עד ה' אלוקיך" - אפילו כפרת בעיקר, ומה שאמרו בגמרא ר"ה ג' כתות ליי"ה פושעי ישראל: בגופן יורדין לגהינם ונדונין בה י"ב חודש, גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת רגלי הצדיקים, אבל פושעי עכו"ם בגופן והמינים והמוסרים והאפיקורסים, שכפרו בתורה ובתחיית המתים, ושפרשו מדרכי ציבור, ושתנו חתימתם בארץ החיים, והוא פרנס המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים, ושחטאו ושהחטיאו את הרבים, כגון: ירבעם וחביריו - יורדין לגהינם ונידונין לדורי דורות. גהינם כלה והם אינם כלים, וכתבו התוספות כל זה מיירי בדלא עשו תשובה באחרונה, אבל אם עשו תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו, שנאמר: "ורשעת הרשעים לא יכשלו בה ביום שובו מרשעו", ואפילו אותן כ"ד דברים המעכבים את התשובה אינם מונעים אותם, אלא אם עשו תשובה, הרי זה משובת, ונקרא "בעל תשובה" גמור, ויש לו עולם הבא, עד כאן.

שורש גדול אל התשובה - יחשוב בליבו דרכיו ויפשפש במעשיו כפי כוחו

כתב בעל "באר מים חיים": שורש גדול אל התשובה ביום טהרתו

רפאות חולת גופו ולהחלימו; כן הוא יתברך לא ימרק חלאת חולי הנפש עד יתחיל לשוב, ואחר שפשפש ומצא - יעשה עליהם תשובה, כפי אשר יבואר לפנינו, והוא מצות עשה, כמו שכתב כמה פעמים בתורה בפרשת נשא: "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו' והתודו על חטאתם", ובפרשת ואתחנן: "בצר לך ומצאוך... ושבת עד ה' אלוקיך".

אל יאמר האדם חטאי הם רבים עד אין מספר איך אפשר שיהיה לי כפרה ויטיאש מן התשובה

וזה לשון ה"ברית אברהם": אל יאמר האדם חטאי הם רבים עד אין מספר, איך אפשר שיהיה לי כפרה ויטיאש מן התשובה, וכמו שאמרו ישראל: "כי פשעינו אתנו ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה", כי מי שליבו נוקפו ואין תשובתו שלימה אומר כן, אלא יחשוב בדעתו, כי הוא יתברך רב חסד ורב סליחות, כמו שאמר הנביא: "חי אני נאום ה' כי לא אחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחיה שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תחטאו בית ישראל", וכמו שכתוב: "הלא אם תיטיב שאת", ותרגום אונקלוס פרש: אם תוטיב עובדך ישתבוק לך ואם לא תוטיב עובדך ליום דינא חטאך יהא נטיר, וכבר ידעת כי אנשי נינוה ואחאב ומנשה כי הגדילו לעשות רע

תתגבר על יצרך ואחר כך ה' עמך, לכן אל ירך לבבכם, וזה שאמרו: "כי ה' אלוקיכם ההולך עמכם להלחם על אויביכם להושיע אתכם".

צריך שיהא זריז וזהיר מאוד לבל יחטא עוד

כתב הרב רבינו יונה, וצריך השב ליתן אל לבו, שכאשר התחיל

בתשובה הוא כאשה הסופרת שבעה נקיים, שכל דם שתראה בז' ימי ליבונה סותרת וצריכה לחזור ולמנות ז' נקיים, כן אם בעל תשובה יחזור למעשיו, הרי אבד כל מה שעשה והתענה, ולכן צריך שיהא זריז וזהיר מאוד לבל יחטא עוד, ואם יזדמן בשוגג איזה חטא יתודה עליו בבכיה ודמעה לקיים מה שכתוב: "וחטאתי נגדי תמיד" - כמו דוד המלך, עליו השלום, שעל חטא אחד היה כל ימיו בתענית, ואפילו שלא היה אלא רק חטאת נעורים, כמו שכתוב: "חטאת נעורי ופשעי אל תזכור" - מכלל שנזכרים הם מצינו בזהיר שלח, שענשו התינוק בגן עדן, עד כאן.

פרק ג'

בן יבואר: סדר פשוט מעשיו: א. כגון: תענית עשרת ימי תשובה וערב ראש חודש וד' צומות ושאר תעניות. ב. תעניות הללו נקראות בפי חכמינו - רופאי הנפש - ג. "תענית שקודם התשובה", כדי

בהתנדב אדם רוחו ולבו להיות עבד לבוראו. בהקיצו יחשוב בליבו דרכיו ויפשפש במעשיו כפי כוחו, אף פסיעה אחת עד זמן האוכל, ואם יעבור וכשל באיזה חטא, יקנוס עצמו לצדקה כפי כוחו והשגת ידו, ויתודה מיד על הדבר, והוידוי הזה ירחיקנו מכל עוון, כי אם יבוא לידי עבירה יתרחק ממנה, כי יאמר: איך אעשה הרעה הגדולה הזאת להתודות עליהם ואהיה כטובל ושרץ בידו. הגיע עת האוכל ופשפש ולא מצא, יהא מודה ומשבח לבורא ברוך הוא שעזרו וזיכהו להיות בתשובה כמה שעות בעולם, וכאשר עשה מהבוקר ועד חצות, כן יעשה עד אכילת הערב, וקודם האכילה יתודה, אחר כך ירגיל עצמו עד זמן השכיבה ככה יעשה עד חודש או שנה מיום תחילת תשובתו, עד שיהא קבוע ומוחזק בעבודת הבורא לנהוג כל הימים, עד כאן.

"כי תצא למלחמה על אויביך" - הם יצרך וסיעתו

בן פרש הרב ר' משה אלשיך בפרשת שופטים: "כי תצא למלחמה על אויביך" - הם יצרך וסיעתו. "לא תירא מהם" - אל תתיאש מן התשובה כי בבואך ליטהר "ה' אלוקיך עמך", ואמר להם: "שמע ישראל, אתם קרבים היום למלחמה וגו'" - ורצונו לומר, רק יום

אינו מפשפש במעשיו ביום התענית, לא די שאינו פועל כלום בתענית שלו, אלא אף גם מקבל עונש על שצער ועינה עצמו חינם, כמו שאמר הרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "וכפר מאשר חטא על הנפש", ואמרו חז"ל: על שצער עצמו מן היין, ואמר ר' אליעזר הקפר - ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא "חוטא", השרוי בתענית מכל וכל על אחת כמה וכמה, וכתב הוא זלה"ה: הפסוק מדבר בנזיר, שלא נשמר מהטומאה ובטל ימי ספירות נזרו, דאז מוכח שלא היה צדיק בימי נזרו, דאילו לא חטא וגם הרהרוריו היו בטהרה ונקיות, היה הקדוש ברוך הוא מרחיקו שלא יטמא, כמו שכתוב: "רגלי חסידיו ישמור", ואמרו חז"ל: אפילו בהמתן של צדיקים - אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם, וזהו ענין הקל וחומר, ומה זה שלא פרש וכו', רצונו לומר, שלא פרש עצמו שלא לצורך רק מן היין נקרא "חוטא" - זה שצער עצמו מכל וכל ואינו מתחרט על חטאיו ביום תעניתו על אחת כמה וכמה, ש"חוטא על הנפש" יקרא, וגם מביא הוא זל"ה משל נאה על זה, והוא כמו הרופא, שהרעיב את החולה לידע חליו למזורו, ולא ירצה אחר כך לעיין חוליו - לא ירפא, אות אשר בודאי חינם הרעיבו ועינהו נפש. כן

שביום התענית יפשפש במעשיו ויתן אל ליבו לשוב מעבירותיו שבידו, כי אם הוא אוכל ושותה יגבה ליבו ולא יאבה לחפש דרכיו, כי הוא צדיק וישר בעיניו, אך ביום שמענה נפשו, נחלש כוחו של יצר הרע ומתגבר כח השכלי. ד. ויתן אל ליבו לשוב בתשובה, ולא כרוב העולם שסוברים, שעל ידי התענית של עשרת ימי תשובה וכמה הפסקות בלי שום קיום דרכי התשובה שיתבאר - מחול לו כל העבירות של כל השנה ביום כפור, זה לא יעלה על הדעת. ה. וכן כמה ביאורים נחמדים מהרב ר' משה אלשיך, על מה שדרשו חז"ל בפסוק - "וכפר מאשר חטא על הנפש", ועל הפסוק: "הראינו את מראיך". ו. ויתבאר שם, שהתעניות הן כמו קרבן, ואיך יתנהג ביום התענית, וענין הצדקה ביום התענית.

ספק עבירה צריך יותר חפוש מעבירה

ברי שיוכל האדם לפשפש במעשיו צריך הוא את התענית והתבודדות, להכניע לבו ולהתחרט על חטאיו באותו יום, כי אם הוא אוכל ושותה ועוסק בעסקיו, יגבה ליבו ולא יאבה לחפש דרכיו, כי הרי הוא צדיק וישר בעיניו, אך ביום שמענה נפשו, נחלש כוחו של היצר הרע ומתגבר כח השכלי, כי כשזה קם זה נופל, כמו שכתוב בגמרא בתעניתא עד פלגא דיומא כו', ואם

מקודשת, שמא הרהר בתשובה ונעשה צדיק גמור ברגע אחד ומוחלין לו עוונותיו כיום כפורים.

טעם התענית שמתענים בערב ראש חודש זהו התענית דערב ראש חודש שנוהגין להתענות, כי ראש חודש זמן כפרה, ולא יעלה על הדעת, שיכופר לאדם איזה חטא והוא עודנו מחזיק בטומאתו ואינו עוזב את חטאיו עזיבה גמורה, לכן מתענה בערב ראש חודש לפשפש במעשיו ולהתחרט עליהם, ויעזוב אותם עזיבה גמורה, ואז ראש חודש מכפר עוון כפרה.

תענית חלום - טעמו

גם ענין תענית חלום כתב בספר "חרדים" סימן רכ"ו וזה לשונו: דע והבן, שאמרו חז"ל: יפה תענית לחלום כאש לנעורת, לא אמרו - אלא לעושה תשובה עם התענית, לפי שמראין לו חלום, כדי שיפשפש במעשיו, כי התענית במקום חטאת, מה קרבן אינו מועיל בלא תשובה, אף תענית חלום אינו מועיל בלא תשובה, והתשובה היא לפשפש במעשיו ולהתחרט עליהם.

ענין ד' צומות

ענין ד' צומות - כתב הרמב"ם וזה לשונו: מה שאנו מתענים על

הדבר הזה ממש, כי התענית הוא להכניע לבו ולחפש בשכלו איזה חטא בא על ידו, ואם אינו מפשפש במעשיו, אז חינם צער עצמו והתענה, ועתיד ליתן דין על שצער עצמו חינם, וזהו הטעם - על פי רוב - לכל ימי התענית, כגון: בימי סליחות ובעשרת ימי תשובה, כמו שכתוב בש"ע סי' תר"ג וזה לשונו:

טעם התענית בעשרת ימי תשובה

יש לכל אדם לחפש ולפשפש במעשיו בעשרת ימי תשובה ולשוב מהם, וספק עבירה צריך יותר חיפוש מעבירה ודאי, כי יותר מתחרט כשיודע שעשה משאינו יודע, ולכן אשם תלוי צריך להביא דבר יותר ביוקר מאשם ודאי ומן החטאת, עד כאן.

הרי מבואר, שתענית עשרת ימי תשובה הם לפשפש מעשיו ולהתחרט עליהם, ולקבל עליו לעזוב אותם עזיבה גמורה, ועל מה שחטא לשעבר - יקבל עליו לקיים כל דרכי התשובה שיתבארו לפנינו בפרקים הבאים אף לאחרים, ואז על ידי הרהור תשובה נעשה צדיק גמור, כי הקדוש ברוך הוא מצרף מחשבה טובה למעשה, וכמו שאמרו בגמרא: המקדש את האשה ואמר לה, על מנת שאני צדיק גמור, אפילו הוא רשע גמור הרי זו

קודשא בריך הוא וקודשא בריך הוא חייס עליה ואותיב ליה כורסייא דיקרא וכו', לכן צריך הבן להרבות אותו היום במצוות ובמעשים טובים בכל מה דאפשר, ויפשפש במעשיו שעשה עד כה, ויתחרט עליהם, ובזה הוא מקיים מצות כיבוד אב ואם.

בשם הזוהר משמע, שהבן מחויב לכבד אביו ואמו במותם יותר מבחייהם, ופשפוש מעשיו אי אפשר בלא תענית. זה שאמר: ביום שמת בו אביו ואמו איתרע מזלו של הבן והוא, כי באותו יום בודקים מעשיו ומזכירין עוונותיו. אם הוא זכאי מעלין את אביו ליותר מעלה, ואם הוא חוטא מורידין אותו ממדריגתו, כמו שאמר: ואי האי ברא אזל בדרך תקלה ודאי מבזין אבוהי וקלנה הוא ואיהו ודאי עביד קלנה. לפי זה ראוי ונכון, כשחל יום שמת בו אביו ואמו בשבת, שיתענה בערב שבת או ביום ה' שלפניו, ויפשפש במעשיו ויתחרט עליהם, ולא כמו שכתוב בש"ע סימן תקס"ח שיתענה ביום א', כי מה יועיל התענית והפשפוש מעשיו לאביו, שכבר עבר זמן דין אביו בשבת שעבר.

ענין תענית ציבור על כל צרה שלא תבוא

זהו גם כן התענית שגוזרין הציבור על כל צרה שלא תבוא, כמו שכתוב בגמרא: אמר אביי בתעניתא

החורבן שכבר עבר אינו כי אם ליתן אל ליבנו, כי גם מעשינו עתה כמעשיהם אז - ונצומה, בל יבוא עלינו כאשר בא עליהם.

ענין תענית חתן ביום חופתו

אותו הדבר בתענית חתן ביום חופתו, כי באותו יום נמחלו לו עוונותיו, וזה לא יעלה על דעת, שיהיה איזה מחילה בלא עזיבת חטא, לכן מתענה באותו יום לפשפש במעשיו ולהתחרט עליהם.

תענית שמת בו אביו ואמו

בן גם התענית ביום שמת בו אביו או אמו, כדי שהבן יפשפש במעשיו באותו יום ויתחרט עליהם, ועל ידי זה יזכו אביו ואמו, שיעלו אותם לגן עדן למדריגה העליונה, כמו שאמר האר"י זלה"ה, שה"קדיש" שאומרים יתומים כל י"ב חודש הוא, כדי להעלות את אביהם מגהינם לגן עדן, וביום שמת בו אביו ואמו - להעלותם בגן עדן עצמו למדריגה היותר עליונה.

בוזוהר פרשת בחוקותי מבואר שפעולה זו, דהיינו: להעלותם למדריגה המעולה, הוא על ידי מעשה הבן - אם הוא זכאי - כמו שאמר, וזה לשונו: ואי האי ברא אזיל באורח מישור ותקון עובדוי ודאי אוקר ליה בהאי עלמא לגבי בר נש ואוקיר ליה בעלמא דאתי לגבי

נש, [תרגום: רְבִי אַבָּא פִּתַח, (תהלים נא) זְבַחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נְשִׁבְרָה וְגו'. פְּסוּקַת זֶה פְּרִשׁוּהוּ, שְׁרָצוֹן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵין רְצוֹנוֹ בְּקִרְבָּן שֶׁל אָדָם עַל חֲטָאֵיו, אֶלָּא רוּחַ נְשִׁבְרָה. וּבְנֵי אָדָם לֹא יוֹדְעִים מָה אוֹמְרִים. וְכֵן שְׁמַעְנוּ מֵהַמְּנוּרָה הַקְּדוֹשָׁה, שְׂכַאֲשֶׁר בָּא אָדָם לְהִטְמֵא בְּחֲטָאֵיו, מִמְּשִׁיךְ עָלָיו רוּחַ מִצַּד הַטְּמֵאָה, וּמִתְגַּאֵה עַל הָאָדָם וְשׁוֹלֵט עָלָיו לְכָל רְצוֹנוֹ. וְאוֹתוֹ צַד הַטְּמֵאָה מְתַגְבֵּר בְּכַחוֹ וּמִתְחַזֵּק, וְשׁוֹלֵט עָלָיו שִׁיעֲשֶׂה רְצוֹנוֹ. בָּא אָדָם וְשׁוֹלֵט עָלָיו לְהִטְהֵר - מְטַהְרִים אוֹתוֹ]. וּבִרְעִיאַ מֵהֵימְנָא" פֶּרֶק הַנּוֹכַח, אֵיתָא שֶׁהֵיכַר הָרַע דְּאִיהוּ חוֹשֵׁךְ בַּהַחוּטָא הוּא מִתְגַּבֵּר עַל יֵצֵר טוֹב שְׂאִיהוּ אוֹר, וְהוּא בְּבֵית הָאֲסוּרִים כְּעַנְן הַמְכַסֶּה אֶת הַשָּׁמֶשׁ, וְנַעֲשֶׂה מַחֲצִיזָה בֵּינוֹ לְבֵין אָבִיו שְׁבַשְׁמִים, וְכַאֲשֶׁר מִתְגַּבֵּר הַחֲטָא - מִתְגַּבֵּר הַקְּלִיפָה וּמַעֲבֵה אֶת הַמַּחֲצִיזָה וְנַעֲשֶׂה כְּמַחֲצִיזָה שֶׁל בְּרוֹזַל, עַל דֶּרֶךְ שְׁנֵאמַר: "הוּי מוֹשְׁכֵי עוֹוֹן בְּחַבְלֵי שׁוֹא וְכַעֲבוֹתוֹת הָעִגְלָה חֲטָאָה", וְאֵין תְּקִנָּה עַד שִׁיסוּר הַקְּלִיפָה בְּצוּם וּבְכַבֵּי וּבְמַסְפָּד, שְׁחַלְבוּ וּדְמּוּ שֶׁהֵם עֵיקַר כָּל אַבְרָיו מִתְמַעֲטִין וּמִסְתַּגְפִּין לְבַרְר הָאוֹר מִן הַחוֹשֶׁךְ, וּבִיּוֹתֵר צְרִיכִים תְּלִמִּידֵי חַכְמִים לְהַתְעַנּוֹת, כִּי אֵין הַנִּשְׁמָה מְאִירָה עַד שִׁיכְנִיעַ הַגּוֹף וְכּוֹחֹתָיו, וְעַל יְדֵי הַתְעַנּוּת מְגַבֵּיר כַּח הַנִּשְׁמָה וּמַחְלִישׁ כַּח הַחוֹמֵר וְתַעֲנוּגָיו, וְאֵין מַסְפִּיק לוֹ הַלִּימוּד תּוֹרָה לְכַפֵּר

עַד פְּלַגָּא דִּיּוֹמָא מְעֵינָא בְּמִילֵי דְמִתָּא וְכו', הֵרִי זֶה מְבוֹאֵר, שְׁעַנִּין הַתְעַנּוּת הוּא רְאשִׁית אֶל הַתְּשׁוּבָה לְעַנִּין פְּשׁוּשׁ מְעֵשִׂיו.

כתב הרב ר' משה אלשיך: זה שאמר הכתוב: "הראיני את מראיך" - רצה לומר, תחילה תקן מעשיך ויהיה צלם אלוקים על פניך כמו שהיית קודם שחטאת, ואחר כך: "השמיעני את קולך" - בתפילה ובתחנונים, "כי קולך ערב" - לפני הקדוש ברוך הוא כאשר "ומראיך נאוה". מה שאין כן, כשמתפלל לפני הקדוש ברוך הוא בלי תיקון מעשיו, אז לא פעל כלום, אף גם יבקר את פנקסו ויתעוררו המקטרגים יותר מקודם, והאריך האלשיך בזה לתרץ כמה פסוקים בתורה ובנביאים ובכתובים ולקצר אני צריך, ובפרק י' יתבאר מהו ענין התעניות השייכים אל התשובה אחר שקיים דרכי תשובה, ובסמוך יתבאר מה שאמרת: התענית דומה לקרבן, וב"ראשית חכמה" פ"ד מהלכות תשובה כתב, שענין התענית הוא הכנעה, כמו שכתב: "זבחי אלוקים רוח נשברה" - לשבר החיצונים על ידי שבירות הלב, דלא יתגאה ולא יתענג בתענוגים דעלמא. מובא בזוהר פנחס וזה לשונו: ר' אבא פתח: "זבחי אלוקים רוח נשברה" - כד אתי בר נש לאסתאבא בחובי אמשך עליה רוח מסאבא מסטרא אחרא ואתגאי על בר

נדחה, ודברים הפוסלים בקרבן - אחד מהם הוא המחשבה, ולכן פוסל בתענית הרהורי עבירה ושאר דברים כמו פיגול, והעיקר עזיבת החטא, שלא יהא כטובל ושרץ בידו.

מובא בירושלמי וזה לשונו: "נשא לבבינו אל כפיים" - מהו "נשא"? - אלא נשוה ליבינו אל כף ידינו, מה יד לא יהא טובל ושרץ בידו, כן הלב צריך שיהא נקי ממחשבת עבירה, כמו שאמר: "יעזוב רשע דרכו ואיש אוון מחשבותיו".

סוד התענית - כמו הקרבן שאינו מועיל בלא תשובה

זה לשון ספר חסידים: סוד התענית הוא כמו הקרבן, שאינו מועיל בלא תשובה, אף תענית כן. בכתבי האר"י זלה"ה יש סוד גדול בזה למה הוא כמו קרבן, עיין שם, ונראה דזה מיירי בתענית, שהוא אחר שקיים כל דרכי תשובה, כמו שאמר או אפילו לא קיים אלא פשפש במעשיו וקבל עליו בלב שלם לקיים כל דרכי תשובה, והוי ליה כאילו קיים, דעל ידי הרהורו הטוב נעשה צדיק גמור ברגע אחד, דאם לא כן הוי "זבח רשעים תועבה", כמו שהביא בזבחים דף ז': אמר רבא - עולה דורן הוא ה"ד אי דליכא תשובה "זבח רשעים תועבה" ואי דאיכא תשובה, והתניא עבר אדם על מצות עשה ועשה

עוונו, שמי שחטא - אפילו תלמיד חכם - אין תורתו רצויה, וראיה מר"ל, שהיה יושב והיה עוסק בצום ובתפילה ובצדקה, עד כאן לשונו.

ומה שאמר האלשיך הקדוש בפרק י', שלימוד התורה מספיק כמו התענית, היא באותו תענית אחרי שקיים דרכי תשובה, כמבואר להלן, להתין הזוהמא, אבל בתענית שקודם התשובה - לפשפוש מעשים, כגון: ערב ראש חודש ועשרת ימי תשובה וכיוצא בזה, החיוב הוא גם כן על בעל התורה, אף על פי שיתבטל על ידי זה מלמודו.

בלי הכנעת הלב ופשפוש מעשים לא יבוא לידי תשובה

כי אם לא ידע מה הם חטאיו, בלי הכנעת הלב מפשפוש מעשים לא יגיע לידי תשובה, כי הוא צדיק וישר בעיניו לעולם, עיין בש"ע א"ח במ"א ריש סי' תקע"א, ועוד ב"ראשית חכמה" בשם כמה מאמרי זוהר, שהתענית הוא ממש כמו קרבן, וכתוב: "להקריב לי חלב ודם", וכן בקטורת היו סממנים אדומים ולבנים, נגד זה - אדם מקריב חלבו ודמו ומתכפר לו, וזה נקרא "מזבח כפרה", והיינו דאמר ר"א: גלוי וידוע לפניך וכו', כי הוו יתיב בתעניתא, וסוף דבריו הם: ולכן ביום התענית יזהר מכל חטא ועוון, שלא יהא קרבנו

קרבן דורון. היוצא מן הדברים האלה, שהתעניות שתקנו חז"ל, הם כדי שעל ידם יבואו בני אדם לפשפש מעשים, ולא כאותם טפשים וכמה המונים שסברו, שעל ידי הצומות של עשרת ימי תשובה לבד - בלי שום קיום דרכי תשובה - ימחלו להם כל העבירות של כל השנה ביום הכפורים, זה לא יעלה על הדעת שום בר דעת.

לא שק ולא תענית גורם, אלא תשובה ומעשים טובים גורמים

אמר המעתיק והמאסף שיש עוד להביא ראיות ברורות על זה, כדי להוציא מליבן של צדיקים בעיניהם מחמת תעניתם, ואזכיר קצת מהם. הלא גמרא ערוכה היא במסכת תענית, איתא שם שהיה הזקן דורש ברבים ביום התענית ואמר: "אחינו, לא שק ולא תענית גורם, אלא תשובה ומעשים טובים גורמים", שכן מצינו באנשי ננוה, שלא נאמר בהם: "וירא אלוקים את שקם ואת תעניתם", אלא "וירא את מעשיהם כי שבו מדרכם הרעה", עד כאן לשונו.

ומדקאמר לא שק ולא תענית גורם מכלל דתענית לא מיקרי עיקר תשובה, ומצינו גם כן בירמיה בפסוק, איך שהנביא היה מוכיח את המלך יהוקים, ואמר לו: "הלא אביך אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו", שהתמיה מפורסמת בזה

תשובה לא זו עד שמוחלין לו אלא ש"מ דורן הוא.

אדם שהרבה לחטוא לא יעשה סגופים עד אשר יתחזק לבו בחרטה גמורה

בן כתב רבינו יונה וזה לשונו: אדם שהרבה לחטוא לא יעשה סגופים עד אשר יתחזק לבו בחרטה גמורה, וגומר בלבו לעזוב את חטאיו עד יום מותו, ועבר עליו עידן ועידנין והוא בטהרה גמורה ודמעה על לחייו, אז יקריב קרבן תענית בכושפת פניו ובהכנעת ליבו, משל למי שהמרה את פני המלך, לא ישלח לו דורון, כי יטריפהו בפניו, אלא עד שיפול לפניו ארצה בדמעה, ואחר כך ישלח לו דורון. גם מה שאמרו שהתענית היא "מזבח כפרה" - זה שייך לומר על השוגג שהיא מכפרת כחטאת או על ביטול מצות עשה או על הרהור הלב, אבל מצות לא תעשה גמור, ומכל שכן אם עבר על כריתות ומיתות בית דין, לא יעלה על הדעת, שתהא התענית לבד מכפרת לו, ויהא מזבח כפרה, אלא צריך לקיים כל דרכי תשובה, כמו שכתוב בפרקים הבאים.

התעניות הם כדי שעל ידם יבואו בני אדם לפשפש מעשים

התענית שלפני התשובה הוא פשפוש מעשים להכניע הלב ושל אחר התשובה - להתחזק וזהמא, והתענית שאחר כך הוא כמו

עוף - כן תוכם מלא מרמות ותוך תחת לשונם עמל ואון בגאווה ובוז, לכן כל מי שבקי בהם ובשמותם ובמעשיהם ראוי לפרסם ולספר בגנותם, ואין בזה לא משום רכילות ולא משום לשון הרע, ואדרבה מצוה בזה קעביד דמצוה לשמוע דברי חכמים.

מפרסמין את החניפין מפני חילול השם

אִיתָא כברייתא מסכת יומא וזה לשונו: מפרסמין את החניפין מפני חילול השם, ופירש רש"י, שהם רשעים ומראין עצמן צדיקים, אם יש מי שמכיר במעשיו - מצוה לפרסמו מפני חילול השם, מפני שבני האדם ילמדו ממעשיו, שיהיו סבורים שהוא צדיק, ועוד כשיבוא עליו פורענות יאמרו: מה הואיל לצדיק זה זכותו, עד כאן לשונו. בילקוט מבואר יותר, איך שהכתוב היה מפרסם את דואג האדומי, אף שהיה תלמיד חכם וגדול הדור וראש הסנהדרין, כמו שכתב "אביר הרואים", ומהראוי היה לו לדבר בצבועים האלה, אך אמרתי אשמרה דרכי לפי מחסום וגו'.

השרוי בתענית יהא דואג ואונן

כתב הרמב"ם: השרוי בתענית - בין שהיה מתענה על צרתו או על חלומו, בין שהיה מתענה עם הציבור על צרתם - הרי זה לא ינהוג עידונין

התוכחה, מי שמע כזאת, שהמוכיח את האדם בדבר אכילה ושתייה, שהיה לו לאכול ולשתות?! ובפרט למלך יהוקים, שספרו חז"ל דפרק חלק בגנות מעשים רעים, והרמב"ם פ"ג מהלכות תשובה מנה ליהוקים בין אלו שאין להם חלק לעולם הבא, לפי שעשה עבירות ביד רמה ובפרהסיא, לכן כתב שם הרד"ק, שיש אומרים, שיהוקים היה מתענה תמיד וסבור שהתענית יהיה תשלום למעשיו הרעים, לפיכך אמר לו הנביא: "אביך הצדיק אכל ושתה וגומר", עד כאן.

התענית אינו עיקר

אפשר שלזה רמז הנביא בתוכחתו "שוכו בנים שובבים" - דלכאורה היא תמוהא, מדוע מכנה אותם בלשון "שובבים" ולא בשום גנאי אחר, אלא לרמוז להם הוא בא על "תענית שובבי"ם", שהם מתענים וסוברים, שהוא עיקר התשובה, ואמר להם, שיעשו תשובה, כי התענית אינו עיקר, ומכאן תוכחת מגולה לאותם אנשים המתחסדים בעיני הבריות, ובוזן ליבות אלוקים צדיק, שמתנהגים בחסידות, ולהם כנפות כנפי חסידים, ומתענין הפסקות גדולות ומשבת לשבת, וטובלים עצמם במקוואות, אבל לא עלתה להם טהרה בכל מימות עולם, כי הם ככלי חרס ואינם תוכם כברם. ככלוב מלא

ומדרך ארץ, כי כל מדה מאלו יש לה סגולה לסלק כח הנשמה הקדושה ולהשרות בו רוח טומאה.

זה לשון "עמק ברכה": ויתן ממונו לצדקה ביום התענית לקיים מה שנאמר: "ואהבת... בכל מאודך", ויתן לעניים מה שהיה לו לאכול באותו יום, שאם לא יעשה כן נראה שלא עשה לשם שמים, אלא רק כדי להרוויח בתענית מיעוט פיזור, וזה שאמר דוד המלך, עליו השלום, לבנו שלמה: "ואני בעניי הכינותי לבית ה' ככרים זהב מאה אלף וגו'", ומקשה הגמרא בירושלמי: מאי "בעניי"? אם היה הסך גדול הזה בידו אזי עשיר היה, ותרץ: מאי "בעניי" - בעיניו שהיה מתענה ומקדיש סעודותיו לשם שמים, וסעודתו היתה גדולה מאוד כי היה מלך. זה שאמר הכתוב: "הלא פרוס לרעב לחמך" - רצונו לומר, הלחם שלך, שהיה מגיע לחלקך, עד כאן לשונו.

בגמרא: כל תענית שמלינין בו צדקה כאילו שופך דמים, ואמרו הקדמונים אותיות תענית ת"ת עני, וזה שאמר: אגרא תעניתא צדקתא.

פרק ד'

בן יבואר דברים המעוררים אל התשובה: א. עד היכן מגיע פגם החוטא בכל העולמות של מעלה ולכל

בעצמו, ולא יקל ראשו, ולא יהא שמח וטוב לב, אלא יהא דואג ואונן, כמו שאמר: "מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו".

כל יום התענית יהא בתשובה ותפילה וצדקה ותלמוד תורה כנגד כולם

בן אומר השל"ה: התענית הוא מעין עולם הבא, שאין בו לא אכילה ולא שתיה ונהנין מזיו השכינה; כן צריך ביום התענית להיות דבק בו יתברך שמו כל היום: בתשובה ותפילה וצדקה ותלמוד תורה כנגד כולם, ושיהא סור מרע להרחיק מעליו כל נדנוד עבירה וכל מידה מגונה, ובפרט מהכעס שהוא פגם גדול בעולם.

זה לשון ה"ראשית חכמה": ואם יכעוס ביום התענית מוטב לו שלא יתענה, ויהא שבע וטוב לב, שלא יתקוטט עם הבריות, וכתב: "הן לריב ומצה תצומו", ואף אם יהיה לו איזה משא ומתן, שיהיה באמונה ובנחת ויחזור לדביקותו.

יתן ממונו לצדקה ביום התענית

בן ממשיך ה"ראשית חכמה": ויזהר מכ"ד דברים המעכבים את התשובה, ובפרט - באלו הד' הנמצאים ברוב בני אדם והם: רכילות ולשון הרע ובעל חימה ובעל מחשבה רעה, דהיינו: להיות בטל מדברי תורה

וראוי לכל איש שיחוס על עצמו, שהרי אפילו בעלי חיים בורחין מן האש ומן המים במקום שיראו סיבת מיתתם, ואיך לא יחוס האדם על עצמו, ששם לו יתברך יתרון על בעלי חיים – השכל, ובפרט לישראל עם סגולתו, שהבדילנו על ידי התורה מהאומות, שראוי שלא יפול בשחת עמוקה, מקום אשר לא יוכל לצאת, והרי הוא מותרה ועומד עפ"י התורה והנביאים והחכמים, שהיה בהם רוח הקודש והודיעו לנו ענין גן עדן וגהינם.

טוב שיפול לפני השופט של מטה, משיפילוהו ויכוהו בית דין של מעלה

כתב הרב ר' משה אלשיך בענין המלקות, וזה לשונו: "והפילו השופט והכהו לפניו" – כי טוב לו שיפול לפני השופט של מטה, משיפילוהו ויכוהו בית דין של מעלה, פן יוסף להכותו על אלה מכה רבה על ידי בית דין של מעלה בגהינם, ולא עוד אלא שמרויח הבושה, וזה שאמר: "ונקלה אחיך לעיניך" – ולא לפני בית דין של מעלה, כמו שכתוב בזוהר, כשגזרין עונש על עוון האיש מכריזין עליו בבית דין של מעלה לפני השם יתברך ולפני כל הנשמות לאין מספר, באופן שקשה עליו הבושה והכלימה ההוא יותר מכל העונשים, עד כאן לשונו.

הנבראים של מטה, דהיינו: בעולם הזה שתחת גלגל. ב. ואיך הוא גורם להביא רעות גדולות על גופו ועל נשמתו ועל בניו ועל אחרים. ג. וגורם אריכת הגלות ושפיכת דמי חסידים ומיתת צדיקים, שנתפסים בעוון הדור, הלא יצעקו אל ה' עליו, שהביא עליהם רעות גדולות. ד. ויתבאר עוד שם ביאור נחמד מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "והפילו השופט והכהו לפניו".

קודם שיבאר דרכי תשובה אחר שפשפש ומצא, נביא קצת דברים המעוררין את האדם לתשובה

ראוי לכל איש שיחוס על עצמו, שהרי אפילו בעלי חיים בורחין מן האש ומן המים במקום שיראו סיבת מיתתם

זה לשון ה"ראשית חכמה" (בהקדמה לשער התשובה): והנה כאשר יתן האדם אל ליבו ענין הפגם, שפגם בכל העולמות אם בגופו אם בנפשו ורוחו ונשמתו, זוהי סיבה גדולה שיעשה תשובה ויתחרט חרטה גמורה, כאשר ידע בברור גנות מעשהו, מלבד עונשו בעולם הזה ובעולם הבא, שיש עבירות שיש בהם כרת, ולפעמים הוא אומר "הכרת תכרת", והוא שיכרות הגוף מהעולם הזה והנשמה מהעולם הבא,

פשפש מעשיך ותראה כל המקומות אשר פגמת

מוכא על הפסוק: "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה'", כתב הגלאנטי בבאורו וזה לשונו: וצריך האדם שיתבונן תמיד עד כמה מגיע פגם ועלבון עוונותיו, ואז כמה יתאונן ויבכה וידאג על חטאיו, וזה שאמר: "נחפשה דרכינו" - הם הדרכים העולים מן הארץ עדי מקום גבוה רשות היחיד, יחודו של עולם, "ונחקורה" - חקירה אחר חיפוש, פשפש מעשיך ותראה כל המקומות אשר פגמת, ואחר כך "ונשובה אל ה'", שאם לא תדע כמה פגמת, לא תהיה תשובתך שלימה, והנה ראשונה דע, שמגיע עליו רעה גדולה על ידי עצמו, כמו שאמר: "חטאים תרדוף רעה" - ביסורים ובמיתות בנים קטנים, שהם חשובים כגופו, גם לאחרים, כמו שכתוב: "וחוטא א' יאבד טובה הרבה" - כגון: שהעולם בכף מאזניים בשוה והוא מכריע לחוב, אוי לו שהכריע את עצמו ואת האחרים לכף חובה! גם גורם: אריכות הגלות ושפיכות דם חסידים וגזירות רעות ומיתות צדיקים שנתפסים בעוון הדור, כל זה גורם החטא. הלא יצעקו אל ה' עליו, שהביא עליהם רעה גדולה, והעלבון הגדול גם לבעלי חיים, שעל ידו נעצר השמים ואין דשא, גם לשרי נהרות

צריך לעשות תשובה, שפגם בכל העולמות הנה מה שכתב ב"ראשית חכמה", שיתן אל ליבו ענין הפגם שפגם בכל העולמות. בפ"ב ממשיל ענין זה לסילון מים המקלח מן המעיין, והמים ההם הולכין להשקות גנות ופרדסים ושדות וכרמים, ובא אחד בשטותו, והולך את זה המים אל האשפה לריק, מקום אשר אין בו תועלת. ודאי שבעל המים יכעס עליו: א' שבטל להשקות גנותיו הטובים, והב' שקלקל הצנור ושוברו, והנמשל הוא חמור מהמשל, כי החוטא - מלבד שהוא קלקל את צנורי השפע מלבוא אל מקום הראוי להם - מוליכן אל המקום, שהכעיס המלך ה' צבקות, והוא זה שמוציא הקדושה אל הטומאה, מקום שהוא ראוי שיהא חרב ויבש, והוא משקה אותו ומרוה אותו. ימצא ענין זה בפרט - הבא על הנכרית והבא על העריות והמוציא זרע לבטלה, וכמוהו בפגם הלשון, שפגם בברית הלשון חמור יותר מברית המעור, וצריך לעשות תשובה לתקן צנורות הנשברים ולהחזיר השפע אל מקומה, לכל מקום ומקום שהיה בו פגם, וזהו פירוש של "תשובה" - שמשיב המדרגות והתקונים על מכונם הראשון, כמשיב סילון אל מקומו, עד כאן לשונו.

אחרת כי אם לעטר ולנשק תפילתך, והיה כי יחטא ואשם, אין תפילתו נכנסת ולא נשמעת, ונמצאו בטלים ממלאכתם אשר הם עושים, ואין לך עלבון גדול מזה, ולא זו בלבד אלא גם בעולם היצירה, עולם המלאכים, בפתח ההיכל "לבנת הספיר", ששם מלאך טהריא"ל, העומד לקבל תפילת היחיד - אם היא הגונה - מכניסה לפני המלך לדורון, ואם לאו - דחין לה לבר, גם למעלה מפתח זה יש שערי דמעה, וכשעולות תפילות בדמעות, מזומן אופן אחד, שנוטל אותה התפילה בדמעות, ונרשמים בהאי פיתחא, וכשאדם חוטא כל הכתות הללו הם בטילין ממלאכתם. גם חיה אחת נקראת בשם "בזק" - מתקן כל התפילות המעכבת בחד רקיע, עד שבא סנדלפון, שנוטל וקושר בראש צדיק.

גם חשמ"ל, ששמו או"ר פניא"ל, שבהיכל עצם השמים, מגיע עלבון החוטא, דכד אסגיא זכאין החשמ"ל הזה מאיר ומנהיר במיני מאורות, כמנין חשמ"ל, וסימן "באור פני מלך חיים", וכד אסגיא חייבין אתחשיך ומאפיל, ואז כל העולם כולו בדין, הביטה וראה את חרפתך גם לד' אופנים שבהיכל נגה, כשהנשמה חוטאת נוטלים דינה מהיכל הזכות ויוצאים חוץ להיכל ממקום קדושתה להלקותה, וכן כשעלו הד' אופנים

ומעיינות ודשאים וצמחים מגיע העלבון, כי הנהר יחרב וייבש, מעין נרפש ומקור נשחת, ובכן אין דשאים ואין צמחים, ונמצא שליטתם בארץ להכות לעשב ולומר לו: "גדל" - הכל בטל, כמו שאמר: בגינאי נהרא שאמר ר' פנחס בן יאיר, ואם לאו גוזרני עליך, שלא יעברו בך מים לעולם. נמצא שעלבון הוא לו, שיחרב וייבש, הרי פגם ועלבון דרך כלל לעשיית גשמיות, גם לעשיית רוחניות: "שמש וירח קדרו וכוכבים אספו נוגהם", וכמו שאמר במעשה קרח: שמש ירח עמד זבולה וכו', ולא עוד אלא שבכל יום ויום מכים אותו וכו', גם לשבעה כוכבי לכת המנהיגים וממונים על העולם בחסד וברחמים - בחטאי בני אדם מחלישים כוחם, ואין מנהיג העולם, כי אם בעלי דינים. גם למלאכים השוכנים באוירי' ושברקיע מגיע העלבון והפגם שבכל אויר ואויר ובכל רקיע ורקיע. כמה מלאכים ממונים לקבל תפילתן של ישראל, כדאיתא בזהר בארוכה בפרשת ויקהל.

כי יחטא ואשם אין תפילתו נכנסת ולא נשמעת

ואתה בן אדם, הביטה וראה את חרפתך ובשתך, שכמה מחנות קדושים התקין לך ה' אלוקיך להנאתך ולטובתך, ואין להם מלאכה

לעשות באופן שיעשו להנהגות הדין, גם בהיכל אהבה גם בהיכל רצון וכו'. גם בהיכל קודש הקדשים וכו', ולא זו בלבד אלא גם בעולם הבריאה סוד כסא הכבוד מגיע הפגם שהנשמות חצובות משם, וכד אסגיאו חייבין בעלמא אינה נמשכת משם, ועוד שהפגם הנעשה בעוונות פוגם בשורש נשמתו של החוטא, והוא בכסא שאינו שלם, כמו שאמר בתקוני': וכורסא דיליה פגימא בחובא דישראל. גם אל מלכות מגיע עלבון, כמו שאמר: "ובפשעכם שלחה אמכם", ולא זו בלבד גם אל יסוד וכו', גם אל נצח והוד וכו', גם אל הת"ת וכו', גם אל הגבורה וכו', גם אל החסד וכו', גם אל ג' הראשונות וכו', גם אל התורה.

ראה בן אדם עד היכן מגיע עלבונך. מה לך נרדם? קום משנתך! דרכים הללו שפגמת, ותחקרם בדרישה וחקירה, ושוב עד ה' אלוקיך, עד מקום שפגמת, כי משם תוריד מים טהורים ותטהר כל הכתמים, וזה תשובה, עד כאן לשונו בביאור פרק הנזכר.

כל הדברים האלה הם דברי הזוהר נשא רל"ד, זה לשונו: וכל מאן דעבד על פקודא אורייתא, כביכול פגם לעילא פגם לתתא פגם לגרמיה פגם לכל עלמין מתל לאינון מפרשי ימא דשעינ בארבא קם חד שטייא בעי

מנדין לאדם המוציא דבר נבלה מפיו, ומכריזין: "פלוני מנודה הוא", תזדהרין בפלניא נזופה הוא היא להם עלבון גדול, כמו שאמר ריב"ל: לא נמנתי לנדות שום אדם, ושר' פלוני היה נוהג בעצמו נדוי קודם, ואחר כך היה מנדה למי שהיה חייב נדוי, ולא עוד אלא שגם כתות קדושים רצים ממלאכתם לחוץ ולהגן על ישראל משאר עמים ולהלחם עמם, והם רצים לקראת רצים אחדים דסטרא אחרא, למהר איזה גזירה על שונאינו ישראל. **והנה** הכח שיש לאלו רצים הקדושים לרוץ ולהגין על ישראל הם: התורה ועצות התחתונים, העושים בהליכה ובריצת רגליים, כגון: למהוי רהיט לפרקים וכיוצא בו, וכשאדם רץ ברגלים וחוטא מחליש כח אותם רצים. נמצא רגליים דסטרא אחרא קודמים, ונמצא זה החוטא אבד טובה הרבה.

גם למלאכים המלווים לאדם מגיע עלבון גדול, כשאדם חוטא מתאבלים עליו

גם למלאכים המלווים לאדם מגיע עלבון גדול, כשאדם חוטא מתאבלים עליו, כדאיתא בסבא משפטים, גם לע"ב בסנהדרין, שבהיכל הזכות, אם אדם חוטא, במקום שהיה ראוי להיות הטייתם לטובה יהיה הטייתם לרעה, וגם עונש לצדיק לא טוב, ועלבון הוא להם

ותשכיל, שדינו של גהינם הוא לחוטא בהכרח, ללבן נשמתו ולטהרה על ידי אישו של גהינם, ואז יתעורר ליבו, ויתלהב לתקן חטאיו על ידי תשובה, טרם יבואו הימים אשר לא יועיל החרטה, ויוכרח לסבול צער גדול בגהינם יום ולילה לא ישבות, עד אשר יטהר.

לנקבא וכו' [תרגום: וְכֹל מִי שְׁעוֹבֵר עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, כְּבִיכּוֹל פּוֹגֵם לְמַעַלָּה, פּוֹגֵם לְמַטָּה, פּוֹגֵם אֶת עֲצָמוֹ, פּוֹגֵם בְּכֹל הָעוֹלָמוֹת. מִשָּׁל לְאוֹתָם סְפָנִים שְׁבָיִם שְׁשָׁטִים בְּאַנְיָה, קָם שׁוֹטָה אֶחָד בִּינְיָהֶם וְרָצָה לַעֲשׂוֹת חוֹר בְּסָפִינָה וכו'].

פרק ה'

ענין גלות ישראל בכל העולם לברר ולהעלות נצוצי הקדושה שנפלו לתוך הקליפות בחטא אדם הראשון

הנה אקדים לך, מה שאמר הרב ר' משה אלשיך בחבוריו הקדושים, וזה לשונו: ודע שנשמת אדם היא מלמעלה, מתחת כסא הכבוד, ואין דבר רוחני נערי ממקומו לגמרי, ומה שהוא נכנס באדם הוא מאשר מתפשט משורשי עליון כחוט משך ממנה, ולפי זה אם לא יחטא אדם או אף אם יחטא ויעשה תשובה, הוא דבוק בשורשו, וזה שאמר משה רבינו, עליו השלום, על דור שכולו זכאי - "ואתם הדבקים בה' אלוֹקֵיכֶם", ובאשר שכל מצוה יש לה שורש קדושה למעלה, כל אחת לפי בחינתה, וכאשר יעשה אותה האדם מעורר על ידי שורש נשמתו מקורה ושורשה של אותה מצוה, וירבה אותה וידבק בשרשה של נפשו של האדם ההוא, ומשפיע אור שפע של מעלה מאותם שורשי המצוות ותשתלשל

בו יבואר טעמים נכונים מהרב רבי משה אלשיך: א. איך שייך לומר, שהאדם על ידי חטאיו יוכל לפגום בנפשו ורוחו ונשמתו, ומכל שכן איך שייך לומר, שפוגם למעלה. ב. ואיך הוא מושך כח הטומאה בפנימיות נשמתו ובחיצוניותו, וכח הטומאה קונה חיונות על ידי הקדושה שיצאה ממנו. ג. ותבין ותשכיל, שדינה של גהינם הוא בהכרח לחוטא ללבן נשמתו ולטהרה. ד. ובו יתבאר, שקודם שמכניס הנשמה לגהינם מפשיטים ממנה מלבושי מחלצות והזכות אשר עליו. ה. ובו מבואר מה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה - הרהור עבירה קשה מעבירה.

לבאר הדבר, איך שייך לומר שהאדם בחטאו יוכל לפגום במידות עליונות.

נבאר תחילה איך יוכל לפגום בנפשו ברוחו ונשמתו ומזה תבין גם כן ותשכיל, איך הוא פוגם במדות עליונות, שהזכרנו למעלה, ותבין

ידי זה הוא מורכב מטוב ורע, ורע מעורר הרע בשורשו, ומדבק בנפשו, ומפסקות בין צנור קדושת חלק נפשו לקונו, וזה שאמר הכתוב: "כי אם עוונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלוקיכם", וזה שאמר: כל העובר עבירה אחת קונה לו פרקליט אחד, כי מוסיף כח הטומאה האחוזה בנפש החוטא, ואותו חלק הטומאה המתיחסת אל העוון ההוא קונה חיונות על ידי קדושה שיצאה ממנו על ידי חטאו, ונעשה כבריה חדשה, ובכל חטא הוא מגביר את כח הטומאה ומעבה המחיצה כמחיצה של ברזל, והן הם המיסרים את האדם בגהינם, כשמת בלא תשובה, והוא מכניס את הנשמה עם אותן כוחות הטומאה אשר בא לגהינם לללות כל החלאה ההוא, ועינינו הוא כנר ישן הניתן בכבשן עד ללות השמן הנדבק בפנימיותו ובחיצוניותו, וזה ענין צערא של גהינם, אבל בנשמה עצמה, שהיא חלק אלוק ממעל, אין אור של גהינם שולט בה, רצונו לומר, כי אין בה זוהמא, הוא כח הטומאה הנדבק, וכמו שכתוב: חצי כלים והם אינם כלים, אלא אם כן הוא מאותם היורדים ואינם עולים, כי נדבק בהם כוחות הטומאה כל כך, שאי אפשר להסיר אותם על ידי אישו של גהינם. ודברי הרב אלשיך הם דברי הזוהר נשא רכ"ב וז"ל: זכאה בר נש

באורות גן עדן להיות בהם הנפשות הקדושות, והשתלשל עד חלק נפשו אשר בו עד לארץ, ויקנה התפשטות קדושה, ומה גם כל עצמו ובשרו לפי ערכו, ובהשמר מעבור מצוות ל"ח שומר כל אורות הקדושה אשר בגן המתייחסות אל נפשו מלערב זר, הוא כח הטומאה. אמנם כשהאדם הוא החוטא, אז על ידי הזוהמא אשר בו, מחטא אדם הראשון, כמו שהאריך האר"י זלה"ה בספר ה"גלגולים" - שהענין גלות ישראל בכל העולם לברר ולהעלות נצוצי הקדושה שנפלו לתוך הקליפות בחטא אדם הראשון, והענין הוא כאשר ברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון ברר הטוב מהרע, והם הנשמות הטובות כלל באדם הראשון, וכמו כן ברא אדם בליעל והוא הס"מ והיה כולל בו את הרע, כמו שאמר: "כי גם את זה לעומת זה עשה אלוקים", וכשחטא אדם הראשון כל הנשמות הטובות שהיו כלולים בו התערבבו הטוב עם הרע, כי נמשך עליו כח הטומאה מהס"מ והרע שהיה כלול בו, ואתלבשו הנשמות הטובות הנאחזים באברי אדם הראשון עם של בליעל. כל אבר תוך אבר כמוהו: ראש לתוך ראש וכו' עד רגליו ברגליו, לכן נגזר שישתעבדו בישראל ע' אומות להוציא משם נצוצי קדושה בכל אומה ואומה, עיין שם, שהאריך שעל

בגדים צואים, ואחר כך מחזירין אותה אל מקומה ומלבישין אותה לבוש זכויות שיש לה, ומתענגת בהם הנשמה בגן עדן.

איך יעלה הטמא עם הטהור?

הרי נתבאר לך היאך אדם פוגם על ידי חטאו בשורש נפשו ורוחו ונשמתו, ושהתשובה היא בהכרח להצילה מדינה של גהינם, ואי אפשר לו להיות מאושר על ידי מעשיו הטובים, אף אם יש מלאכים לאלפים ורבבות אשר ברא על ידי מעשיו – המצוות ועסק תורתו, אשר הם יקבלו פניו בלכתו מן העולם, כענין תלמיד חכם, שלא היה בו שום חטא שגרם ביוש לתלמיד חכם אחד מאחרים על ידו ולא הניחווהו לגן עדן, עד שסבל דין ועמד מ' יום חוצה, ודנהו שעתא ופלגא בגהינם, והטעם הוא כי על ידי מצוות שהוא עושה, עולה למעלה עד לפניו י"ת, וכענין ר' לוי, שלא היו מכניסין אותו לגן עדן בישיבה של מעלה, שלא נהג כבוד ב' אפס, והטעם הוא גם כן, כי על ידי מצוות שהוא עושה עולה לפניו י"ת, ואיך יעלה הטמא עם הטהור?

פוגם במידות עליונות, על ידי חוט המשוך משורש נשמתו למה שבאדם

בוה יתבאר לך גם כן, איך הוא פוגם במידות עליונות, והוא:

זכוי באורייתא למיזל ולא תדבקא באורחוי, דכד בר נש אזיל באורחא דאורייתא ממשיך עליה רוח קדישא עילאה, כמד"א עד יערה עלינו רוח ממרום, וכד בר נש סטי אורחא ממשיך עליה רוח אחרא מסטרא אחרא דהוא מסטרא דמסאבא דאתער נוקבא דתהומא רבא דתמן מדורין דרוחין בישין דאזקי לבני נשא דאיקריין נזקי עלמין.

תרנום הזוהר: אַשְׁרֵי הָאִישׁ שֶׁזוֹכֵה בַּתּוֹרָה לְלֶכֶת וּלְהִתְדַבֵּק בְּדַרְכָּיו. שְׁכַשְׁאָדָם הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה, מוֹשֵׁךְ עָלָיו רוּחַ קְדוֹשָׁה עֲלִיוֹנָה, כְּמוֹ שְׁנֹאֵמַר (ישעיה לב) עַד יַעֲרָה עֲלֵינוּ רוּחַ מְמָרוֹם. וּכְשֶׁאָדָם סוֹטֵה בְּדַרְכָּיו, מוֹשֵׁךְ עָלָיו רוּחַ אַחֲרַת מִצַּד אַחַר, שֶׁהוּא צַד טְמָאָה, וְצַד הַטְּמָאָה מִתְעוֹרֵר מִצַּד נֶקֶב תְּהוֹם רַבָּה, שֶׁשָּׁם מְדוּרֵי רוּחוֹת רְעוֹת שְׂמִיזִיקִים לְאֲנָשִׁים שְׂנֵקְרָאִים מִזִּיקֵי הָעוֹלָם.

אחרי צאת נפשו מהגוף מפשיטין מזונה מלבוש זכויות ומלבישין אותה בגדים צואים גם דע, קודם שמכניסין אותו לגהינם מפשיטין ממנו מלבש מחלצותו והזכויות אשר עליו, כמו שכתב הרב ר' משה אלשיך והזוהר על הפסוק בהושע שאמר הנביא: "פן אפשיטנה ערומה והצגתי' כיום הולדה" – שאחרי צאת נפשו מהגוף מפשיטין ממנה מלבוש זכויות ומלבישין אותה

אבי אבות הטומאה; כך החוטא - מסתלקת ממנו רוח קדושה ושורה עליו רוח דמסאבא במקום קדושה, וזה שאמר: "רשעים בחייהם קרויים מתים" - בפנימיותו ובחיצוניותו, כמו שכתוב בגמרא: כל העושה עבירה אחת בעולם הזה - מלפפת והולכת לפניו ליום הדין, וכתב ה"ראשית חכמה": ענין מלפפתו הוא, מפני שעובר עבירה קונה לו קטגור אחד, וכל קטיגור יש לו שעור קומה שלימה מרמ"ח איברים, ואותו קטיגור מלפפת ונעשה לבוש לנשמתו להכניסו לגהינם, עד יעכל האכור והחושך ההוא שבנשמה, וזה ענין בגדים צואים שמלבישין את הנשמה להכניסה לגהינם וכו'.

מפני מה מועיל חטאת על שוגג?

הטעם שממשיך כח הטומאה בפנימיותו ובחיצוניותו נראה, על פי מה שאמר הרב האלשיך פרשת ויקרא, ותוכן דבריו הם: מה שמועיל חטאת על שוגג הוא, מפני שחטא בגוף לבדו, כגון: שחשב על החלב שהוא שומן ואכלו, שמחשבתו מחולקת ממנו, וכך אם חטא במחשבה לבד בלא גוף, בהרהור הלב, שהוא על ידי נשמה לבד מועיל גם כן קרבן עולה, ועל שחטא מחשבה - הוא על ידי מחשבה, הוא יותר גדול, לכן עולה

כי על ידי חוט המשוך משורש נשמתו למה שבאדם, על כן יכול האדם לפגום במקום שהשורש תלוי בו, והנה מה שאמר הרב ר' משה אלשיך זלה"ה, שאותו כח הטומאה קונה חיונות על ידי קדושה שיצאה ממנו. כעין זה הם גם דברי ה"ראשית חכמה", והוסיף לומר שמושך כח הטומאה בשני מקומות בפנימיותו של נשמתו ובחיצוניותו; בפנימות - כמו שכתוב במדרש על הפסוק שאמר דוד: "תחטאינו באזוב ואטהר..." - מכאן אמרו, שכל העובר עבירה, כאילו נטמא בטמא נפש, ואין מזין עליו אלא באזוב, שנאמר: "תחטאינו באזוב", וכן דוד נטמא בעוון שהוא חלל בנפש, כמו שאמר: "ליבי חלל בקרבי".

החוטא - מסתלקת ממנו רוח קדושה ושורה עליו רוח דמסאבא במקום קדושה

זה לשון ה"ראשית חכמה": הטעם שהוא קרא "חלל בנפש", הוא זה מי שנהרג הוא נקרא "חלל", שהוא על שנסתלק ממנו הדם שהוא הנפש, והוא חלל בלי חיות הדם שהיה בו. כן כפי כניסת כח הטומאה מסטרא אחרא בנשמה הקדושה נשאר אותו מקום חלל בלי רוחניות הקדושה, וכמו שמת הוא טמא, מפני שנסתלק ממנו אור נשמה קדושה ושורה עליו רוח דמסאבא מסטרא אחרא, ועל כן הוא

ידם יוכל לגרש כח הטומאה בהטיל בו הסטרא אחרא בפנימיותו ובחיצוניותו, כי כבלעו כן פלטו, ולכן צריך לעשות ב' פעולות טובות, ואז ישיב את הכח הקדוש שיצא ממנו אל מקומו הראשון. ב. פעולה א' היא על ידי החרטה ועזיבת החטא והיודוי בבכיה - על ידה הוא מגרש כח הטומאה אשר בפנימיותו על ידי חטאיו. ג. ובו מבואר הדברים המביאים לידי בכיה.

ה"עולם" טועים וחושבים, שתכלית התשובה היא הצום והתפילה, אך עיקר התשובה אינם מקיימים

אחר שבארנו מהו ענין החטא, נבאר מהו ענין התשובה, ואיך יוכל לתקן מה שפגם על ידי התשובה, כי עינינו רואות שרוב ה"עולם" בעולם הזה טועים וחושבים, שתכלית התשובה היא הצום והתפילה והצעקה והצדקה וספור הוידוי: "אשמנו" ו"על חטא", וכאשר על לבו מכה סבור, שעל ידי זה יצא מן המבוכה, ואמירת "סליחות" ופיוטים - כשהם מנגנים בניגונים - זהו הסליחה והכפרה לעוונות, והתברך בלבבו לאמר: "שלום יהיה לי, כי התעניתית והתודיתית". אך עיקר התשובה - אשר יתבאר לפנינו - אינם מקיימים, ואלה הדברים הם רק מכשירי אוכל נפש ורוח ונשמה, אחר שקיים העיקר, והם

כולה כליל, ובחטאת לא היה קרב, כי אם החלב והדם, ונראה לי, שזהו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: קשה הרהורי עבירה מעבירה, ורצונם לומר: מעבירה שהוא בלא הרהור, דהיינו: שוגג, שהוא בגוף לבד וב"ציוני" פרשת נצבים נתן טעם לזה, לפי שהמחשבה באדם מעלה גדולה מכח השכל, וכשהוא חוטא במחבר מדותיו הוא חטא גדול יותר, כי אין אשמת המשתמש בעבד סכל כאשמת המשתמש בבן חורין חכם, עד כאן לשונו.

אבל אם חטא בגוף ובנפש, שאז כח הטומאה גדול מאוד, לכן אין כח על ידי חרטה, וידוי וסמיכת היד על קרבנו - להסיר כח הטומאה מעליו ולהמשיכו בבעל חי, וצריך תשובה ומלקיות ויום כפורים, לכפר עליו, עד כאן לשונו.

בוה יתבאר כי על חטא מזיד שהוא על ידי שניהם, מה שחטא על ידי הנשמה - ממשך כח הטומאה בפנימיותו, ועל ידי חטא הגוף ממשך כח הטומאה בחיצוניותו.

פרק ו'

בו יבואר מה עיקר התשובה, ואיך יוכל לתקן: א. מה שפגם על ידי התשובה, ומבואר שם ב' פעולות טובות הצריכים אל התשובה, שעל

מה שאמר מן הנשמה, כמו שכתב ה"ראשית חכמה", ועל ידי זה ממשיך ניצוץ שכינה בתוכה, כמו שכתב בזוהר ויקהל: כל נדיב ליבו יביאה בשעתה דבר נש שוי רעותא לגבי פולחנא דמאריה ההוא רעותא טבא על שייפא גופא ואינין משכיין עלייהו זיהרא דשכינתיה תא חזי מה כתיב? כל נדיב לכו יביאה מאן דאתער לביה ימשוך לה לשכינתא לגביה. [פִּתְחָ וְאָמַר, קָחוּ מֵאֲתָכֶם תְּרוּמָה לַה' כֹּל נָדִיב לְבוֹ יְבִיאֶהָ וְגו'. בֹּא וְרֵא, בְּשַׁעַת שְׂאֲדָם שָׁם רְצוֹנוֹ לְעִבּוּדַת רְבוֹנוֹ, אוֹתוֹ רְצוֹן עוֹלָה בְּרֵאשׁוֹנָה עַל הַלֵּב, שֶׁהוּא קִיּוֹם וְיִסוּד שֶׁל כָּל הַגּוּף. אַחַר כֵּן עוֹלָה אוֹתוֹ רְצוֹן טוֹב עַל כָּל אֲבְרֵי הַגּוּף, וְרְצוֹנָם שֶׁל כָּל אֲבְרֵי הַגּוּף וְרְצוֹן הַלֵּב מִתְחַבְּרִים כְּאֶחָד, וְהֵם מוֹשְׁכִים עֲלֵיהֶם אֶת זֵהר הַשְּׂכִינָה לְדוֹר עֲמֵהֶם, וְאוֹתוֹ אָדָם הֵנוּ חִלְקוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. זֶהוּ שְׂכָתוֹב קָחוּ מֵאֲתָכֶם תְּרוּמָה. מֵאֲתָכֶם הִיְתָה הַמְשָׁכָה לְקַבֵּל עֲלֵיכֶם אוֹתָהּ תְּרוּמָה לְהִיּוֹת חֵלֶק לַה'.] ועל ידי זה מגרש כח הטומאה אשר בפנימיותו על ידי חטאו, כמו שכתב בזוהר: דהא כל מאן דאשתכח ביה צדק כל רוחא ומזיקי על מא ערקן מניה, וצריך להתודות גם בפיו על חטאו, וזהו כתוב מפורש בתורה, כמו שנאמר: "איש או אשה אשר יעשו מכל חטאת האדם והתודו... "ומה שלא סגי בחרטת הלב לחוד, הטעם

- עזיבת החטא ושאר דברים אשר יתבארו לפנינו, ועל כן אנו אומרים ב"סליחות": "לך ה' הצדקה... נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה" ובסיום ה"סליחות" אנו אומרים: "ואנחנו לא נדע מה לעשות" - ורצונו לומר, מאחר שקבלנו עלינו כל דרכי התשובה, אין אנו יודעים מה לעשות עוד, על כן - עליך עינינו, שתזכור רחמך וחסדיך, ותמחול ותסלח לכל עוונותינו, והנה אותם שאין מקבלים עליהם לעזוב את החטאים ולקיים כל דרכי התשובה, גם לא עשו עדיין כלום במעשה, רק שאמרו ה"סליחות" והודוויין, אם כן איך ימלאו פיהם לאמר: "ואנחנו לא נדע מה נעשה", ועדיין לא עשו כלום, מה שיש להם לעשות, רק אמירת "סליחות"?

ב' פעולות טובות הצריכים אל התשובה
קודם כל חל עלינו חובת הביאור לבאר ב' פעולות טובות הצריכים אל התשובה, כדי שעל ידיהם יוכל לגרש כח הטומאה, שהוטל בו הסטרא אחרא בפנימיותו ובחיצוניותו, כי כבולעו כך פולטו, ולכן צריך לעשות ב' פעולות טובות, ואז תשיב כח קדושה אל מקומה הראשון.

פעולה א' היא חרטה ועזיבת החטא
פעולה א' היא חרטה ועזיבת החטא, כי החרטה היא מהלב, וזהו

מוסגולת הוידוי הוא לסלק ממנו כל המקטרגים

לְיַדְי סגולה נוספת לסלק ממנו כל המקטרגים, ואין דינו מסור אלא ביד הקדוש ברוך הוא, כי יאמר הקדוש ברוך הוא למקטרג: "מה תאמר לי יותר ממה שהוא עצמו אומר ומתודה ומפרש חטאיו?" והקדוש ברוך הוא בעצמו מרחם עליו ומוחל לו, שנאמר: "ומודה ועוזב ירוחם".

אבן כך כתב בזוהר פרשת פנחס וזה לשונו: וע"ד אצטרך לבר נש לפרט חוביו דכל שייפין ושייפין וכל דעביד בפרט הדא הוא דכתיב (תהלים לב) "חטאתי אודיעך" וגו' ולבתר "ואתה נשאתי עוון חטאתי סלה" מנלן ממשה וכו' מ"ט מאן דפריש חוביה בית דין בדילין מניה בגין דבר נש קריב לגרמיה ולא אתדן על פומה תו לא שבק למקטרגא לאלפא עליה חובי מומי דבר נש, וקודשא בריך הוא מחיל ליה, הה"ד: "ומודה ועוזב ירוחם".

תרנום הזוהר: ועל זה צריך לנו לפרט העבירות של כל איבר ואיבר, וכל מה שעושה בפרט. זהו שכתוב (תהלים לב) חטאתי אודיעך וגו'. ולבסוף - ואתה נשאת עון חטאתי סלה. מנין לנו? ממשה, שכתוב (שמות לב) אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה וְגו'... מה הטעם? מי שמפרש חובותיו, בית דין

כמו שכתב בזוהר בכמה מקומות, דהרהור הלב לא עביד מידי, וטעם הדבר הנ"ל, כי אף על פי שהקדוש ברוך הוא מצרף מחשבה טובה למעשה, לא יוכל האדם לפעול שום פעולה טובה על ידי מחשבתו, אלא אם כן מוציא המחשבה בפיו כי דיו לעבד להיות כרבו.

צריך גם וידוי בפה

בן כתב הרב ר' משה אלשיך כמה פעמים. תוכן דבריו הם, כי אף שהקדוש ברוך הוא יודע, מה יהיה האדם צדיק או רשע, היכולת ביד האדם להטות בחירתו לכל צד שירצה. מה שאין כן דיבור של הקדוש ברוך הוא עושה רושם, ואז האדם אינו יכול להטות הבחירה, כמו שאמר: "כי אם דברי אשר יצא מפי לא ישוב ריקם כי אם עשה אשר חפצתי..." זה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה: קודם יצירת הולד גוזר השם יתברך: טיפה זו מה תהיה? חכם או טפש, גבור או חלש, עני או עשיר, ואילו צדיק ורשע לא קאמר הורו באצבע דתליא באמירה, וזה שנאמר: "מפי עליון לא תצא הרעה והטובה" - עיין שם שהאריך, ולפי זה היאך יעלה על הדעת, שמחשבת האדם יעשה איזו פעולה טובה, דהיינו: לגרש כח הטומאה מפנימיותו בלי דיבור, לכן צריך גם וידוי בפה.

נשבר ליבו בקרבו עונשו גדול, כי נראה שמתפאר, חס ושלום, במה שעשה, כאילו אומר: "מי אדון לי?"

זה שאמר: "על חטא שחטאנו לפניך בוידי פה" - רצונו לומר, שהיה הוידי רק בפה ולא בלב.

בספר "חרדים" כתוב, וזה לשונו: הוידי נקרא קרבן, וכמו שאמר: "ונשלמה פרים שפתינו", ואיתא בגמרא קרבן בלא תשובה נקרא "זבח רשעים תועבה", כן הוידי שאם לא יסכים בליבו, שלעולם לא ישוב עוד לכסלה, נקרא "תועבה", ויקטרגו עליו בשמים לפני הקדוש ברוך הוא לומר: "הרי פלוני שהתודה חזר לסורו הראשון". כן פרש על מה שאמרו: "והתודו את עוונם ואת עוון אבותיו במעלם" - רצונו לומר, בעוד מעלם בס, שלא הסכימו לעזוב את החטא לגמרי והם מוכנים לחטוא ולשוב לכסלה, לפיכך ה' כועס עליהם ביותר ואמר: "אף אני אלך עמהם בקרי".

אין השכינה שורה על האדם אלא אם כן הוא נמצא שלם בקיום התרי"ג מצוות

גם יזהר שלא ישאר אצלו אפילו חטא אחד, כמו שאמר הרב ר' משה אלשיך: "ויד תהיה לך מחוץ למחנה וגו'" - הבאתיו בפרק ב', ולפי מה שאמר, שפעולת הוידי להמשיך עליו זיהרא דשכינתא ועל

מתרחקים ממנו, משום שכן אדם קרוב לעצמו ולא נדון על פיו.

בוזרה פרשת בא (דף מ"א.) כתב, וזה לשונו: כיון דמקטרא חמי דא לית ליה פטרא דפומא עליה כדין אתפרש מניה מכל וכל אי תב בתשובתא יאות ואי לאו הא מקטרא אשתכח ואמר פלניא דאתי לקמך בתוקפא דאפין בעיט במאריה חוביה כך וכך וע"ז יאות לאזדהרא בכל הני כדין אשתכח עבדא מהימנא קמי קודשא בריך הוא, וצריך שיהא בתום לבבו לקבל עליו שלא ישוב עוד לאותם חטאים לעולם, שלא יתקיים בו מה שאמרו: "ויפתהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו..."

תרגום הזוהר: [כמו זה מי שְמִדְבֵר וּמְפָרֵט חֲטָאֵיו עַל כָּל מָה שֶׁעָשָׂה, אִם תֹּאמֶר לְשֵׁם מָה צְרִיךְ? אֲלֵא הַמְקַטְרֵג עוֹמֵד תָּמִיד לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כְּדֵי לְדַבֵּר וּלְתַבְעַ חֲטָאֵי בְנֵי אָדָם וּלְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם דִּין. כֵּינן שְׂמִקְדִּים אָדָם וּמְפָרֵט אֶת חֲטָאֵיו כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֵינוּ מְשַׁאֵיר פְּתִחוֹן פֶּה לְאוֹתוֹ מְקַטְרֵג, וְלֹא יְכוּל לְבַקֵּשׁ עָלָיו דִּין, שֶׁהָרִי תָּמִיד תוֹבֵעַ דִּין בְּתַחֲלָה, וְאַחַר כֵּן מְדַבֵּר וּמְקַטְרֵג שְׁפִלוּנֵי עֲשָׂה כֵּן. וְלִכֵּן צְרִיךְ לְאָדָם לְהַקְדִּים וּלְפָרֵט חֲטָאֵיו].

מי שמתודה ולא נשבר ליבו בקרבו עונשו גדול זה לשון השל"ה: מי שמתודה ולא

כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה
עיקר התשובה היא הבכיה והדמעה
 בוידוי, כמו שאמרו: כל
 השערים ננעלו חוץ משערי דמעה,
 ובזוהר ויחי (דף רכג) מובא, וזה לשונו:
 כל ברנש דאושיד דמעין קמי קודשא
 בריך הוא, אף על גבדאדתגזר עליו
 עונשא איתקרע ולא יכיל שלטאה
 ביה, מנלן מלאה. ובא ורָאָה כָּל אָדָם
 שְׂשׁוּפָף דְּמָעוֹת לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא, אָף עַל גַּב שְׁנַגְזוֹר עָלָיו עֵנֶשׁ - הוּא
 יִקְרַע, וְלֹא יוּכַל אוֹתוֹ עֵנֶשׁ לְשַׁלֵּט בּוֹ.
 מִנֵּין לָנוּ. מִלְאָה, שְׁהָרֵי נִגְזוֹר עַל לְאָה
 לְהִיּוֹת חֲלָקוֹ שֶׁל עֵשׂוֹ, הִיא בְּבִקְשָׁתָהּ
 הַקְּדִימָה לְיַעֲקֹב וְלֹא נִתְּנָה לְעֵשׂוֹ.

בפרשת שמות (דף יב:) כתב, זה
 לשונו: אמר ר' יהודה כל

מילין דעלמא תליין בתשובה
 ובצלוחתא דצלי בר נש, וכמו שאמרו:
 מאן דאושיד דמעין בצלוחתא דלית לך
 תרעין דלא אעלין אינון דמעין. תלמיד
 חכם, מה כתיב? "ותפתח ותראהו...
 והנה נער בוכה ותחמול עליו", עיין
 שם, האי מאן דצלי צלוחתא ובכי וצעק,
 עד דלא יכול למרחש בשפתא האי
 צלוחתא שלימה הוא לעולם לא הדרה
 ריקנא. [תרגום: אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה, כָּל
 דְּבָרֵי הָעוֹלָם תְּלוּיִים בְּתִשְׁבּוּבָה וּבְתַפְלָה
 שְׂמֵתְפִלֵּל אָדָם לְקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְכָל
 שֶׁכֵּן מִי שְׂשׁוּפָף דְּמָעוֹת בְּתַפְלָתוֹ, שְׂאִין
 לֵךְ שְׁעַר שְׁלֹא נִכְנָסִים אוֹתָן דְּמָעוֹת.
 מַה כָּתוּב? וּתְפַתַּח וְתִרְאֶהוּ אֶת הַיֶּלֶד.]

ידי זה יגרש כח הטומאה מפנימיותו,
 ואין השכינה שורה על האדם אלא
 על האדם השלם בכל התרי"ג מצוות,
 שכל אשר בו מום לא יקרב, ולפי זה
 אם נשאר בו איזה חטא לא יוכל
 להמשיך עליו זיהרא דשכינתא, אם
 כן לא פעל כלום בוידוי, ובהיות כי
 אי אפשר להתודות על כל מה שחטא
 בפרטיות, כי רובם נשכחו ממנו,
 אמרו ב999 בלק, שיתודה ויתחרט
 על הידועים לו, ועל אותן שאינן
 ידועים לו יתודה דרך כלל, כמו
 שאמר: "ובמראות נגעים לכל מראה
 עיני הכהן", וכן בבדיקת חמץ -
 בחור שבין אדם לחבירו בודק עד
 מקום שידו מגעת והשאר מבטל
 בליבו ודיו.

כל ישראל ערבים זה לזה

ובתב האר"י זלה"ה: וצריך שיאמר
 פרטי הוידוי כולם, אף מה
 שלא היה בו, ולכך נתקן בלשון רבים
 לומר: "חטאנו" ולא אמר: "חטאתי",
 והטעם הוא: כי כל ישראל גוף אחד
 וכל אחד מישראל הוא אבר פרטי,
 וזהו ערבות, שאנחנו ערבים זה בזה
 אם יחטאו, וכאשר חבירו עושה איזה
 חטא כאילו עשאה הוא, ולכן יאמר
 בלשון רבים, אף אם מתודה בביתו
 יחידי; ורצונו לומר, כי כל מי שעשה
 חטא, כאילו עשאוהו ב' - אני והוא
 מזה, חטאנו אותו חטא מחמת ערבות.

על זה אחר כך – איך היה מתמרמר ובוכה עליו, כמו שעשה יעקב אבינו, עליו השלום, שלבש שק ונתאבל על יוסף כ"ב שנים, על שהיה גורם למיתתו ששולחו אל אחיו, ואילו היו אומרים לו: עשה כך וכך ותחיה, בודאי היה עושה, כן ראוי לבכות ולהתמרמר על חטאיו, ויהיה אבל כל ימיו, על שהמית נפשו היקרה, ויאמר בבכיתו: "נפשי, נפשי, איך המיתך בידי בת היקרה!?" איך עקרתך ממקום החיים והקדושה למקום המוות והטומאה איך לא חסתי עליך?!" ובפרט אם יש בידו עוון זרע לבטלה שהמית בנו, ודאי ראוי לאבילות מרובה, וישתדל לשוב ולהתפלל, ולהשליך מעליו כל חטאיו ופשעיו, ולהיות זהיר וזריז בעבודת אלוקים, וכאשר יחשוב מ"ש בשער הי', שעוון הוא חלל בנפש, יתמרמר בנפשו בחושבו כמה מכות הכה בנפשו והמיתה, וידמה אם היה בו כמה מכות חרב: סומא מעיניו וקטוע מידי וחרג ברגליו ושאר גופו מלא פצעים וחבורות, כמה ראוי שיבכה, כי יבכה על מכות שבנפשו, שהרי הוא עוור מעיניו ואינו רואה מה שראוי לראות, ואין אזניו שומעות מה שראוי לשמוע, וזה שאמרו רבותינו: "רשעים בחייהם קרויים מתים", כי הנשמה שבהם כמתה ואינה פועלת

גם מובא ב"ראשית חכמה", שפעולת הבכיה היא למחוק כח הטומאה אשר עליו והם המקטרגים, כמו שכתוב: "מחה חטאי בדמעתי", ולכך ראוי להעביר הדמעות על פניו ועל מצחו, כי שם נרשמו עוונות, כמו שכתב בזוהר, שהחוטא יאמר: ובכינא קמי קודשא בריך הוא על ההוא חובא ומאינון דמע' אסחינא אנפאי.

יעביר הדמעה על ידו

בכתבי האר"י זל"ה כתב: שיעביר הדמעה על ידו, שנאמר: "וביד כל אדם יחתום", ויכוון לרחוץ הפגם והחושך שבפניו, על ידי המים שמוריד מעיניו, כמו שפגם העליון נרחץ על ידי מימי הנהר עליון, כך למטה ירחוץ החושך שבו, על ידי המים שיוורדים מעיניו, כי שערי דמעה לא ננעלו, עד כאן לשונו. אך אם אינו יכול לבכות יתודה בקול בכיה, כמו שאמר: "שמע ה' קול בכי", ועיין בספר "כבוד חכמים", שהאריך על פי סוד בסגולת הוידוי והדיבור המביא לידי בכי.

העוונות הרשומות על הנפש הם מכות ונגעים וצריכים רפואה

כתב ה"ראשית חכמה" פ"ה משער התשובה, כשיתן בליבו אילו בשוגג הרג את בנו יחידו החביב לו, ונודע לו אחר כך או במזיד ונתחרט

שאמר: "בתחבולות" רצונו לומר "בחבילות" של מצוות, שיהיו מלאכים קדושים נלחמים עם אותם משחיתים לגרש אותם מעליו. ה. ובו יתבאר דברים נחמדים מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "אל תעמוד בכל הככר", ועל הפסוק: "דרכי ציון אבילות", ועל הפסוק: "נירו לכם ניר ואל תזרעו אל הקוצים".

פעולה ב' הצריכה אל התשובה לגרש המשחיתים אשר השרה עליו מבחוץ

ועתה נבאר פעולה ב' הצריכה אל התשובה, שעל ידה יוכל

לתקן, להסיר מעליו המשחיתים, והם הבגדים הצואים, אשר נמשכו עליו על ידי חטאו בחיצוניותו, ובזמן שבית המקדש קיים היו מלקין אותו מלקות ל"ט הכאות על פי בית דין סמוכין, והם נגד ל"ט אותיות שבשם א - ה - י - ה במילואיו ומילי דמילוי כזה אל"ף - ה"ה - יו"ד - ה"ה - אל"ף - למ"ד - פ"א - ה"ה - ה"ה - יו"ד - וי"ו - דל"ת - ה"ה - ה"ה, שבכל הכאה והכאה היה ממשך עליו קדושה מאות אחת של ל"ט אותיות הנזכרות. אותה הקדושה היתה משרשת חלק אחד מאותו כח הטומאה אשר עליו מבחוץ, שהם משורש אותן ל"ט קללות, שנתקללו אדם וחיה ונחש וארץ, ואפילו חייבי כריתות שלקו - נפטרו מידי כריתתן,

בגופה פעולת רוחניות, וזה שאמר בזוהר כמה פעמים: וי לון לבני נשא דאינין אטימא לבא סתימן עיינן אטימן אודנן וכיוצא. נמצא שהעוונות הרשומות על הנפש הם מכות ונגעים וצריכים רפואה, וזה שאמר: "חנני ה' רפאה נפשי כי חטאתי לך", וטוב לכוון בזה בברכת רפאינו" - על תחלואי נפש, גם יבכה בחושבו במיתתו, ונפשו תראה לפני הקדושים בכמה מומין, כמה ישיגהו מן הכלימה והבושה, עד כאן לשונו.

פרק ז'

בן יבואר הפעולה השניה הצריכה אל התשובה: א. שעל ידה יוכל לתקן ולהסיר המשחיתים אשר עליו מבחוץ, והם הבגדים הצואים אשר נמשכו עליו על ידי חטאיו בחיצוניותו, ולפעולה זו יש ב' תקנות: ב. תקנה א' - מה שכתוב בגמרא, שצריך שיעשה מצוות באותן איברים שחטא בהם, ואז על ידי זה יבראו מלאכים קדושים והמה יגרשו את המשחיתים, כשיבואו לשרות באיברים רוחניים של נשמתו, וכן הוא במדרש על הפסוק: "בתחבולות תעשה לך מלחמה" - אם עשית חבילות של עבירות עשה חבילות של מצוות כנגדן: ג. עיניים רמות - "והיו לטוטפות בין עיניך". ד. לשון שקר - "ולמדתם אותם את בניכם" וזה

ידי מלאך אחד, שברא על ידי מצוה אחת - שיוכל לגרש אותו המשחית, שכבר ברא והשריש בו וכוחו גדול - שיש בו אותו הכח הקדושה שיצאה ממנו על ידי אותו חטא, מה שאמרנו למעלה, ועל כן צריך לתקון בחצות, והוא על ידי שתבא עבירה לידו ב' פעמים ויפרוש ממנה, אז הוא בורא ב' מלאכים קדושים, ואז הם גוברים ב' על אחד, וכמו שכתוב בגמרא: מחוי ר' יהודא באותו מקום, כי שם שורה המשחית שברא באותו חטא.

המשחית הוא לעולם חנייתו במקום שנברא **בך** אמר הרב ר' משה אלשיך, שעל כן אמרו המלאכים אל לוט: "אל תעמוד בכל הככר" - שלא יתאחזו בך אותו כח הטומאה שבראת שם על ידי החטא, כי באותו ככר חטא, כמו שכתוב: "ויבחר לו לוט את כל הככר..." וכמו שפרש רש"י: והמשחית הוא לעולם חנייתו במקום שנברא, ולוט היה מתירא, שלא יתאחזו בו גם בדרך עברו בו, ולכן אמר: "ואנוכי לא אוכל להמלט ההרה פן תדבקנו הרעה", והוא משחית אשר בראתי שם, אף שלא אתעכב בו.

המלאכים אשר בראו על הדרכים היו מתאבלים שם

מבאר הרב ר' משה אלשיך בפרוש "דרכי ציון אבלות", שהמלאכים אשר

ומשחרב בית המקדש, ואין לנו בית דין סמוכין, ואין בידינו להסיר כח הטומאה, אשר השרה על ידי חטאו בחיצוניותה של נשמה, על ידי מלקות, מצאו חכמי התלמוד שתי תקנות איך לגרש המשחיתים אשר השרה עליו מבחוחין, וזה שאמרו בגמרא: היכי דמי בעל תשובה, כגון: שבא עבירה לידו פעם אחת וב' ופירש ממנה. מחוי ר' יהודא באותו מקום ובאותה אשה, והוא על פי מה שאמרו בקדושין: ישב אדם ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה, ומיירי כגון: שבא עבירה לידו ונצל ממנו, ופרש רש"י: שכפה יצרו ולא עבר אין מצוה יתירה מזו.

אם בא עבירה לידו ופירש ממנו ב' פעמים עשה ב' מצוות

לפי זה אם בא עבירה לידו ופירש ממנו ב' פעמים עשה ב' מצוות, ובמשנת ר"א ב"י אומר: כל העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, ופרשו המפרשים, שבורא מלאך אחד, ו"פרקליט" הוא ב' תבות והוא ש"פורק הליט", שהוא לשון ארור פורח מעליו, כי תרגום של "ארור" הוא "ליט", כי העובר עבירה משרה עליו הארור, שהוא המשחית, עד כאן לשונו.

אמנם חכמי התלמוד לא רצו להחליט הדבר, שהוא על

באיברים רוחניים של נשמתו. זה שאמר: "בתחבולות" - רצונו לומר - "בתחבילות" של מצוות "תעשה לך מלחמה", שיהיו המלאכים הקדושים נלחמים עם אותן המשחיתים לגרש אותם מעליו.

צריך השב - תחילה לבער קוצי עוונותיו, ואחר כך יעשה מצוות

הרי מבואר דברי המדרש ע"פ הגמרא, והן הם דברי הרמב"ם, שעיקר התשובה הם ב' דברים הנזכרים והם: תחילה חרטה ויודוי, ואחר כך מה שכתוב בגמרא ה"ד בעל תשובה, כגון: שבא עבירה לידו באותה אשה ובאותו מקום ופירש ממנה בודאי עזב החטא לעולם, וזהו תשובה גמורה, וזה שאמר: "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפין ובלבבך לעשותו" - לפי פרוש הרמב"ם שאמר: כי המצוה הזאת קאי על התשובה הנזכרת, כמו שאמר: "ושבת עד ה' אלוקיך וגו'", וזה שאמר: "בפין" - זהו ויודוי שבפה, "ובלבבך" - זהו חרטה שבלב, כי תרווייהו צריכה כמו שאמר למעלה, ואחר כך "לעשותו" - היינו, חבילות של מצוות כנגד עבירות, מה שאין כן אם יהפוך הדברים ויקיים תחילה חבילות של מצוות ואחר כך חרטה ויודוי, לא עשה כלום, כמו שכתב ריש פרק א' בשם האר"י זלה"ה, שמעשים

בראו על הדרכים, כשהיו עולים לרגל, היו שורים שם על אותן דרכים והיו מתאבלים שם, ולכן מחוי ר' יהודא - באותו מקום שחטא, כי שם שורה המשחית, ומשם ידיחוהו המלאכים, כאשר יבואו לשרות באותו מקום שכפה יצרו.

אם עשית חבילה של עבירות, עשה כנגדן חבילות של מצוות

אלה הם גם דברי המדרש פרשת אחרי מות על הפסוק: "בתחבולות תעשה לך מלחמה" - אם עשית חבילה של עבירות, עשה כנגדן חבילות של מצוות: עיניים רמות - "והיו לטוטפות בין עיניך". לשון שקר - "ולמדתם אותם את בניכם". ידים שופכות דם נקי - "וקשרתם לאות על ידיך". חושב מחשבות עוון - "והיו הדברים האלה על לבבך", וחשב שם הרבה, אשר, לכאורה, דבר זה תמוה, הלא כתב: "ולא יקח שוחד", ואמרו במדרש "שוחר טוב": זה מעשה מצוות, אך אם הוא מתחרט על עוונותיו בלב שלם ועוזב עזיבה גמורה לעולם, ועל ידי זה גרש כח הטומאה מפנימיותו, ורוצה גם כן לגרש המשחיתים, והם כח הטומאה אשר עליו מבחוץ, צריך שיעשה מצוות באיברים שחטא בהם, ואז על ידי זה יבראו מלאכים קדושים, והם יגרשו המשחיתים, כשיבואו לשרות

תקבל הצבע, כן חולי הנפש, כשנדיח ממנה חלאי המחשבה רעה והתאוה, הנגעלת, אז תדבק בה כח התשובה, כמו הבגד הרחוק, עד כאן.

פרק ח'

בן יבואר תקנה ב' לגרש המשחיתים אשר עליו מבחוץ: א. הוא מה שכתוב בגמרא: אמר ריב"ל: "כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו". ב. ובו מבואר הפירוש של הפסוק: "אך את שבתותי תשמורו".

"כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו"

תקנה לגרש המשחיתים אשר עליו מבחוץ הוא מה שכתוב בגמרא אריב"ל: "כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו".

והאריך בזה הרב בעל "קנה חכמה" בספרו (דף ח' ובדף כ"ח), שזה מיירי ברשע הרוצה לעשות תשובה ומתחרט על חטאיו וגרש כח הטומאה מפנימיותו, כמו שאמרו, שעל ידי שמירת שבת יגרש כח הטומאה גם מחיצוניותו, רצונו לומר פשיטא, אם כח הטומאה גדול עליו כל כך משאר עבירות, שבודאי קדושת שבתות - אם שומר כהלכתו - יגרש אותה, ואפילו עבודה זרה, שכח הטומאה אשר עליו

טובים שעשו בעוד רשע וכו', וכן הוא בחס"ל, וזה שאמר ירמיה ז': "כה אמר ה' לאיש יהודה וירושלים נירו לכם גיר ואל תזרעו אל הקוצים" - פרש הרב ר' משה אלשיך, שבא להורות הדרך אשר ילכו במ בעלי תשובה, לבל יעשו כנמהרי לב המשימים כל מגמתם אל מצוות מעשיות, וקצת אשמתם תחובים בעצמותיהם, כי המה כטובלים ושרץ בידם, אלא צריך השב - תחילה לבער קוצי עוונותיו, ואחר כך יעשה מצוות, אשר בהם יקדש כל עצמותיו בקדושת מצוה כל אבר ואבר, למען תחת הסרפד יעלה הדס, עד כאן לשונו.

מרפא תחילה פנימיות המכה, ואחר מרפא חיצוניותה

בן כתב הרב רבינו יונה זלה"ה, וזה לשונו: והנה תשובה נקראת "רפואת הנפש", כמו שאמר: "רפאה נפשי כי חטאתי לך", וכן "ארפא משובותיכם", והנה מי שיש לו מכה, אז הרופא אינו מרפא תחילה חיצוניות המכה, כי הוא רק לפי שעה ואחר כך בימים מועטים תחזור המכה, אלא מרפא תחילה פנימיות המכה ומבטל שורשה, ואחר מרפא חיצוניותה ואז מתרפאת המכה, כדי שלא תחזור המכה להתחדש בשנית, וכן יריעה המטונפת לא ידבק בה צבע, עד שירחצינה היטיב ותהיה נקיה, רק אז

בעבודה זרה או שחטא בדברים, שהם כעין עבודה זרה, כגון: כעס וגאווה והעלמות עין מן הצדקה ומחליף בדיבורו ושיחת חולין בשבת ושאר חילול שבת¹ ולשון הרע, שהוא גדול

גדול עד מאוד, ועל ידי נצוץ קדושה מהשכינה, שזוכה על ידי שמירת שבת כהלכתו, כי מי יוכל לזכור פרטי עוונותיו באיברים פרטיים, שיעשה מצוות באותן איברים, או מי שחטא

ב.

השבת בישראל כהלכתה

עונש המחלל קדושת השבת משי"ס, ומדרשים, זוה"ק, והפוסקים

- (א) רשב"י כד הוה חמי לאימי משתעיא סגין בשובתא הוה אמר לה אימא שובתא היום (ירושלמי שבת ט"ו, ג).
 (ב) נשים מתות ילדות בעון שמכבסות צואת בניהם בשבת (שבת ל"ב).
 (ג) בעון חילול שבת חיה רעה רבה, ובהמה כלה, ובני אדם מתמעטין (שבת ל"ג).
 (ד) אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת (שבת קי"ט).
 (ה) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחיללו בה את השבת (שם).
 (ו) מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בתשובה חוץ מן המומר, והמנסך יין, והמחלל שבת בפרהסיא, אלמא ע"ז ושבת כי הדדי ניהו (עירובין ס"ט).
 (ז) שבת חמירא ולא אתי לזלוזלי בה (ביצה ל"ו).
 (ח) בעיין שם לא היו מתענין מפני כבוד השבת קו"ח בשבת עצמה (תענית כ"ז).
 (ט) יכול היא כבוד אב ואם דוחה שבת, ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו (יבמות ה).
 (י) ליראה את ד' אלקיך כל הימים אלו שבתות וי"ט (יבמות צ"ג).
 (יא) המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לחילול שבת (גיטין ו).
 (יב) בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהון, דסיירי נכסייהו בשבתא, ודקבעי סעודתייהו בשבתא בעידן בי מדרשא (גיטין ל"ה).
 (יג) נהר סמבטיון מוכיח על שמירת השבת (סנהדרין ס"ה).
 (יד) חסידים הראשונים לא היו משמ אלא בד בשבת שלא יבאו נשותיהן לידי חילול שבת (נדה ל"ח).

- (טו) כל מי שאינו משמר את השבת אצלכם [בעוה"ז] ברצונו כאן הוא משמר אותו בעל כרחו (ב"ר י"א ט).
 (טז) אם יבאו עכו"ם ויאמרו לכם למה אתם עושים את יום השבת, אמרו להם ראו שאין המן יורד בשבת (שמו"ר כ"ה ט"ו).
 (יז) אמר המן אם אתה מבקש לעקור אותם [ישראל] עקור את השבת ובטל אותה ואח"כ אתה מכלה אותם (אסתר רבה ז).
 (יח) טור שמעון חרב משום שהיו משחקין בכדור בשבת (איכ"ר ב ג).
 (יט) חילול שבת אחד מג עונות שמגלגלין בהם על עושיהן את כל העונות (מדרש תנאים דברים ה).
 (כ) לא חרבה ירושלים עד שהעלימו עיניהם מן השבת (מדרש תנאים דברים ה).
 (כא) המחלל שבתות אע"פ שיש בידו תורה ומע"ט אין לו חלק לעוה"ב (אדר"נ פכ"ו).
 (כב) אם חללתם השבת מעלה אני עליכם כאילו חללתם כל המצות (מד"ר שמות פכ"ה).
 (כג) המחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שלא ברא עולמו בששה ימים ולא נח בשביעי (מכילתא פרשת יתרו).
 (כד) המחלל השבת מאכילין אותו גחלי רתמים (פענח רזא).
 (כה) עונש המחלל כפול (מדרש תהלים מ"ז צ"ב).
 (כו) ישראל שלא שמר שבת בעוה"ז אין לו מנוחה לעולם, וממונה אחד מוציא גופו ומכניס אותו לגיהנם לעין הרשעים, ונשמתו אין לו מנוחה באור גיהנם, וכשיוצא שבת אותו ממונה מחזיר הגוף למקומו ונזוקים כ"א לעצמו (מדרש מובא במעבר יבק, שפתי רגנות סימן ל"ט).
 (כז) ע"י חילול שבת נתפזרנו בגלות (תדבא"ר פ' כ"ו).
 (כח) מעשה באחד שרכב על סוס בשבת והביאוהו לב"ד וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך (יבמות צ' סנהדרין מ"ו).

(א) אם אדם מבעיר אש בשבת הקב"ה אומר אני כבייתי האש שלא יתוקד ואתם מוקדים אותו אתם תתוקדין בגיהנם (תיקוני זוהר תיקון כ"ד, ס"ט).

(ב) אם מקיים מצות שבת הוא בצלמנו ואם לאו אין לו חלק בזרע ישראל (שם תיקון מ"ז פ"ג).

(ג) אם אין ישראל שומרים השבת נאמר בהם "שלח תשלח" שני גירושין (תיקוני זוהר תיקון ו' כ"א).

(ד) כל אלו שמחללים שבתות ומועדים בפרהסיא ואינם חוששין לכבוד בוראם, כמו שלא שמרו את השבת בזה העולם, כך אינם שומרים אותו בעולם ההוא, ואין להם מנוחה בגיהנם, ר' יהודה אומר שומרים אותו שם בעל כרחך (ח"ב ק"ג).

(ה) אלו הרשעים שלא שמרו את השבת לעולם אין אש הגיהנם שוכך מהם, וכל הרשעים שבגיהנם שואלין עליהם מה נשתנו אלו, מלאכי הדין משיבים להם אלו הם רשעים שכפרו בהקב"ה ועברו על התורה כולה בשביל שלא שמרו את השבת, והרשעים כולם יוצאים ממקומם לראות בהם, ומלאך אחד מכניס גופותיהם של אותם מחללי שבת לתוך הגיהנם לעיניהם של שאר הרשעים ורואים שתולעתם לא תמות ואשם לא תכבה, וכל הרשעים מסבבין אותו ומכריזין זה הוא פלוני הרשע שלא חשש לכבוד בוראו כפר בהקב"ה ובכל התורה, אוי לוי, טוב היה לו שלא נברא, ושלא יבא לדין זה ולבושה זאת (ח"ב קנ"א).

(ו) כמו שאדם מקבל את הנר"ן היתרים בעיין שם בסבר פנים בעונג ושמחה, כך מקבלים בעולם ההוא את הנר"ן שלו כשיוצא מן העולם (תיקוני זוהר תיקון ו' כ"ג).

(ז) השבת מכובד מכל שאר המועדים (ח"ב פ"ח).
(ח) רוח שנקרא נגע ממונה על כל השולחנות שלא סדרו אותם בשבת בתענוגים כראוי (ח"ב רס"א).

(ט) מי שיש לו יכולת לעשות ענג שבת ואינו עושה נהפך לו ענג לנגע צרעת (תיקוני זוהר תיקון כ"א, נ"ח, וח"ג רע"ג).

(כט) כ"ז שאדם מכבד אביו ואמו אין חטא של חילול שבת ולא שאר שום חטא בא על ידו (תדבא"ר כ"ו).

(ל) מעשה באדם אחד שהי"ל פרה וחורשת בכל יום וכשהגיע יום השבת מניח אותה, לימים ירד אותו הצדיק מנכסיו והוצרך למכור השור לעכו"ם, וכשהגיע יום השבת לא רצה השור לחרוש כמנהגו גם אחר שהכהו העכו"ם מכות רבות ורעות מקודם, בא לו העכו"ם לישראל המוכר שיטול את שורו, מיד הבין הצדיק ולחש לתוך און השור שמעכשיו הוא ברשות העכו"ם וחובה עליו לעשות מלאכת בעה"ב גם בשבת ומיד עמד מוכן לעשות מלאכתו, העכו"ם חשש שמא מעשי כשפים ולא הניח הצדיק עד שהגיד לו כל המאורע, כיון ששמעו העכו"ם כך נבהל ונזדעזע ונשא ק"ו בעצמו ואמר, מה זאת שאין לה לא דעת ולא תבונה הכירה את בוראה, ואני שבראני הקב"ה בצלמו ובדמותו ונתן לי דעה ובינה לא יהיה ראוי לי להכיר את בוראי, מיד חזר ליר"ש וזכה ללמוד תורה ונקרא ר' חנינא בן תורתא (פסיקתא דר"כ פכ"ד, מדרש עשה"ד).

(לא) מתוך שלא מיחה ר' אלעזר בן עזרי על חילול שבת הנעשה ע"י בהמתו של שכינתו נקרא על שמו, והושחרו שיניו מפני התעניות (שבת נ"ד, ביצה כ"ג, וירושלמי שם).

(לב) המחלל את השבת אין לו מחילה לעולם (מדרש תנאים דברים ה).

(לג) המחלל את השבת כעושה כל רע (שם).

(לד) בעוה"ז אדם הולך ללקוט תאנים בשבת אין התאנה אומרת כלום, אבל לעת"ל אם אדם הולך ללקוט התאנה בשבת היא צוחתת ואומרת שבת היום (מדרש שוח"ט תהלים ע"ג).

(לה) חד דוכתא אית בגיהנם לאלין דקא מחללי שבתא (זוה"ק הקדמה י"ד).

(לו) כל המחלל שבת בזדון אין לו הרמת ראש עד שיעשה תשובה (אותיות דר"ע, אותיות קטנות א).

(לז) המחלל שבת אע"פ שיש בידו תורה ומעש"ט אין לו חלק לעולם הבא (אדרי"ג פכ"ו).

להלן מספר זוה"ק:

בעל "קנה חכמה" בספרו (דף ח' בשער שבת פרק ו'): אף גם פעולה אחת אי אפשר לגרש הטומאה, אלא על ידי שמירת שבת כהלכתה, והוא כי פעולה הא' היא להמשיך בו נצוץ שכינה על ידי הרהורי תשובה.

אין השראת שכינה אלא אם מושלם בכל

מעבודה זרה, ושפיכות דמים וגלוי עריות, אשר אם ירצה לקיים חבילות של מצוות, יהיה צריך לקיים כל תרי"ג מצוות במעשה וזה אי אפשר, כי יש תרי"ג מצוות, שתלויות בארץ ובכהנים ובבני אדם פרטיים, אלא אם כן על ידי שמירת שבת, שהוא כאילו קיים כל התורה כולה, כמו שכתב הרב

ישראל, ולכך תקנו שיר של פגעים, וכיון שהם רואים את ישראל בתפלה ואומרים שיר זה ומבדילין בתפלה ומבדילין על הכוס הם פורחים מהם והולכים אל המדבר (ח"א י"ד).

(ג) כיון שיוצא השבת כל כחות הסט"א משוטטים והולכים בעולם ואש הגיהנם מתחיל ללהט (ח"א מ"ח).

(ד) בשעה שישאל אומרים ויהי נועם במוצאי שבת כל הרשעים שבגיהנם אומרים אשריכם ישראל (ח"ב רז).

(ה) שבת שמא דקוב"ה כמבואר בזוה"ק שמות פ"ח. ועד כאן אסור להזכירו במקום שאסור לדבר ד"ת, וידעתי ממדקדקים במעשיהם שנהזרו להזכיר שם שבת ללא צורך (בני יששכר מאמר א אות א).

(ו) בס רוח חיים (להרמח"פ זצ"ל) סימן פ"ד דלפמ"ש הרב חסל"א דלפי הזוה"ק הנ"ל גם שבת אין לומר במקום מטונף, לפי"ז צ"ל שב"א במקום שב"ת, ואי"ה מעתה אהיה נזהר גם בשם שבת לומר שבא בל", עכ"ל (שד"ח פאה"ש כללים מערכת א סימן ק).

(ז) על ג' עבירות נשים מתות בשעת לידתן וכו' ועל שאין זהירות בהדלקת הנר (שבת ל"א).

(ח) השבת וע"ז כל אחת משתייהן שקולה כנגד שאר כל מצות שבתורה, והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד ע"ז כנכרי לכל דבריהם (רמב"ם הלכות שבת פ"ז הט"ו).

(י) עמלק בא על ישראל על שלא שמרו את השבת (זוה"ח בשלח ל"ז).

(יא) הגורע עונג שבת כאילו גוזל את השכינה (תיקוני זוהר תיקון רא, נ"ט).

(יב) המוציא בשבת מרה"י לרה"ר גרים לשכינתא למהוי תהו ובהו חשך ותהום (תק"ז תיקון ל' ע"ג).

(יג) מאן דמחלל שבת אינו משומר מהקב"ה (תק"ז בהקדמה י"ב).

(יד) המשקר בשבת כאילו משקר בכל התורה (ח"ב צ).

(טו) אלו שאין עושים תוספות לשבת ויום טוב אם הוא חכם חכמתו מסתלקת, ואם הוא עשיר עשרו מסתלק ממנו, והברכה נמנעת ממנו (תיקוני זוהר תיקון י"ט, ל"ח).

(טז) המתענה בשבת ראוי לקללה ועונש, אלא כיון שיושב בתענית לתעניתו קורעין לו גזר דינו (ח"ב ר"ז).

(יז) אוי לו לאדם שאינו משלים את הסעודות בשבת (ח"ב פ"ח).

(יח) כל האמונה בסעודת שבת מצוי (ח"ג רפ"ח).

(יט) הגורע מסעודת שבת עונשו גדול (ח"ב פ"ח).

(כ) הגורע חד סעודה בשבת מיתחזי פגימותא לעילא ומראה עצמו דלא מבני היכלא דמלכא הוא, דלאו מזרעא קדישא הוא ניהבין עליה חומרא דתלת מלין דינא דגיהנם (ח"ב פ"ח).

(כא) כששלחנו לא נסדר בתענוגים כראוי דוחים אותו אל הסט"א (ח"ב רנ"ב).

(כב) כיון שיוצא השבת כחות הסט"א יוצאין בחפזן ומשוטטים בעולם ורוצים לשלוט על עם

תרי"ג מצוות

בשער שבת פרק א' כתב הרב המחבר, שאין השראת שכינה אלא על ידי נשמה דאצילות ומושלם בכל תרי"ג מצוות, וזה שאי אפשר להיות כמ"ש, ולכן על ידי הרהורי תשובה בערב שבת קודש ואמירת "ויכולו" - יהיה מושלם בכל רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה, ועל ידי תפילה מבעוד יום זוכה להשראת השכינה, ולכן אז יאמרו לו המלאכים: "וסר עוונך וחטאתך תכופר" - מפנימיותו, כמו שהאריך בזה בשער שבת פרק ד' עיין שם.

מה שאי אפשר לקיים - יתוקן על ידי שמירת שבת כהלכתו

בשער התשובה לרבינו יונה (פ"ו) תמצא לרוות צמאונך מה שיש להקשות, כי הרב המחבר האריך שם מאוד ולקצר אני צריך. הרי נתבאר שעיקר התשובה היא החרטה ועזיבת החטא לגמרי ועשיית חבילות של מצוות, והיא על ידי שמירת שבת כהלכתו, וירא שמים יוצא ידי שניהם, מה שאפשר לקיים מצוות באותם איברים שחטא בהם - יקיים, ומה שאי אפשר לקיים - יתוקן על ידי שמירת שבת כהלכתו, ובוזה יתבאר, מה שאמר בפרשת תשא: "אך את שבתותי תשמורו" - והוא ע"פ מ"ש בתנא דבי אליהו הובא ילקוט תשא,

ותוכן הדברים הם, שכל ישראל התענו מראש חודש אלול ועד יום כפור - מ' יום, ויום אחרון, שכולם גזרו תענית ולנו בתענית, ולמחרת השכימו ועלו להר סיני, והיו בוכים לקראת משה, ומשה היה בוכה לקראתם, עד שעלתה בכייתם וצעקתם לפני הקדוש ברוך הוא, ונתגלגלו רחמיו וקבל אותם בתשובה וכו' וכו', ומחל להם חטא העגל, ונצטוו על מעשה משכן, והנה על ידי בכייתם וחרטה שלהם נתגרשו כח טומאתם מפנימיותם, וכדי לגרש כח טומאתם מחיצוניותם - על ידי חבילות של מצוות, וחטא שלהם היה עבודה זרה, שהוא ככופר בכל התורה כולה אמר להם: "אך את שבתותי תשמורו", וכך עשה משה למחרת יום הכיפורים, כשהזהירם על מלאכת המשכן להראות להם שנמחל להם חטא העגל, הזהירם תיכף על שמירת שבת מטעם הנזכר.

פרק ט'

בן יבואר, שיטבול עצמו קודם וידוי: א. ובו יתבאר למה אין טהרה אלא במים. ב. ובו מבואר שצריך הבעל תשובה להיות שומע חרפתו ואינו משיב. ג. וצריך בעל תשובה, שישב את האחרים גם כן לעבודת השם יתברך.

טבילה לשם תשובה

וזה לשון "ברית אברהם": וראוי לטבול עצמו קודם וידוי לשם תשובה, וסמך לטבילה זו מה שאמר הירושלמי: מעשה בריבה אחת, שנשבתה בין הגויים, וכשפדאוו הטבילה, על שהאכילה איסורים, הא קמז, מי שנאנס לעבירה צריך טבילה, ומכ"ש מי שחטא ברצון, קודם הטבילה יתקן המעוות, ואחר כך יתבודד בינו לבין עצמו, ויבקש רחמים מהקל יתברך שמו, שיעזרהו

אל התשובה, וירבה בבכי, ויספיד ויאמר: "אוי לי! שעשיתי חטא פלוני, אוי לי! כמה נתחייבתי למלכו של עולם!"

כמו שמוכא ב"ראשית חכמה" פ"ב משער התשובה, נתן טעם לטבילה זו, כי כאשר האדם חוטא שורה עליו דיוקן הרע, וכפי חטאו כן יתלבש בו, ולכן בשובו צריך לפשוט מעליו רוח הטומאה הזה ולעזוב אותו עזיבה עולמית, וטוב לו שיכנס למקוה להפשיט מעליו הטומאה הזו.

ג. כתב כף החיים לרבי חיים פלאגי ז"ע (סימן כו אות ט), וז"ל: ק: ואשריו לאדם דאינו מניח את בנו שילך לבית המרחץ ואפילו בערב שבת הוא לבדו, עד שיתמלא זקנו... דלפעמים יצא שכרו בהפסדו, ובכל פניות שהוא פונה הבן יהיה האב עין השגחתו עליו, ולא יעשה העלמת עין ממנו, עד שיתגדל ויתקדש... עד שיהא ראוי לסמוך עליו, עד שיאמר, אשרי שזה ילד אשרי שזה גידל, עכ"ל.

ונעתיק כאן פסק הבה"ץ מזאת חנוכה תשע"ד:

בה"ץ בקשו צדקי: ע"ש הפסוק: "בַּקְשׁוּ אֶת ה' כָּל עַנְוֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר מוֹשֵׁפֵטוּ פְּעָלוֹ בַּקְשׁוּ צְדָק בַּקְשׁוּ עֲנָה אוֹלֵי תִסְתְּרוּ בַיּוֹם אֶף ה'" (צפניה ב' ג')

חברי הבה"ץ:

הרה"ג רבי שלום יהודה גראס שליט"א גאב"ד הרה"ג רבי שלמה יהודה שווייצער שליט"א אב"ד דרכי נועם ראב"ד הרה"ג מאיר חיים שילה דומ"ץ ב"ה, בית שמש, יום ב' טבת זאת חנוכה התשע"ד.

אזהרה חמורה!!!

היות וידוע על מכשולות חמורות מאוד, שלצערינו ישנם שפלים טמאים המטמאים [לגנולים של דור המבול, (כידוע מהבעל שם טוב הקדוש)] את הילדים

הטהורים באיסורים חמורים ונוראים בעת שהולכים לטבול במקוה, וכמו שנאמר על פרה אדומה ש"מטהרת את הטמאים ומטמאה את הטהורים", כך המקוה מטהר את הטמאים, אך, לדאבונינו קורה מכשולות נוראות ואיומות במקוואות, והטהורים יוצאים טמאים ח"ו, וברט"א שלא מלמדים את הילדים והנערים שצריך שמירת עינים במקוה וגם כי יזקין לא יסוד ממנה רח"ל, על כן אנו אוסרים באיסור חמור לשלוח ילדים למקוה [מה גם שאינם צריכים טהרה כלל כי טהורים הם], עד גיל בר מצוה, וגם אם הולך עם אביו, [שאסור על פי שו"ע (אבן העזר סימן כ"ג סעיף ו')] ללכת אב עם בנו, ועוד אסרו בנמרא לרחוץ עם אביו ואחיו ובעל אמו ובעל אחותו (אגודה)], או אחראי אחר, אין כוה פתרון לשמירת העינים וכל המסתעף.

ואל יאמר האדם שלום עלי נפשי, כי גם עליהם נאמר (משלי פרק יח ט) "גַם מִתְרַפֵּה בַמְּלֹאכְתוֹ אֵחָ הוּא לְבַעַל מִשְׁחָת", והיינו שמרפה ידי העוסקים ואין מחזק אותם, (וברש"י שם) גם מתרפה במלאכתו - פורש מן התורה והוא תלמיד חכם, לבעל משחית - לשמן, עכ"ל. כלומר שהגם שהוא תלמיד חכם כיון שפורש מצוויו התורה - ובכלל זה "הוכח תוכיח את עמיתך" - חבר הוא לשמן.

ובמלבי"ם (שם - חלק באור הענין) גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית - מי שהוטל עליו לעשות מלאכה למלכות, ואחד בנה את הבנין

בר מצוה למקוה. (ולא יכלו ללכת אפילו אם רצו שהמעיינות היו קפואים, והיה בכלל סכנה ללכת), ולצערינו בדורינו, במקום הקדוש הזה נכנס השטן במקוה, ושוחטים את הילדים בעבירות של דור המבול, והילדים סובלים כל חייהם ממשבר נפשי, ועולה הון תועפות להוריהם לרפאות אותם, אם בכלל, ויש מהם היוצאים לגמרי מן הדת רח"ל. וגם אם מצליחים להקים בית מתפרק רח"ל, ודי למבין בואת. וגם למעלה מגיל בר מצוה, צריכים מאוד שמירה מעולה, להזהיר ולהזהר שיהיה השגחה מעולה, "כי לתקוני שדרתיך ולא לעיוותי", וגם צריך להתקין מעגל סגור, כדי שיהיה לכל הפחות "מירתת", ואם אין השגחה מעולה ומעגל סגור, אסור להם בהחלט לילך למקוה, אפילו אחר הבר מצוה. והשי"ת יגדור פרצותינו ויאמר למלאך המשחית הרף, ולמוהיר ולנוהר שלומים תן כמי נהר.

ומקום אתנו להביא את דברי הוזה"ק בפרשת שמות (דף ג' ע"ב), המדבר מחומרת קדושתם של ישראל והחוב המוטל על גדולי הדור לעמוד על גביהם, וול"ק: [בלה"ק]: וְשִׁנְיֵנו שְׂאִין קִנְיָהּ לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חַיִּין מִקְּנָיָהּ שֶׁל בְּרִית קְדֻשָׁה, שְׁהִיָּה בְּרִית שֶׁל הַשָּׁם הַקְּדוֹשׁ וְסוּד הַאֲמוּנָה. מַה בְּתוֹב? (במדבר כה) וַיִּחַל הָעַם לְזַנּוֹת אֶל גְּבוּלוֹת מִזְבֵּי הַיָּם וְלֹא מוֹחִים בִּידְיָהֶם, נִעְנְשִׁים בְּתַחֲלָה, שֶׁכְּתוּב קַח אֶת כָּל רֵאשֵׁי הָעַם וְהוֹקֵעַ אוֹתָם לַה' נִגְדַּר הַשְּׂמֵשׁ. רַבִּי אֲבָא אָמַר, מַה זֶה נִגְדַּר הַשְּׂמֵשׁ? נִגְדַּר הַבְּרִית שֶׁנִּקְרָאת שְׂמֵשׁ, וְעֲלֶיהָ נִאֲמַר (תהלים פד) כִּי שְׂמֵשׁ וּמִגֵּן ה' אֱלֹהִים. שְׂמֵשׁ וּמִגֵּן - זוּ בְּרִית קְדֻשָׁה מַה שְׂמֵשׁ זֹרֵחַ וּמֵאִיר לְעוֹלָם, אֵף כֵּן בְּרִית קְדֻשָׁה זֹרֵחַ וּמֵאִיר אֶת גּוֹף הָאָדָם. מִגֵּן - מַה מִּגֵּן הוּא בְּרִית לְהִגֵּן עַל הָאָדָם, אֵף כֵּן בְּרִית קְדֻשָׁה מִגֵּנָה עַל הָאָדָם, וְכִי שְׂשׂוּמָר אוֹתָהּ, אֵין נִזְק עוֹלָם שְׂיִבְכַל לְקָרֵב אֵלָיו, וְהוּוּ נִגְדַּר הַשְּׂמֵשׁ - רֵאשֵׁי הָעַם יִתְפַּסּוּ בְּכָל דוֹר וְדוֹר בְּחִמָּא זֶה, אִם יוֹדְעִים וְלֹא מִקְּנָאִים לוֹ, מִשּׁוּם שְׁחֻבָּה זוּ עֲלֵיהֶם לְקַנָּא לְקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּבְרִית הַזֹּאת, מִי שְׂמַכְנִים קְדֻשָׁה זוּ לְרֵשׁוֹת אַחֲרָת, עָלָיו בְּתוֹב (שמות כ) לֹא יִהְיֶה לָךְ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם עַל פְּנֵי. לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבָדֵם כִּי אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא. וְהִבַּל קִנְיָהּ אַחַת. וְלָכֵן נִדְחִית שְׂכִינָה מִלְּפָנָיו. מִי שְׂמַשְׁקֵר בְּבְרִית קְדֻשָׁה שֶׁתְּהוּמָה בְּבִשֵׁר הָאָדָם, כְּאֵלוֹ מִשְׁקֵר בְּשֵׁם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. מִי שְׂמַשְׁקֵר בְּחוֹתָם הַמְּלָךְ, מִשְׁקֵר

והשחיתו, ואחד ישב ולא בנה כלל, עונש שניהם שוה, כי בין כך וכך לא בנו הבנין המוטל עליהם, והמתרפה ולא עשה הוא אה ודומה עם בעל המלאכה (ר"ל שעשאה) והשחית, וכן אין הברל בין מי שעשה מצות ועשה עבירה שמכבה מצוה והשחית, ובין היושב ואינו עושה כלל לא מצוה ולא עבירה, ששניהם לא עשו את המוטל עליהם, ויל"פ שנמשך למטה מגדול עז שם ה', שם ה' הוא המגדל אשר בונים בני אדם, וזה מלאכתם המוטל עליהם להגדיל שם ה' ולבנות מקדשו, ויש בונה ומשחית ויש בלתי בונה כלל, ושניהם ענשם שוה, וזה ג"כ תשובה על צדיק ורע לו הנוצר למעלה, עכ"ל.

ובהעמק דבר (דברים פרק כא פסוק ה), כתב: "ונגשו הכהנים בני לוי", כבר ביארנו פשט זה היחס שהמה כהנים תלמיד חכם דוקא, וביאר הכתוב השייכות להכהנים ת"ח לאותו ענין. שני מעמים. א' "כי במ בחר" וגו' על כן ברכתם ברכה ותפלתם תפלה. ב' "ועל פיהם יהיה כל ריב", שבין אדם לחבירו, "וכל נגע". עונשי שמים. היינו שהכהנים שומרים תורה כל מילי דמתא עליהו רמאי. כדאי"ב במועד קטן (דף ו.) צורבא מרבנן דאיבא כמתא כל מילי דמתא עליה רמאי. וא"כ כל מקרה שבא בעיר שאינו מצוי כ"כ עליהם חל העונש וכדאי"ב במכות (ד"א א') שהיה להם להתפלל [עיי"ש עובדא דריב"ל]. וה"נ ביאר המקרא דכל ריב שלא נישט טרם התגלע לרע וכל נגע בידו שמים שבא בעיר. הוא על פיהם שלא השניחו להסירו על פי פיוס בני אדם וע"י תפלה. ודומה כאלו על פיהם נעשה הריב והנגע, כיון שעליו הוא מוטל לדאוג על זה, והוא התרפה. והווי דברי שלמה כמשלי י"ח "דברי נרגן כמתלהמים והם ירדו חדרי בטן גם איש מתרפה במלאכתו אה הוא לבעל משחית". פירוש, האיש שמלאכתו להסיר דברי נרגן והוא התרפה. אה הוא להנרגן המשחית. משום זה עתה כשאירע אותה סיבה על הכהנים הלויים להתעסק... עכ"ל. - ובהעמק דבר (שמות פרק יג פסוק יג) ... דוה כלל גדול שמי שראוי להיות במעלה והוא מתרפה מוה, גרוע הוא ממי שאינו ראוי לכך. והרי הוא חבר לאיש משחית... וכן בת"ח כתיב שם, "ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אנכי". וכדאיאת כיומא דל"ח שגורם גלות לו ולבניו... עכ"ל.

וידוע שבשנים קדמוניות לא הלכו ילדים קטנים עד גיל

ראוי לבעל תשובה להיות נוהג בעצמו נזיפה **עוד** כתב ה"ראשית חכמה", שראוי לבעל תשובה להיות נוהג בעצמו נזיפה לפחות שעה אחת ביום, כמו שמצינו בדוד המלך, עליו השלום, שנאמר: "ודוד היה עולה במעלה הזיתים עולה ובוכה וראש לו חפוי והוא הולך וחזק", ואמר בזוהר: נזיף הוי גרמיה לקבלא עונשא ועמיה הוי רחיק מיניה ד' אמות, זכאה עבדא דהכי פלח למאריה לאשתמודע בחוביה לאתבא מיניה בתיובתא שלימתא.

צריך בעל תשובה להיות שומע חרפתו ואינו משיב

גם צריך לבעל תשובה להיות שומע חרפתו ואינו משיב, כענין דוד המלך, עליו השלום, וזה לשונו: תא חזי יתיר הוי ליה מה דעביד ליה שמעי בן גרא מכל עקתינ דהוי ליה עד האי יומא ולא אתיב דוד מלה לקבלא דהכי הוי יאית ליה ובדא אתכפרו חוביה וכו', והאי דעביד ליה שמעי בן גרא למיתיב בתיובתא

בן כתוב בספר חסידים: ונקיש לזה טבילת הגר, כי כדי שיכנס לקדושה, אם לא טבל לא עשה דבר. כן הענין אל הרשע שיצא לחוץ, כדי שיכנס לקדושה, אחר שמקבל עליו, שלא ישוב עוד אל עוונו – יטבול, ולא יהא כשרץ בידו.

אין טהרה אלא במים

בספר חסד לאברהם נתן טעם לדבר, למה אין טהרה אלא במים, והוא כי הרוח, כמו שכתוב: "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ורוח אין בטבעו לכנוס אל המים, וכשנכנס אל המים נשלף ממנו מעט מעט, ולכן אמרו חז"ל: צריך שיהא כל גופו במים, ואם ישאר אפילו ראש שער אחד מגופו, לא נטהר, כי שם נאחזת הטומאה וחוזרת לשרות בגופו, ועל דרך הסוד: המים רומזים לחסד, כי שם סוד טהרה מהפגם, כמו שכתוב: "בחסד ואמת יכופר עוון" – כי מימי חסד נשפעים הם, עיין שם וכו', ועיין בשעה"ת שהאריך שם מספרים הקדמונים לענין טבילה.

(פרשת נח ופ' ויחי) ואין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, ונוכה בקרוב ממש לביאת גוא"צ בב"א.

וע"ז באעה"ח בד"ץ "בקשו צדק" יום הנ"ל הרב שלמה יודא שווייצער אב"ד קהל דרכי נועם הק' שלום יהודה גראס אבדק"ק האלמין מאיר חיים שילה מו"ץ

במלך, ואין לו חלק באלהי ישראל אם לא ככה תשובה מתקדמת.

ובזכות קדושתן וטהרתן של ישראל, בקדושת המקוה ושמירת הברית, נזכה ל"ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב", שבזאת תלוי כל גאולתנו וביאת משיח בן דוד, ואין לך דבר העומד בפני התשובה, ועיקר התיקון הוא בשמירת היסוד בקדושה ובטהרה, כמוכא בכתבי האר"י ז"ל, וכמבואר באור צדיקים ובזוהר חי

אם יאמרו לך: "תרצה, שיבוא לך הפסד ממון או נפילת בתים?" תשיב: "לא", ואם יאמרו לך: "תרצה לקבל עליך מיתת בנים?" תשיב: "חס ושלום, אלא אתה ה' תשמרם", ואם יאמרו לך: "יככה ה' בשחפת או בקדחת בקרירי או בחמימי?" מיד ירוץ ליבך ותאמר: "רחמנא לצלן!" כן אם יאמרו לך על המיתה ועל הגהינם ועל הגלגולים הרעים, על הכל תשיב: "חס ושלום!" אם כן תאמר לי: במה תתקן בחייך מה שפגמת במידות העליונים ובמעלות הרמות, כפי מחצוב נשמתך מיום היותך על האדמה? והזקן והכסיל רודף אחריו עד החרמה, ומכל עבירה נעשה קטיגור - יורד ומסטין, עולה ומקטרג - לכן זאת העצה היעוצה, שתהיה שמח בלבך בחורפך אם יחרפוך בני אדם, ויהיה בעיניך כאילו אכלת ושבעת, עד כאן לשונו.

דרכן של בעלי תשובה להיות שפלים וענוים ביותר

זך לשון ה"ראשית חכמה" פ"ה מהלכות תשובה: דרכן של בעלי תשובה להיות שפלים וענוים ביותר, אם חרפו אותם הכסילים במעשיהם, ואומרים לו: אתמול עשית כך וכך, לא ירגיש, אלא יהיה מהשומעים חרפתם ואינם משיבים, ויהיה שמח, ויהא יודע, שהוא זכות לו, עד כאן

שלימתא ותביר ליה בתבירא סגיא ואושיד דמעין סגיא מגו לבא קמי קודשא בריך הוא, וע"ד אמר: "כי ה' אמר לו קלל", דהא מאתר עילאה נחתי לי מילה, עד כאן לשונו.

הרי מבואר שאותו המחורפו הוא שליח מלמעלה לחרפו, וצריך לקבל עליו את הדין בסבר פנים יפות, כי הנה דוד לא היו בו אותו החרופים, שאמר לו שמעי בן גרא, ואף על פי כן שתק, מכל שכן מי שחטא והרבה לפשוע, שאפשר שיש בו כל מה שאמרו עליו, ובפרט נגד מה שפגם בעולם העליון.

המעלה בכל התשובות למרק החטאים והזדונות והפשעים, הוא סבילות העלבוניים והחרופים והגדופים

בספר "קול בוכים" על הפסוק: "יתן למכהו לחי ישבע בחרפה", זה לשונו: בשם מהר"ם קורדוויירא, שהיה אומר, שהמעלה בכל התשובות למרק החטאים והזדונות והפשעים, הוא סבילות העלבוניים והחרופים והגדופים, והוא מעולה יותר מכל מלקיות וסגופי תענית שבעולם, כי אם יסגף עצמו לבד יחליש כח ויבטל מדברי תורה, למאן דלא אפשר ליה, ונקרא "חוטא", וכן במלקיות וכיוצא בו, אמנם במדה זו תאכל ותשתה ותעבוד את ה', והעוונות והפשעים מתכפרים, ומבינתך חדל. הגע עצמך,

דבריו. בסוף דבריו, כי ההכנעה והשפלות נאה לבעלי תשובה, לפי שהחטא בא מגבהות הלב, כמו שכתוב: "ורם לבבך ושכחת וגו'", וצריך בעל תשובה, שישפיל קומתו ורום עיניו וילך שחות, עד כאן לשונו.

צריך בעל תשובה לשבור תאות ליבו ולהיות מופרש מהתענוגים

גם צריך בעל תשובה לשבור תאות ליבו ולהיות מופרש מהתענוגים, ויקדש עצמו במותר לו, ולא יאכל רק לשובע נפשו וקיום גופו, כמו שכתוב: "פן אשבע ואמרתי מי ה'", וכן "ורם לבבך ושכחת".

כתב עוד: זה הכלל, שצריך בעל תשובה להיות לעולם ירא וחרד מהדין, וצריך לקיים אפילו בשבתות וימים טובים "שוב יום אחד לפני מיתתך", ולא יהא נמשך מאוד אחר תענוגין, כדי שלא יחזור לסורו, ויהיה ככלב שב על קיאו וכסיל שונה באולתו, כמו שארע לכמה שחזרו לסורם, מחמת רוב האכילה ושתייה, רק יהיה הכל במישור ובמשפט.

צריך בעל תשובה שישב גם אחרים לעבודת הבורא יתברך

כתב בספר "ברית אברהם", וזה לשונו: צריך בעל תשובה שישב גם אחרים לעבודת הבורא יתברך, כמו שאמר: "אלמדה פושעים

פרק י'

בו יבואר לאיזה ענין הם תעניתים והסגופים השייכים לכל עוון: א. כמו שאמר הרוקח וכתבי האר"י זלה"ה, מאחר שקיים דברים העקריים של תשובה, לגרש את כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, כנזכר בפרקים הקודמים ב. ובו יתבאר שעסק התורה לשמה פועל כמו התענית והסגופים, דהיינו - אחר שקיים ב' דברים העיקריים הנזכרים ג. ומדובר דווקא בתלמיד חכם, שאם יתענה יותש כוחו ויבא לבטל מלימודו, אבל מי שיודע בנפשו, שאם יתענה לא יבטל מלימודו חייב להתענות.

התענית והסגופין הם להתך הזהמא הנשאר בו בבית ובחוץ

ואחר שבארנו ב' דברים עיקריים אל התשובה: לגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, צריכים אנו

הזוהמא הנשאר בפנימיותו, ועל ידי שק ואפר וטבילות. גם מה שכתוב ב"תקוני תשובה" לכמה חטאים: גלגול שלג ולישב במים קרים בימי החורף ולפני הנמלים בימי הקיץ, ושאר סגופים הנאמרים שם להתיך הזוהמא, שנשאר בחיצוניותו, וקדמונים הקדושים היו יודעים ברוב חכמתם והשגתם, איזה חטא חמור יותר והיה בו הרבה מכח הטומאה, ואז אף על פי שנסתלק מפנימיותו ומחיצוניותו, נשאר בו הרבה זוהמא, ולכן סדרו לאותו חטא יותר סגופים ותעניות מאותן החטאים, שלא היה בו כח טומאה גדול כמוהו.

כן מצינו באדם הראשון שסבל סגופים ותענית בן מצינו באדם הראשון, אף שהרהר בתשובה בערב שבת קודש ויצא בדימוס, פירוש: ברחמים, ונעשה צדיק גמור ושומר שבת כהלכתו וזוכה להשראת השכינה וממנו נתפשט העולם, כמו שכתב בזה בעל "קנה חכמה" בספריו הקדושים, אף על פי כן סבל אחר כך סגופים ותענית, כמו שאמרו בפרקי דרבי אליעזר: ובא' בשבת נכנס אדם במי גיחון העליון והתענה שבע שבתות שנים, עד שנעשה גופו ככברה, אמר אדם הראשון לפני הקדוש ברוך הוא: "רבונו של עולם! העבר, נא, חטאתי מעלי", מה עשה הקדוש ברוך הוא?

לבארם לאיזה ענין הם התענית והסגופין השייכים לכל עוון, כמו שכתב הרוקח ובכתבי האר"י זלה"ה, והמה מסודרים בפרקים שלפנינו, ונצטוונו עליהם בדברי נביאים, כמו שכתוב: "ושבו עדי בצום ובכי ומספד", והם להתיך הזוהמא הנשאר בו בבית ובחוץ, כמו שאמרו המקובלים, שכל דבר רוחני הן מהקדושה הן מהטומאה, אף על פי שמסתלק, נשאר ממנו רושם ונצוץ במקום שהיה, ועל ידי התענית יסתלקו אותם רשומים, שנשארו בפנימיות, כמו שאמר השל"ה בשם ר"מ דיליאין, שהזוהמא שבתוך האדם היא נהנית מאכילה ושתייה, ועל ידי התענית מגרש אותה, כמו שאמר במדרש, כשיצאו בני ישראל ממצרים, היה אותו מנוול ביניהם ונשאר במעשיהם. אמר ר' אבא לא בעי קודשא בריך הוא למיהב נהמא קדישא לישראל עד דאפיק זוהמא מנהון ובמה בתעניתא הה"ד, "ויענך וירעיבך" וגו', להורות כי בתחילה הרבה להם תענית, כי אין הזוהמא יוצאת מהאדם כי אם על ידי תענית וענויי הנפש, עד כאן לשונו.

על ידי בכי ומספד ועל ידי שק ואפר וטבילות מגרשים גם כן הזוהמא הנשאר בפנימיותו גם על ידי בכי ומספד, שהם באים מתוך לבבו מגרשים גם כן

"תשובת הכתוב", רצונו לומר, כפי שנתחייבו מן התורה מיתת בית דין או מלקיות צריך סגופים, שהם קשים כמו מיתה. לפי זה היה ראוי להיות הסגופים שוה לכל חייבי מלקיות או לכל חייבי מיתות בית דין.

בשל"ה כתב, שהסגופים והתעניות הם "תשובת המשקל", והוא שיש לשקול צערו נגד הנאתו מהעבירה, על כל פנים שנהנה מהעבירה, ועינינו רואות שהם מסודרים לפי המשקול, כי מי האיש אשר יוכל לשקול שהנאת אשת איש היא ח' פעמים יותר מן הפנויה, שלכן באשת איש יתענה שכ"ה יום, ובפנויה, שטבלה לנדתה - מ' יום, ובנדה - ס"ט יום, ומי שקל, שהנאת נכריות ובהמה שווים, אשר בב' אלה יתענה רי"ו יום, והכותב ב' אותיות בשבת יתענה מ"ד יום, ואוכל טריפות צ"א יום, ועל כן התענית והסגופים הם להתיך הזוהמא כמו שכתבנו, והרושם אשר נשאר בו אחר שגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, הכל כמו שאמרנו.

כל המעשים טובים שהאדם עושה והתורה שהוא לומד והוא רשע לא די שאינו מוסיף כח ואומץ בקדושה, אלא אף גם מוסיף כח בקליפה

בוזהר נשא (דף קכב.) מבאר סדר התשובה, וזה לשונו:

פשט יד ימינו והעביר חטאתו מעליו וקבל תשובתו ואמר: "נשאתי עוון חטאתך סלה", והנה מה שהתענה היה להתיך הזוהמא, שנשאר בפנימיותו, ומה שנכנס במי גיחון העליון ונעשה כמין כברה היה להתיך הזוהמא, שנשאר בחיצוניותו.

אין התענית והסגופים תשובה, אלא אחר שקיים דרכי תשובה

האריך עוד הנזכר בראיות עצומות, שאין התענית והסגופים תשובה, אלא אחר שקיים דרכי תשובה, וגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, יוכל לתקן אותו על ידי התענית והסגופים המסודרים לאותו חטא, לכל חטא וחטא, כמו שאמרנו בעז"ה להתיך הזוהמא, שנשאר בו; הגדול לפי גודלו והקטן לפי קטנו, אבל אם לא גרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו על ידי חרטה גמורה ועזיבת חטא לגמרי ועל ידי שמירת שבת כהלכתו, אז אפילו אם יתענה תעניות הרבה בלי שעור ובלי ערך לא יתכפרו על ידי זה כלום מעוונותיו, ולעיל פרק ג' כתבתי מענין התענית שלפני התשובה, עיין שם.

התענית והסגופים הם להתיך הרושם אשר נשאר בו אחר שגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו

הנה כמה מהמחברים כתבו שהסגופים והתענית נקראו

הרי מבואר בדבריו סדר התשובה, כמו שאמר, והוא - תחילה חרטה ויודוי ואחר כך קיום מצוות, ובמקום פעולת התענית, שהוא להתיך הזוהמא, הוא עסק התורה, שהוא כמו פעולת התענית, והרב הנזכר הביא ראיה מדברי הרב ר' משה אלשיך, מה שאמר פרשת ויקרא, שענין התענית והתורה דין אחד להם, להתיך הזוהמא הנשאר בו, ולכן הם באים באחרונה, אחר שקיים ב' דברים הראשונים, וגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, כמו שאמרנו, אבל כל זמן שלא קיים ב' דברים אלו לא עשה כלום, לא בתענית ולא בעסק התורה, כמו שאמרנו פ"א, שלא עמדה תורה לדואג ולאחיתופל, כי שניהם - אין להם חלק לעולם הבא, ואף על פי שהיו דורשים כמה הלכות במגדל הפורח באויר, ובר"מ ובכתבי האר"י זלה"ה: כל המעשים טובים שהאדם עושה והתורה שהוא לומד והוא רשע לא די שאינו מוסיף כח ואומץ בקדושה, אלא אף גם מוסיף כח בקליפה, וזש"ה [סיפור על זה]: "ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי", ונענש על לימודו, כי מאחר שהרשע נמצא תוך קליפה, הוא משפיע בהכרח, אמנם זה מיירי בתלמיד חכם במה שיתענה יחלוש כוחו ויבטל מלימודו, וכמו שכתב

תשובה דעבדין בני נשא כולהון טבין אבל לא כל אפים שוין, אית בר נש דאיהו רשע גמור כל יומי והוא עבר כמה פקודים דל"ת, ומתחרט עליהון, ולבתר לא עביד לא טב ולא ביש להאי ודאי ימחו ליה הקדוש ברוך הוא, אבל לא זכי לתשובה עילאה, ואית בר נש לבתר דיתיב מחטאין ומתכפר לו איהו אזיל בדרך מצות ומתעסק בכל כוחו בדחילו ורחימו דקודשא בריך הוא דאיהו זכו לתשובה תתאה, ואית בר נש לבתר דמתחרט מחוביה ויעבד תשובה ויתעסק באורייתא בדחילו ורחימו ולא על מנת לקבל פרס וכו'.

תרגום: כְּמָה מֵיָנִים הִיא הַתְּשׁוּבָה שְׁעוֹשִׂים בְּנֵי אָדָם? כָּל־סוֹבִים, אֲבָל לֹא כָּל הַפְּנִים שְׁוִים. יֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא רָשָׁע גָּמוֹר כָּל יָמָיו, וְהוּא עוֹבֵר עַל כְּמָה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וּמִתְחַרֵּט וּמוֹדָה עֲלֵיהֶם, וְאַחַר כֵּן לֹא עוֹשֶׂה לֹא טוֹב וְלֹא רַע - לְזֶה בְּוַדָּאֵי יִמְחַל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲבָל לֹא יִזְכֶּה לַתְּשׁוּבָה עֲלִיוֹנָה. יֵשׁ אָדָם שֶׁלְּאַחַר שִׁישׁוּב מִחַטָּאֵיו וּמִתְכַּפֵּר לוֹ, הוּא הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ מִצְוָה וּמִתְעַסֵּק בְּכָל כֹּחוֹ בִּירְאָה וְאַהֲבַת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא - זֶה זוֹכֵה לַתְּשׁוּבָה תַּחְתּוֹנָה שֶׁנִּקְרָאת ה', וְזוֹ הִיא תְּשׁוּבָה תַּחְתּוֹנָה, וְיֵשׁ אָדָם שֶׁלְּאַחַר שֶׁהִתְחַרֵּט עַל חַטָּאֵיו וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְיִתְעַסֵּק בַּתּוֹרָה בִּירְאָה וְאַהֲבַת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלֹא עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרָס.

בדד וידום, ולהיות במרה ובשברון לב זמן רב, ויבכה ויתודה על החורבן בשברון לב ובהרבות בתפילה ובתחנונים, וכן יעשה כל הימים, עד שימצא חן בעיני השם יתברך, וכשיתנהג כן יהיה מאותן שנאמר עליהם: "לא יאונה לצדיק כל אוון", ובזה יבחן האדם אם נתקבלה תשובתו אם לאו, כי אם יקרה לו עוד עוונות ומקריים, בודאי עדיין לא נשברה הקליפה; אמנם בהיותו מושרש בקדושה, מצוה גורת מצוה, ולא יבוא לידי חטא כלל, עד כאן לשונו.

אם נכשל אדם בעבירה, מה יעשה ויחיה?
מה שאמרנו ילמוד כפליים ממה שהיה רגיל, הם מדברי המדרש קדושים, וזה לשונו: רב הונא אמר - אם נכשל אדם בעבירה ונתחייב מיתה בידי שמים, מה יעשה ויחיה? אם היה רגיל לקרות דף א' יקרא ב' דפים, ואם היה רגיל לשנות פ' א' יקרא ב' פרקים, עד כאן לשונו.

והמעם שצריך ללמוד כפליים נראה על פי מה שאמרנו, שהרשע מוסיף כח בקליפה בלמודו, וגורם שפע קדושה לחיצונים, ועשה עבירה בלימודו, ומכל עבירה נעשה קטגור אחד, ולפי זה צריך ליטול מהם אותו השפע, שהשפיע לקליפה, וצריך ב' מלאכים, שיגרשו את הקטיגור האחד,

בגמרא: תלמיד חכם - אינו רשאי לישב בתענית, מפני שיבטל ממלאכת שמים, ופירש רש"י, שחלוש הוא ואינו יכול ללמוד, אבל אם יודע בעצמו, שאם יתענה לא יבטל מלימודו, אם הוא ירא שמים - יוכל לצאת ידי שניהם, והא ראה ריש לקיש אחר ששב ביה עוסק כל ימיו בתענית.

בעל תורה שאינו יכול להתענות, יטרח לעשות כל מצוה ומצוה ולזכות את הרבים

וזה לשון ספר "תוצאות חיים":
 מצאתי כתוב כל בעל תורה שאינו יכול להתענות, ילמוד כפלים ממה שהיה רגיל ללמוד, ויעשה חסד ואמת, כמו שאמר: "באמת וחסד יכופר עוון", ויטרח לעשות כל מצוה ומצוה, ולזכות את הרבים, ולגמול חסד עם בני אדם, ויתפלל בכוונה ובהכנעה ובמרירת הלב ובבקשת מחילה על כל פשעיו, וימנע עצמו משחוק ומטיוול ומדברים בטלים ומשמוע דברי עולם הזה, וכן ימנע עצמו מכל הנאה, ויצער עצמו מהשיעור, מכיון שיוכל לסבול עם עסק התורה והמצוות, וישתדל לעולם, שיהא מחשבתו ולבו לעולם לאלוקים, ויתענה לפחות יום אחד בשבוע, ובאותו יום ימנע עצמו מכל חפציו ומכל דבריו שבעולם, וישב

בחמור שבהם באותו אבר, אין צריך לקיים סגופים ותעניות המסודרים לקלים שבהם באותו אבר. ד. ויתבאר עוד, אף על פי שקיים ב' הדברים האלה, שהם דרכי תשובה. ה. אין הזוהמא מתמרקת ממנו לגמרי עד יום הכיפורים. ו. ויתבאר עוד, שעיקר התשובה הוא קודם שיבואו ימי הזקנה, והתשובה הגרועה והפחותה מכולם היא, מי שלא נתחרט כל ימיו רק מתודה ומתחרט קודם מותו. ז. וביאור מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "עד מתי עצל תשכב".

אם חטא בחטא אחד אפילו מאה פעמים, וקיים דרכי תשובה, אינו צריך לקיים הסגופים והתענית יותר מג' פעמים

ודע, שאם חטא בחטא אחד אפילו מאה פעמים, וקיים דרכי תשובה, וגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, אינו צריך לקיים הסגופים והתענית הנזכר המסודרים לאותו חטא יותר מג' פעמים, והוא מזוהר נח (דף עג ע"ב), וזה לשונו: "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד" (תהלים נא) - תא חזי כיון דחב בר נש חדא קמי קודשא בריך הוא עבד רשימא, חב ביה זמנא תנינא איתקף האי רשימו יתיר, וכד חב ביה זימנא תלתאי, אז אתפשיט ההוא סתמא מסטרא לסטרא כדין כתיב: (ירמיה ב) "נכתם עוונך לפניי", עד כאן

ויחזיר שפע קדושה למקומה אל הקדושה, ומה שאמרנו יתענה לפחות יום אחד בשבוע, לפי מה שכתב הרב הנזכר בספריו הקדושים, שצריך כל ערב שבת לפשפש במעשיו, שיהא ראוי להשראת השכינה, ולכן דרך אנשי מעשה להתענות בערב שבת, וכדי שלא יבוא לשבת, כשהוא מעונה, יקיים מה שאמר: "טועמיה חיים זכו", וצריך שיהא דעתו להתנהג כן בשעת התענית, כמו שאמרנו מתענין לשעות, ויתפלל מנחה אחר כך בציבור בלא עלינו, אם אי אפשר לו להתפלל ביום קודם שיטעום.

פרק י"א

בו יבואר, שאם חטא אדם בחטא אחד אפילו מאה פעמים וקיים דרכי תשובה כמו שכתוב, וגרש כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו: א. אין צריך לקיים הסגופים והתעניות המסודרים לאותו חטא יותר מג' פעמים, ולא כמו שכתב השל"ה לעשות סגופים ותעניות על כמה פעמים שנהנה מעבירה, ומביא ראיה מהרמב"ם. ב. ולא כמו שאמר ב"תשובת חוט השני" (סי' מ"ז), שדי בשני פעמים. ג. ויתבאר עוד, שיש להקל לבעל תשובה, שאם חטא באבר אחד כמה חטאים ועבירות חלוקות קלות וחמורות, אם יקיים הסגופים והתעניות המסודרים למה שחטא

זוהמא מפנימיותו ומחיצוניותו, וענינו כנר ישן שכתבנו לעיל פ"ה, ולפי מה שאמרנו, שעל ידי וידוי בלב שלם יכול לגרש כח הטומאה אחד, שהכניס בפנימיות, ואז על ידי וידוי בלב שלם, יכול לגרש כח הטומאה, שנכנס בו בג' פעמים, והוא מסטרא לסטרא.

טעם שהנהיגו קדמונים ביום הסליחות לומר "אשמנו" ג' פעמים

יש לומר מטעם זה הנהיגו קדמונים ביום הסליחות לומר "אשמנו" ג' פעמים, לגרש בזה כל כוחות הטומאה שנכנס בו מאבר לאבר על ידי חטאיו, שחטא בג' פעמים באותם איברים, וזהו מפנימיותו, ולכן על ידי מצוות או שמירת שבת כהלכתו יכול לגרש כל אותן המשחיתים, הג' שבחיצוניותו, על ידי אותו החטא, אף שהם גסים ועבים ביותר, ולפי זה לא נשאר בו יותר מג' רשומים מג' כוחות הטומאה שהיה בו, ומג' משחיתים שהיו עליו, ואם בכך התענית והסגופים שסדרו קדמונים, זכרונם לברכה, יכול לגרש רושם שבו מחטא פעם אחת, אם כן על ידי תענית וסיגוף באותו הסך ג' פעמים יכול לגרש כל ג' רשומים שנשארו בו ואין צריך יותר.

המשחיתים אשר עליו מבחוץ יכול לעשותם גסים ועבים יותר לפי רוב חטאיו

דברים אלו הם מבוארים בפסוק: "הוי מושכי עוון בחבלי

לשונו. תרגום: **כִּי פָשַׁעִי אָנִי אֲדַע וְחַטָּאתִי נִגְדִי תְּמִיד. בֹּא רָאֵה, פִּינֵן שְׁחָטָא אָדָם לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא פְּעַם אַחַת - עוֹשֶׂה רָשָׁם. וְכִשְׁחָטָא בּו פְּעַם שְׁנַיָּה - מִתְחַזֵּק יוֹתֵר אוֹתוֹ הַרָשָׁם. חָטָא בּו פְּעַם שְׁלִישִׁית - מִתְפַּשֵּׁט אוֹתוֹ הַכֶּתֶם מְצַד זֶה לְצַד זֶה, וְאֵז פְּתוּב נִכְתָּם עֲוֹנָךְ לְפָנָי.**

לפי זה אם יחטא בזה החטא ובזה האבר יותר מג' פעמים אינו יכול עוד להמשיך כח הטומאה בפנימיותו, כי אין מקום יותר מהכיל, גם אינו יכול לעשות בחיצוניות יותר מג' משחיתים.

על ידי וידוי בלב שלם, יכול לגרש כח הטומאה, שנכנס בו בג' פעמים

בפ"ה כתבנו בשם ה"ראשית חכמה": שחיות המשחיתים שבחיצוניות היא הקדושה שיצאה ממנו, מפנימיותו, והיא לו לנשמה, ולפי זה אם חטא בזה החטא ג' פעמים ובזה האבר, והטומאה בו מסטרא לסטרא, וכאשר יחטא עוד בזה החטא, אף שממשיך כן עוד כח הטומאה על ידי אותו החטא, אינו יכול להעשות עוד בריה חדשה, כי מה יהיה לו לנשמה שיחיה ממנה, רק אותו כח הטומאה שהמשיך עליו בג' פעמים הראשונות יתחזקו ויתעברו יותר, ולכן כשמת בלא תשובה, צריך ליבון בגהינם על כל פעם ופעם שחטא, לכלות כל חלאת

נחלתו" - אין חבל פחות מג', וכן הוא בגמרא דסוכה: וכמה חבילה? שלושה, וזהו שאמרו במתק לשונם: "אם עשית חבילות של עבירות?" ולא אמרו "אם עשית עבירות הרבה" - להורות שאינו יכול להמשיך עליו על ידי חטאיו בכל אחד מאבריו יותר מג' כוחות הטומאה בפנימיותו, רק בכל פעם שחטא עוד בזה החטא הוא מחזק ומגביר אותם בכח חזק, כמו שאמרנו, ועל שהמשחיתים שהמשיך עליו מבחוץ, והם הנקראים בלשון "חטא", יכול לעשותם יותר גסים ועבים כפי רוב חטאיו, על כן אמר "וכעבותות העגלה חטאה", וגדולה מזו יש עוד להקל על בעל תשובה, אם חטא באבר אחד כמה עבירות חלוקות, קלות וחמורות, כגון: שחטא בברית המעור - באשת איש ובנכריות ובנדה ובמוציא שכבת זרע לבטלה ורבות כהנה בביאות אסורות, שהם בלאו ובכריתות ומיתות בית דין, וכן אם חטא בברית הלשון - בלשון הרע וברכילות ובליצנות ובשקרים ובשיחות חולין בשבת ובבית הכנסת ובדברים בטלים, וכן אם חטא בגרונו, שאכל חלב ודם, שהוא מחייבי כריתות וטרפות שהוא בלאו וכיוצא בזה, נראה שאם אחר החרטה ועזיבת החטא וקיום חבילות של מצוות ושמירת שבת כהלכתו, יקיים הסגופים ותענית המסודרים

שוא וכעבותות העגלה חטאה" - אמרו זכרונם לברכה, בתחילה דומה החטא לחוט, ואחר כך - לחבל, ואחר כך - כעבותות העגלה, וצריך באור, למה דומה לחבל ולעבותות? גם: ב"חטא" אמר "עבותות", וב"עוון" - "חבל", והענין הוא: כי נודע שהטומאה, שהיא בפנימיות החוטא, נקרא "עוון", ושכחיוניות נקרא "חטא", והנה אף על פי שכתבנו, שמה שחטא יותר מג' פעמים באותו החטא, הוא מגביר אותם כוחות הטומאה, שהכניס בו בג' פעמים הראשונות שחטא, אמנם אותן התגברויות אינן דומות זו לזו, כי מה שבפנים אינו יכול לעשות אותו יותר עב, וגם כי אין מקום להכיל בו יותר, רק מגביר ומחזק אותו ונותן בו כח גדול, אבל המשחיתים אשר עליו מבחוץ יכול לעשותם גם גסים ועבים יותר לפי רוב חטאיו, וזהו "מושכי עוון" - לשון משיכה.

אינו יכול להמשיך עליו יותר מג' כוחות הטומאה בפנימיותו, רק הוא מחזק ומגביר אותם בכח חזק

זהו גם כן לשון הזוהר: במה שכתב ממשך עליו רוח אחרא מסטרא אחרא, ועל שאינו יכול להמשיך עליו יותר מג' פעמים, לכן אמר אצל "עוון" - "בחבלי שוא", כמו שאמר רש"י על הפסוק: "כי יעקב חבל

עד כאן לשונו בקצור, וגם דבריו קשה להולמם: א במה שכתב ואין ראוי להחמיר וכו', אם כן עדיין אין סוף וקצבה לדבר עד כמה תכבד העבודה. ב איך משמע מדברי רב הונא שאמר אחר ב' פעמים הראשונות יהיה כשוגג? לכן הנכון כמו שאמרנו, ואם לבך נוקף למי שחטא בלי מספר לחטא אחד, שיהא די בג' פעמים סגופים ותענית, תצרף לדברים אלה, מה שאמר בעל "חוט השני", שמקל ביותר ובכלל מאתיים מנה.

למה שחטא בחמור שבהם באותו אבר, ואם חטא פעם אחת בחמורה בהם, וכמה פעמים – בקלים, באותו אבר, יקיים הסגופים על החמור פעם אחת ובפעם השניה על הקלים, דהיינו: על החמור שבקלים ב"פ וידוי, אבל עבירות שחטא באיברים פרטיים, צריך לקיים סגופים ותענית לכל חטא שבכל אבר ג' פעמים, דהיינו: בחמורות שבאותו אבר, ובתשובת חוט השני תשובה מ"ז גם כן נסתפק בזה.

מי שחטא בחטא אחד מאה פעמים

ונראה לי, שאם נאמר, מי שחטא בחטא אחד מאה פעמים, יעשה מסדרי תשובה מאה פעמים, אם כן נעלת דלת בפני בעלי תשובה, שחטא זמן רב ולא יספיק לו כל ימי חייו, ואם נאמר שיעשה רק פעם אחת הוא דבר המתנגד אל השכל, שיהיה משפט אחד למי שחטא מאה פעמים, וסוף דבריהם הם: מי שקיים דרכי תשובה והסגופים ב' פעמים, כמו שאמרנו בסדרי תשובה ודיו מההיא, דאמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה נעשה לו כהיתר, ולמדנו מזה שעיקר החטא הוא בב' פעמים הראשונות, ואחר כך נעשה לו כהיתר גמור. נמצא שדומה קצת לשוגג ואינו ראוי להחמיר עליו כל כך על שאר פעמים כמו בב' פעמים הראשונות,

איך שהציע את דבריו אלה לפני כבוד הרבנים והגאונים דמדינת ליטא ולפני שאר הרבנים גדולי ישראל

כתב הרב בעל "קנה חכמה" בספריו הקדושים ה"ה בספרי כ"ח וס' ד"ח, איך שהציע את דבריו אלה לפני כבוד הרבנים והגאונים דמדינת ליטא ולפני שאר הרבנים גדולי ישראל, והסכימו לדבריו, ומה שאמר השל"ה, לעשות סגופים ותענית על כל פעם שנהנה מהעבירה, והביא ראיה מדברי הרמב"ם: הבא על כל אחד מכל עריות, ביאות הרבה, חייב כרת או מתות בית דין על כל ביאה וביאה, וכן על השוגג חייב חטאת על כל ביאה וביאה, ולכן צריך לעשות תשובה על כל פעם שחטא, אבל לא מצינו לא בתורה ולא בנביאים ולא בגמרא ולא בדברי הרמב"ם, שהתשובה היא

תשובה בלב שלם נקרא צדיק גמור, כמו שאמר: המקדש את האשה ואמר לה, על מנת שאני צדיק, אפילו היה רשע גמור, הרי זו מקודשת, שמא הרהר בתשובה בלב שלם ונעשה צדיק גמור ברגע אחד, אף שאין מעלתו כמו שמקיים דרכי התשובה במלואה, כמו שאמרנו לפנינו, וא"ת לפי מה שכתבתי פ"ז, שפעולת חבילות של מצוות ופעולת המלקיות, שהיה בזמן בית דין שווים הם, אם כן קשה במה שאמר הרמב"ם בחטא ביאות הרבה באחת מן העריות, שהיו מלקין אותו על כל ביאה וביאה, למה לא היה יכולים לגרש המשחיתים על ידי ג' מלקיות ועל ידי ג' חבילות של מצוות, שיכול לגרש כל המשחיתים, אף שהם עבים וגסים ביותר, כמו שאמרנו. הענין הוא כך, כי אף על פי שפעולתם שוה, להסיר כח הטומאה שבחיצוניותו מעט מעט, שהיה עליו על ידי ל"ט הכאות בכוונה, כמו שאמרנו בפ"ב הנזכר, וכן הוא בענין חטאת, שבכל פעם שהיה סומך ידו על ראש קרבנו, היה נשלף ממנו כח הטומאה שהיה עליו מעט מעט, כמו שאמרנו בפ"ה.

אין הזוהמא מתמזרקת מומנו לגמרי עד יום כיפור

בן הוא בענין הגהינם אם לא עשה תשובה שצריך ליבון על כל

סגופים ותענית, לומר שיסגף עצמו כל כך פעמים כמספר הפעמים שחטא, אך זאת מצאנו שהתשובה היא עזיבת חטא והחרטה ויודי וקיום חבילות של מצוות, וזה לא שייך לומר, שמי שחטא ק' פעמים איזה חטא, שיתחרט עליו ק' פעמים, וגם לא מצינו שיתחייב לעשות חבילות של מצוות ק' פעמים, והתענית והסגופים הם אינם עיקרי התשובה רק להתיך הזוהמא, כמו שאמרנו, ולפי זה כאשר מצאנו בעזרת השם דרך נכונה בראיות מוכחות להתיך הזוהמא על ידי סגופים ותענית, פחות ממספר שחטא די, ואין צריך יותר.

אפילו על ידי הרהור תשובה בלב שלם נקרא צדיק גמור

גם אם התשובה היא תענית וסגופים, ועל כל פעם שחטא צריך לסגף כדברי השל"ה, לפי זה - אם אחד נשתקע בחטא, יהיה צריך להתענות כל ימיו, והרי אמרו: בעל תשובה נעשה כבריה חדשה, ולפי זה לא יהיה בריה חדשה עד שימות, גם הוא, זכרונו לברכה, כתב, שאפילו עשה תשובה ביום לפני מותו נקרא בעל תשובה, ועל כן צריך לומר, התשובה היא כמו שאמרנו, והסגופים והתענית הם להתיך הזוהמא שנשארה בו אחר שקיים דרכי התשובה, וגדולה מזו אמרו בגמרא, שאפילו על ידי הרהור

אם עשה תשובה ומת קודם יום כפור, אין נמלט מעונשו של גהינם עד יום כפור

קרי מבואר מכל אלה, שאם האדם ירצה להיות נקי מחטאיו ולא להענש בגהינם צריך לזה ב' דברים, והם: א חרטה והודוי בתום לבבו, ויקבל עליו, שלא ישוב ויחטא בשום חטא שבעולם, כמו שאמרו פ"ו, ועל ידי זה מגרש הטומאה מפנימיותו של נשמתו. ב לקיים חבילות של מצוות נגד עבירות שעשה, וזה על פי רוב אי אפשר אלא על ידי שמירת שבת כהלכתו, ועל ידי זה מגרש המשחיתים אשר ברא והמשיכם בחיצוניות של נשמתו. ג לקיים הסגופים והתענית המסודרים לכל עוון, כמו שאמרנו, ועל ידי זה מגרש הזוהמא והרושם אשר נשארו בו, ואף שמקיים ג' אלה אין לו כפרה גמורה עד יום הכפורים, ולפי זה אם עשה תשובה ומת קודם יום כפור, אין נמלט מעונשו של גהינם עד יום כפור, אבל מקילין בעונשו, כמו שאמרנו, ואם קיים ב' דברים הראשונים ולא קיים הסגופים והתעניות, צריך ליבון בגהינם להסיר ממנו הרשומים שנשארו בו אחר שגרש את גוף כח הטומאה, ואם לא קיים רק אחד מהם, הודוי וחרטה, ולא קיים חבילות של מצוות נגד חטאיו או שמירת שבת כהלכתו, וזה המתהווה על פי רוב באותן המתודים קודם מותם בתום

פעם שחטא ונתעבה ונתחזק ביותר, אבל פעולת חבילות של מצוות הוא, אשר בורא ב' מלאכים קדושים להשראת שכינה עליו בתגבורת, ואז הם מסתלקים מעצמן, אף שהם גסים ועבים, כמו שאמר בזוהר, על מה שאמרו: הוי בונה ביתו בלא צדק (ירמיה כב), דהא בכל אתר דאשתכח ביה צדק כל רוחין וכל מזיקי עלמא ערקין ולא משתכחי קמיה, תרגום: הוי בנה ביתו בלא צדק, שהרי בכל מקום שנמצא בו צדק, כל הרוחות וכל מזיקי העולם בורחים ממנו, ולא נמצאים לפניו.

אמנם אף על פי שקיים ג' דברים אלה, שהם דרכי התשובה, אין הזוהמא מתמרקת ממנו לגמרי עד יום כיפור, שעל ידי קדושת עצומו של יום מתבטל הזוהמא לגמרי, וכמו שאמר בד' חלוקי כפרה שהיה ר' יהודא דורש וכו', עבר אדם על לא תעשה ועשה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, וזה שאמר בספר "עשרה מאמרות", דבחיבי לאוין שעשה תשובה ומת קודם יום כפור, אין לו להמלט מכל העונש הראוי לאותו חטא עד יום כפור, ומשמעות שם שמקילין בעונשו, והוא מטעם שכתבנו, שאין הזוהמא מתמרקת לגמרי, אף אחר סגופים ותענית עד יום כפור.

לשם שמים, ושחטאו ושהחטיאו את הרבים, וכגון אותם המנויין במשנת חלק, ושם בגמרא: יורדין לגהינם ואינם עולים לדורי דורות, שנאמר: ויצאו וראו וגו', גהינם כלה והם אינם כלים, וחבירו נוטל חלקו בגן עדן, ואנשים כאלה צריכים יותר לזרז נפשם ולתקן מעשיהם, טרם יבואו הימים אשר לא יועיל החרטה.

התשובה המעולה הוא תיכף למעשה

בזמן התשובה כתב הרב הגדול ר' יצחק אבוהב בספר "מנורת המאור": התשובה המעולה הוא תיכף למעשה.

ב"ראשית חכמה" פ"ו משער התשובה כ' ז"ל, מה שכתב, שהיחיד אם שב בתשובה בעשרת ימי תשובה מוחלין לו, לא שב בינתיים, אפילו הביא כל אילי נביות אין מוחלין לו, זהו דווקא שאינו חוזר בתשובה ביום החטא עצמו, אבל אם עשה תשובה ביום החטא עצמו, אז תשובתו מרוצה ומקובלת, כמו בעשרת ימי תשובה, ותוכן דבריו הם.

מאמרי זוהר קרח (קצח), וזה לשונו: בכל לילה קודם שכיבה בעי למעבד חושבנא מעובדוי דעביד כל האי יומא וכו', ואינון איקרי מרא דחושבנא וכו'. תרגום: בכל לילה

לבבם, צריך ליבון יותר בגהינם, אבל הוידוי מועיל, שלאחר שקבל דינו עולה מהגהינם ומקבל שכר המצוות שעשה, כמו שאמרנו, אבל אם מת ברשעו ולא קיים אף האחד ומת בלא וידוי בלב שלם, יצטרך עוד ליבון יותר בגהינם, לבער כוחות הטומאה שבפנימיותו, ואף על פי כן אם יש בידו זכויות ומעשים טובים עולה אחר כך מן הגהינם, כמו שאמרנו בגמרא תחילה: "משלם לאיש כמעשהו", ואחר כך "ולך ה' החסד", ויבוא עם זכויותיו לגן עדן, ואם אין בידו זכויות ומעשים טובים, ומת בלא וידוי בפה ובלב שלם להתחרט על מעשיו, כתב ב"מנורת המאור": זה אפיקורס גמור, ואינו מאמין ביום הדין, ומשחית גופו ונפשו להכעיס, ונידון לדורי דורות או אף שיש בידו זכויות ומעשים טובים, והוא מאותן שאמרו בגמרא, שיורדין ואינם עולים, והם: הבא על אשת איש והמלביין פני חברו ברבים והמכנה שם רע לחברו, וכן מה שאמרו בר"ה פושעי ישראל בגופן, והם - קרקפתא דלא מונח תפילין שנדונין י"ב חודש בגהינם, ולאחר י"ב חודש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת רגלי הצדיקים, והמינין והמוסרים והאפקורסים ושפרשו מדרכי הציבור ושנתנו חיתתם בארץ החיים, והוא פרנס המטיל אימה על הציבור, שלא

הסר מעליך נגעי עסקיך, ואז כשתפנה תשנה ותשמור כל מוצא שפתיך כאשר עם לבבך - זאת עצת היצר הרע

כתב הרב ר' משה אלשיך, זהו שאמר הכתוב: "עד מתי עצל תשכב" - כי יש אנשים שנותנים לבם בימי הבלם לא א' ולא ב' לשוב בתשובה, ויתחנן אל ה' בעת ההיא, וירבה אמריו, ויפליא נדרים, ויקבל על עצמו לפרוש מיום ההוא והלאה מהבלי העולם הזה ומתאוותו, ויתנהג בחסידות, ויעמיס עליו עול תורה ומצוות כל היום, והנה עוד בחמימות לבו לעשות כן, והנה לקראתו יצר סמוך בלשון רכה כמעלה ארוכה יש בהו עד דכא באמור אליו: "הטבת לראות, ועשה זאת איפא, בני, כאשר עם לבבך, אך איעצך, בני, וטוב לך, כי תעסיק ימים או עשור כפליים בעסקך, והרף מכל מוצא שפתיך לנדרך, עד הסר מעליך נגעי עסקיך, ואז כשתפנה תשנה ותשמור כל מוצא שפתיך כאשר עם לבבך". הן זאת עצת היצר הרע, כי יצודנו למדחיפות, כי כל ישעו וכל חפצו, כל יאחזו צדיק דרכו עד יעבור שעת חימום ויתקרר דעתו ויפתה וגם יוכל, כי פתי יאמן, ויאמר: טוב הדבר לטפל בעסקי עד יום יקל עלי, ואפנה ואשנה ואעבוד את ה' לבדו, וכאשר יום או יומיים יעמוד, תתקרר דעתו מחמימותו בעצלותו עד יסורו מלבבו, והיה כלא

ולילה טרם ישכב וטרם יישן, צריך אדם לעשות חשבון ממעשיו שעשה כל אותו יום, וישוב מהם ויבקש עליהם רחמים. מה הטעם באותה השעה? משום שבאותה שעה עץ המות שורה בעולם, וכל בני העולם טועמים טעם המות, וצריך באותה שעה לעשות חשבון מעשיו ויודה עליהם, משום שאותה שעה של המות, ואלה נקראים בעלי חשבון. ופעולת החשבון הזה הוא, כי כאשר ימצא איזה חטאים אשר עבר, ויתחרט עליהם בלב שלם, ויתודה עליהם, ויקבל עליו, שלא לשוב עוד לאותו חטא, אז נשמתו בעלותה למעלה, לא תהיה ידו כותבת על הפנקס הפתוח, ואז יתכפר מיד, כשעבר על מצות עשה. אבל אם התשובה לא תהיה באותו יום וכבר נכתב על הפנקס, אז אף אם יעשה תשובה אינו נמלט מעונש הראוי לאותו החטא עד יום הכפורים, רק מקילין קצת בעונשו, כמו שאמרנו, ואם לא שב באותו יום, אז ישוב כאשר יתעורר עליהם תיכף, כמו שכתב ה"ראשית חכמה", כי אינו דומה השב מיד לשב אחר זמן, כי כפי התרחקו מאביו שבשמים ומהקדושה - ירבה עליו הכעס, ויכבד עליו המשא, ויהיה קשה להפריד מעליו הקליפה, כי אם בטורח גדול.

במעשה, עד כאן לשונו, ועל כן יתענה בערב שבת, כדי שעל ידי תענית יוכל לפשפש במעשיו, כמו שאמרנו לעיל פרק ג', שבלי תענית לא יוכל האדם לבוא לידי פשפוש, ומצינו גם כן שמנהג קדמון היה, שאנשי מעשה נהגו להתענות בערב שבת, כדאיתא בירושלמי: ר' אבן הוי ציים בכל ערב שבת, וכן בגמרא ערובין: דאיבעיא להו הני בי רב דיתבא בתעניתא במעלי שבתא מהו לאש ומי וכו', והפוסקים כתבו בטור א"ח בש"ע סי' רמ"ט, דהטעם הוא כדי שיאכלו בשבת לתאבון, והרב הנזכר הוכיח בראיות עצומות, שהטעם של התענית, הוא כדי שיוכל לבוא לידי פשפוש מעשים, וזהו גם כן טעם התענית של עשרת ימי תשובה וערב ראש חודש וחתן ביום חופתו כנזכר בפרק ג', ואם לא שב בתשובה בערב שבת, ישוב בערב ראש חודש גם כן כנזכר בפרק ג', ואם לא שב בכל אלה לא יתשל בראש חודש אלול לשוב, כנודע ומפורסם הראיות והרמזים, שראש חודש אלול הוא מסוגל ביותר לתשובה, אמנם אם התרשל ולא שב גם בראש חודש אלול, וכתבו חוביה בחודש הנזכר באשא אוכמא ע"ג אשא חיוורא הקדוש ברוך הוא חפץ חסד הוא ומקבלו בתשובה עד יום הכפורים.

היה, וכה משפטו כל הימים בכל עת אשר יעיר משנתו לשוב אל ה', שאור שבעיסה ישיאנו עצה יאחוז בעצלותם, יפול תרדמה עד ימות בלא חכמה, אך החרד על דבר ה' מיד בהקיצו מתרדמות אוולתו יחזיק ולא ירפה, וירחוץ ויטהר מכל עוון ומכל חטא אשר נטמא בו, ויתגבר כארי לעשות רצון אביו שבשמים, ויעשה ויצליח, וזה מה שאמר על המתעצל אחר התעוררו לשוב - "עד מתי עצל תשכב" - אינו אומר "עד מתי תישן", כי ידעתי כי התעוררת משנתך ונתת לב לשוב, אך תלונותי, למה אתה שוכב על מטת עצלותך ולא תקום מיד קל כנשר, טרם יפתוך מחטיאך ויתקרב דעתך, עד תשוב ותישן כאשר בתחילה, עד כאן לשונו, עיין שם.

יפשפש במעשיו בערב שבת

לקצר אני צריך, ועל כל פנים יפשפש במעשיו בערב שבת, כמו שהאריך בעל ה"קנה חכמה" בספרים הקדושים, וכך הוא במדרש הובא בספר "ברית אברהם".
ב"ב ה"ראשית חכמה" וזה לשונו: ראוי שביום השישי יתבודד קצת היום, ויפשפש במעשיו שעשה בששת ימים, כדי שישוב בתשובה, ולפחות על ידי הרהורי תשובה, ויהיה בזה הכנה שתשרה בו תוספת נשמה, כדי שיוכל אחר כך לשוב

נִקְרָעִים. וְאִם לֹא זֹכָה - אֹתָם פְּתָקִים יוֹצְאִים מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וְנִמְסָרִים בְּיַד מֶלֶךְ הַדִּין, וְהַדִּין נֶעֱשֶׂה, וּפְתָקִים יוֹתֵר לֹא חוֹזְרִים עוֹד לְבֵית הַמֶּלֶךְ.

אשרי מי שהוא איש ועושה תשובה בבחירתו זה לשון הזוהר: "מפני שיבה תקום" - מפני שיבה דילך לאהדרא בתיובתא בבחירתו קדם דיזקין בך יצר הרע, והטעם הוא שם, כי כמו הקליפה הדקה באגוז, כאשר האגוז לח היא נפרשת מן המוח בנקל ובזימנא דאיהו יבשה קשה לבר נש לאעברא, וכן הוא בגמרא: "אשרי איש ירא את ה'" - אשרי מי שהוא איש ועושה תשובה בבחירתו, אמנם השב בימי זקנותו אמרו גם כן בגמרא: ריב"ל אומר - אשרי מי שהוא מתגבר כאיש, פירש רש"י: אפילו זקן ועשה תשובה ומתגבר כאיש, שהוא בחור - אשריו. בגמרא סוכה: יש שהיו אומרים, אשרי זקנתינו שכפרה ילדותינו, הרי מבואר, שגם זה מעלה טובה לו, אף על פי שאותן שהיו אומרים, אשרי ילדותינו שלא ביישה את זקנתינו, היו יותר מעולים ומשובחים, והתשובה הגרועה והפחותה מכולם היא, מי שלא נתחרט כל ימיו, רק מתודה ומתחרט קודם מותו, כי הוא אינו מועיל, רק שלא יאבד לדורי דורות בגהינם, ויעלה מן הגהינם אחר שיקבל עונשו.

זה לשון הזוהר: אמור אינן עיני ה' דלית לון חושבנא אזלי ומשטטי בכל עלמא וחמאן עובדוי דכל בני עלמא ובר"ה הם סהדי קמיה מלכא והשטן תבע דינא פלוני עבד כך וכך והא הכא סהדי וכותבין באשא אוכמא ע"ג אשא חיורא וכדין מלכא אחמיץ דינא עד זימנא ידיע דהוא יה"כ דילמא בין כך וכך יהדרון בתשובה שלימתא אז הדין פיתקון וקרעין ואם לאו פיקיד מלכא למחתם פתקא ותלינן ליה עד יומא בתראה דעצרת דהוא יומא תמינאה דחג ואי עביד תשובה שלימתא מתקרעין או מתעכבין ואם לאו פתקין נפקא מבי מלכא ואתמסרין בידא דסנטירא וכד אתמסרין בידי ודאי דינא אתעבד פתקין לא מהדרין לבי מלכא. ועיקר התשובה היא קודם שיבואו ימי הזקנה, כמו שנאמר: "זכור את בוראך בימי בחרותך", עד שאתה מוצא ומצוי לך, "עד שלא יבואו ימי הרעה" - אלו ימי הזקנה.

תרגום: אחר כך הקדוש ברוך הוא מִזְמִין לְפָנָי הָאֲדָם אֶת יוֹם הַפְּפוּרִים, יוֹם הַתְּשׁוּבָה. אִם שָׁב מִחֻטְאָיו - טוֹב. אִם לֹא - מִצְוֵה הַמֶּלֶךְ לְחַתֵּם פְּתָקִים. אוֹי כִּי הַתְּשׁוּבָה רוּצָה לְהַסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ. אִם זָכָה בַתְּשׁוּבָה וְלֹא שְׁלָמָה כְּרָאוּי - תּוֹלִים לוֹ עַד אוֹתוֹ יוֹם אַחֲרוֹן שֶׁל עֲצָרַת, שֶׁהוּא שְׁמִינֵי לְחָג. אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה שְׁלָמָה לְפָנָי רְבוּנוֹ -

כי לפני המיתה אין בו כח לדבר ומצפצף הוידוי, גם זה לצדקה יחשב לו, להוציאו מהגהינם לאחר י"ב חודש, וזהו "ונקה", אבל "לא ינקה" - תוך י"ב חודש, דכתיב: "והוא רחום וגו'", הרי זה הערה גדולה להביאם לבקר את החולה, לזרוז הוידוי והחרטה בעוד החולה בדעתו, שיוכל להרהר בתשובה, ויזכיר לפניו, שיתן דעתו על כל פרטי עוונותיו שחטא בין בגופו, בין בממונו, במחשבה או במעשה, בינו לבין המקום או בין הבריות או בהתשלות בתורה ובמצוות, ויתחרט חרטה גדולה בלב נשבר ונדכה על כל מה שחטא בימיו, ומה שאפשר לו לתקן יתקן, ומה שאי אפשר לו לתקן, יקבל על עצמו לתקן כשיהיה בכוחו, והנה בשעה אחת מקיים נפש בישראל, ולפעמים גם קיום הגוף, כי המלאך ממליץ עליו טוב, וינצל ממלאך המוות הקשה, וגואלו ממוות ופודהו משחת וגורם לו החטאת.

אשרי משכיל אל דא הוא שכיב מרע

זה לשון זוהר בראשית: אשרי משכיל אל דל דא הוא שכיב מרע לאתבא ליה מחוביה גבי קודשא בריך הוא, וזהו מצוה ממצות גמילות חסדים, וידבר תנחומיו על לבו ודברים, שהתישב דעתו של החולה, ויאמר לו: בזכות שאתה שב בתשובה ומתודה

על ידי הרהור תשובה בלא וידוי פה, אינו יכול לברוא מלאך קדוש

זה לשון זוהר: אית מנהון דמצפצפיין וסלקין ומאן אינון חייבא דחשיבי בלבייהו תשובה ומיתו ולא יכלו למעבד לון אילון אתדנין תמן בגהינם ולבתר מצפצפיין וסלקין חמי כמה רחמנותא עביד הקדוש ברוך הוא עם בריוהי דאפילו הוא חייבא יתיר והרהר בתשובה ולא יכול ומית בודאי מקבל עונשא דאזיל בלא תשובה ולבתר האי רעותא דשוי למעבד תשובה לא אעדי מקמי הקדוש ברוך הוא וכו' והאי רעותא נחית מקמי קודשא בריך הוא בגהינם ומטי להאי אתר דהאי חייבא. פירש אותו מלאך קדוש שברא על ידי הרהור תשובה וגם התודה בפיו, אבל על ידי הרהור תשובה בלא וידוי פה, אינו יכול לברוא מלאך קדוש, כמו שאמר פ"י וגם אין הוידוי הזה מועיל אלא אם כן מקבל עליו בכל הוידויים כשיקום מחוליו, שלא ישוב עוד לדרכיו הראשונים. עולמות כדין מצפצפא האי נשמתא וסלקא מגו מדורא דשאוול ולית רעותא טבא דתאבד קמי מלכא בג"כ זכאה איהו מאן דמהרהר הרהורין טבין לגבי מאריה אף על גבדלא יכול הקדוש ברוך הוא סליק ליה רעותיה.

למה קורא "צפצפא" לתשובה?

ב"עמק המלך" מבאר למה קורא "צפצפא" לתשובה, והוא

וידבר על לב החולי: הראית את המשוגע הזה? בא לבעתך ולהחריבך כאילו קרבה עת פקודתך, ואתה בריא כאלם, אל תחוש, כי אתה תקום ותעמוד, ובין כך ובין כך יכבד עליו חליו ולא יוכל להתודות וילך לבית עולמו בלא וידוי, חס ושלום.

פרק י"ב

בן יבואר א. החיוב לצדיקים להודיע לפחותים מערכם הדינים והעונשים שאחר המות, כמו שכתוב בזוהר וירא. ב. ויתבאר בו, שהצדיקים מתים בלא צער על ידי השכינה ולא על ידי מלאך המוות, הכבוד אשר חולקים להם אחר מותם, ושקרוביהם באים לקראתם. ג. וכמה ביאורים נחמדים מהרב ר' משה אלשיך.

כשישמעו העונשים, יחזרו בתשובה מפני יראת העונש

ברי לעורר הלכבות לתשובה, אביא קצת מאמרי הזוהר, הובא גם כן ב"ראשית חכמה", ואוסיף עליו מספר "חסד לאברהם" ומספר "עמק המלך" ומכתבי האר"י זלה"ה ומדברי ר' משה אלשיך, המדברים ממיתת הצדיק ומצער מיתה, וגהינם שסובל הרשע במותו, מה שלא נזכר ב"ראשית חכמה" ובשאר ספרים, ואם יטעון הטוען - הלא היראה מחמת עונש לא נקרא יראת ה' - כמו שאמר,

בכל לבבך, תהיה חי ואם, חס ושלום, תמות תהיה נקי מכל חטאתיך לפני ה', ויהיה לך חלק לעולם הבא בגן עדן בין הצדיקים. תרגום: אֲשֶׁרִי מִשְׁכֵּיל אֶל דָּל - זֶהוּ שֹׁכֵיב מֵרַע לְרַפְּאוּ מִחֲטָאוֹ אֲצֶל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

בנה אב לכל המתים שטעינין וידוי

בגמרא דנדרים, אמר רשב"ל: מנין לביקור חולים מן התורה? - שנאמר: "ופקודת כל אדם יפקד עליהם וגו'".

ובפרק במה מדליקין: ת"ר מי שחלה ונטה למות, אומרים לו: התודה! שכן דרך כל המומתין - מתודים.

ובפרק נגמר הדין, כל המתודין יש להם חלק לעולם הבא, שכן מצינו בעכ"ל וכו'.

ובספרי: ר' נתן אמר, "ואשמה הנפש ההיא והתודה" -

זה בנה אב לכל המתים שטעינין וידוי, וגם הוא תוכחת מגולה לכל האנשים נמהרי הלב, קרובי החולי והנשים רחמניות, וכשמעם אשר באו לבקר חולה ופתוח יפתח לו שערי תשובה ומעורר אותו להתודות. יקומו כלביא לעומתו ויתמררו בחמת כוחם להלחם בו, באמרם אליו, מי בקש זאת מידכם, כי בשמעו כדברים האלה יתפעל ויתעלף, ולא יעצור כח להתחזק וימות לשחת, ודמו בראשך,

בתשובה, ופרשתי להם כל משפטי גהינם ולא שמעו לי, ואם אקח מכל אשר לך, לך הם וברשותך הם. תרגום: אין הקדוש ברוך הוא עושה משפט ברשעים בעולם הבא, עד שנמלך בנשמתם של צדיקים, שנאמר (איוב ד) מנשמת אלוה יאבדו. וכשהם אובדים, אין אובדים אלא מאותו הדין, שהנשמה דנה לרשעים.

זה לשון הזוהר (דף רכ"ד): מ"ש: "וירדוף עד דן" - רדיף אבתרייהו ואודע לן דינא דהאי עלמא ועונשו דגהינם ולא יהיב דמיכא בעיטייהו ביממא ובליליא עד דאוכיח לון לאנון חייבין ואותיב לון בתיובתא קמי קודשא בריך הוא וכו'. תרגום: וירדף עד דן. רודף אחריהם ומודיע להם את דין העולם ההוא וענש הגיהנם, ולא נותן שנה לעינו ביום ובלילה עד שמוכיח אותם את תשובה הרשעים, ומשיב אותם בתשובה לקדוש-ברוך-הוא. מה כתוב? וישב את כל הרכש. השיב אותם בתשובה שלמה פראוי.

כשבא לעורר על התשובה צריך שיפרוש עונשי עולם הבא ועונשי גהינם, ועל ידי זה יבוא לידי יראה ואל התשובה

הרי מבואר, כשבא לעורר על התשובה צריך שיפרוש עונשי עולם הבא ועונשי גהינם, ועל ידי זה יבוא לידי יראה ואל התשובה.

זו אינה טענה, כמו שאמר ה"ראשית חכמה", שמה שכתב, הרשב"י עליו השלום, בספר הזוהר, כמה היכולת הטומאה, שישמעו העונשים ויחזרו בתשובה מפני יראת העונש, ומתוך שלא לשמה בא לשמה, לקיים היראה לשמה, ועוד טעם אחר, עיין שם "ראשית חכמה" שער היראה פי"ד, על כן גם אנחנו נביא על הספר פרטי דינין ועונשים בקיצור, ודבר זה מוטל על היראים והחרדים על דבר ה', להודיע גם להפחותים מערכם אותן הדינים והעונשים, כמו שאמר בזוהר וירא: אמר רב חסדא: אין הקדוש ברוך הוא עושה דין ברשעים, עד שנמלך בצדיקים, בנשמתן הה"ד מנשמת אלוך יאבדו.

הנשמה דנה את הרשעים

בוזוהר פרשת לך לך וזה לשונו: "וכשהן אובדין אין אובדין אלא מאותו דין, שהנשמה דנה את הרשעים, והנה "ערסאל" - שר של גהינם, עומד לפני נשמת הצדיקים, שלא יתפלל לפני הקדוש ברוך הוא על הרשעים, ושיתנם ברשותו להורידם לבאר שחת, שנאמר וכו', אמר ר' יהודא: באותה שעה, הנשמה - מה אומרת? הרימותי ידי אל קל עליון בשבועה, שלא להתפלל, ולא אקח לאותן הרשעים שהייתי מכריז לפניהם באותו עולם והוכחתים לחזור

עָלְיוֹ. בְּגִלְלַת זֶה צָרִיף הָאָדָם כְּשֶׁהוּא נִמְצָא בְּעוֹלָם הַזֶּה לִירֵא מְרֻבּוֹנוֹ וּלְהִסְתַּפֵּל בְּכָל יוֹם וְיוֹם בְּמַעֲשָׂיו, וְיֵשׁוּב מֵהֶם לְפָנָי רְבוּנוֹ. כְּשֶׁהִסְתַּפֵּל דָּוֵד הִמְלִיךְ בְּאוֹתָם דֵּינֵי הָאָדָם כְּשֶׁמִּסְתַּלַּק מִהָעוֹלָם הַזֶּה, הַקְּדִים וְאָמַר, (תהלים קג) בְּרַכֵּי נַפְשִׁי אֵת ה', עַד שְׁלֹא תִצָּא מִהָעוֹלָם, כְּעֵת שֶׁאֵת נִמְצָאתָ עִם הַגּוֹף. וְכָל קֶרְבִּי אֵת שֵׁם קִדְשׁוֹ, אֲתָם הָאֵיבָרִים שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִים בְּרוּחַ, כְּעֵת שֶׁהִיא נִמְצָאת אֲתָכֶם, הַקְּדִימוּ לְבָרֵךְ אֵת הַשֵּׁם הַקְּדוֹשׁ עַד שְׁלֹא יִגִּיעַ זְמַן שְׁלֹא תוּכְלוּ לְבָרְכוֹ וּלְהוֹדוֹת עֲלֵיכֶם.

הדין האחד לאדם הוא המיתה

הר"י מבואר, שהדין האחד לאדם הוא המיתה, וב"חסד לאברהם" איתא, שהעונש הזה קשה מאוד, וקצר הוא, כי נעשה לזמן מועט כפי עונג עבירה שהיא בשעה קלה, וקודם שנדבר במיתת הצדיקים ובמיתת הרשעים, נדבר תחילה, דרך כלל, מענין המיתה שהיא בהכרח אף לצדיקים, שלא חטאו בעולם, כמו שנאמר: ד' מתו בעטיו של נחש, והוא בהכרח בחטאו של אדם הראשון, וכענין מה שאמרנו בפרק ה' בשם האר"י זלה"ה, כי כשברא אדם הראשון כלל בו כל הטוב והם ס' רבוא נפשות קדושות, וכמו כן ברא אדם בליעל, כמו שכתוב: "גם את זה

זוה לשון הזוהר נשא (דף קכז): ובכמה בי דינא עבד בר נש כד נפיק רוחא מן גופא וחד דינה כד עובדוי ומילין אזלא קמי' וכרוזא מכריז עליה וחד דינא כד עייל לקבריה וחד דינא דתועלתא וחד דינא ברוחא אזיל ושחט בעלמא ולא אשכח אתר עד דישתלימו עובדוי ודא הוא ושבעה עידונין יחלפין עליה בגין כך בעי בר נש כדי ישתכח בהאי עלמא לדחלא ממאריה ולאסתכלא בכל יומא ויומא מעובדוי ויתיב מנייהו קמיה מאריה כך איסתכל דוד מלכא ואינון דינן דבר נש כד איסתלק מהאי עלמא, אקדים ואמר: "ברכו נפשי את ה'", עד דלא יפוק מהאי עלמא השתא דאנת אשתכחת עם גופא "וכל קרבי את שם קודשו" אינון שייפא דמשתתפא ברוחא השתא דאשתכחת עמהון אקדומו לברכא שמא קדישא דלא נמטי זימנא דלא תוכל לברכא ולאודעה ליה. תרגום: וְכִמָּה בְּתֵי דֵינִים עוֹבֵר הָאִישׁ כְּשִׁיוֹצֵא מִהָעוֹלָם הַזֶּה? אֶחָד - אוֹתוֹ דֵּין עֲלִיוֹן שֶׁאֲמַרְנוּ כְּשִׁיוֹצֵאת הָרוּחַ מִהַגּוֹף. וְאֶחָד דֵּין, כְּשֶׁמִּעֲשָׂיו וּדְבָרָיו הוֹלְכִים לְפָנָיו וְהַפְּרוֹזִים מְכַרְיִזִים עָלָיו. וְאֶחָד דֵּין כְּשֶׁנִּכְנַס לְקֶבֶר. וְאֶחָד דֵּין הַקֶּבֶר. וְאֶחָד דֵּין הַתּוֹלַעַת. וְאֶחָד דֵּין הַגִּיהֵנִם. וְאֶחָד דֵּין הָרוּחַ שֶׁהוֹלְכֵת וּמְשׁוֹטְטֵת בְּעוֹלָם וְלֹא מוֹצֵאת מְקוֹם עַד שִׁישְׁתַּלְמוּ מַעֲשָׂיו. וְדַאי שְׂבַעַה עֲדָנִים יִחְלְפוּ

תשובה ונתקבלה תשובתו, אמנם זוהמא זו לא תסור על ידי תשובה כי אם על ידי מיתה, כי היא מושרשת ודבוקה עם שורש נשמת האדם, וכמעט שנעשה הכל כמו עיסה אחת שמעורבת בה הקמח והמים, ואי אפשר לה להפריד כי אם על ידי קבורה, המתאכל הבשר ונרקב הרע תוך העפר, ונחש עפר לחמו, רצונו לומר: זוהמת הנחש תהיה ממותקת על ידי עפר וקבורה שהוא לחם לנחש, והטוב ישאר, והוא עתיד להיות בגוף זך ובהיר, כמו שהיה באדם הראשון קודם שחטא.

במתן תורה פסקה הזוהמא, וכשחטאו בעגל, חזרה הזוהמא

הנה במתן תורה פסקה הזוהמא ולא היו צריכים למיתה, וכשחטאו בעגל, חזרה הזוהמא, ונתערבו טוב ברע, וחזרו למיתה כבתחילה, וזה שאמר: "חרות על הלוחות" - חירות מן המלכויות ומן מלאך המות, כי אין המלכויות ומלאך המות שולטין בישראל אלא לסיבת הרע, שהוא חלק הסטרא אחרא, שנתערב באדם הראשון, עד כאן לשונו.

אלה הם דברי מדרש הנעלם וזהו וירא (דף ק"ח): וזה לשונו: האי אומנא דאפיק כספא ממקורא דארעא מאי עביד בקדמיתא מעייל ליה בנורא דליק עד דנפיק מני' כל הזוהמא

לעומת זה", והוא סטרא אחרא שהיו כלולים בו כל הרע, וכשחטא נמשך עליו כח הטומאה מהסטרא אחרא והרע שהיה כלול בו, וזה סוד יצר הרע שבאדם, והוא אותה קליפה הנמשכת מזוהמת נחש, ולכן יצר הרע יש בו כח להנהיג את האדם ולהנטותו למקום שהוא רוצה, וזה סוד מה שכתוב: כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, והוא כמו שהיה באדם הראשון רמ"ח אברים שהיו תלויים בו כל הנשמות הטובות, וכשחטא אדם הראשון, ואכל מעץ הדעת טוב ורע, ונתערבו יחד, נתלבשו אותן הנשמות הטובות הנאחזות באברי אדם הראשון עם אותו של בליעל כל אבר תוך אבר כמוהו. כיצד? ראש תוך ראש וכו' עד רגלין ברגלין, נמצא - הנשמה הניתלת באבר הגבוה של הקדושה מתלבשת בתוך אבר אחר כמוהו בקליפה, ולכן כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו, כי הרע המלבישו גם כן גדול, וזה שאמרו, אנשים גדולים שחטאו בחטאים גדולים ועצומים כירבעם ואחאב ומנשה וכיוצא בהם, והנה אותה הזוהמא הנדבקת בו ובכל הנשמות, אי אפשר להפריד אותה כי אם על ידי מיתה, אף על פי שכל הזוהמות והקליפות שממשיך עליו על ידי חטאו יכול להפריד מעליו על ידי תשובה, וגם אדם הראשון עשה

את הגוף הזה תחת הארץ, עד שכלו נרקב ויצאה ממנו כל הזמה הרעה, ונשארו אותו תרוד רקב ונבנה ממנו הגוף, ועד עכשו הוא גוף לא שלם. אחר אותו יום הגדול, שפנתוב (זכריה יד) והיה יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה, מסתרים כלם בעפר כמו בתחלה מלפני פחד והחזק של הקדוש ברוך הוא. זהו שפנתוב (ישעיה ב) ובאו במערות צרים ובמחלות עפר מפני פחד ה' ומקדר גאוונו וגו'. ויצא נשמתם ומתעפל אותו תרוד רקב, ונשארו גוף שנבנה שם [האור] שלו כאור השמש וכזה הרקיע, שפנתוב (דניאל יב) והמשכלים יזהרו כזה הרקיע וגו', ואז כסף שלם בלי ערבוניה אחרת.

אפילו הצדיקים לא יבצרו מהם לפחות שעה אחת קודם תחיית המתים לשוב לעפרו

הרב רבי משה אלשיך כתב גם כן כעין זה בפרשת בראשית על הפסוק: "ויעש אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם" – בתורתו של ר' מאיר היה כתב "כתנות אור" – באל"ף, המכוון בדבריו, כי האדם הוא הנפש, כמו שאמר: "על בשר אדם לא יוסך" – יורה כי הבשר הוא של אדם ולא אדם, והגוף הוא המלביש, ובתחילה היה גופו אור זך מעשת אלוקים כלוחות, וזה שאמר: "כתנות אור" –

דארעא יהא אשתארת כספא, אבל לא כספא שלימתא בלא ערבוביא לבתר מאי עביד העייל ליה בנורא כד בקדמיתא ונפיק מיניה וכו' כמד"א הני סיגים מכסף וכדין הוא כספא שלימה בלא ערבוביא וכך הקדוש ברוך הוא מעייל ליה האי גופא בארעא עד דאיתרקב כולא ונפיק מיניה האי זוהמא בישא ואשתאר ההוא תרווד רקיב ואתבני האי גופא מניה, עד כאן הוא גופא ולא שלים לבתר בההוא יומא רבא דכתיב וה' ביום אחד יודע לה' לא יום ולא לילה ממטמרון כולהו כבקדמיתא מן קדם דחילו תקיף דקודשא בריך הוא הה"ד ובאו במערות ובמחילת עפר וגו', ונפיק נשמתא ומתאכל ההוא תרווד רקב ואשתאר גופא דאתפני תמן כנהורא דשמשא וכזיהרא דרקיע, דכתיב: "והמשכילים יזהירו כזוהר רקיע וגו'", וכדין כספא שלים גופא שלימה בלא ערבוביא אחרא, עד כאן לשונו. תרגום: האמן הזה שמוציא כסף ממקור הארץ, מה עושה. בתחלה? מכניס אותו לאש דולקת עד שמוציא ממנו את כל הזמה של הארץ, והרי נשארו כסף, אבל לא כסף שלם. אחר כך מה עושה? מכניס אותו באש כבתחלה ומוציא ממנו סיגים, כמו שנאמר (משלי כה) הגו סיגים מכסף וגו', ואז הוא כסף שלם ללא ערבוניה. כך הקדוש ברוך הוא מכניס

בלא צער כמשוך נימא מחלבא, ואם אין בו דברים הללו, יוצאת נשמתו מגופו כגרירת קוצים מהצמר, וכשבא מלאך המות אל צדיק, אומר לו: קונך שלחני אליך, ואומר לו שעה זו ואי אפשר לעברה, אלא ששמעתי מאחורי הפרגוד שהקדוש ברוך הוא מתקן לך מדור בגן עדן, עד כאן לשונו.

גדולה מזו אמרו בזוהר חיי שרה (קלא ע"ב) וזה לשונו: מאן דאשתדל באורייתא, אף דמית לא מית על ידי ההוא חייא בישא, אלא אתדביק בשכינתא ואזיל לחיי עלמא. תרגום: ועל כן, כל מי שמשתדל בתורה, אין יכול לשלט עליו הנחש הרע ההוא שהחשיך את העולם.. אלא נדבק בשכינה והלך לחיי עולם.

בשעת סלוקם של צדיקים, הקדוש ברוך הוא מזאה להם שכרם

גדולה מזו אמרו במדרש חיי שרה וזה לשונו: כתיב "עוז והדר לבושה" - כל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לעתיד לבוא, ומראה להם הקדוש ברוך הוא, עד שהן בעולם הזה, מתן שכרן העתיד ליתן להם לעתיד לבוא, "ונפשם שביעה" והם ישנים, שנאמר: "כי עתה שכבתי ואשקוט", הרי בשעת סלוקם של צדיקים, הקדוש ברוך הוא מראה להם שכרם כד דמיך ר' אבוה וכו'.

כמלאך ה', שמתלבש בבואו לעולם מלבוש דק וזך, ולכן היה תפוח עקבו מכה גלגל חמה, ואחר כך כשחטאו, "וילבישם כתנות עור" - בעי"ן, כמונו היום, ואי אפשר לזכך החומר ולבוא לראשיתו, עד יתמרק ויעשה בריה חדשה על ידי טל העליון על כן הוכרחה המיתה כללות, שאפילו הצדיקים לא יבצר מהם לפחות שעה אחת קודם תחיית המתים לשוב לעפרו, כי בחיים בלתי אפשרי.

מיתת צדיקים היא בלא צער

הנה מיתת צדיקים היא בלא צער, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה במס' חיבוט הקבר פ"ד, הובא ב"ראשית חכמה" שער היראה (פ"ב): אמר ר' יוסי: בא וראה, מה בין בהמה לאדם? בהמה - כמה יסורין סובלת בעולם, שוחטין אותה ואין עליה דין, אבל כמה יסורין אדם סובל בעולם הזה ולאחר מיתה, אם הוא צדיק גמור פוטרין אותו מן הדין, ואם רשע גמור, דנין אותו בדינין חמורים. אמרו: בשעה שהאדם נפטר מן העולם, לא די שנבהל ממלאך המות שכולו מלא עיניים וחרבו שלופה בידו, אלא שואל אותו: "כלום עסקת בתורה ובגמילות חסדים? והמלכת לקונך שחרית וערבית? והמלכת את חבריך בנחת רוח?" אם יש בו דברים הללו זורק אותה טיפה לתוך פיו, ויוצאת נשמתו

המיתה היא תקון לצדיק, שעל ידה זוכה להתלבש בלבוש רוחני

הרב ר' משה אלשיך דקדק ואמר:
 "נפשם שביעה" - רצונו לומר, מהתענוג העצום אשר זכו אליו והם ישנים, רצונו לומר: מתים בנשיקה, רצונו לומר: בלי צער, שנאמר: "כי עתה שכבתי ואשקוט", והוא כנוי למיתה, ישנתי ואז ינוח לי, שיהא מתתי כישן בלי צער אז ינוח, וזה לשונו: ראוי שתדע כי המות לישראל הוא חסד עליון לתיקון נפשם וכו', עיין שם פרק ו' שער האהבה, והביא זוהר תרומה וזה לשונו: "והנה טוב מאוד", "טוב" - זה מלאך חיים, "מאוד" - הוא מלאך המות, שהוא יותר טוב, דעצית פקדא דמאריה, וכתב שכוונת הזוהר הוא, כאשר חטא אדם הראשון נתלבש בו בגוף החומר העב אשר מונע הנפש להסתכל ברוחניותו העליונות, ועל ידי מיתה פושט הלבוש הזה ומתלבש בלבוש רוחני ממצעשה התורה והמצוות שעוסק בעולם הזה, ועל ידי זה יזכה להסתכל ולהתעדרן באור החיים העליונים, ועיין לעיל פ"ה מה שכתבנו בענין אלו המלבושים, נמצא המיתה היא תקון לצדיק, שעל ידה זוכה להתלבש בלבוש רוחני, ולרשע שמפחד מהמיתה ישוב בתשובה.

ענין המיתה, שלא יושפע חיים לנפש ורוח התחתונים

כתב עוד, שענין המיתה הוא, כי הנשמה היא של חוט של שלהביות הנמשכים מלמעלה למטה, ואינם חיים אלא משרשם הנשפע בהם לעולם, וכיון שהקדוש ברוך הוא רוצה לסלק סיוע מהנפש ורוח התחתונים מסלק שורש הפשור עמו, שלא יושפע חיים לנפש ורוח התחתונים, ומיד האדם מת, כמו שאמר, ששואב הרוח ההוא ומאספו אליו, כן הרוח והנפש נאספים למקורם.

והביא ראיה לדבריו מזוהר ויחי: אמר ר' יהודא זכאין אינון צדיקיא כד בעי קודשא בריך הוא לאתבא רוחא ליה כו', עיין שם.

הלומד לשמה - מות על ידי נשיקה

בזוהר וישלח: הלומד לשמה - מת על ידי נשיקה, פירש, שמתגלה אליו השכינה, וכאשר הנשמה רואה אותה, מרוב דביקתה וחיבתה אליה, כי משם ירדה לעולם הזה, מנחת הגוף והלכה לה אחרי השכינה, ובזה מסתלק מהגוף בלא צער.

לא נפטר האדם מהעולם עד שיראה את השכינה

עוד ממיתת צדיקים בזוהר וירא, שלא נפטר האדם מהעולם עד

למעבד בה נוקמין, אתי קרא ואוכח
 "לעם נכרי לא ימשול למכרה"
 אילון מלאכי חבלה. תרגום: לעם
 נכרי לא ימשל למכרה. עלובה היא
 הנשמה, שכאשר יוצאת מן העולם
 וכן אדם מסטה דרכו עמה, היא
 רוצה לעלות למעלה לתוך המחנות
 הקדושים, משום שהמחנות
 הקדושים עומדים באותה דרך של
 גן עדן, ומחנות נכריים עומדים
 באותה דרך של הגיהנם.

זכתה הנשמה, ואותה שמירה
 ופרישת לבוש הנכבד
 עליה. כמה מחנות קדושים מעתדים
 לה להתחבר עמה ולהכניס אותה לגן
 עדן. לא זכתה - כמה מחנות נכריים
 מזמנים להכניס אותה בדרך הגיהנם,
 ואותם מחנות של מלאכי חבלה
 מזמנים לעשות בה נקמות. בא הכתוב
 ומוכיח, לעם נכרי לא ימשל למכרה -
 אלו מלאכי חבלה. בכבודו בה - אותה
 שמירה שהקדוש ברוך הוא עושה לה
 שמירה שלא ישלט בה עם נכרי
 באותה הפריסה ששומרת עליה.

הקרובים והנאהבים בחיים גם במותם לא
 נפרדו לקבל את קרוביהם עמהם במחיצתם
דע, שלא המלאכים משרתי עליון
 לבד יוצאין לקראת נשמתו של
 צדיק, אלא אף גם נשמת הצדיקים
 שכבר מתו, הקרובים והנאהבים
 בחיים גם במותם לא נפרדו לקבל את

שיראה את השכינה, הה"ד "כי לא
 יראני האדם וחי", ובאים עם
 השכינה ג' מלאכים לקבל נשמתו,
 שנאמר: "וירא אליו... וירא והנה
 שלושה אנשים", ובגמרא: אמר ר'
 אליעזר, בשעה שהצדיק נפטר
 מהעולם ג' כתות מלאכי השרת
 יוצאים לקראתו: אחת אומרת:
 "יבוא בשלום", ואחת אומרת:
 "הולך נכחו", ואחת אומרת: "ינוחו
 על משכבותם", ובזוהר בראשית:
 תרין מלאכים נפקין בכל נשמתא ואי
 זכי אינין נטרין ליה, כמו שאמר:
 (תהלים צא) "כי מלאכיו יצוה לך וכו'",
 ואי לא זכי אינון וקטרגא עליהו,
 תרגום: כמה יוצאים עם כל נשמה
 ונשמה שנים, אחד מימין ואחד
 משמאל. אם הוא זוכה - הם
 שומרים אותו, שפכתוב כי מלאכיו
 יצוה לך. ואם לא - הם מקטרגים
 עליו. ובזוהר משפטים וזה לשונו:
 "לעם נכרי לא ימשול למכרה" -
 עליבתא איהו נשמתא דכד נפקי
 מעלמא ובר נש אסטי אורחא בהדה
 היא בעית לסלקה לעינא גו משריין
 קדישא מתעדתינ לה לאתחברה
 בהדה היא בעית לסלקה לעינא גו
 משריין קדישא מתעדתינ לה
 לאתחברה בהדה, ולמעיל לה לגן
 עדן. לא זכתה כמה משריין נוכראין
 מתעדתינ באורחא דגהינם, ואינון
 משריין נוכראין דמלאכי חבלה זמינן

הַרְשָׁעִים שְׁטוּרְדִים אוֹתָם בְּכָל יוֹם בְּגִיהֵנָם, וְכֻלָּם עֲצוּבִים וּפּוֹתְחִים בְּנֵי וּמְסִימִים בְּוֵי, וּמְרִים עֵינָיו וְרוֹאֶה אוֹתָם כְּמוֹ גֵץ שְׁעוֹלָה מִהָאֵשׁ. אֵף כֵּן הוּא פּוֹתֵחַ וַי. לְמַדְנּוּ, בְּשַׁעַה שְׂיוּצָאת נִשְׁמַת הָאָדָם, הוֹלְכִים כָּל קְרוֹבֵיו וְחִבְרָיו שְׂבָאוֹתוֹ עוֹלָם עִם נִשְׁמָתוֹ, וּמְרָאִים לוֹ מְקוֹם הָעֶדוֹן וּמְקוֹם הָעֲנָשׁ.

החוטא לא יוכל לבוא אל מקומו

הרב ר' משה אלשיך כתב בביאור, מה שאמר: "ויאסף אל עמיו" - רצונו לומר, שהלך למקומו לגן עדן עם קרוביו ובני מדינתו, אשר באו לקבל פניו, ולא עכבו שום עוון, מה שאין כן החוטא - אף שיש לו הרבה זכויות ומעט מזעיר עוונות לא יוכל לבוא אל מקומו, עד כאן לשונו.

בשעת פטירת הצדיק - חוזרים ומתחדשים מעשיו

בספר "קול בוכים": בשעת פטירת הצדיק - מתעוררין כל מעשיו, שעשה בעולם הזה, וכל התורה שעסק בה וכל היחודים שיחד בעולם הזה בתורתו ובמעשיו - כולם חוזרים ומתחדשים, והוא בסוד מה שאמר בזוהר ויחי בהילולא רבה דר"ש תהא מתקן פתורא שנאמר לר' יצחק, כי בודאי הוא הלולא רבה.

בן איתא במדרש רות: כשנפטר ר' חסדאי הלך ר' יוסי בריה,

קרוביהם עמהם במחיצתם ולהתענג בחברתם, כמו שאמרו בגמרא: אמר רב חייא בר אדא, אמר רב יהודא בר שאול, בשעה שהצדיק נפטר מן העולם מ"ה אומרים לפני הקדוש ברוך הוא: "רבנו של עולם! צדיק בא". אמר הקדוש ברוך הוא: "יבואו צדיקים ויצאו לקראתו" - "יבואו שלום וינחו על משכבותם".

בזוהר ויחי: הנא בשעתא דבר נש מית אתיהב ליה רשותא למחמי וחמי קריבו וחברך דההוא עלמא סלקין ואשתמודע להו וכולהו גליפון בדיוקניהון כמה דהוי בהאי עלמא, אי זכאה האי בר נש כולהון חדאין קמיה ומקדמין ליה שלום, ואי לא הוי זכאה לא אשתמודעו לגביה אלא מאינון חייבא דנהורין ליה בגהינם בכל יומא וכולהו עצבין ופתחי בוי ובסיימו בוי וסליק עינוהי וחמי לון כשלהובא דאסתלק בנורא, אף הוא פתח בוי תנא בשעתא דנפיק נשמתא מבר נש אזלי קרובי וחברוי דהאי עלמא סלקין עם נשמתא וכו'.

תרגום: לְמַדְנּוּ, בְּשַׁעַה שְׂאָדָם מֵת, נִתְּנָה לוֹ רְשׁוֹת לְרָאוֹת, וְרוֹאֶה אֶצְלוֹ קְרוֹבָיו וְחִבְרָיו מֵאוֹתוֹ הָעוֹלָם, וְנוֹדֵעַ לָהֶם, וְכֻלָּם חִקְוִקִים בְּדַמְיוֹתֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁהָיוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה. אִם צָדִיק אוֹתוֹ הָאִישׁ, כָּלָם שְׂמִיחִים לְפָנָיו וּמְקַדְּמִים לוֹ שְׁלוֹם. וְאִם אֵינוֹ צָדִיק, לֹא נוֹדְעִים אֵלָיו. פָּרַט לְאוֹתָם

הכרת הוא העונש המגיע לנשמה לאחר
ההפרדה מן הגוף

ועתה נבאר מהצער הגדול שסובל
הרשע במותו ומהדינין שדנין
אותו אחר מותו, ונביא תחילה, מה
שאמר בספר "נשמת חיים", להשיב
לאומר, שאין מבואר בתורת עונש
החטא אחר המות, והאריך בזה,
ונביא קצתם האחד, מה שאמר כמה
פרשיות בתורה עונש כרת, כגון:
האוכל חמץ בפסח והאוכל חלב
וכיוצא, ועל כרחך, שהעונש הוא
לאחר המיתה, דאין לומר שיכרת
וימות האוכלם, דהחוש מכחיש זה
דהוא אינו סם מסמי המות, ואין
לומר, שפרושו שימות בימי עלומיו
ובחצי ימיו, אם כן כמה יענש עובר
עליהם בימי זקנותו? ואין לומר,
שעונש כרת יבוא לזרע החוטא, הרי
כבר כתוב: "לא ימותו אבות על
בנים", וגם השכל אינו נותן שאיש
עובר עבירה ימות זקן ושבע ימים
והעונש יגיע לבניו, ועל כרחך תפרש,
שהכרת הוא העונש המגיע לנשמה
לאחר ההפרדה מן הגוף, כמו שאמר
הרמב"ם פ"ח מהלכות תשובה,
שאינו זוכה לחיי עולם הבא, כמו
שכתוב "הכרת תכרת" - פירש:
"הכרת" - מהעולם הזה. "תכרת" -
מהעולם הבא, ורצונו לומר: אותה
הנפש שפרשה מהגוף בעולם הזה
נכרתת גם מעולם הבא, וכן ראי'

ומצאתי כתוב בדברי המגיד שהיה
לגאון הב"י ובת תמן בבי קברא ההוא
לילא שמע סגי חרוון דכיתות כיתות
דמתכנפ' והוי אומרין ניזל לחדוותא
דאורייתא דר' חסדאי, ומצאתי כתוב
בדברי המגיד שהיה לב"י, שהבטיחו
המגיד שידרוש בגן עדן ז' ימים,
וסימן אמר לו: "משתה שבעת ימים
בחצר גינת ביתן המלך", והימים
שיראה לו גודל מעשיו לכל הנשמות
בגן עדן יהיה ק"פ יום. סימן מסר לו
"בהראותו את עושר כבוד מלכותו
ואת יקר תפארת גדולתו ימים רבים
שמונים ומאת יום", מלבד הבטחות
נפלאות י"ד ליבושין דיקר וכו' זכאה
חולקיה, עד כאן לשונו.

פרק י"ג

בן יבואר מהצער הגדול שסובל
הרשע במותו מהדינים שדנים
אותו אחר מותו: א. ולמה אינו מבואר
בתורה עונש לחוטאים אחר המוות.
ב. ומה ענין הכרת ועונש כף הקלע. ג.
ולמה אינו נותן חשבון על עוונותיו
קודם מותו. ד. והחילוק בין המיתה
בארץ ישראל למיתה בחוץ לארץ,
והדינים אשר לו, כשמוליכין אותו אל
הקבר, ושיש חיות רעות השומרים,
שלא להניחו לגן עדן, אלא נשמות
טהורות מניחין לגן עדן. ה. וביאור
מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק:
"ופנית בבקר והלכת לאהליך".

מנוחה, עד שמניחים אותה באיזה גוף
אם בהמה ואם איש.

בן ביחזקאל נאמר: "והרשע ישוב
וגו' חיה יחיה ולא ימות", עד
כאן לשון ספר "נשמת חיים".

הנשמה והרוח אין נפרדים זה מזה ולא שייך
בהם כרת

בכתבי האר"י זלה"ה ענין הכרת
הוא, כי האדם יש בו רוח
נפש ונשמה, והנשמה מקבלת משפע
עליון ראשונה, והיא מעלת העיקר
לעצמה, והתמצית נותנה אל הרוח,
שהוא לבוש הנשמה, וכן הרוח אל
הנפש, והנפש נותנת דהתמצית אל
הגוף, ואחר המוות לעולם הנשמה
נקשרת ברוח, ואיש מאחיו לא יפרדו,
ואם האדם זוכה גם הנפש מקבלת
מאור הנשמה, והרוח ממקור העליון
הנמשך לנשמה ורוח, מלבד הנמשך
לה ממקום הנשפע אל הנפש, וזה
שאמר: "והשביע בצחצחות נפשך" -
צח חד, צחות תרין, והוא, שגם הנפש
נוטלת מן הצח המגיע אליו ומן
הצחות של הנשמה והרוח, ומפני
שהם לא יפרדו לעולם, לכן כוללם
בתיבה אחת, וכולם ממשיכים אל
העצמות שבקבר, שהעצמות
מתחברים עצם אל עצם, והנפש
נכנסת בתוכם בעודו בקבר. זה
שאמר: "ועצמותיך יחליץ" - מלשון
חלוצי צבא, והיינו, סדר כלי זיין,

ממ"ש: "השמר לך ושמור את נפשך
מאוד" - רצונו לומר: "לך" - שלא
תאבד גופך בעולם הזה, "ושמור
נפשך" - שלא תכרת מעולם הבא, וכן
הוא אומר: "אל תשקצו את
נפשותיכם" - והלא אומות העולם
אוכלים ובריאים וחזקים, ועל כן
צריך לפרש שמשקץ נשמתו, וכן הוא
אומר: "מי אשר חטא לי אמחנו
מספרי", ובדניאל וספרין פתוחין "כל
הנמצא בספר", וכן "ויכתוב בספר
זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו",
וכן "שימה דמעתי בנאדך הלא
בספרתך", "ועל ספרך כולם יכתבו",
ובנין אב לכולם, "ימחו מספר חיים,
ועם צדיקים אל יכתבו", ודברי
אביגיל: "והיתה נפש אדוני צרורה
בצרור החיים את ה' אלוקיך ואת נפש
אויביך יקלענה בכף הקלע".

עונש רשעים - עונש כף הקלע

בגמרא שבת: תניא ר"א א' נשמתן
של צדיקים גנוזות תחת
כנפי השכינה, שנאמר: "והיתה נפש
אדוני צרורה וגו'", ושל רשעים
דוממות והולכות, שנאמר: "ואת נפש
אויביך וגו'", רצונו לומר, שאין עונש
רשעים העדר ראית פני השכינה לבד,
כי אם גם עונש כף הקלע, והוא, כי
אין מניחים לה לעלות אל מקום
חוצבה, ולמטה אין לה גוף לשכון,
היא נע ונד, שמתנועעות בלי שום

ורואה מלאך ארכו מסוף עולם ועד סופו, ומכף רגלו ועד קדקדו מלא עינים, לבושו אש כסותו אש וסכין בידו וטיפה של מרה תלויים בו, ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות, ואינו מת עד שרואה הקדוש ברוך הוא בעצמו, שנאמר (שמות לג כ) כי לא יראני האדם וחי, בחייהם אינם רואים אבל רואים במיתתם, שנאמר (תהלים כב ל) לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא חיה, מיד מעיד על עצמו, ועל כל מה שעשה בעולם הזה והקדוש ברוך הוא חותם, אם הוא צדיק מוסר נפשו לבעליו ומקבל המיתה בסבר פנים יפות ונדבק אל הקדושה, ואם רשע גמור הוא מקשה ערפו, ומגביר יצרו ויצאת נשמתו ממנו בחזקה, ואינו נדבק בשכינה אלא ביצר הרע, מכאן אמרו רבותינו זכרונם לברכה אפילו בשעת פטירתו של אדם רשע, יצרו מתגבר עליו, ראב"י אומר כשם שמקשה ערפו בעולם הזה, כך מקשה ערפו בעולם הבא, בשעה שעומד לדין, שנאמר (תהלים קיב י) רשע יראה וכעס, בשעת פטירתו של צדיק, מהו אומר הצדיק אבד וגו' ובשעת פטירתו של רשע, מהו אומר ובליעל כקוץ מנד, ובספר חסד לאברהם מה שנותן חשבון על עונותיו קודם מותו, הוא כי יש מיתה קלה כמשחיל נימא מחלכא, ויש קשה כגרירת קוצים מהצמר, והוא מענישו כפי מה שנדבק בעבירה,

שהוא זה על גבי זה, אבל אם לא זכה, שעבר על כריתות, הנה הגוף נכרת שאין הנשמה שורה בו, גם הנפש נכרתת ומתפרדת מן הנשמה והרוח, וזה שאמר: "ונכרתה הנפש ההיא" – אבל הנשמה והרוח אין נפרדים זה מזה ולא שייך בהם כרת, כי אין פגם נוגע בהם לעולם, עד כאן לשונו.

ובעין זה כתב בבחי פרשת אחרי מות, שהכריתות הם על ג' חלקים, יש כרת לגוף לבד, ויש כרת לנפש לבדה, ויש – לגוף ולנפש, והוא לפי זכות האדם הנכרת, עד כאן לשונו.

אדם מת באים אליו ד' מלאכים, אחד ממלאכי השרת לכתוב זכיותיו ואחד ממלאכי השרת לכתוב חובותיו ואחד סופר ואחד שממונה עמו ואומר לו קום הגיע קיצך

ועיין בספר חסד לאברהם (עין משפט נהר פ"ו) שהאריך בזה, לבאר ענין הכרת באריכות, והנה מהצער הגדול שיש לרשע במותו, כתבנו למעלה (פי"ב בשם מסכת חיבוט הקבר) שנשמתו יוצאה מגופו כגרירת קוצים מהצמר, ובפרק א' דמסכת חיבוט הקבר, זה לשונו: אדם מת באים אליו ד' מלאכים, אחד ממלאכי השרת לכתוב זכיותיו, ואחד ממלאכי השרת לכתוב חובותיו, ואחד סופר, ואחד שממונה עמו ואומר לו קום הגיע קיצך, אמר לו עדיין לא הגיע קיצ, מיד פותח עיניו

ישראל מה שאין כן בחוץ לארץ מיתתם היא על ידי מלאך המות, שהוא כמו נחש ממש, ואם ירצה עם הארץ להינצל מסכין פגום, יחזיק לומדי תורה כמו שכתוב בזוהר רעיא מהימנא (פרשת צו) וזה לשונו תלמידי חכמים לית לון מדילהון מזונא, ואי עם הארץ סביל ליה בממוניה ואתנייהו גביה כפום רעותה, רצה לומר שמקבל דבריו יתקיים ביה (תהלים לו ט) אדם ובהמה תושיע ה', יושיע ליה משוד וגזילה, יושיע ליה ממלאך המות, דלא שליט ביה ולא ישחוט ליה בסכין פגומה, דאיתמר בה (שמות כב ל) לכלב תשליכון אותו הוא ס"מ, תרגום הזוהר: וְאִם עִם הָאָרֶץ סוֹבֵל אוֹתוֹ בְּמָמוֹנוֹ וְנוֹהֵג בּוֹ כְּפִי רְצוֹנוֹ לְשִׁמְשׁ אוֹתוֹ וְלִהְתַּנְהֵג בְּמַצּוֹת כְּפִי רְצוֹנוֹ, יִתְקַיֵּם בּוֹ - אָדָם וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ ה'. יוֹשִׁיעַ אוֹתוֹ מִשׁוֹד וּמִגְזֵלָה, יוֹשִׁיעַ אוֹתוֹ מִמְּלָאךְ הַמָּוֶת שֶׁלֹּא יִשְׁלַט עָלָיו וְיִשְׁחַט אוֹתוֹ בְּסַכִּינוֹ הַפְּגוּמָה. וְכָל מִי שֶׁנִּשְׁחַט בְּסַכִּין פְּגוּמָה, הוּא נִבְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ לְכָלֵב תִּשְׁלַכֵּן אוֹתוֹ, שֶׁהוּא סְמָא"ל. וְהַנֶּפֶשׁ שֶׁל תְּלָמִיד חָכֵם נִקְרָאת שֶׁבֶת הַמְּלָכָה, נֶפֶשׁ יִתְרָה שֶׁל שֶׁבֶת, וְהַעֲנָג שֶׁלָּה נִשְׁמַת חַיִּים וְרוּחַ שְׁכָלִי. וְהֵם נִשְׁמָה יִתְרָה. ע"כ.

אמנם תלמידי חכמים העוסקים בתורת ה' שהוא עץ חיים אין צריכים להמיתה על ידי שום אחד מהסכנים אלו רק על יד אסיפה והוא

לכן נותן חשבון לפני מותו, כי שם המלאך המות כדי שיגבה החוב שלו, על פי רשות שמרשים לו מלמעלה, שיגבה כעין המיתה, שיעור צער מה שנהנה מיצר הרע, כך יחדדנה וישחיינה ויעבירם על האדם, ויגבה חובו, בעת פרידתו נפש מהגוף.

ג' מינין הם בסוד מיתה האחד המתים על ידי מלאך המות, שהוא שוחט בסכין פגימה אוגרת ומסוכסכת והוא נבילה, אמנם המתים בארץ ישראל הם על ידי מלאך הקדוש והטהור, על ידי סכין בדוק בחרב של הקדוש ברוך הוא, ועמי הארץ הנשחטים כבהמה

וכתב עוד ג' מינין הם בסוד מיתה, האחד המתים על ידי מלאך המות, שהוא שוחט בסכין פגימה אוגרת ומסוכסכת והוא נבילה, ואז הוא טמא אשר כל החיצונים שולטין בו, אמנם המתים בארץ ישראל הם על ידי מלאך הקדוש והטהור, על ידי סכין בדוק בחרב של הקדוש ברוך הוא, והם עמי הארץ הנשחטים כבהמה, על ידי סכין ושחיטתו כשרה, כי הסכין הוא הקליפה טהורה, המפריד הנפש מהגוף על ידי מלאך הקדוש והטהור, ועל ידי צער מיתה הם מתכפרין, בסוד (דברים לב מג) וכפר אדמתו עמו, אמנם מיתתו היא על ידי מלאך כשר, שיורד ועולה ונוטל רשות, יורד ונוטל נשמה, כמו נחש אבל לא נחש ממש, וכל זה הוא בארץ

דינא, לאסתלקא מעלמא בההוא שעתא כד איהו יתיב בקולריה דמלכא, עד דאיהו זקיף עינוהי, חמי דאתון לגביה תרין דכתבין קמיה, כל מאי דעביד בהאי עלמא, וכל מאן דאפיק מן פומא, ויהיב דינא על כולא, וכתבין קמיה, הדא הוא דכתיב (עמוס ד יג) כי הנה יצר הרים ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו וגו', והוא אודי עלייהו, מאי טעמא, בגין דהאי עובדא דהוא עביד סלקא לעילא וקיימא עלייהו לאסהדא ביה, וכולהו נחתין ארשימו עלייהו קמיה, ולא מתאבדין עד שעתא דאתדן בהו בהאי עלמא וכו'. תרגום הזוהר: רבי אבא פתח, (תהלים קג) לְדוֹד בְּרָכִי נִפְשֵׁי אֶת ה' וְכָל קְרָבֵי אֶת שֵׁם קְדָשׁוֹ. כִּמָּה יֵשׁ לוֹ לְאָדָם לְהִסְתַּכֵּל וּלְדַעַת בְּעִבּוּדַת רְבוּנוֹ וְכו'. בֹּא רְאֵה, בֶּן אָדָם הוֹלֵךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְחוֹשֵׁב שְׂשָׁלוֹ הוּא תְּמִיד וַיִּשְׁאֵר בְּתוֹכוֹ לְדוֹרֵי דוֹרוֹת. עַד שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּעוֹלָם, נֹתְנִים אוֹתוֹ בְּקוֹלֵר אִם דְּנִים אוֹתוֹ בְּמוֹשֵׁב הַדְּיָנִים עִם שְׂאֵר בְּנֵי הַדִּין. אִם נִמְצָא לוֹ סְנַגּוּר - הֲרֵי נִצּוֹל מֵהַדִּין. זֶהוּ שְׂפָתוֹב (איוב לג) אִם יֵשׁ עָלָיו מִלְאָךְ מִלִּיץ אֶחָד מִנֵּי אֶלְף לְהַגִּיד לְאָדָם יִשְׂרוּ וַיִּחַנְּנוּ וַיֹּאמְרוּ וְגו'. מִי הוּא הַסְּנַגּוּר? אֵלֶּה מַעֲשֵׂים כְּשֵׁרִים שְׂעוּמָדִים עַל הָאָדָם בְּשַׁעָה שְׂמֻצְטְרָךְ לָהֶם. וְאִם לֹא יִמְצָא עָלָיו סְנַגּוּר - הֲרֵי הַתְּחִיב מֵהַדִּין לְהִסְתַּלֵּק מֵהָעוֹלָם. בְּאוֹתָהּ שַׁעָה כְּשֵׁשׁוּכְב בְּקוֹלֵר הַמֶּלֶךְ,

שהשכינה מתגלת אליו עם סיעת צדיקים שבגן עדן, והוא בעצמו נגוע על ידי שום אחד מגשמת החומר, והוא נאסף על עמיו עם השכינה, ואותה האסיפה לכבוד השם מתרת אותו, עיין שם, והם דברי רעיא מהימנא בזוהר סוף שמיני, וכתב עוד שיש ג' מלאכים הממונים על המיתה, עיין שם (עיין משפט נהר י"ח).

כִּמָּה יֵשׁ לוֹ לְאָדָם לְהִסְתַּכֵּל וּלְדַעַת בְּעִבּוּדַת רְבוּנוֹ בֶּן אָדָם הוֹלֵךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה וְחוֹשֵׁב שְׂשָׁלוֹ הוּא תְּמִיד וַיִּשְׁאֵר בְּתוֹכוֹ לְדוֹרֵי דוֹרוֹת. עַד שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּעוֹלָם, נֹתְנִים אוֹתוֹ בְּקוֹלֵר אִם נִמְצָא לוֹ סְנַגּוּר - הֲרֵי נִצּוֹל מֵהַדִּין

עוד מענין מיתה בזוהר (נשא דף קכ"ו) ז"ל: רבי אבא פתח לדוד ברכי נפשי את ה', כמה אית ליה לבר נש, לאסתכלא ולמנדע בפולחניה דמאריה וכו', תא חזי בר נש אזיל בהאי עלמא, וחשיב דדליה היא תדיר, וישתאר בגוה לדרי דרין, עד דהוא אזיל בהאי עלמא, יהבין יתיה בקולריה, רצה לומר שנעשה חולי, עד דהוא יתיב דיינין ליה בקינפון רצה לומר מקום משפט, אשתכח ליה סנגוריא, אישתזיב מן דינא, הדא הוא דכתיב (איוב לג כג) אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף וגו', מאן הוא סנגוריא, אילין עובדין דכשרין דקיימין עליה דבר נש, בשעתא דאצטרין ליה, ואי לא אשתכח סנגוריא, הא אתחייב מן

רוח ונפש כְּאַחַד. אוי על אותו הדין!
אוי על מעשיו!

בשעתא

דמלכא, ואתדן דינא ואירשם דלא אשתכח סנגוריא עליה, סנטורא דמלכא נחית וקאים קמיה לרגלוי, וחד סייפא שניא בידיה, וזקיף בר נש עינוהו, וחמי דכתלי דביתא מתלהטין באשא דזיוא מניה, אדהכי חמי ליה קמיה, מלא עיינין, לבושא דלהיט קמיה דבר נש, הכי הוא ודאי, ואי תימא, הא כתיב (תהלים קד) עושה מלאכיו רוחות, האיך יכול לאחזאה בארעא, מלה דא אוקמוה, וכיון דנחית אתלבש בגופא, למאן דאתחזי בהאי לבושא, דאתלביש בה, ושאר בני נשא, לא חמאן ליה, כיון דחמי ליה, אזדעזע רוחא וגופא, וליבא לא שביק, בגין דאיהו מלכא בכל גופא ורוחא, אזיל בכל שייפא ושייפא, ואשתאל מניה, כבר נש דאשתאל מחבירה למיהך לאתר אחרא, כדין הוא אמרוי, על כל מה דעביד, ולא מהניא ליה, אלא אי אקדים אסוותא בתשובה, עד דלא מטי האי שעתא.

כדין דחיל בר נש ובעי לאתטמרא ולא יכיל, כיון דחמי דלא יכיל, פתח עינוהי ואסתכל ביה בעיינין פקיחין, כדין הוא מסר גרמיה ונפשיה, והאי שעתא הוא עידן דדינא רבא, דבר נש אתדן ביה בהאי עלמא, ועם כל דא רוחא אזלא ושאיט בכל

עד שמרים עיניו, רואה שבאים אליו שנים שכותבים לפניו כל מה שעשה בעולם הזה, וכל מה שהוציא מפיו, ונותן דין (חשבון) על הכל וכותבים לפניו. זהו שכתוב (עמוס ד) כי הנה יוצר הרים וברא רוח ומגיד לאדם מה שחזו וגו'. והוא מודה עליהם. מה הטעם? משום שאותו מעשה שעשה, עולה ועומד עליו להעיד בו, ועומדים להעיד עליו, וכלם יורדים ונרשמים לפניו ועומדים לפניו, ולא עוברים ממנו עד שעה שגדון בהם באותו עולם. בא ראה, כל אותם דברים שעשה בן אדם בעולם הזה, כלם זמינים ועומדים להעיד בו, ולא נאבדו ממנו. ובשעה שמוציאים אותו לקבר, כלם מזדמנים והולכים לפניו. ושלשה כרוזים מכריזים, אחד לפניו, ואחד מימינו, ואחד משמאלו, ואומרים: זה פלוני שמרד ברבנו, מרד למעלה, מרד למטה, מרד בתורה, מרד במצוותיו. ראו מעשיו! ראו דבריו! טוב לו שלא נברא! עד שמגיע לקבר, כל המתים רוגזים עליו ממקומם ואומרים: אוי אוי שזה נקבר בתוכנו! מעשיו ודבריו מקדימים ונכנסים לקבר, ועומדים על אותו גוף, ורוחו הולכת ושטה ומתאבלת על הגוף. כיון שהאדם נטמן בבית הקברות, דומ"ה מקדים ויוצא תחת ידיו שלשה פתי דינים שממנים על דין הקבר, ושלשה שרביטי אש בידיהם, ודנים

מִזְדַּעְזַע כָּל גּוֹפוֹ וְרוּחוֹ, וְלָבוֹ לֹא שׁוֹכֵף, מִשּׁוּם שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ שֶׁל כָּל הַגּוֹף. וְרוּחוֹ הוֹלֵכֶת בְּכָל אֵיבְרֵי הַגּוֹף, וְנִפְרְדֶת מֵהֶם, כְּמוֹ בֶן אָדָם שֶׁנִּפְרָד מִחֻבְרוֹ לְלֶכֶת לְמָקוֹם אַחֵר. אִזּוֹ הוּא אוֹמֵר אוֹי עַל מַה שֶׁעָשָׂה - וְלֹא עוֹזֵר לוֹ, אֲלֵא אִם הַקָּדִים רְפוּאֵת הַתְּשׁוּבָה עַד שֶׁלֹא הִגִּיעָה אוֹתָהּ שְׁעָה.

פּוֹחֵד אוֹתוֹ הָאִישׁ וְרוּצָה לְהִסְתַּתֵּר וְלֹא יִכּוֹל. כִּינֵן שְׂרוּאָה שְׂאִינוֹ יִכּוֹל, הוּא פּוֹחֵחַ עֵינָיו, וְיֵשׁ לוֹ לְהִסְתַּכֵּל בּוֹ, וּמִסְתַּכֵּל בּוֹ בְּעֵינָיִם פְּקוּחֹת. וְאִזּוֹ הוּא מוֹסֵר עַצְמוֹ וְנִפְשׁוֹ. וְאוֹתָהּ שְׁעָה הוּא זִמֵּן דִּין הַגְּדוֹל שֶׁהָאָדָם נִדוֹן בּוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְאִזּוֹ הַרוּחַ הוֹלֵכֶת בְּכָל הָאֵיבְרִים שֶׁל הַגּוֹף וְנִפְרְדֶת מֵהֶם, וּמְשׁוֹטֶטֶת בְּכָל הָאֵיבְרִים וּמִזְדַּעְזַעֶת לְכָל הַצְּדָדִים, וְכָל אֵיבְרֵי הַגּוֹף כְּלָם מִזְדַּעְזְעִים. כְּשֶׁמִּגִּיעָה הַרוּחַ לְכָל אֵיבֵר וְאֵיבֵר וְנִפְרְדֶת מִמֶּנּוּ, נוֹפֶלֶת זֵיעָה עַל אוֹתוֹ אֵיבֵר, וְהַרוּחַ מִסְתַּלַּקֶת מִמֶּנּוּ, וּמִיֵּד מֵת אוֹתוֹ אֵיבֵר, וְכֵן בְּכָלֶם. כִּינֵן שֶׁמִּגִּיעָה הַרוּחַ לְצֵאתָ, שֶׁהִרִי נִפְרָדָה מִכָּל הַגּוֹף, אִזּוֹ הַשְּׂכִינָה עוֹמֶדֶת עָלָיו, וּמִיֵּד פּוֹרַחַת מֵהַגּוֹף. אֲשֶׁרִי חִלְקוֹ שֶׁל מִי שֶׁנִּדְבַק בָּהּ! אוֹי לְאוֹתָם רְשָׁעִים שֶׁרְחוּקִים מִמֶּנָּה וְלֹא מִתְדַבְּקִים בָּהּ! וְכִמָּה פְתִי דִינָיִם עוֹבֵר הָאִישׁ כְּשִׁוּצָא מֵהָעוֹלָם הַזֶּה? אַחַד - אוֹתוֹ דִּין עָלְיוֹן שֶׁאֶמְרֵנוּ כְּשִׁוּצָאת הַרוּחַ מֵהַגּוֹף. וְאַחַד דִּין, כְּשֶׁמִּעֲשִׂיו וּדְבָרָיו הוֹלְכִים לְפָנָיו

שִׁיפִין וְאִזְדַּעְזַע בְּכָל סִטְרִין, וְכָל שִׁיפֵא וְשִׁיפֵא, כוֹלָהוּ אִזְדַּעְזַעֵן כַּד מִטּוֹ רוּחָא לְכָל שִׁיפֵא וְשִׁיפֵא, וְאִשְׁתַּאל מִינֵיהּ נִפִיק וְנִפִיל זֵיעָה עַל הַהוּא שִׁיפֵא, וְרוּחָא אִסְתַּלַּק מִינֵיהּ, וּמִיֵּד מֵת הַהוּא שִׁיפֵא, וְכֵן בְּכוֹלָהוּ, עַד מִטּוֹי רוּחָא לְמִיפֵק, דְּהָא אִשְׁתַּאל גּוּפֵא, כַּדִּין שְׂכִינְתָא קִימֵי עֲלֵיהּ, וּמִיֵּד פִּרַח מִן גּוּפֵא, זְכָאָה חוֹלְקִיה דְּמֵאֵן דִּאֲתַדְבַק בָּהּ, וְיִ לְמֵאֵן דִּאֲרַחֵיק מִנֵּיהּ וְלֹא אֲתַדְבַק בָּהּ עַכ"ל.

בְּשַׁעָה שֶׁהוּא תְּפּוּס בְּקוֹלֵר הַמֶּלֶךְ וְנִדוֹן דִּינוֹ וְנִשְׁלָם, שֶׁלֹא נִמְצָא עָלָיו סִגְגוֹר, וְשׁוֹטֵר הַמֶּלֶךְ נוֹחַת, וְעוֹמֵד לְפָנָיו לְרַגְלָיו, וְחָרַב שְׂנוּנָה אַחַת בִּידוֹ. מְרִים הָאִישׁ אֶת עֵינָיו, וְרוּאָה פְתִילֵי הַבֵּית לִוְהֵטִים בְּאֵשׁ (הַדִּין) מִמֶּנּוּ. וּבֵין כֶּף רוּאָה אוֹתוֹ לְפָנָיו כְּלוֹ מְלֵא עֵינָיִם, לְבוֹשׁוֹ אֵשׁ לִוְהֵט לְפָנָיו הָאָדָם. כֶּף הוּא וְדָאִי, שֶׁהִרִי כְּמָה בְּנֵי אָדָם רָאוּ מִלְּאָךְ בְּשׁוֹק וְעַמְדוֹ לְפָנָיו, וְשָׂאֵר בְּנֵי אָדָם לֹא רָאוּ אוֹתוֹ. וְאִם תֵּאמֵר, הִרִי כְּתוּב (תְּהִלִּים קד) עֲשֵׂה מִלְּאָכְיוֹ רוּחֹת וְגו', אֵיךְ יִכּוֹל לְהִרְאוֹת בְּאֶרְזָךְ? אֲלֵא דְבָר זֶה כֶּף בְּאֶרְזָה: שְׂכִינֵן שִׁיּוֹרֵד מִלְּאָךְ לְאֶרֶץ, מִתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף, וְנִרְאָה לְמִי שֶׁנִּרְאָה בְּאוֹתוֹ לְבוֹשׁ שֶׁהוּא לְבוֹשׁ בּוֹ. וְאִם לֹא, לֹא יִכּוֹל הָעוֹלָם לְסַבְּלוֹ וְלְהִרְאוֹת בּוֹ. כָּל שְׂכֵן וְכָל שְׂכֵן זֶה שְׂכָל בְּנֵי הָעוֹלָם צְרִיכִים אוֹתוֹ. שְׁלֵשׁ טְפוֹת בְּחֻבְרוֹ, וְהִרִי בְּאֶרְזָהוּ הַחֲבָרִים. כִּינֵן שְׂרוּאָהוּ,

ראשו מסתלקת ממנו, שישלט עליו מלאך המות, ויתרון הצדיק מן הרשע שנשמתו יוצאה בלי צער כמשחיל נימא מחלבא, ומראה להם שכרם, גם זוכה ורואה פני השכינה, כמו שכתוב (שמואל ב, א כג) בחייהם אינם רואים אבל רואים במיתתם, וכעין מאמר זה בזוהר בפסוק ויראו האנשים כי הובאו בית יוסף, וזה לשונו: ר' יוסי אמר וי לבני נשא דלא ידעין ולא אסתכלין באורחא דאורייתא, וי לון בשעתא דייתי הקדוש ברוך הוא למתבע דינא מנייהו, ויקום גופא ונפשא למיהב חושבנא מכל עובדיהון, עד דלא יתפרשון רוחא מן גופא, וההוא יומא הוא יומא דדינא, אבא דספרא פתחין ומאריהון דדינא קיימון, בגין דבהאי זימנא קימא נחש לנשכא ליה, וכל שיפיין מתרגשין לגביה, ונשמתא אזלא מן גופא, ואזלא ושייטא ולא ידעה לאן אורחא תהך, ולאן אתר סלקין לה, וי להאי יומא בדינא, ורוגזיה ונאיצו דהאי יומא, בגין כך בעי בר נש לארגזא יצריה בכל יומא, ולאכרזא קמיה ההוא יומא דיקום בדינא, דהא עיילין ליה תחות ארעא, לאתדבקה, ונשמתה אתפרשית מינה, ותנן (ברכות) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, וישתדל אבתריה, אי אזיל יאות, ואי לא אזיל ישתדל באורייתא, דהא לית מיליה לתברא יצר הרע אלא אורייתא, אי אזיל

והפרושים מכריזים עליו. ואחד דין פְּשֹנְכָנְס לְקָבֵר. ואחד דין הַקָּבֵר. ואחד דין התולעת. ואחד דין הגיהנם. ואחד דין הרוח שהולכת ומשוטטת בעולם ולא מוצאת מקום עד שישתלמו מעשיו. ודאי שבָּעָה עֲדָנִים יִחַלְפוּ עָלָיו. בְּגִלְלָה זֶה צָרִיךְ הָאָדָם פְּשֵׁהוּא נִמְצָא בְּעוֹלָם הַזֶּה לִירָא מִרְבוּנוּ וּלְהַסְתַּפֵּל בְּכָל יוֹם וְיוֹם בְּמַעֲשָׂיו, וְיָשׁוּב מֵהֶם לְפָנֵי רְבוּנוּ. ע"כ.

והנה מאי שנא סנטירא דמלכא קאים קמיה דרגלוהי, ובגמ' עבודה זרה (כ:) בשעת פטירתו של אדם, מלאך המות עומד מראשותיו של חולה, וחרבו שלופה בידו וכו', ובגמרא דשבת אמרו (יב:) הנכנס לבקר את החולה לא ישב וכו', מפני שהשכינה מראשותיו של חולה, ואם השכינה מראשותיו מי נתן מלאך המות לשם, והלא כתוב (תהלים ה ה) לא יגורך רע, ובספר נשמת חיים מבאר הדבר על פי מאמר זוהר רעיא מהימנא פנחס: והוא שהעולם נחלק לג' חלקים, לרשע גמור מלאך המות מתוח עליו מראשו ועד רגליו, לבינונים מלאך המות מרגליו ושכינה לראשו, לצדיקים שכינה אסחר ליה לכל גופו, כמו שכתוב (שם מא ד) ה' יסעדנו על ערש דוי, וזהו לצדיקים בשעת חליים, אבל בשעת פטירתו שהוא הרגע המבדלת בין החיים למיתה, אז השכינה שהיא למעלה על

יומא וחובין והוא אודי על כולה בפומא וחתים עליה הדא הוא דכתיב וביד כל אדם יחתום למידן ליה בהאי עלמא על קדמאי ועל בתראי על חדת ועל עתיקי לא אתנשי חד מנייהו הדא הוא דכתיב לדעת את כל אנשי מעשייהו וכל אינון עובדין דעביד בגופא ורוחא הכי נמי יהיב חושבנא בגופא ורוחא עד כאן לשונו. תרגום הזוהר: ואז עומדים עליו שלשה שליחים ומחשבים ימיו וחטאיו וכל מה שעשה בעולם הזה, והוא מודה על הכל בפיו, ואחר כך הוא חותם עליו בידו. זהו שכתוב ביד כל אדם יחתום. ובידו כלם חתומים לדון אותו [באותו ד"א בזה] העולם על הראשונים ועל האחרונים, על חדשים ועל ישנים, לא נשפח אחד מהם. זהו שכתוב לדעת כל אנשי מעשהו. וכל אותם המעשים שעשה בעולם הזה בגוף ורוח, כך גם נתן חשבון בגוף ורוח בטרם יצא מן העולם.

עוד איתא זוהר (נשא קכו:): ובשעתא דמפקי ליה לקבריה, כל מילין דעביד מתעתדין קמיה, ולא מתאבדין עד שעתא דאתדן בהוא, בהאי עלמא ותלת כרוזין מכרזי קמיה, חד קמיה, וחד מימינא, וחד משמאלא, ואמרי דא פלניא דמריד במאריה, מריד לעילא, מריד לתתא, מריד באורייתא, מריד בפיקדוהי, חמו עובדוי, חמי מלוי, טב ליה דלא אתברא.

מוטב, ואי לא אזיל ידכר ליה יומא דמותא, בגין לתברה ליה עד כאן לשונו. תרגום הזוהר: וייראו האנשים כי הובאו בית יוסף. רבי יוסי אמר, אוי להם לבני האדם שאין יודעים ואין מסתכלים בדרכי התורה. אוי להם בשעה שיבא הקדוש ברוך הוא לתבע אותם על דין מעשיהם, ויקום הגוף והנפש לתת חשבון על כל מעשיהם בטרם יפרדו הנפש מן הגוף. ואותו היום הוא יום הדין, היום שספרים פתוחים ובעלי הדין עומדים, משום שבאותו הזמן עומד הנחש בקיומו לנשף אותו, וכל האיברים מתרגשים אצלו, והנשמה נפרדת מן הגוף והולכת ומשוטטת, ואין יודעת לאיזו דרך תלך ולאיזה מקום מעלים אותה. אוי לאותו היום! היום של רגז ונאצה אותו היום. משום כך צריך לאדם להרגיז את יצרו כל יום, להזכיר לפניו אותו יום שיעמד בדין המלך, שמכניסים אותו תחת הארץ להרקב, והנשמה נפרדת ממנו. ושנינו, לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע וישתדל אחריו. אם הולך ממנו - יפה, ואם לאו - ישתדל בתורה, שהנה אין לך דבר לשבר את היצר הרע אלא התורה. אם הולך - מוטב, ואם לא - יזכיר לו את יום המות, כדי לשבר אותו.

ובזוהר לך לך (טו): זה לשונו וכדין קיימן תלת שלוחין וחשבין

מַעֲשֵׂיו! בְּשַׁעָה שֶׁהוּא תַפּוּס בְּקוֹלֵר
הַמֶּלֶךְ וְנִדּוֹן דִּינּוֹ וְנִשְׁלָם, שְׁלֵא נִמְצָא
עָלָיו סִנְגוֹר, וְשׁוֹטֵר הַמֶּלֶךְ נּוֹחַת,
וְעוֹמֵד לְפָנָיו לְרַגְלָיו, וְחָרַב שְׁנוֹנָה
אַחַת בְּיָדוֹ. מְרִים הָאִישׁ אֶת עֵינָיו,
וְרוֹאֶה כְּתִלֵי הַבֵּית לּוֹהֲטִים בְּאֵשׁ (הַזִּי)
מִמֶּנּוּ. וּבֵין כֶּף רוֹאֶה אוֹתוֹ לְפָנָיו כְּלוֹ
מֵלֵא עֵינָיִם, לְבוּשׁוֹ אֵשׁ לוֹהֵט לְפָנָיו
הָאֲדָם. כֶּף הוּא וְדָאִי, שְׁחָרִי כִּמְהָ בְּנֵי
אָדָם רָאוּ מֵלֵאָךְ בְּשׁוֹק וְעַמְדוֹ לְפָנָיו,
וּשְׁאָר בְּנֵי אָדָם לֹא רָאוּ אוֹתוֹ.

ובפרק י"ז כתבנו שאותן המשחיתים

שהוליד בעולם על ידי קרי,

הן הם מצערין אותו כשמוליכין אותו

לבית הקברות, ובפרק הנושא (כתובות

ק"ד ע"א) אמר רבי אלעזר בשעה שרשע

נאבד מן העולם, ג' כיתות של מלאכי

חבלה יוצאים לקראתו, אחת אומרת

אין שלום אמר ה' לרשעים (ישעיה מח

כב), ואחת אומרת לו למעצבה תשכבון

(שם נ"א), ואחת אומרת לו לך שכוּב את

הערלים, ובמרגניתא דרבי מאיר זה

לשוננו: בשעה שנפטר אדם המלאך

הממונה על הדין, עומד כנגדו ואומר

לו, אוי על זה הגוף שיצא מן העולם

ריקם מלא עונות, מביט ברגליו ואומר

להם אוי להם לרגלים שלא הלכו

ביושר, אוי לידים וכו', אוי למעיים

שנהנו מן הגזל, אוי לעינים וכו',

אשרי מי שיראתו על פניו, אשר נשמר

מעונוי אשרי מי שהוא עניו, אשרי מי

המשבחים אותו המוניו, אשרי מי

עד דמטי לקבריה, כולהו מתין

אתרגזו מדוכתיהן, ואמרו וי

דדא אתקבר, בגוון עובדוי ומילין

אקדמיה ועיילין לקברי, וקיימין

עליה דההוא גופא, ורוחא אזלא

ושאיט ומתאבלא על גופא, כיון

דבר נש אתטמר בכי קברא, דומה

קדים ונפיק, ותלתא בי דינא די

ממנן על דינא דקברא, ותלת

שרביטין דאשא בידיהו, ודינן רוחא

וגופא בחדא, וי על האי דינא וי על

עובדוי, עד כאן לשוננו.

תרנום הזוהר: ובשעה שמוציאים

אותו לקבר, כלם מזדמנים

והולכים לפניו. ושלשה כרוזים

מכריזים, אחד לפניו, ואחד מימינו,

ואחד משמאלו, ואומרים: זה פלוני

שמרד ברבוננו, מרד למעלה, מרד

למטה, מרד בתורה, מרד במצוותיו.

ראו מעשיו! ראו דבריו! טוב לו

שלא נברא!

עד שמגיע לקבר, כל המתים רוגזים

עליו ממקומם ואומרים: אוי אוי

שזה נקבר בתוכנו! מעשיו ודבריו

מקדימים ונכנסים לקבר, ועומדים על

אותו גוף, ורוחו הולכת ושטה

ומתאבלת על הגוף. פיון שהאדם

נטמן בבית הקברות, דומ"ה מקדים

ויוצא תחת ידיו שלשה בתי דינים

שממנים על דין הקבר, ושלשה

שרביטי אש בידיהם, ודינים רוח ונפש

כאחד. אוי על אותו הדין! אוי על

שאינן כן שאר חיות, לכן שמים הכלב לשמור בבית ה', בעדרי הצאן, ולכן גם למעלה אותן שהם כדמות כלבים הם שומרים, וכשורואין ומרגישינן שבאה איזה נשמה הם צועקים, ובאים החיות וחוטפים הנשמות, אם הוא ראויים להם, וזה שאמרה אסתר המלכה שהיא הנשמה, הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי (תהלים כב), ואחר כך 'הושיעני מפי אריה', ואם הוא כשירה הקדוש ברוך הוא מסתיר אותה מהכלבים, ומעלה אותם למעלה, ואם הוא להיפך, הוא מסתיר פניו ממנה, ורואים אותה הכלבים, עד כאן לשוננו.

וְדַבְרִים אלו הם בזוהר (מדרש הנעלם רות): **אמר רבי פרטא כד מטינא להאי פרדס לאמצעי חמינא תרין ארחן ומשריין דסטרא דא ומסטרא דא, אמרת מאי היא אמרי לי מהכי מתפרשינן אורחין מאן דאזיל לגן עדן ומאן דאזיל לגיהנם, מאן דאזיל לגן עדן אילין אזלין בהדה ומקדמי ליה שלום ומאן דאזיל לגיהנם נטלין ליה ומעיל לגיהנם, והרב רבי משה אלשיך פירש גם כן כעין זה, בפסוק (דברים טו ז) ופנית בבוקר והלכת לאוהליך, רצונו לומר שתזהר מעשיך, שכאשר תצא מהחושך מעולם הזה, ותפנה אור בוקר שהוא השכינה הבאה להקבילך, שתלך לאוהליך, והוא מדור שלך**

שמטה אזנו לשמוע דברי תורה בכל יום, התורה עומדת לפני האדם בשעה שעוסק במשנתו ואומרת לו ה' עמך גיבור החיל, אני באתי ללמדך על כן יצאתי לקראתך ולשחר פניך, אשריך אם תזכירני, אשריך אם בלבך תצפנינו, אשריך אם תקיימני, אשריך אם תשמע לי בכל יום, בי היה זממין וכו', כי תעבוד אלוקים באהבה, אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, עיין שער הגלגולים האר"י זלה"ה: הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי (תהלים כ"ב כא), דע כי ביציאת נשמה מזה העולם ורוצה לעלות אל אדוניו הנה יש שם מקום חושך ואפילה מהלך ג' ימים, ועל זה נאמר (תהלים פד ז) עוברי בעמק הבכא, והנה יש שם חיות רעות השומרים את הדרך, לפי שיש שם דרך ישר העולה למעלה אל ירושלים של מעלה, המכוון נגד ירושלים של מטה, שכל הטהרות עולות דרך שם, ויש דרך אחרת ההולכות דרך גיהנם, והיא מתחלקת אלפים דרכים, ובמקום שנפרדו שני הדרכים, יש כל מיני חיות על דרך שיש בעולם הזה אריות וכלבים ושועלים ושומרים, אלו ה' דרכים שלא להניח לעלות למעלה, אלא נשמות טהורות, ולחטוף אחרות ולהוליכם בגיהנם, לקבל עונשים, והנה הכלב הוא שומר, כי אפילו כשהוא ישן מרגיש כל עובר ושב, מה

הובא בראשית חכמה שער היראה (פרק י"ב) ועתה נדבר בדין הרביעי, שהוא דינא דקבריה, בפרק ב' במסכת חיבוט הקבר, זה לשונו: שאלו את ר"א כיצד דיין הקבר, אמר להם כיון שנפטר מהעולם בא מלאך המות ויושב על קברו ומכה אותו בידו, ואומר לו קום הגידה לי שמך, אומר לו גלוי לפני מי שאמר והיה העולם שאיני יודע, מה שמי מיד מכניס רוח ונשמה בגופו ומעמידו ומחייבו בדין, אמר רבי יהושע בן לוי חיצוי אש ושלשלת של ברזל בידו, ומכהו בידו, פעם אחת אבריו מתפרקים, שניה עצמותיו מתפרקים, ובאים מלאכי השרת ומלקטים אותם ומעמידים אותו על רגליו, פעם ג' מבקשים ממנו דיין ודנין אותו במכות, מכהו בב' עיניו על שלא ראה ואמר, ומאזניו על מה שלא שמע ואמר, ומשפתו על שדיבר תפלות, ומלשונו על שהעיד עדות שקר, ומרגליו על שהקדים רגליו לדבר עבירה, ומכאן אמרו חכמינו זכרונום לברכה כל המקדים רגליו לדבר עבירה, מקדימין לו מלאך המות, וכל המלשין על חבריו בלשון הרע, מיתתו באסכרה, פרק ג' במסכת חיבוט הקבר אמר ר"י משום ר"א קשה הדין שהקדוש ברוך הוא דן את האדם בקבר יותר מדין גיהנם, דין גיהנם מכ' שנים ולמעלה, אבל דיין הקבר אפילו צדיקים נידונים

שבגן עדן בלי שום עיכוב בנתיים, כי אף אם יהיה צדיק גדול, ויש לו הרבה מצות בלי שיעור, ולא עשה תשובה על חטאיו, אף שהם מועטים, בערך זכויותיו, נהפך לאבל מחולו, כי יראה כל אורות זכויותיו, ירחקו ממנו, וחושך אשמותיו יגרשו לו, לאמר לך אבל שאולה, עד תכרר ותלבן חלאת חטאך, בשנה או חצי או כמשלוש חדשים, ואז משלך יתנו לך כל אורות זכויותך, השמורים אליך, הלא צער גדול הוא בלי שיעור, שלא יהנה מזכויותיו עד זמן ועידן, ומי גרם לו זה, אם לא כי עודנו פה לא שת לבו לעשות תשובה שלימה, ולתקן את אשר עוות, ולטהר בלי השאיר לו כל חלאת עון ופשע וחטאה, כי אז ישמח ויגיל בצאתו הלוחך ילך עם אור השכינה הבאה להקביל אותו, עד המדור שלו בגן עדן, ואשרי אשר יזכה לכך, וזהו שכתוב 'ופנית בבוקר והלכת לאוהליך' עד כאן לשונו, (ועיין לקמן פרק יד).

פרק יד

בן יבואר דיין הד' הוא דינא דקברא. א. ומה ענין חבוט הקבר. ב. ומה יעשה וינצל מדין הקבר. ג. ויש רשעים שכל כך קבלו הזוהמא, עד שנגזר עליהם כף הקלע ושיהיו נע ונד בארץ, אשר הגהינם אינו אלא אחד משש מאות מן הצער של כף הקלע.

שכתב המת בארץ ישראל בערב שבת, אפשר או זה, או זה קאמ, באחד מהם בספק, ויש לומר בארץ ישראל מפני קדושתו מתלוח אליו קדושת היום, ובשניהם יחד ניצול, דאז אין כוח בחיצונים לשלוט בו עד כאן לשונו עיין שם עין משפט נ"ב.

ובכתבי האר"י זכרונו לחיי העולם הבא: ענין חיבוט הקבר הוא, כי כל הנשמות היו כלולות באדם הראשון קודם החטא, וכאשר חטא נפלו ממנו אל הקליפות, וזו הקליפה מלבישתו ומלפפתו תמיד כל ימיו, ונעשה לו לבוש, וזה שכתוב (ישעיה נט ב) כי עונותיכם מבדילים ביניכם וגו', כי הם מלבישים את הנשמה מכל צדדין, ואין מניחים הארה עליונה למשך בה, וזהו סוד זוהמה שהטילה נחש בחוה ואדם, וזרעם אחריהם, ואין שינצל ממנה, ואפילו הד' שלא היה בהם חטא, ועם כל זה מתו בעטיו של נחש, ואי אפשר להסירה כי אם על ידי מיתה, כמו שכתבתי כי אחר שנקבר בארץ, אז תיכף ומיד באים המלאכים, והם משפילים קרקע הארץ, דהיינו קבר ומעמיקים אותו בארץ בגובה קומת האדם, כמו שכתוב במדרש, ומחזירים נשמתו בו כדרך שהיה בחיים, כי אותה הקליפה קשורה עם הנשמה והגוף, לכן מחברים אותה ביחד, ואוחזים המלאכים באותו אדם, כי אם

בו, אפילו גמולי חלב אפילו יונקי שדים נידונין בה, אבל אמרו חכמינו זכרונם לברכה (כתובות קי"א ע"א) הדר בארץ ישראל, ומת בערב שבת, אינו רואה דין הקבר, ומה יעשה וינצל מדין הקבר, יהיה אוהב צדקות ואוהב תוכחות, וגמילות חסדים, ומכניס אורחים תוך ביתו, ומתפלל תפלתו בכוונה, אפילו מת בחוץ לארץ, אין רואה דין חיבוט הקבר, שנאמר (יונה ב ג) קראתי מצרה לי וגומר, בן עזאי אומר ג' דינין הם ושלשתן קשה זה מזה ושלשתן לפני הקדוש ברוך הוא, רבי עקיבא אמר וכי שלשתן לפני הקדוש ברוך הוא אלא דין קבר דנין אותו ודין גיהנם לכדו דנין אותו ודין שמים לפני הקדוש ברוך הוא אם אין עליו דין פוטרין אותו מיד ואם לאו דנין אותו דין ארוך עד כאן לשונו.

מאזיה גיל נידון בדין גיהנם

ובספר חסד לאברהם מקשה מאי שנא למעלה בשם פרק ג' דמסכת חיבוט הקבר, שדין גיהנם מעשרים שנה ולמעלה, ובזוהר (בלק) נראה שיש דין גיהנם אף פחות מכ' שנה, ותירץ שיש ב' מיני גיהנם והעליון הוא גיהנם של נשמה שהוא קשה מאוד, ועל זה נאמר שאין נידון בו אלא מך' שנה, שהוא נידון עליון, אמנם יש גיהנם שהוא לרוח ונפש ובזה נידון אפילו קטן לפי שכלו, ומה

שיהא נע ונד בארץ, כמו שכתב זוהר חדש פרשת תצא: וזה לשונו: ועוד אינון חייביא דשאטין באווירא, עד דמדכי חוביה וכו', אשר הגיהנם אינו אלא אחד משישים כאותו צער של כף הקלע, ויש להם בית דין של ג' מלאכי חבלה, הטורדין אותו בשלשלאות של ברזל אש, ושנים אוחזים בו ומכים אותו, ואחד צועק, ומכריז לפניו, ככה יעשה לאיש שהרבה ממזרים בישראל, או שעשה עבירה פלוני, ואין לך בית רובע בחללו של עולם, שאין בו כמה אלפים ריבוא מזיקים, השומעים מצות, וכרוז המלך מלכו של עולם, ומכין אותו עד שיתפקקו כל חוליותיו, אברי הנפש החוטאת, זה מורט וזה שורש וזה חורק ופורק רחמנא לשיזבן, עד כלות זמן הקצוב עליו מן השמים, ותמיד מצפה מתי יקבלו אותו בגיהנם שאין דינו אלא י"ב חודש, והטעם שהקדוש ברוך הוא מטריד לטהר הרשעים האלה, כי על כל פנים ניצוץ קדושה בם, אלא שהרע גברה עליהם, ומפני שאין ביכולת בחיבוט הקבר להסיר הזוהמא, הנדבכת בנפשם קשה וחזקה עד מאוד, לכן צריכה תחלת להיות נידונית בעונשים קשים ומרים, כאלה עד שינתק כל הזוהמא ממנו, ואחר כך יש כח בגיהנם לנתק הזוהמא ממנו, ולשאוב בתוכו, ויש כח ברשעים לקבל פורענותם, כי הנשמה חלק

מהקצהו שלו, ומנערים אותו וחובטים אותו במלקות של ברזל, כמו שמנער אדם כסותו, וחובטים להסיר עפר ממנו, וכך הם עושים עד שהתפרד אותה הקליפה ממנו, אמנם הצדיקים אשר זכו ועשו מצות וסבלו יסורים, ועסקו בתורה שמתשת כחו של אדם, עד שתמצא שכשיבוא ליחבט בקבר, אין צריך רק דבר מועט להפרידה, כי אי אפשר בחיים להפרידה לגמרי, ולכן אין איש שינצל מחיבוט הקבר, אם לא על ידי מצות המסוגלים לזה, ואמר לי מורי זכרונו לחיי העולם הבא, בשם גדול אחד, ששמע מפיו, כי כל הנקבר בערב שבת אחר ה' שעות ביום אינו רואה חיבוט הקבר, כי קדושת שבת מפרידה ממנו בלי צער, וזהו סוד יום הששי ה' יתירה, ובעמק המלך זה לשונו: ענין חבטות אלה הם, כדי שיהא כוח אל הגיהנם לשאוב לתוכו כל הזוהמא, ואז יזדכך נפש הרשע, כי גיהנם הוא כמו ספוג השואב אליו כל הזוהמא, וכל הזוהמא נופלות למדור התחתון, הנקרא אבדון, ושם הם דרגין, הנקרא צואה רותחות, שנאמר עליו לא תאמר לו, והנה על ידי הכאות האלה, הזוהמא נפרדת ממנו, והיא רכה עד שיש כוח בגיהנם להוציא, ויש רשעים שכל כך קבל הזוהמא, עד שאין כוח בגיהנם ובחיבוט הקבר להוציא זוהמתן, עד שנגזר עליהם כף הקלע,

כדי שיפרשו ממעשים הרעים, ומיד נותנים לו רשות להכות אביו ואמו, עם היות שנפרדו זה כמה שנים, ונחו מדינים, עתה דינם מתחדש על משפט הבן, ואם קרא ולא קיים, מלקים אותו בפניהם, והם מצטערין בצערו, עד כאן לשון המפרשים.

ובחסד לאברהם בשם ספרים ישנים ודע, כי עונש חיבוט הקבר אין בא, אלא בשביל ששמח בזמן שאין ראוי לשמוח, ואין שמחה אלא בבשר ויין, וכל הימים המתרים בנפילת אפים אינם ימי שמחה, לכך אסורים בבשר ויין, וזהו שכתוב חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי, והימים האסורים בנפילת אפים הם נקראים ימי שמחה, ומותר לשמוח בהם בבשר ויין, אמנם הם נחלקים לג' חלקים יום מתן תורה וערב יום הכיפורים, ופורים, באלו הג' חובה גמורה לשמוח בבשר ויין ובשאר ימות השנה ביום שיש בו מוסף מצוה לשמוח בבשר ויין, וביום שאין בו מוסף רק שאסור בנפילת אפים אין מצוה לשמוח בבשר ויין רק רשות, ולכן בזמן הגלות המר אשר בית המקדש בחורבנו ואין שמחה למעלה אין ראוי לשמוח למטה כי דיו לעבד להיות כרבו כי אם על ידי אכילת ביצה קודם אכילה זכר לחורבן עיין שם שנתן טעם לזה, ואם קנה בשר לשבת ונותר מותר,

אלוקי ממעל, ניצוץ קדושה וכתוב נופח באפיו נשמת חיים, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (קידושין ל:) כל הנופח מעצמותו נופח, וכתוב (דברים לב ט) כי חלק ה' עמו, ואחר שיזדכך נפש הרשעים, סופם להמנות עם הצדיקים, שנאמר (ישעיה ס כא) ועמך כולם צדיקים, רצונו לומר, סופם להיות צדיקים לעולם ירשו ארץ החיים, אחר מירק עונות מפני שהם נצר מטעי וגו' עד כאן לשונו.

פרק ה' דמסכת חיבוט הקבר: בשעת הדין אמר הקדוש ברוך הוא לאדם, טורח גדול היה לי עליך משיצרתך במעי אמך, ולא היית נפש, וכשיצאת לאויר העולם, תקנתי לך מזונות, והצלתיך מן היסורים, כלום עסקת בתורה ובגמילות חסדים, לפני, אם יש בו כל הדברים הללו, פוטרין אותו מהדין, פירוש המשפטים מדין חיבוט הקבר, ואם לאו מיסרין אותו, אותו למ"ח נגד ה' חומשי תורה, אחד מונה ואחד מכה, כדרך שמונה המכה, בבית דין, הג' מוציא אור מגופו, ככבשן שאור יוצא מתוכו, כך מהאדם עצמו יוצא אור להתלהב בו, הדי' מביא עשבים רעים מרים וחמוצים מההרים, שאם גזל את חברו, אומר לו דק דק בשיניך, לפי שאכלת בשיניך, הה' מכה אביו ואמו, ואומר להם מפני מה לא הכתים את בניכם ללמוד תורה ומעשים טובים,

ריבואות גיהנם, מאתים ריבוא, ג' מאות ריבוא, כמה רשעים בכל דור ודור, אמר הקדוש ברוך הוא כל מה שאתם רבים בעולם, כך הוא מתפתה בכל יום ויום ומתרחבת ומעמקת, שנאמר כי ערוך מאתמול תפתה וגו' עד כאן לשונו.

והוא נמשך מנהר דינור כמו

שמפורש בחגיגה (חגיגה י"ג

ע"ב) הנה סערת ה' יוצאה (ירמיה כג ט), זה נהר דינור, מהיכא נפיק רבי ירמיה בר אבא אמר מזיעתן של חיות, ולהיכן שפך, אמר רבי חלקיה בר טוביה על ראש רשעים בגיהנם, שנאמר (שם) הנה סערת ה' יוצאה וסער ומתגלגל על ראש רשעים יחול, ובזוהר תרומה (ק"ג ע"ב) אמר רבי יהודא דינא דעונשא דגיהנם, הא אולפנא, דאיהו למידן תמן חייבא, ואיהו נור דליק יומא ולילא, כגונא דחייבא מתחממין ביצר הרע, למעבר על פתגמא אורייתא, בכל חמימא וחמימי, דאינון מתחממין ביצר הרע, הכי איתוקד בנורא דגיהנם, זימנא חדא לא אשתכח יצר הרע בעלמא, דאעילו ליה בגושפנקא דפרזלא בנוקבא דתהומא רבא, כל האי זמנא, כבא נורא דגיהנם, אהדר יצר הרע לאתריה, שרי חייבא עלמא לאתחממא ביה, שרי נורא דגיהנם לאיתוקדא וכו' עיין שם, וכפום האי דרגא דחטא ביה חייבא הכי יהבנא

אכן אם לא קנה לשבת ונותר ואוכלים בחול ביום המותר בנפילת אפים נענש על זה בחיבוט הקבר והביא ראיה מגמרא ומהזוהר.

פרק טו

בן יבואר מהו דינא דגהינם: א. ולמה אין מבואר בפסוקים עונש גהינם. ב. ושהקדוש ברוך הוא שולח נשמות צדיקים לגהינם לעלות משם אותן שהרהרו בתשובה קודם מותם. ג. מי היורדים ואינם עולים. ד. ונותן טעם למה ז' מדורי גהינם. ה. וביאור נחמד מהרב ר' משה אלשיך על הפסוק: "תשיתמו כתנור אש". ו. וביאור נחמד וטעם הגון למה לא נזכר עונש גהינם בין יעודים רעים הנאמרים בתורה לחוטאים.

הרשעים מדמיימים שאין מקום בגיהנם ואינם יודעים שכל מה שחוטאים נתבצר הגיהנם יותר עמוק

ועתה נבאר מהו דינא דגיהנם: והנה דין הגיהנם גילה לנו ישעיה הנביא, במה שכתוב (ישעיה ל לג) כי ערוך מאתמול תפתה גם הוא למלך, הוכן, העמיק, הרחיב מדורתה אש ועצים הרבה, וגו', וגם מה שכתב (שם לא ט) אשר אור לו בציון ותנור בירושלים, ובמדרש (פסיקתא רבתי מא) העמיק הרחיב, אמר רבי פנחס ורבי חוניא, לפי שהרשעים אומריין כמה

שְׁלֵמֻטָּה, וּבּוֹעֶרֶת בְּאוֹתָהּ הַתְּעוֹרְרוֹת
הַחֵם שֶׁל הַרְשָׁעִים, שְׁמַחְמָמִים אֶת
עֲצָמָם תּוֹךְ יֵצֵר הָרָע, וְכָל אוֹתָם
מְדוֹרְרִים דּוֹלְקִים שָׁם. ע"כ.

ומבואר שם בזוהר שיש גיהנם
למעלה ולמטה, וגיהנם
שלמטה היא בארץ, כמו שכתוב
בגמרא (עירובין י"ט), אמר רבי ירמיה
אמר ר"א ג' פתחין יש לו לגיהנם,
אחד ביים, ואחד ביבשה, ומייתי לכל
אחד מקרא, בספר חסד לאברהם,
הנפש נידונית בגיהנם הארצי והרוח
נידון בגיהנם רוחני, ויש עליון אל
כמה מעשיות שפגעו בנפשות
הנידונין בגיהנם, כמו שכתוב במדרש
הנעלם (פרשת אחרי מות) בענין הקצב
אביו של רבי שמעון הפיקולי, שהיה
מלקט עצים לשרוף אותו, מענין זה
נראה שהוא דיני נפשות, המת
המתגלית לעיני רואה, ודנין דין גשמי,
ובספר חסידים סימן רס"ט, מעשה
שראה אחד את איש במדבר והלבנה
וכו', ועוד כמה מעשיות מפורסמות,
ועד היום יש ארץ אשר שער הגיהנם
פתוח אליו, וקולם כים יהמה, ועשנו
כעשן הכבשן, וזה מקום הגיהנם
הגשמי, עד כאן לשונו.

הובא בראשית חכמה שער היראה
(פרק י"ג) מסכת גיהנם כתיב,
ולפני זעמו מי יעמוד ומי יקום מפני
חרון אפו, רבי זעירא ולעלוקה שתי

ליה מדורא דגיהנם, ובכל מדורא
ומדורא אית מלאך ממנא על האי אתר
תחות ידיה דדומה, וכמה אלפים רבוא
עמיה דדיינא ליה, לחייבא כל חד וחד
כמה דאתחזי לון בהאי מדורא דאינון
תמן, עד כאן לשונו. תרגום הזוהר:
אמר רבי יהודה, דין של ענשי הגיהנם,
הרי למדנו שהוא ל' דין שם את
הרשעים. על מה נדונים באש
הגיהנם? אלא גיהנם היא אש דולקת
ימים ולילות, כמו שהרשעים
מתחממים באש של יצר הרע לעבר
על דברי התורה. בכל חמום וחמום
שהם מתחממים ביצר הרע, כך בוערת
אש הגיהנם. פעם אחת לא נמצא יצר
הרע בעולם, שהכניסו אותו לתוך
חותם ברזל בנקב תהום רבה, וכל
אותו זמן כבתה אש הגיהנם ולא
בערה כלל. חזר יצר הרע למקומו -
התחילו רשעי העולם להתחמם בו,
והתחילה אש הגיהנם לבער, שהרי
הגיהנם לא בוער אלא בחם של תקף
היצר הרע של הרשעים. ובאותו החם
אש הגיהנם בוערת ימים ולילות ולא
שוככת.. ובכל מדור ומדור יש מלאך
ממנה על אותו מקום תחת ידו של
דומה, וכמה אלף רבוא עמו שדנים
את הרשעים, כל אחד ואחד פראוי לו
באותו מדור שהוא שם. (אש הגיהנם
שלמעלה מגיעה לגיהנם שלמטה)
אש הגיהנם
למטה מגיעה מתוך אש הגיהנם
שלמעלה, ומגיעה לגיהנם הזה

באים עליו ניצול מדינה של גיהנם, שנאמר (תהלים כג) גם כי אלך בגיא צלמות, לא אירא רע כי אתה עמדי, שבטך ומשענתך המה ינחמוני, שבטך אלו יסורים, ומשענתך זו תורה.

פֶּרֶק ב' רבי יוחנן פתח (איוב יא ט), ועיני רשעים תכלנה, ומנוס אבד מנהם, ותקותם מפח נפש, גוף שאינו כלה, ונשמתו יוצאה באש, שאינו נכבה, ועליהם הכתוב נאמר (ישעיה סו כד) כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה.

אמֵר רבי יהושע בן לוי פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ומצאנו אליהו הנביא זכרונו לחיי העולם הבא, אמר לי רצונך שאעמודך על שאר הגיהנם, אמרתי לו הן, הראני בני אדם שתלויים בידיהם, ובני אדם שתלויים בלשונם, ובני אדם שתלויים ברגליהם, והראני נשים שתלויים בדדיהן, והראני בני אדם שתלויים בעיניהם, ובני אדם שמאכילה אותם את בשרם, ובני אדם שמאכילה אותם גחלי רתמים, ובני אדם יושבים חיים ותולעים אוכלים אותם, אמר לי אלו שכתוב עליהם, ותולעתם לא תמות, והראני בני אדם שמאכילים אותם חול דק, על כן ושיניהם נשברות, והקדוש ברוך הוא אומר להם רשעים כשאכלתם הגזל, היה מתוק בפיכם, ועתה אין בכם כח לאכול, לקיים מה שנאמר (תהלים ג ח), שני רשעים שברת,

בנות הב הב (משלי ל טו), אמר רבי אליעזר ד' כיתות של מלאכים, עומדים על פתחו של גיהנם, ואומרים הב הב, - אייתי אייתי, ולמה נקרא שמו גיהנם, שקול נהמתו הולך מסוף העולם ועד סופו, ולמה נקרא שמו תפתה, שהכל נכנסים בו בפיתוי של יצר הרע, פ"א רבי יוחנן פתח, עוברי בעמק הבכה מעין ישיתיהו גם ברכות יעטה מורה (תהלים פד ז), מלמד שהרשע מתודה, ואומר אני פלוני בן פלוני עברתי על עבירה פלונית, במקום פלוני, ובפני פלוני, ביום פלוני ובמעמד פלוני, ג' שיעורים יש בגיהנם וכו', כמו שכתבתי למעלה ה' מיני אש יש בגיהנם אש אוכלה ושותה, שותה ואינו אוכלת, אוכלת ואינו שותה, לא אוכלת ולא שותה, ויש אש אוכלת, אם יש בה גחלים כהרים, ויש בה גחלים כגבעות, ויש בה גחלים כים המלח, יש בה גחלים כאבנים גדולות, יש בה נהרות של זפת וגפריית, מושין ורותחין רחמי', גזר דינו של אדם מלאכי חבלה דוחפין אותו על פניו, ואחרים מקבלים אותו מהם, ודוחפין אותו לפני אור של גיהנם, ופוערת פיו וכולעתו, שנאמר (ישעיה ה יד) לכן הרחיבה שאול נפשה, ופעה פיה לבלי חוק, וירד הדרה והמונה, וכל זה למי שאין בידו מצוה אחת, שמכריע אותו לכף זכות, אבל מי שיש בידו תורה ומעשים טובים ויסורים רבים,

מימי שלג, שאול חטאו, כלומר אף בשאול חטאו.

פרק ד' כל י"ב חודש נעשים עפר, והרוח מפזרתן תחת רגלי הצדיקים, דכתיב (מלאכי ג כא) ועסותם רשעים כי יהיה עפר (אפר) תחת כפות רגליכם, ואחר כך נשמתן חוזרות בהם, והם יוצאים מגיהנם, ופניהם שחורות כשולי קדירה, והם מצדיקים עליהם את הדין, ואומרים יפה גזרת עלינו, יפה דנתנו, לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים, כהיום הזה, ושבעה מדורות בגיהנם, ובכל מדור ומדור יש בו ששת אלפים בתים, ובכל בית ובית יש בו ששת אלפים חלונות, ובכל חלון וחלון יש בו ששת אלפים כדי מרה, וכולם מזומנים לסופרים ודיינים, ועל אותה שעה, אמר שלמה עליו השלום (משלי ה יא) 'ונהמת באחריתך', ואחד מהם אינו נמלט, אלא אם כן יש בו תורה ומעשים טובים, אחר כל זאת הקדוש ברוך הוא מרחם על בריותיו, שנאמר (ישעיה נז טז) כי לעולם אריב ולא לנצח אקצוף, כי רוח מלפני יעטוף, ונשמות אני עשיתי, עד כאן.

ענין הגהינם הוא לעכל הזוהמא

בתיב בספר "חסד לאברהם": ענין הגהינם הוא, כי על ידי החטא גורר את כח הטומאה אל הנשמה מהקליפה, כמו שאמר פ"ה, ובאשו של גהינם מתעכל כח

והראני בני אדם שמשליכים אותם מאש לשלג, ומשלג לאש, כרועה זה שרועה צאן מהר להר, ועליהם הכתוב אומר (תהלים מט טו) כצאן לשאול שתו מות, ירעם וירדו במ ישרים לבוקר, וצורם לבלות שאול מזבול לו, אמר רבי יוחנן כל מלאך ומלאך ממונה ליפרע עונש עבירה אחד, זה בא ודן אות והולך לו, וכן הב' וכן הג', וכן כולם, עד שמשלימין את העבירות שבידו, משל לממה הדבר דומה לבן אדם שהיה לו בעלי חובות הרבה, והוליכהו אצל המלך, אמר להם המלך מה אעשה לכם, לכו וחלקוהו ביניכם, באותו שעה נפשו נמסרת לגיהנם למלאכים אכזריים ומחלקים אותו ביניהם.

פרק ג' תניא ג' יורדין ואינם עולים, הבא על אשת איש, והמלביץ פני חבירו ברבים, והנשבע בשם ה' לשקר, ויש אומרים אף המתכבד בקלון חבירו, והמסכסך בין איש לאשתו להביא מריבה ביניהם, בכל ערב שבת מוליכין אותו בני שני הרים של שלג, ומניחים אותו שם, ובמוצאי שבת מחזירים אותו למקומו, ומלאך יוצא ודוחק אותם למקומם לגיהנם, ומשם נוטלים שלג ונותנים בין תחת שיחיהם, כדי לצנן עצמן בימות החול, והקדוש ברוך הוא אומר להם רשעים, אוי לכם שאף בגיהנם גוזלין, שנאמר (איוב כד יט) ציה גם חום יגזלו

אש הטורדים את הרשעים, ויש לו מורא ופחד ואימה, ומהרהר בעצמו, דגם אותו ידונו כן ולא יעלה לגן עדן, וזה ההרהור מכפר על ההורוי עבירה - מדה כנגד מדה. זה שנאמר: "מוריד שאול ויעל" - רצונו לומר: מוריד הצדיקים שההרוו בעבירה, וכדי שלא לביישם גוזר עליהם להעלות אותם משם, שההרוו בתשובה קודם מותם. זה שאמר "ויעל" - רצונו לומר, שמעלה את הרשע, שההרוו בתשובה, ודברים אלה הם דברי הזוהר וגם זוהר חדש ועיין לעיל פי"א ובכתבי האר"י זלה"ה, שנשמת הצדיקים, שעוברים דרך הגהינם, הוא להעלות משם ניצוץ קדושה, שנפלו לשם וכו', וזה שאמר: "עוברי בעמק הבכא" - הוא הגהינם. רצונו לומר: הצדיקים עוברים שם, ואז "מעין ישיתהו" - כי כמו המעין מעלה ממטה למעלה, כן הצדיקים מעלים משם ניצוץ קדושה ממטה למעלה, והוא כי דירת הקליפה שם בגהינם, וכשיצא נשמת הצדיק מהגוף, אז הוא בלי לבוש הגשמי, אז לחיצוני אחיזה בנשמה ההיא, והיא נכנסת בתוכם ומשברת הקליפה ומלקטת הניצוץ, הכל לפי כח של אותו צדיק שמת, ומעלה אז יותר ממה שמעלה בחייו, מה שאין כן הרשע הקליפות אוחזין בו, וזה שאמר: גדולים הצדיקים במיתתם יותר מבחייהם, עד כאן לשונו.

הטומאה ההוא וחזור אל שורשה, ונשארה הנשמה טהורה לחזור אל שורשה אשר ממנה חוצבה.

ובן כתוב בספר "עשרה מאמרות" בענין הרוח ונפש, שירדו לגהינם תחתון, והוא לעכל זוהמתן כשרוף אש את החלודה הנדבקת לכסף צרוף, והכסף עצמו אינו נשרף ואינו חסר, כי אין בו פסולת, אבל הוא בוער כאש, כן חלק הנפש והרוח - הם ככסף צרוף, והזוהמא היא החלודה הנדבקת בהם, וצריך לשרוף אותו בגהינם, אבל מהם לא יתחסר כלום, וזה שאמר: אפילו פושעי ישראל בגופן אין אור של גהינם שולט בהם, רצונו לומר: להאבידם, חלילה, כי אף על פי שחטא - ישראל הוא, אבל יש לו צער שנשרף באש, אבל דיוקן של נשמה אינו נטפל לגהינם, אם לא שתדר שם להעלות את הזולת, וגם יהיה לה מירוק בשביל איזה מחשבה רעה, וגורמת לה תיקון, ונכבד הרבה, עד כאן.

כל אדם מחויב לעבור דרך הגהינם

בספר "עמק המלך" ז"ל: הגהינם מקיף את הגן עדן, וכל אדם מחויב לעבור דרך שם, והטעם הוא, כי אין צדיק בארץ שלא יחטא בהרהורי עבירה, ועל כן מורידין אותו בשאול, והוא רואה אריות ודובים של

את נשמתן בגופן, שנאמר: "כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה".

הנשרפים בגהינם חוזרים ומתחדשים כבתחילה, כדי שיהיו עוד למאכלת אש

עוד שם בברייתא: ז' גהינם ברא הקדוש ברוך הוא, ובכל גהינם וגהינם ז' מדורים, ובכל מדור ומדור יש בו ז' נהרות של אש וז' נהרות של ברד וכו', וכל רשע ורשע עובר בהם ונשרף במקום, ואחד ממלאכי חבלה ממונה עליו, וחוזר ומחיה אותו ומעמידו על רגליו, ומודיע לו כל מעשיו המקולקלים, ואומרים לו: "אתם לא יראתם מאש של גהינם ומדינה של אבדון, ועברתם על התורה ועל המצוות, שניתן לכם בסיני באש, אף עכשיו עבור לפנינו באש ובנהר ברד וכו'", ובבחינת כמו שכתוב: "ישובו רשעים לשאולה", ולא אמר "ירדו", לרמוז על היסורים שאין להם קץ, מאחר שנשרפים בגהינם חוזרים ומתחדשים כבתחילה, כדי שיהיו עוד למאכלת אש, וכן חוזר חלילה.

הרב ר' משה אלשיך זלה"ה כתב גם כן כעין זה על הפסוק: "תשיתמו כתנור אש" - רצונו לומר, שלא יתמו באש מיד ותעובר צורתם, כי אם שסובל יקוד אש יום יום והוא קיים, כן יתן בהם יתברך שמו כח לסבול שריפת אש והם נשרפים וקיימים.

ז' שמות יש לגהינם נגד ז' מיני רשעים

בגמרא: אריב"ל ז' שמות יש לגהינם, ואלו הם: שאול, אבדון, באר שחת, בור שאון, טיט היין, צלמות, ארץ תחתית וכו', ומייתי לכל א' מקרא.

ובזוהר תרומה, שהוא נגד ז' מיני רשעים, ואלו הם: רע, בליעל, חוטא, רשע, משחית, לץ, יהיר.

וב"חסד לאברהם" כתב, שהוא כי האדם חוטא בז' מדרגות, יצר הרע בז' שמות, והם: רע, טמא, שטן, שונא, אבן מכשול, ערל, צפוני, וכפי מה שנמשך אחר היצר הרע, כן נכנס באותו מדור, וכפי מה שהמדור מוציא באדם זוהמא של יצר הרע, כך שולט בו, ולפיכך נכנס במדור, המתייחס אל חלק היצר הרע הנמשך אחריו.

השאול - חציו אש וחציו ברד

כתב בשם ברייתא דמעשה בראשית, שהאש של גהינם הוא אחד משישים מאש של צלמות, וכן כולם כאחד, הם אחד משישים מאש שלפניו, והשאול - בו חציו אש וחציו ברד, והרשעים שבתוכם יוצאים מתוך האש, לוחץ אותם הברד, וכשיוצאים מהברד זורקים אותם באש, והמלאכים הממונים עליהם משמר

להפרע מרשעים וכו', כנגד שבעה גופי עבירות, ונגד ז' עונשי עבירות בעולם הזה: ד' מיתות בית דין, גם; מלקיות, מיתה בידי שמים וכת - הרי ז', ומה שנקרא בלשון חז"ל "גהינם" הוא, כי מקום היה סמוך לירושלים, והיה נקרא "גיא בן הנס" אשר שם היה משליכים את הטומאה והנבילות, והיה שם תמיד אש לשרוף אותם, ולכן על דרך משל נקרא מקום משפט רשעים "גהינם", כמקום שהיו שורפים את הנבילות והטומאה.

האש שבגהינם, אינו כמו אש בעולם הזה כלל **כתב** עוד בשם הרמב"ן, שהאש שבגהינם, השורפת נפשות, אינו כמו אש בעולם הזה כלל, אלא אש דקה מזאת, וכמו שהנשמות הם בתכלית דקות, כך ברא הקדוש ברוך הוא אש דקה מן הדקה, שהוא תופס דברים דקים להעניש ולכלות בהם נפשות חוטאות, וכתב, שלא כל העבירות שוות, יש שמשפטם י"ב חודש בגהינם, ויש שנידונין לעד ולעולמי עולמים, עד כאן.

תשובה לשואל, למה לא הזכיר עונש גהינם בין יעודים הרעים הנאמרים בתורה **שמעתי** בשם ר' משה אלמושנונו ביאור על פרוש הפסוק: "כי אין במות זכרך בשאול מי יודע לך" - זה הפסוק תשובה ותרוץ לשואל, למה לא הזכיר עונש גהינם

יטעום הנפש כפי שעור הפעמים שטעם בעבירה

ב"חמד לאברהם" הטעם הוא, כי לפעמים חטא פעמים הרבה חטא אחד, ולכן ממיתן וחוזר ומחיה אותם, כדי שיטעום הנפש כפי שעור הפעמים שטעם בעבירה, ומי שחטא בעבירות הרבה, מוליכין אותו מחור זה אל חור אחר, ומסדק זה אל סדק אחר, ואין שום דבר לבטלה, כי הם לטהרת אדם ולטובתו, כי אין המזוהם יכול לבוא לבית המלך, כמו מצורע, כי אם אחר כלות הימים והזמן של טהרתו, ומאריך בספרו כדברים האלה מאוד, וסוף דבריו, מיני טהרות הם ג':

מיני טהרות הם ג' והיותר טוב שבכולם היא התשובה

א. היא התשובה וכיוצא בזה. **ב.** הגהינם והמיתה. **ג.** עונש הגלגול. כל אחד קשה מחבירו, והיותר טוב שבכולם היא התשובה, כי כמו שהגביר כח הטומאה במעשיו, כן הוא יכול לבטל כוחה במעשיו. מדה כנגד מדה ממש - האש, שהבעיר בעבירותיו, והעוון, שגרם פגם בנפש, נתקן בגהינם, והפוגם ברוח ונשמה - נתקן בגלגול, ויש שצריך תיקון בגלגול ובגהינם, אמנם התשובה מתקן הכל.

טעם מדוע נקרא ה"גהינם" כך?

בספר "נשמת חיים" נתן טעם לזה, למה בגהינם ז' מדורים? -

שירוויח בה, ובהגיע לשם אמרו לו: הסחורה שבידך אינו כלום במקום הזה. כמה צער יגיע לאדם הזה על מיעוט חכמתו, שלא חקר ודרש איזו סחורה יביא לשם שירוויח בעדה, והנמשל מובן מאליו, ובפרט כמה נשמות יש בדורינו על פי רוב הם מגולגלים, ובאו לתקן עתה מה שלא תקנו בתחילה, ואפשר שימות ולא יתקן מה שצריך, נמצא כל יגעו בעולם הזה הוא הבל, וצריך לחזור שלישית ורביעית לתקן, ועונשו גדול על מה שלא תקן בתחילה, כמו שאמר בזוהר פנחס אר"ש האי בר נש דנטיל נשמתא דגלגול ולא זכי דיתקן ביה כאילו משקר בקושטא דמלכא, ואנא קרינא עליה האי קרא או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר טב דלא אתברו. תרגום: אָמַר רַבִּי שְׁמֵעוֹן, אָדָם זֶה שְׁנוּטֵל גִּלְגוּל הַנְּשָׁמָה וְלֹא זָכָה לְהִתְתַּקֵּן בּוֹ, כְּאֵלוֹ מְשַׁקֵּר בְּאֵמַת הַמֶּלֶךְ, וְאֲנִי קוֹרֵא עָלָיו פְּסוּק זֶה, (ויקרא ה) אוּ מִצָּא אֲבִידָה וְכַחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר. וְכַחֵשׁ בָּהּ, טוֹב לוֹ שֶׁלֹּא נִבְרָא.

מי שהקדוש ברוך הוא שולח עליו יסורים, והוא מקבל עליו בעין יפה, לא יצטרך לבוא בגלגול

בזוהר משפטים מבואר, מי שהקדוש ברוך הוא שולח עליו יסורים, והוא מקבל עליו

בין יעודים הרעים הנאמרים בתורה לחטאים? על זה מתרץ הכתוב, כי צער מות נראה לעין כל, ואף על פי כן הרשעים אינם משגיחים, מכל שכן שלא ישגיחו הרשעים בעונש גהינם, אף אם יהיה כתוב בתורה, כי זה שלא ראה - לא יאמין, וזה שאמר הפסוק: "כי אין במות זכרך" - רצונו לומר, על ידי המות אין זוכרין אותך, מכל שכן שלא ישגיחו על ידי "שאול" - הוא עונש גהינם, כי מה שלא ראה לא יודע, וזה שאמר: "בשאול וכו'".

פרק ט"ז

בן יבואר עונש הגלגול. א. ומה ענין הגלגול. ב. ושהוא מר יותר מגהינם. ג. ובשביל איזה דבר מגולגל האדם. ד. וכמה פעמים היא הגלגול. ה. ובשביל איזה חטאים הוא בא בגלגול בהמה, חיה ועוף.

צריך לירא מעונש הגלגול, שהוא מר מאוד לנשמה יותר מזדיני גהינם

ואחר שנבאר דיני עונש גהינם, נבאר קצת מעונש גלגולים, וזה לשון ה"ראשית חכמה": וצריך לירא מעונש הגלגול, שהוא מר מאוד לנשמה יותר מדיני גהינם, וכתב מורי זלה"ה, שהוא משל לאדם שהלך בסחורה מהלך כמה שנים, כסבור

קברים וְכָאוּ וְכוּ'. וְזֶה הֵן גִּרְשָׁתְךָ אֲתִי הַיּוֹם - זֶה גִּלְגּוּל רְאִשׁוֹן, וְהֵייתִי נֶעַ - זֶה גִּלְגּוּל שְׁנִי, וְנָד - זֶה גִּלְגּוּל שְׁלִישִׁי, וְזֶהוּ סוּד עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל, אִם שָׁב בְּתִשׁוּבָה בְּשִׁלְשָׁה גִלְגּוּלִים - יָפָה, וְאִם לֹא - כְּתוּב בּוֹ וְעַל אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיכְנוּ, לֹא מִחֲזִיר אוֹתוֹ בְּגוֹף אַחֵר, אֲלֹא יָד לְיָד לֹא יִנְקָה רַע. וְמָה שֶׁאָמַר דֹּאֲתַמְר בַּהֲוֵן וּבִכֵּן רֵאִיתִי רִשְׁעִים קְבוּרִים וּבִאוּ, פִּירֵשׁ בְּכַתְבֵי הָאֲרָמִי זִלְהִי, וְכֵן פִּרֵשׁ ר' מִשָּׁה אֶלְשִׁיךְ זִלְהִי שֶׁאָמַר, שֶׁהֲעִיָּה עַל אוֹתָם שֶׁאֵינָם חוֹקְרִים עַל מָה חֲזָרוּ וּבִאוּ לְזֶה הָעוֹלָם בְּגִלְגּוּלִים. זֶה שֶׁאָמַר מִמְּקוֹם קְדוֹשׁ יִהְלָכוּ, כְּדִי לְתַקֵּן מָה שֶׁכָּבַר פְּגָמוֹ, וַיִּשְׁתַּכְּחוּ בְעִיר - הִיא הַגּוֹף, עִיר קִטְנָה, אֲשֶׁר כֵּן עָשׂוּ - רְצוֹנוֹ לֹאֲמַר: הַחֲטָאִים שֶׁעוֹשִׂים הַיּוֹם כֵּן עָשׂוּ מִקְדָּם, כְּשֶׁהָיוּ בְעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא בָאוּ לְזֶה הָעוֹלָם אֲלֵא לְתַקֵּן מַעֲשֵׂיהֶם, גַּם זֶה הַבַּל, עַד כֵּאֵן לְשׁוֹנוֹ, וּבִכְמָה מִקּוֹמוֹת מִפְּרָשִׁים: צְדִיק וְטוֹב לוֹ - צְדִיק בֵּן צְדִיק. פִּרֵשׁ - אִם הִיָּה כָּבַר צְדִיק וּבִא בְּגִלְגּוּל לְקִיָּים עוֹד מִצְוֹת וּמִקְיָימָם, נִקְרָא צְדִיק בֵּן צְדִיק וְטוֹב לוֹ, וְמָה שֶׁאָמְרוּ: צְדִיק וְרַע לוֹ - צְדִיק בֵּן רִשָׁע, פִּרֵשׁ - אִם הִיָּה בְּתַחֲלִילָה רִשָׁע, יָבוֹא בְּגִלְגּוּל וַיִּתְקַן מַעֲשָׂיו הָרָאשׁוֹנִים וּמִתְקַנֵּם, אִז רַע לוֹ, שֶׁהִקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִיִּסְרוֹ עַל חֲטָאֵיו שֶׁחֲטָא בְּגִלְגּוּל הָרָאשׁוֹן, וְמָה שֶׁאָמְרוּ רִשָׁע וְטוֹב, זֶה

בְּעֵינַי יָפָה, לֹא יִצְטַרֵּךְ לְבוֹא בְּגִלְגּוּל, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: מֵאֵן דִּהוּי זְמִין לְאֵהֲדָרָא בְּגִלְגּוּלָא לְמַסְבַּל עוֹנְשָׁא בְּהָאֵי עֲלֵמָא עַל מָה דְעַבִּיד לֹא אֵהֲדָר לִיָּה לְהָאֵי עֲלֵמָא, וְמָה עַבִּיד לִיָּה קָרִיב לְבִי דִינָא בְּמִתִּיבְתָא דְרַקִּיעַ, וְדִינִין לִיָּה וּמִסְרִין לִיָּה לְבִי מִלְּקוּיָתָא וְאֲרִשִׁי לִיָּה קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמַהוּי תַּחֲוֹת שְׁלֹטוֹנְתָא עַד זְמַן יְדִיעַ וּלְבַתֵּר פְּרִיק לִיָּה, וְעֵנִין הַגִּלְגּוּל נִתְבָּאֵר בְּתַקּוּנִים בְּעֵנִין קִין, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: בְּהָאֵי זִימְנָא דְחַמִּי דְחוּבָא דָא בְּאַתֵּר עֵילָאָה הוּי תְּלִיא הֲרַהוּר בְּתִשׁוּבָה, וְאָמַר: "גְּדוּל עוֹוֵנִי מִנְשׁוּא הֵן גִּרְשָׁתְךָ וְגו'", הַכִּי אֲתַרְמִיז גִּלְגּוּלָא דְרִשְׁעֵא דֹאֲתַמְר בְּהוּן, וּבִכֵּן רֵאִיתִי רִשְׁעִים קְבוּרִים וּבִאִים וְגו' וְדָא הוּא גִּרְשָׁתִי אוֹתִי הַיּוֹם דָּא גִּלְגּוּלָא קְדַמָּאָה וְהֵייתִי נֶעַ דָּא גִּלְגּוּלָא תְּנִינָא, וְנָד דָּא גִּלְגּוּלָא תְּלִיתָאִי, וְדָא רִזָּא עַל שְׁלוֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבְנָה אֵי תַב בְּתִיּוּבְתָא בְּתַלְת גִּלְגּוּלִין שְׁפִיר וְאִי לֹאוּ כְּתִיב וְעַל אַרְבַּעָה לֹא אֲשִׁיבְנָה לֹא אֵהֲדָר לִיָּה בְּגוֹפָא אַחֲרָא אֲלֵא יָד לְיָד לֹא יִנְקָה רַע, עַד כֵּאֵן לְשׁוֹנוֹ, תְּרַגּוּם: בְּאוֹתוֹ זְמַן שְׁרָאָה שְׁהַחֲטָא הַזֶּה הִיָּה תְּלוּי בְּמִקּוֹם עֲלִיּוֹן, הֲרַהוּר בְּתִשׁוּבָה, וְאָמַר גְּדוּל עוֹוֵנִי מִנְשׁוּא, הֵן גִּרְשָׁתְךָ אֲתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵיךְ אֲסַתֵּר וְהֵייתִי נֶעַ וְנָד בְּאַרְץ וְכוּ'. כֵּאֵן נִרְמַז גִּלְגּוּל הָרִשְׁעִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם וּבִכֵּן רֵאִיתִי רִשְׁעִים

ואז נכנסת בו נשמה אחרת בתוכו, ודומה האדם לאשה המעוברת, שיש לה ולד אחר במעיה, ולכן נקרא "עיבור", ואינה מתעברת באדם אלא אם כן הוא על כל הפחות בן י"ג שנה, דאז הוא חייב במצוות, ובא לסייעו ולהדריכו במצוות התורה, והיא אינה חסרה דבר, ואז היא אינה סובלת יסורין וצער הגוף כלל, כיון שאינה חסרה דבר, ולא באה לצורך עצמה, וגם היא עומדת בבחירתה, אם האדם מטיב מעשיו, וכל שהוא מרבה להיטיב מתקשרת יותר עמו, ואם הוא מריע מעשיו מסתלקת ממנו והולכה לה, ולפעמים היא מתעברת לצורך עצמה, להשלים חסרונה, והיא מתפשטת בגוף האדם כמו נשמתו ממש וסובלת בצער ויסוריו של הגוף ההוא כמו נשמתו, והיא יושבת שם עד שתקיים המצוה שהיא חסרה, ואחר כך מסתלקת והולכת לה.

המגולגלים לזכות אחריה להישיר את בני האדם ולא לצורך עצמם אלו מובטחים שלא יחטאו כלל

אם הוא מגולגל לתקן מעשיו זהו קרוב לחטוא, ומי שבא לתקן המצוה שבא לידו אלא נתעצל לרדוף אחריה, כגון: שלא קנה שדה לקיים לקט, שכחה, פאה - זה יותר קרוב לחטוא, והמגולגלים לזכות אחריה להישיר את בני האדם ולא לצורך

רשע בן צדיק, פרוש, אם היה בתחילה צדיק ובא בגלגול לעשות עוד מצוות ונעשה רשע, אז טוב לו, כשמשלמים לו זכויותיו שעשה, וכשהיה בעולם הזה תחילה רשע ונעשה גם כן רשע, אז רשע ורע לו.

לידע על איזה עבירה בא בגלגול

עייין בספר "ראשית חכמה" דף ל"ב ובספר "עמק המלך" בביאור מה שאמרו, ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו, זה לשונו: אם ירצה אדם לידע על איזו עבירה בא בגלגול ומשמש בשכלו על איזו עבירה חושק משאר עבירות בידוע הוא, שהיה קודם זה הפעם, א"כ בזה עול' וחטא בזה החטא, ובא בגלגול לתקן זה החטא, ואותו כח הטומאה נתחזקה בקרבו וקנתה שביתה אצלו, ועדיין מלפפת ומבקש לימודו הראשון, ואין לו מנוחה מגרוי יצר הרע, וצריך להתגבר נגד יצרו, עד כאן לשונו.

העיבור שנכנסת בו נשמה אחרת בתוכו זה לשון האר"י זלה"ה בשער הגלגולים פ"ד, והנה ענין הוא, שבצאת הולד ממעי אמו, נכנסת שם הנשמה בגוף ההוא וסובלת צער והיסורים הבאים על אותו הגוף מיום הולדו עד שימות, ואינה ברשותה לצאת עד יום המיתה, אך העיבור הוא באשר כבר הנשמה באדם והוא גדול,

ואין מתגלגל יותר, ועליו נאמר: "ונכרתה הנפש ההיא", ואם בפעם האחת חטא באותן שגופן כלה ואין לו תחיית המתים, אז כיון שאותו הגוף כלה, הנה ההוא ניצוץ לבד מתגלגל בגוף השני ויקום לתחיית המתים עם כל חלקי הניצוץ ההוא, והגוף האחד אבד, והטעם שבחר הקדוש ברוך הוא לצדיקים ולתלמידי חכמים גלגולים רבים יותר מעונש גהינם, כי על ידי הגלגולים הם מרויחים, כי בכל פעם מוסיפים מצוות וזכויות, נמצא הגלגולים הם לטובה, מה שאין כן בגהינם.

איחור הגאולה כל כך, לפי שצריך גלגולים אין סוף, עד שכל ניצוץ ישלים כל התרי"ג מצוות

אמנם לרשעים יותר טוב הגהינם מלבוא בגלגולים, כי אדרבא בכל פעם יוסיפו על חטאיהם, ולא תהיה להם תקומה, ולכן נכנסים בגהינם תיכף אחר ג' גלגולים, אם לא התחילו לתקן, וממרקים עוונותיהם בגהינם, ובזה הבן, כי יש כמה צדיקים שהיה קשה להם למות, כמו משה רבינו עליו השלום, כי לא קיים כל המצוות התלויות בארץ ובנין בית המקדש, כדי שלא יחזור לבוא בגלגול, כי הוא מוכרח, אך הצדיקים שהשלימו כל הצורך להם, הם שמחים במיתתם, כמו שנאמר בדניאל: "ואתה תנוח לך לקץ הימין", כי לא היה צריך

עצמם - אלו מובטחים שלא יחטאו כלל, ועיקר כיון שבאו לצורך אחרים, הקדוש ברוך הוא שומרם שלא יחטאו, והמגולגל בשביל חסרון המצוות מתגלגל כמה פעמים, עד שישלם תרי"ג מצוות וכל מה שצריך להשלים לחלקו, וזה שאמר: "ועושה חסד לאלפים לאוהביו ולשומרי מצוותיו" - רצונו לומר, אף שיהא מוכרח לגלגולים לאלפים, אבל אפשר שיתקנו בפחות מזה.

אם נתגלגל שלושה פעמים ולא התחיל לתקן מעשיו, אז אין לו תקנה ואין מתגלגל יותר

אמנם צריך בכל גלגול וגלגול להוסיף תיקון על העבר, ואחר כך כשיקום בתחית המתים, כל אותן הגופות שנתגלגל בהם, כל גוף יקח חלקו באותו ניצוץ, כמו המצוות שהשלים באותו הגוף, והמתגלגל בסיבת עבירות, מתגלגל רק ג' פעמים חוץ פעם אחת, וזה שאמר: "הן קל יפעל פעמיים ושלוש עם גבר", רצונו לומר - עם פעם אחת שנקרא "גבר", וזה שאמר: "פוקד עוון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים לשונאי", כשאוחזין מעשי אבותיהם, רצונו לומר - דעדיין מעשיהם דהראשונים בידיהם קיימים, כי הגלגול האחד נקרא אב, והשני נקרא בן, ואם נתגלגל שלושה פעמים ולא התחיל לתקן מעשיו, אז אין לו תקנה

למה הוצרכו ימות המשיח קודם עולם הבא, שהנשמה לבדה אין לה קיום המצוות התלויות בארץ

המגולגל להשלים איזו מצוה שחסר ממנו הוא יותר רחוק לחטוא, מן שבא לתקן פגמי העבירות והמצוות, שאין בידם לקיימן, כגון: פדיון הבן ויבום וחליצה - אין צורך לגלגול ממש, אלא מספיק לו עיבור באיזה אדם, שיהיה משורש המתיחס אליו יותר, וכשבא לידי אותו האדם המצוה יקיימנה ויסתלק אחר כך משם, אמנם המצוות התלויות בבנין בית המקדש צריכין להתגלגל בביאת משיחנו, במהרה בימינו, ואז יתקיימו כל אותן המצוות, ובזה תבין למה הוצרכו ימות המשיח קודם עולם הבא, שהוא אלף השביעי, שהוא עיקר התענוג, והוא שהנשמה לבדה אין לה קיום המצוות התלויות בארץ, וזה שאמר ישמעאל בן אלישא, שהטה את הנר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה, עד כאן לשונו.

צריך האדם לקיים כל התרי"ג מצוות במעשה ובמחשבה ובדיבור

אין זה מה שאמר הרב ר' משה אלשיך, שחייב כל אדם ויכול לקיים התרי"ג מצוות בכל יום, דהיינו: אם מקבל עליו לקיים כל שבא לידו מן המצוות עשה ויקיימם, ויזהר במצוות לא תעשה, וכן על ידי

להתגלגל, ובזה תבין איחור הגאולה כל כך, לפי שצריך גלגולים אין סוף, עד שכל ניצוץ ישלים כל התרי"ג מצוות וכל הבחירה הנזכרת.

בני אדם, שאינם יודעים על מה באו לעולם ומה חסר מהם, צריכים לקיים הכל

בוה יתבאר מה שהובא בגמרא: שאל ר' פלוני לר' פלוני - אבוך במאי הוי זהיר טפי? אמר לו: בציצית, וקשה; הרי חז"ל אמרו: הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, אך שהם היו חכמים והיו יודעים מה שחסר מהם, ולכן אותן המצוות, שהיו מקיימים בגלגולים קודמים, לא היו כל כך נזהרים בהם, דאם לא כן אין לדבר סוף, וכיון שכבר עשו איזו מצוה באיזה גלגול אין צריך לעשותה, אך אין זה אלא במצוות חובות הגוף, כגון: סוכה ולולב וקריאת שמע ותפילין ותפילה וכיוצא בו, צריך לעשותם בכל הגלגולים, אמנם שאר בני אדם, שאינם יודעים על מה באו לעולם ומה חסר מהם, צריכים לקיים הכל, ולכן הזהירו: הוי זהיר וכו'. עוד שם בכתבי האר"י ז"ל: כל המצוות שהיכולת באדם לעשותן צריך לרדוף אחריהן ולקיימן, כגון: לקנות שדה ולקיים: מעשרות, לקט, שכחה ופאה וכו', ואם לא קיים, מוכרח הוא להתגלגל ולקיים, על כל פנים.

מן הנשמה אלא על ידי גהינם, וכפי שעור שנהנתה מהעבירה יהיה שעור עמידתה בגהינם, עד ששם יגבה בעל חוב את חובו, וכשתצא מן הגהינם תצא כולה מלאה פצעים וחבורות מבשר המאוס שנפל ממנה, ונשאר מקום הפגם גומה, דרך משל. הנה כאשר תשאר הנשמה ברמ"ח אברים שבביאה שלה קיימת, תכנס לגן עדן, ושם יזריח הקדוש ברוך הוא אור שמש העליון, ומשם תתרפא הנשמה בגן עדן התחתון, ואפילו בשעת רפואתה סובלות שם צער בתוך גן עדן, כנזכר בעובדא דהאי ינוקא, ויהיה המשל בזה ממש אל נגעי בני אדם, ואל מחץ מכותם, שגהינם הוא גרירת המאוס והבאוש לבד וגן עדן הוא רפואות המכות והחבורות.

טעם הגלגולים של עבירה, מפני שאין הגהינם מתקן אותן

הנה נודע דבגשמי אין חסרון אבר מעלה ארוכה כלל, כיצד? - אם יחסר יד או זרוע או עין או לשון או נחיר - אין לו תקנה ברפואה, ולזה הנשמה שגדילה אשמתה עד לשמים, עד שנפגם או נחסר אבר עד שעור, שאין לו תקנה אלא לעקור האבר ההוא, מחמת שהוא מאוס או באוש ב' אברים או ג' אברים, אי אפשר לתקן בגהינם, שהרי יחסר האבר ההוא מכל וכל, והשמש לא תרפא -

שמירת שבת כהלכתו, כי ז"ל האר"י זלה"ה, שצריך האדם לקיים כל התרי"ג מצוות במעשה ובמחשבה ובדיבור, וענין הדיבור נרמז במה שאמר: "זאת התורה לעולה וגו'", ואר"ל: כל העוסק בתורת עולה וכו', ואם חסר איזה ניצוץ נשמה, אפילו בטל א' מג' אלו, שהם דיבור מעשה מחשבה, מוכרח הוא להתגלגל, עד שיקיים את כולם, עד כאן לשונו.

לפי זה בימות המשיח יקיימו כולם במעשה, מה שקיים עתה במחשבה, כי אי אפשר לקיים כולם במעשה.

גהינם הוא גרירת המאוס והבאוש לבד וגן עדן הוא רפואות המכות והחבורות

ב"חסר לאברהם" ז"ל: ודע כי לא כל הנשמות יתגלגלו, ולא כל הנשמות יכנסו לגן עדן, כי יש כמה שפגמיהם יתוקנו בגהינם, ואחר כך תכנסנה לגן עדן, ויש נשמה שתכנס לגהינם ותצטרך לבוא בגלגול אחר כך ולא תכנס לגן עדן, והטעם - שיש בידה פגם, שאין כח בגהינם לצרפו אלא צרופו בגלגול, על ידי עוני וחלש וטפש וכיוצא, שנגזר עליה קודם ביאה, והטעם שאין טהרתה בגהינם, והוא כי הפגם בנשמה כעין בשר המת המאוס בחי, שהרופא גוררו ומעמידו על בשר החי, והבשר המאוס הזה, שהוא פגם הנשמה, אין גרירתה

עוד שם, שחיטה כשרה וכוונת הברכה ואכילת הבשר

עוד שם, שאין הקדוש ברוך הוא מגלגל נפש הרשע יותר מג' פעמים בצורת אדם, ובפעם הד' הוא בצורת בהמה טהורה, וע"ד נס היה הקדוש ברוך הוא מזמין להמביא קרבן בהמה זו, ועל ידי שחיטתה מקבל עונשו ומתכפר לו, ובעליות עשן מהקרבן - הנפש עולה למעלה וחוזרת לשלמותה, וזה שאמר: "אדם ובהמה תושיע ה'", ובזמן הזה על ידי שחיטה כשרה וכוונת הברכה ואכילת הבשר.

ד' כתות שאין רואים פני שכינה - מגולגלים בחיות

על חטא עבודה זרה ושפיכת דמים, אם מת בלא תשובה, מתגלגל בבהמה טמאה: על גלוי עריות - בגמל, על עבודה זרה - בשפן, על שפיכת דמים - בחזיר, ופעם ב' - בטהורה, ועל רכילות ועל לשון הרע, אף שהוא קשה מכולם, אף על פי כן, מתגלגל בבהמה טהורה, ומייתי לכ"א מקרא.

ב"ראשית חכמה" בשם מקובלים כתב, שהם ד' כתות שאין רואים פני שכינה - מגולגלים בחיות טמאות: שפן, ארנבת, גמל, חזיר, עיין שם.

מחוסר אבר כלל, ולזה יצטרך, שיקבל עונשי גהינם, ולא יגמור שם אלא יצא באבריו, וכדי לגמור תקונו מתגלגלים בעולם הזה, ואז תתוקן הנשמה בכל אבריה, וזהו טעם הגלגולים של עבירה, מפני שאין הגהינם מתקן אותן, וזה שאמר, שאין כל עבירות נתקנים בגהינם, אלא שיש עבירות שתקונם בגלגולים, נוסף על עונש גהינם, ולהתגלגל מכל זוהמתא מיד בלי גהינם, גם כן יראה, שיגבר הרע מאוד אלו נדונות בגהינם, שיקל הרע ואחר כך מתגלגלת להוסיף הטוב ולהתרפאות ביסורין ותוכחת על עוון, וכן כתוב בתקונים, אמרי רבנן להתרפאות ממסאב' נחית לה בגלגולא, עד כאן לשונו.

צריך לירא מן הגלגול, כי הקדוש ברוך הוא מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה

בעין זה הם דברי "ראשית חכמה" שע"ה פ"ג וסוף דבריו, שצריך לירא מן הגלגול, כי הקדוש ברוך הוא מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, ומביא בשם התקונים, שכל אבר שלא נתקן כראוי חוזר לבוא בגלגול, אפילו קול ודיבור שלא הוציאם כראוי, בדחילו ורחימו להיותה שם שלם, חוזר לבוא בגלגול. לזה כל איש יחרד חרדה גדולה על זאת, ולדקדק במעשים וישלים לקונו נפשו כראוי, כדי שלא יטריח עוד לקונו, עד כאן לשונו.

נבוכדנצר הרשע, שבעודו בחיים חיותו הורידוהו מכסאו והשליכוהו אל השדה, והיה הולך על ארבע כבהמה, ונדמה לכל - בהמה כצורת בהמה, יען שלח לשונו ודבר נגד עליון, אחר כך, בכלות הזמן אשר קצף עליו, חזר והודיעו שהוא אלוקים, כדכתיב: "ולקצת יומיא אנא נבוכדנצר עינא לשמיא נטלית ומודעי עלי יתיב וגו'", כן המגולגל בדומם וצומח. אל תחשוב, שנפש האדם נעשית אז בלתי מרגשת כדומם וצומח, כי אם יש לה הרגשה, איך היא מקבלת עונשה.

צער גדול מאוד סובלת בהיותה תחילה בגוף הבהמה

בספר "עמק המלך" ובשאר ספרים הובא כמה מעשיות שעל פי ספרי הרוחות. מצער גדול מאוד אשר בהיותה תחילה בגוף הבהמה. א' שהיא רבוצה, ולא בקומה זקופה כאדם. ב' שהיא מלאת זוהמא, וריחה רע, ומאוסה לפני נפש האדם. ג' שמאכלה אינה מאכל אדם, וג' מלאכי חבלה הולכים לפניו ומענישים אותה ומכים אותה ומכריזין לפניו: "ככה יעשה אשר הרבה ממזרים בישראל" או עבירה פלונית שעשה. א' הולך מימינו, וא' הולך משמאלו, וא' עומד ומכה אותו מכות מרדות ומרות.

מכריזים עונשו ועונו בכל אותו זמן שגזר

ובספר "עמק המלך" דף ט"ו וזה לשונו: ואחר שהיה בגלגול בהמה, נכנסת שנית בגוף אדם, ואם יוצדק שוב, אינו נכנס פעם אחרת, ואם אלו יגולגלו פעם שלישית, זה שאמר: "פעם ושלוש עם גבר", ואם, חס ושלום, לא יוצדק באלו הג' פעמים, שוב אין לו תקנה, זהו "הכרת תכרת הנפש ההיא מלפני ה'", עד כאן לשונו.

בני אדם, שהם עזי פנים היו בגלגול בהמה חיה ועוף טמא

בכתבי האר"י זלה"ה כתב, כשתראה בני אדם, שהם עזי פנים, ואין להם בושה מבני אדם, אז תדע, שקודם זה הגלגול, היה בגלגול בהמה חיה ועוף טמא, וכמו שאין להם בושה, כן גם להם אין בושה, והם הולכים אחר לימודם הא', עד כאן לשונו.

אם מתגלגל בבהמה חיה ועוף יש לה הרגשה, איך היא מקבלת עונשה, כן המגולגל בדומם וצומח

בספר "החרדים" בשם מקובלים, וזה לשונו: דע, שאף על פי כשמתגלגל אדם בצורת אדם אינו יודע מגלגול הראשון, אמנם אם מתגלגל בבהמה חיה ועוף, יודע מגלגול ראשון ומצטער מאוד, איך ירד מצורת אדם לצורת בהמה, כענין

אותו העונש

רוח ספר, שהוא זה לו כ"ה שנים, שהוא נע ונד בארץ, ושאינ לו תקנה, עד שימותו הממזרים שהוא הוליד, שאלו אותו: והלא אמרו חכמינו זכרונם לברכה "משפט רשעים בגהינם י"ב חודש?!" השיב, שפרושו הוא, שאחר שסבל כל העונשים חוץ לגהינם מכניסין אותו לגהינם ועומדים שם י"ב חודש.

בכתבי האר"י זלה"ה: דע לך, שאין הא' מהמתגלגלים שום אדם, שנענש בבית דין של מעלה, שאין לפניו כרוז, שמכריזים עונשו ועוונו בכל אותו זמן שגזר אותו העונש או אותו הגלגול, ואינו נפרד ממנו, עד שישלים עונשו. גם רובם, יש לפניהם בית דין אחד, שדנין אותו בכל עת ומשנים אותו מעונש זה לעונש אחר כפי הדין הראוי לו, עד כאן לשונו.

ראוי להזהר בברכה כששותה מים מן המעיין **בשער** הגלגולים להאר"י זלה"ה: תדע, כי אין לך בור ומקוה מים ונהר ומעין, שאין בו כמה וכמה מגולגלים לאין קץ ומספר, לכן אין ראוי לאדם להניח פיו אל הסילון, רק בידיו, כי יוכל אחד מהם להתגלגל בו, כי כמו שבא לצדיק נשמות צדיקים ומתעברים בו לסייעו בחייו, כן לפעמים על ידי איזה חטא או על ידי איזה מקרה רע מתעבר בו נשמת רשע

ומסייע להחטיאו, וכמה פעמים היה מורי זלה"ה ממתין לשתות מהמעין, עד שהיה מגרש אותו הרוח למקומו, ולכן ראוי להזהר בברכה כששותה מים מן המעיין וכיוצא, אפילו כששותה בידיו, והלואי שיוכל להנצל, אמנם אחר שהביאו המים אל הבית, אין שום חשש, אך אם בכל זאת ישפוך מעט לארץ קודם שישתה, אפילו בהיותו בביתו, ר"ל מכל פגעים רעים, עד כאן לשונו.

במה מתגלגלים?

עוד שם, השופך דמים - מתגלגל במים, וסימנך - "על הארץ תשפכנו כמים", ותמיד הולך ומתגלגל במים ואין לו מנוחה, ואילו הוי ידעינן בני עלמא בצערא הדין הוי בכיין תדיר, ועיקר צערו במקום אשר המים מקלחין ונופלים עליו הקילוח ומפילו ומגלגלו שם, גם מי שחטא בחטא שחייבין עליו חנק - הוא נענש במים ונחנק שם בכל עת, והבא על אשת איש - מתגלגל ברחיים טוחנות על ידי מים בסוד תטחן אחר אשתו, ושם נידונין שניהם - איש ואשה, והמדבר לשון הרע וכיוצא בו - נתגלגל באבן דומם, שנאמר: "ויהי לאבן", כי הוא היה גלגול בלעם, שלא היה כוחו אלא בפיו, והמאכיל נבילות וטריפות - יתגלגל בעלי אילן, והרוח בא ומגלגלו, והוא צער גדול, וסוף

נובלת, ולפעמים חוזר עד כמה פעמים, ומי שלא נטל ידיו כתיקון חז"ל - מתגלגל גם כן במים. גם מי שלא מקפיד לברך ברכות הנהנין - נידון בעונש זה במים, ומי שנהג

עונשו, כשנופל העלה ההוא לארץ, כי אז נחשב לו למיתה ממש, בעת שנכרתת ונעקרת מן העולם, וזה סוד "והעלה נבל" - רצונו לומר, מי שמאכיל טריפות, יתגלגל בעלה

שאנים נוטלים ידיהם כראוי וכנדרש מפאת עצלות.

השכר הגדול בעולם הזה - לנוטלים ידיהם כראוי - סגולה לעשירות ולאריכות ימים א. מי שנוטל ידיו עם הרבה מים זוכה לעשירות. מי שאינו זוכה לעשירות זה מפני שעבירות אחרות מעכבות. בכל זאת יהיה רגוע שהעושר שמור לו לעולם הבא ששם התענוג הוא אמיתי ולעשירות אין שעור וגבול ויזכה גם ליראת שמים.

הלכות והכנות לנטילת ידיים:

א. בכל חלק ממצות נטילת ידיים מונחים סודות נעלים: הנטילה, הכלי, שפשוף הידיים, ניגוב הידיים, הברכה וכו', לכן יהיה נזהר בכל אחד מהם.

ב. לפני הנטילה יבדוק את ידיו אם אין עליהם חציצה כדי שלא תהי' לו חציצה - שאלה על הצפרניים יגזור אותם בכל ערב שבת קודש, גם את העורות ליד הצפרניים.

ג. ישתמש בספל שאין עליו שום חור או סדק אפילו יותר למעלה, וכן ספל שיוכל להכיל הרבה מים ופתחו רחב.

ד. יכין מגבת עוד לפני שנוטל ידיו שיוכל מיד לנגב בה ידיו וכן לחם ומלח על השולחן. (וסכין - לחלה)

ה. ינגב היטיב ידיו ויגביה שרווליו עד המקום ששם נוטלים כדי שיטול ידיו ברווח כפי השעור. ו. כשהספל כבר מלא במים ינגב את שתי הידיות של הספל.

ז. יטול ידיו הכי קרוב לשולחן שאוכל ויזהר שיהיה לכל הפחות באותו בית.

ח. לפני הנטילה יבקש על פרנסה [באיזה לשון שירצה] (או יאמר את המזמור: "מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר" וגו').

ד.

מוסר והלכות נטילת ידיים [המולב"ד]

השכר הגדול לנזהר בנטילת ידיים לסעודה כהלכתה, והעונש הקשה למי שאינו נוטל ידיו לסעודה כהלכה

א. מי שאינו נזהר ליטול ידיו כשצריך, ואיך שצריך, יורד מנכסיו וכאילו נכרת מזה העולם לתקופה זו.

ב. מי שאינו נוטל ידיו כמו שצריך - סימן רע הוא לו, השי"ת לא ימחול לו על כך ונקרא אפיקורס.

ג. בשמים מוציאים אותו מכלל ישראל ולא יזכה לחלק לעולם הבא לאחר מותו.

ד. לאחר מותו יתגלגל במים יש אומרים שנהיה צפרדע, אם היו יודעים איזה צער זה להתגלגל במים לא היו מפסיקים לבכות.

ה. השי"ת לא יצילו מצרה רח"ל ואם יבואו עליו גולנים לא תהיה עליו שמירה מן השמים והם יוכלו לשדוד ממנו את כל רכושו. לכן בזמן שגניבות הן מעשה של יום יום ומצוי מאוד שאנשים - אין להם פרנסה התפקיד של כל יהודי להתחזק בנטילת ידיים ולעורר את אשתו וילדיו על כך. העבירה שלהם על חשבונם וגם העונש מפני שיכל ללמדם.

ו. מי שאינו נוטל ידיו כהלכה מביא עוני לעולם. הצרות והיסורים שהעניים סובלים הוא אשם בכך, ולכן לאחר מותו לא תהיה לו מנוחה, בדיוק כמו רוצח ששופך דם מפני שבגללו כבר מתו הרבה אביונים.

ז. טומאה שורה על ידיו לכן נוטלים ידיים לפני הסעודה כדי להסיר את הטומאה, ומי שאינו נזהר בזה - הלחם שאוכל טמא והוא מדבק בסטרא אחרא רח"ל ועל ידי כך נהיה עני ונכרת מזה העולם.

ח. כל העונשים שנזכרו לעיל נאמרו גם על אלו

שמסר ממון ישראל ביד עכו"ם על ידי מלשינות - דינו בכלב נובח, שנאמר: "ויקרא לה נובח בשמו" - "לה" ראשי תיבות לשון הרע, יבוא מלשון הנובח

באכזריות עם עניים בענין גביית מיסים, שפשט גלימא מעל כתפיהם ומשכבותיהם מתחת גופן, ואכזריות כדומה - לזה דינו - בעורב אכזרי, ומי

סדר הנטילה:

א. יקח הכלי עם מים ביד ימין ויעבירו ליד שמאל, יטול יד ימין שלש פעמים, לאחר מכן יקח את הכלי ליד ימין ויטול את יד שמאל שלש פעמים. ב. צריך לפסק אצבעותיו ולכופף מעט את קצה האצבעות למעלה ולשפוף המים מקצות האצבעות כשמזיז הספל באיטיות עד סוף ידיו, כדי שהמים יגיעו לכל המקומות: בקצה האצבעות, בין האצבעות, על כף היד ועל סוף היד, לכן יטול ידיו עם הרבה מים כדי שיגיע לכל המקומות.

ג. לאחר הנטילה ישפוף היטיב יד אחת בשניה ויברך "על נטילת ידיים" (על פי קבלה צריך להרים ידיו). ד. לאחר מכן ינגב היטיב ידיו עד שמרגיש שיבש בכל המקומות, ביותר צריך להזהר בין האצבעות בקצה ובסוף היד.

ה. לא ינגב ידיו במגבת רטובה ולא בבגדיו. ו. יברך וינגב ידיו הכי קרוב למקום ששם מברך המוציא ואוכל.

ז. מתחילת הנטילה ועד שאוכל "המוציא" אסור לדבר, אבל "אמן" מותר לו לענות אם שומע ברכה כשכבר נטל שתי ידיו.

ח. אסור לעשות ברכה "על נטילת ידיים" רק אם רוצה לאכול לפחות 2 אונץ לחם (אחד ושליש מפרוסת לחם רגיל) עד ארבע דקות חצי מזה והחצי השני עד עוד ארבע דקות.

עוד דינים חשובים:

א. אם אחד יוצא באמצע הסעודה לזמן ארוך יותר צריך שוב ליטול ידיו בלי ברכה כשחוזר.

ב. אם נוגע במקומות המכוסים בשעת הסעודה או מגרד ראשו יטול שוב ידיו בלי ברכה, עד אז אסור לו לבלוע הלחם.

ג. אם הולך לבית הכסא באמצע האוכל יטול עוד הפעם ידיו כשחוזר.

על כן יש להזהר מאוד בענין נטילת ידיים, הן בנטילת ידיים לסעודה והן בנטילת ידיים להטירה מטומאה - כגון: בקימה בבוקר, היוצא ממרחץ, הנוגע במקום מכוסה וכדומה, כי הוא יסוד גדול לטהרה, כמו שכתוב בשלחן ערוך אורח חיים אם אינו נוטל ידיו אם תלמיד חכם הוא שוכח תלמודו, אם אינו תלמיד חכם יוצא מדעתו, וכתב האלי" רבה דרצה לומר שנכנס בו רוח שטות ועל ידי זה בא לעבור עבירות רח"ל, כמו שאמרו חכמינו וזכרונם לברכה אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, דהיינו שהיצר הרע שולט עליו להכשילו בעבירה ואינו מרגיש כלל שעובר עבירה, מפני שיש בו רוח שטות, ואחר כך יצטרך לסבול את עונשי יוסורי גיהנם רח"ל עד שיתמקרו עוונותיו, על כן צריכים ללמוד הלכות נטילת ידיים בעיון גדול.

ג' מאות חומרות בנטילת ידיים לאכילה

ידוע כי הרה"ק ר"ר שמעלקע מניקלשבורג זי"ע דקדק כל כך בנטילת ידיים לסעודה עד שהיו לו ג' מאות חומרות בנטילת ידיים. ומובא בספר אורחות חיים מהרה"ק ר' נחמן כהנא מספינקא ז"ל חתן הרה"ק בעל אמרי יוסף מספינקא זי"ע, שמעתי מכ"ק אדמו"ר זי"ע אשר שמע מפיו הקדוש של מרן אדמו"ר בעל דברי חיים מסאנץ אשר רבינו הקדוש רבי ר' שמעלקע מניקלשבורג היה לו שלוש מאות חומרות בנטילת ידיים לאכילה, וחשב גם אחד מהם מים ששאבו עכו"ם. ומעשה ממרן החזון איש זי"ע, שבשמחה שהיו ציבור גדול, הביט מהצד ואמר, שמכל אלו שנטלו ידיים אולי רק אחד נטל כהלכה, (ע"כ), וזאת מפני שרבו דקדוקיה, ועל כן כל איש הירא את ה' ילמד היטב את הלכות נטילת ידיים, ויתיעץ עם תלמיד חכם מורה הוראה, כדי שיזכה לקיים את המצוה כהלכתה בשלימות.

ההוא כעת הצילנו, כי כל חוטא אינו נקי אלא מן הגהינם העתיד.

התשובה היותר חמורה היא יותר חמורה

עֵתָה נבאר הסגופים והתענית השייכים לכל חטא

בפרטות, אחר שקיים כל דרכי תשובה, כפי מה שאמר, והם מועתקים בספר "תורת האשם" וספר "עמק המלך" והם תשובת ה"רוקח", שכל דבריו הם דברי קבלה - דהיינו, שהם מקובלים איש מפי איש מדורות הראשונים וגם מתקוני תשובה האר"י זלה"ה וז"ל בחבריו הנזכרים: שהתשובה היותר חמורה היא יותר חמורה, ועל כל פנים לא יבעט בדברי הממעט, ובפרוש כתבנו, שהם בהכרח לבעלי תשובה, להתיר הזוהמא שנשארה אחר שגרש גוף ועיקר כח הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, על פי דיני וסדר התשובה, מה שאמרנו בפרקים שישי ושביעי.

הראשונה - להתחרט על חטאיו בלב שלם ולהתודות עליהם, ולהחליט בדעתו שלא ישוב לחטוא באותו חטא לעולם.

השנייה - שיקבל עליו שיהא שומר שבת כהלכתו, להזהר שלא יבוא בשום ענין לחילול שבת, והעיקר שלא לדבר שיחות חולין כי אם מה שהוא בהכרח.

בלשונו בכלב הנוכח, אדם שהיה פרנס על הציבור ומתגאה עליהם - מתגלגל בדיבורה, שהיא גם כן גאותנית גם דברנית, ולכן המדבר דבר שלא כהוגן מתגלגל גם כן בדיבורה. המשמש מטתו לאור הנר - דינו בשעיר עיזים, עד כאן לשונו.

פרק י"ז

בן יבואר הסגופים למוציא זרע לבטלה בידיים: א. מה הם העונשים לחטא זה. ב. מהו גודל הפגם, שמוליד על ידי כך בנים זרים והם מענישים אותו, כשמוליכים אותו מביתו לקבר, אם לא שב בתשובה. ג. וביאור מה שכתוב בזוהר, דאין לחטא זה תשובה, ועל ידי אלו דברים יבוא האדם להיות רואה, כדי שיזהר בהם שלא יכשלו בהם. ד. ותיקון התשובה ומעשה הסגופים לרואה קרי. ה. וגודל חטא הזנות ועונשים וסגופים לבא על אשת איש ומשכב זכור. ו. והבא על ערוה מחייבי כריתות. ז. והבא על בהמה, ח. והבא על נכריות, ועל הפנויה שלא טבלה לנדתה, ועל אשתו נדה, ועל הפנויה שטבלה לנדתה. ט. וביאור מהרב ר' משה אלשיך מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, שהראה הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו, עליו השלום, גהינם ומלכויות וברור מלכויות, להציל מדינה של גהינם, ובלי ספק שלא מן הגהינם

שירפאהו רפואת גופו, רק אצל כמה חטאים העלינו על הספר קצת גודל פגמי אותו החטא וגודל עונשו, כי הוא החיוב לעורר התשובה, שיפרש להם עונשי העולם הבא ועונשי הגהינם, כמו שאמר בזוהר לך לך, ועל ידי זה יתלהב לבו ונפשו אל התשובה, לתקן מה שפגם במדות עליונות ובשורש שלו, ואל יחוש לסבול הסגופים והתענית, ויכוף את יצרו הרע לפרוש מעבירות, כמו החולה שסבל מכאוביו וחוליו, וסותר תאותו, ועוזב מאכלים טובים ומתוקים, ושותה משקים מרים, כדי שלא ימות מחוליו, כי אין חולי כחולי העבירות, ובשובו מהן מתרפא, כמו שאמר: "שובו בנים שובבים ארפא משובתיכם הסולח לכל עוונתי הרופא לכל תחלואיכי". בתחילה נדבר בברית המעור, וצריך אתה לדעת שתענית ב' ימים וב' לילות רצופים הם כמו כ"ז ימים, ותענית ג' ימים וג' לילות רצופים הם כמו מ' יום.

טעם תעניות ג' ימים וג' לילות רצופים

בכתבי האר"י זלה"ה נתן טעם לזה על פי הסוד, ותוכן דבריו הם, כי בשם ע"ב, שהוא יו"ד - ה"א - וי"ו - ה"י, יש בו ד' יודי"ן, והד' יודי"ן הם המקום של השם, ובתעניות ג' ימים וג' לילות רצופים, שהם ע"ב

בזה יתוקן גם מה שפגם במדות עליונות

אף אם חטא באיזה חטא אפילו מאה פעמים, אין צריך לקיים סגופים ותעניות רק ג' פעמים, מה שאין כן אם לא קיים תחילה כזאת, אז אף אם יתענה תעניות הרבה בלי שעור לא יתכפר לו אפילו אחד מחטאיו באותו התענית, כמו שאמר מלתא בטעמא לעיל פ"י, ובזה יתוקן גם מה שפגם במדות עליונות, והקדמונים זכרונם לברכה ידעו בחכמתם ובתבונתם על ידי איזה חטא היה הפגם יותר גדול, ואז היה נשאר בו יותר זוהמא אחר שקיים דרכי התשובה, שם סידרו יותר סגופים ותענית, ומה שאמרו המחברים הקדמונים, שענין הסגופים ותענית הם תשובת הכתוב והמשקל. דהיינו אותם הטעמים בראיות וסברות נכוחות פי"א ותוכן הכוונות מאותם הסגופים, שהם על פי סוד, משכנו דינו להעלות אותו על ספר, כי הם דברים שכיסם כבשנו של עולם, והרוצה לידע אותם ימצאם בכתבי האר"י זלה"ה ובספרים הנזכרים.

הרוצה שתהא תשובתו שלימה בלב ונפש, לא יתשל בבקשת ספרים הצריכים לרפואת נפשו

הרוצה שתהא תשובתו שלימה בלב ונפש, לא יתשל בבקשת ספרים הצריכים לרפואת נפשו, כמו שאינו מתשל החולה לבקש רפואה

ורזא דמלה ועפר אחר יקח וטח את הבית בגין דנחש עפר לחמו עד דאתפרש מהאי בשרא לאתזנא מיניה ועני חשוב כמת וכו' ואי תב בתיוכתא, נחית עליה סם חיים דאיהי שכינתא, ואסיא ליה ממיתא דעניותא כמד"א: "והשיבו וחיו", בזימנין דאינון עניים אקרין מתים ובגינייהו איתמר "והשיבו וחיו", ולית עניותא כעניותא דאורייתא דמאן דלית ביה אורייתא איקרי מת ואסוותא דיליה מאי היא בהאי עלמא, אורייתא דאתמר ביה עץ חיים היא וגו', והיא אסוותא לכל מרעין כד"א: "רפאות תהי לשריך".

תעניות ג' ימים וג' לילות רצופים

הרי מבואר גודל פגם הברית דרך כלל, ושאם ירצה לשוב בתשובה, צריך לסבול יסורים קשים להעביר אותו הטומאה והזוהמא מעליו.

לפי מה שכתבתי בפרק עשירי הם אינם מועילים, רק אחר שקיים דרכי התשובה, לגרש גוף הטומאה מפנימיותו ומחיצוניותו, ועל ידי הסגופים יוכל להתיך גם הזוהמא שנשארה בו.

אין לך חטא שמוטמא האדם יותר מהמוציא זרע לבטלה בידיים

נדבר תחילה מעונש המוציא זרע לבטלה בידיים, כי בזוהר

שעות, נתקנו כל הד' יודי"ן, לכן הם עולים למ' יום, והמתענה ב' ימים וב' לילות שהם מ"ח שעות, ואז, בל"ה שעות נתקנו יו"ד - ה"י כולו, ובו ב' יודי"ן, ובי"ג שעות הנותרות בו' שעות נתקן ו' של וי"ו, ובו' שעות נתקן ז' חלקים של היו"ד, אשר במלוי היו"ו, ועל אשר לא נתקן בתענית רק ב' יודי"ן במ"ח שעות וז' חלקים של היו"ד הג', לכן עולה אותו התעניות לכ"ז יום.

זה לשון ה"תקונים" (דף ס"ה ע"ב): מאן דנטיר ברית מילה דאיהו חותמא דיליה זז מות מניה דאיהו שטן יצר הרע טמא צפוני מלאך המות לא יתקרב לגביה ולא ימות על ידו, ומאן דמשקר בברית, משקר בחותמא דמלאך דאיהו רשום ביה שד"י מלבר, ה - ו - י - ה מלגאו, מנא לן מהאי קרא "מי יעלה לנו השמימה" - ראשי תיבות "מילה" וסופי תיבות ה - ו - י - ה, ובודאי מאן דמשקר בברית אסתלק מיניה ה - ו - י - ה ושד"י, ושרו עליה שטן דאיהו אל אחר חויא שרי באתרא דה - ו - י - ה מלגאו וסם המות שרי באתרא דשקי מלבר ודא הוא דאמר קרא: "את מקדש ה' טמא", אי לא תב בתיוכתא וסביל ליה כמה יסורים לאעברה ההוא חויא מתמן וסם המות דיליה דאיהו צרעת ממארת בכמה מרעין ומכתשין עד דלא אשתאר ביה בישרא דאיהו עפרא

מכאן עד סוף המאמר במושפט ובצדק. נכנס
בבר אחר מזדריש תלפיות?

"שוחטים ילדים", שזה שוחט
בניו ממש

וב"ראשית חכמה" כתב: הטעם

הוא שהטיפה, שיצאה

לבטלה, כיון שלא בא אל הנקיבה,

מיד החיצוניות מזומנת ולוקחת

חימום הרע ההוא, נמצא שיש ביד

החיצונים כל אותן הנשמות הראויות

לבוא באותן הטיפות, וכאשר נשא

אשה ולא עשה תשובה כראוי,

החיצוניות מזמנת שם אותן הנשמות

הטהורות העשוקות בידיה ובניו מתים

כשהם קטנים בתוקפא דאמהן, כמ"ש

בסבא, ובהיותו מצטער על מיתות

בניו מתכפר על שהיה חייב מיתה

לשמים, שהרי גם הוא מת במקצת,

ובלבד שיעשה תשובה מכאן ואילך,

ועל עוון זה נאמר: "גם בכנפיך נמצאו

דם נפשות אביונים", ועליו נאמר:

"שוחטים ילדים", שזה שוחט בניו

ממש, ולכך אינו רואה פני השכינה

אלא אם יעשה תשובה כראוי, ואף על

פי שנאמר: "לא ימותו בנים על

אבות", כתב ר' משה אלשיך: הענין

הזה המתים בקטנות הוא על מעשיו

הראשונים, שעושים בגלגול האחד,

והקדוש ברוך הוא יודע אשר יבחר

האיש במעשיו, ומאז שנולד לו זה

הבן, זרק בו נשמה העתידה למות

בעת יעוות מעשיו, וידאג עליו ויכופר

וישב אמרו: אין לך חטא שמטמא

האדם יותר מזה, וזה לשונו: תא חזי

בכל אינון חובין דאסתאב בהו בר נש

יתיר בעלמא הדין ובעלמא דאתי, מאן

דאושיד זרעא ברקנא למגנא בידיה

ואסתאב ביה כמד"א: (תהלים ה) "כי לא

קל חפץ רשע אתה לא יגורך רע",

בגין דא לא אעיל לפרגודא ולא חמי

סבר אפי עתיק יומין זכאה חולקיה

דדחיל ממאריה ויהא נטיר מאורחא

בישא ואדכי גרמיה.

תרגום: ובא וראה, בכל אותם

החטאים שנטמא בהם

האדם יותר בעולם הזה, זהו חטא

שנטמא בו אדם יותר בעולם הזה

ובעולם הבא - מי ששופך זרעו לריק

ומוציא זרע לחנם ביד או ברגל

ונטמא בו, כמו שנגמר פי לא אל

חפץ רשע אתה לא יגורך רע. בגלל זה

לא נכנס למחצה ולא רואה תאר פניו

של עתיק יומין, כמו שלמדנו, כתוב

כאן לא יגורך רע, ..ומשום כך כתוב

(ישעיה א) ידיכם דמים מלאו. אשרי

חלקו של האיש שירא מרבונו ויהיה

שמוח מדרך רעה, ויטהר עצמו

להשתדל ביראת רבונו.] ובגמרא

אמרו, שהוא חייב מיתה וכאילו

שופך דמים וכאילו עובד עבודה זרה

ואין לו חלק לעולם הבא, וכל

המקשה עצמו לדעת ה"ז ממזר,

ומייתי לכל אחד מקרא בזוהר, בניו

מתים כשהם קטנים.

לו, באופן שיציאת ב' כוונות אל הפועל במשפט ובצדק.

הבנים שהוליד על ידי זרע לבטלה מענישים את אביהם בעת פטירתו מן העולם

אמרו בשם המקובלים, שאלו הבנים שהוליד על ידי זרע לבטלה

שהוציא לרצון או על ידי קרי הם מענישים את אביהם בעת פטירתו מן העולם, כשמוליכים אותו לבית הקברות, אם לא חזר בתשובה לפנימיתו, והם סובבים את מטתו, ובוכים ומיללים עליו, כי במותו אין להם גם כן מנוחה ומקום לשרות, ומצערם אותו הרבה עם שאר רוחות הפורחים באויר, ולכך תקנו להעמיד המטה ג' פעמים, שבכל פעם מבריחות אותם, כי אז אין להם יכולת ליגע בו, כי עיקר ענין הוא לפרוח דווקא באויר אנא ואנא, ואין להם עך מה שיסמוכו, ולכך הזהיר האר"י הקדוש את תלמידיו המקובלים, שבהם מתגרה הטומאה ביותר, כי בחכמה זו הורגים את החיצונים, ולכן הם מתקנאים בלומדים, וצוה שלא ילכו לבית הקברות בזמן שאין שם מת, כי עיקר שכינתו שם, ואפשר שידבקו במ חס ושלום, ויעברו במ ויחטיאם, והלואי שלא ידבקו בהולך לדבר מצוה, ובפרט מי שידוע שחטא בקרי, מוציא מין את מינו ואינו חוצץ, לכך כמה חכמים מהראשונים היו

נותנים חרם על בניהם, גם על אלו שהולידו בהוצאת זרע לבטלה, ועל ידי זה בהכרח להם להסתלק מעליהם, עד כאן לשונו.

נידון בגהינם לדורי דורות במדור שנקרא צואה רותחת

יצא לנו מזה, שכל מה שאפשר למהר בהולכת המת על הקבר ימהרו, ומזה הטעם תקן יהושע, שמת מצוה קנה מקומו, ובזוהר תרומה אמרו, שנידון בגהינם לדורי דורות במדור שנקרא צואה רותחת, וכן אותם, שחטאו והחטיאו את הרבים - אין מניחים להם לצאת מגהינם אפילו בשבתות וימים טובים כשאר דאית לון גייחא.

בזוהר נח, שלא יקומו בתחיית המתים, ולא יהיה להם חלק לעולם הבא, ובכתבי האר"י זלה"ה כתב, שגורם אריכת הגלות.

קרי מבואר קצת עונש המוציא זרע לבטלה בידים.

עד היכן מגיע קדושת ישראל לבין אביהם שבשמים

קודם שנבאר תקוני תשובה לפגמי הברית והסגופים השייכים לכל אחד ואחד מהחטאים הנזכרים, נעורר לב האדם מה שכתוב בספר "סדר היום" וזה לשונו: מה שאמר במסכת נדה: אמר עולא ישב לו קוץ

נח לו, שנהפכה שליתו על פניו ולא יצא לאויר העולם.

נח לו, שיכרתו ידיו, ולא היה עושה מעשה רע כזה. מה כפרה יש לו? כמעט ננעלו ממנו שערי תשובה, ובפרט אם התמיד עצמו בזה ימים ושנים, עד שהורגל בזה, גדול עונו מנשוא, הם המביאים חרון אף בעולם, הם המביאים מגיפות ומיתות בעולם, ובפרט אם לא הרוה צמאונו בזה, עד שבא על זכר או על ערוה, כי הוא עוון פלילי לפני ה'.

- כיצד ירום ראשו?

- כיצד יאכל וישתה?

- כיצד ילבש בגדים נאים? הרי הבגדים הצואים אשר עליו, בהם לכלך נפשו ורוחו ונשמתו, עד שהרחיקוהו מלפני אדון כל הארץ, וטנף נשמתו היקרה.

- כיצד ישמח ויגל?

- כיצד ימלא שחוק פיו?

אין דבר העומד בפני התשובה

וְדַאי אין לו תקנה, אלא ילבש שחורים ויענה בצום נפשו יום אחר יום, עד שהוא עצמו יראה שהוא נכנע ונשבר ונעכל חלבו ודמו ונתמעט תאותו והנאתו, ולא ישוב אל הנאצות האלה, וילבש שק, וישב על העפר, וילקה בכל יום, עד ישקיף ה' וירא מן השמים, כי חנון ורחום הוא

בכריסו, פרש רש"י: הוא מקום למטה אצל הערוה, וצריך למשמש שם כדי להוציאנו. תבקע כריסו, ולא יעשה רשע שעה אחת לפני המקום, וה לשונו: אוי לאזניים, שכך שומעות, ולעיניים, שכך רואות, עד היכן מגיע קדושת ישראל לבין אביהם שבשמים, והרואה והשומע זה, איך לא יהיה נזוף כל הימים, כי כמה וכמה פעמים עבר על זה, ומי זה הוא אשר נקי מזה, ויכול כל האדם להקרא רשע מרושע לפני המקום בפה מלא, כיון שעבר על זה כמה פעמים.

וְאִין צריך לומר, אם הושיט ידו למטה לחכך עצמו, ומן החיכוך בא לידי חימום, ומן החימום בא לידי שז"ל.

וְאִין צריך לומר אם הושיט ידו לרצונו בלי סיבה גורמת.

וְאִין צריך לומר אם הקשה עצמו לדעת.

וְאִין צריך לומר אם הוציא בידו זרע לבטלה בכוונה למלאות

תאוותו, שהוא שנוי ומרוחק לפני המקום, ואינו זוכה לראות פני השכינה, כמו שאמר "לא יגורך רע", ואין רע אלא העושה מעשה רע, כזה שהוא רע לשמים ורע לבריות, משחית למעלה ומשחית למטה, פוגם למעלה ופוגם למטה, אוי לו ואוי לנפשו! אוי לרוע מזלו!

וחימום נפרעים ממנו מחדש, עד שיעכל כל הרע שנדבק בו, אבל אין דבר שיעמוד בפני התשובה, עיין שם, והם שנויים דחוקים, ואין סוף לדבר.

בחטא הזה אינו יכול לגרש כח הטומאה אלא על ידי שמירת שבת כהלכתו בכל האופנים כדיבור ובמעשה ובמחשבה

אמנם לפי מה שכתבנו בפ"א, שעיקר התשובה המבוארת בגמרא היא החרטה בלב שלם ועזיבת החטא ואחר כך קיום חבילות של מצוות או שמירת שבת כהלכתו, והתענית והסגופים הם להתיך הזוהמא, ואף שחטא אחד מאה פעמים, אין צריך לסגופים רק ג' פעמים לאותו החטא, כמו שסדרו הקדמונים לא יוגרע חטא זה מכל החטאים, אמנם בדבר זה יש חילוק בין חטא זה לשאר חטאים, אחר שגרש כח הטומאה מפנימיותו על ידי החרטה ועזיבת החטא, יכול לגרש הטומאה, והם המשחיתים אשר בחיצוניותו, על ידי חבילות של מצוות, דהיינו, שיעשה מצוות באותו אבר שחטא או על ידי שמירת שבת כהלכתו, כמו שאמרנו בפרקים הקודמים, ובחטא הזה אינו יכול לגרש כח הטומאה אלא על ידי שמירת שבת כהלכתו בכל האופנים כדיבור ובמעשה ובמחשבה, כי אין סברא לומר שישא אשה ויקיים באותו

ה' אלוקינו ומרבה להיטיב ולא חפץ במות המת, כי אם בשובו מדרכו וחייה, וימינו פשוטה לקבל שבים הבאים לשוב בכל לב ומתחרטים על עוונותיהם בלב מר ונאנח עד העפר, ולא ישוב עוד לכסלה, ואין דבר העומד בפני התשובה, עד כאן.

הנה קודם שנבאר הסגופים והתענית ודרכי התשובה השייכים לחטא הגדול הזה, יש להקשות; הרי אמרו בזוהר - אמר ר' יהודא: לית לך חובא בעלמא דלית ליה תשובה בר מהאי, ולית לך חובא דלא חמאן אפי שכינתא בר מהאי, ואי לית ליה תשובה, מה יועילו הסגופים והתענית? כי הם רק להתיך הזוהמא הנשאר בו, אחר שגרש כח הטומאה על ידי התשובה.

לבאר זאת אנו צריכים, למה לא יועיל תשובה לחטא זה? הלא אין דבר שיעמוד בפני התשובה, שהרי אפילו מנשה, שהעמיד צלם בהיכל, קבלו הקדוש ברוך הוא בתשובה, וכן דור המבול, שהשחיתו דרכם בזרע לבטלה, הטריח הקדוש ברוך הוא לנח בבנין התיבה ק"ך שנים, כדי שיעשו תשובה.

ה"ראשית חכמה" והשל"ה הביאו ב' תרוצים על זה, ותוכן דבריהם הם, שתשובתו קשה לעשות על כל פעם ופעם, ועל כל חימום

ובאות יום טוב ובאות ברית מילה כאילו אעקר ליה להאי ו' מאתריה, ואהדר ליה להאי ו' מאתריה, ואהדר עלמא לתוהו ובוהו, עד כאן לשונו.

אינו יכול לגרש כח הטומאה שעל הממזר

אם פגם, אלה ד' הנזכרים שווים, אם כן על ידי קיום אחד מאלה ד', יתקן מה שפגם בג' אלה הנקראים אותות: א. חרטה ב. עזיבת החטא. ג. הוא עיקר - שמירת שבת כהלכתו, שהוא תיקון לכל החטאים כללא דאורייתא, ומה שאמר בזוהר, דלית ליה תשובה, יתבאר על פי מה שכתוב במשנה חגיגה: ר' שמעון בן מנסיא אומר, איזהו מעוות אשר לא יוכל לתקון? - זה הבא על ערוה והוליד ממנה ממזר, א"ת בגונב וגוזל יכול הוא להחזיר ולתקן, ובגמרא שם הוליד אין לא הוליד לא, והטעם הוא, כי התשובה אינו מועילה רק לגרש כח הטומאה אשר המשיך עליו בעצמו, אבל אינו יכול לגרש כח הטומאה שעל הממזר, ואם מת הממזר וכלה מן העולם, יש לו תשובה לגרש כח הטומאה מעצמו כמו בכל החטאים.

אין לו תקנה בתשובה, עד שימית גם אותן המזיקים

בכתבי האר"י זלה"ה כתב: ודע, כי אין עבירה בכל התורה כולה, שמוליד מזיקים, כמו המוציא

אבר מצות עונה, גם כי החוטא בברית פגם בכל אבריו, כמו שאמר ה"ראשית חכמה" בביאור מה שאמר בזוהר: מאן דמחביל אורחיה סאיב גרמי, וזה לשונו: כי על ידי כח ההרתחה ההיא מעורר כח הטומאה על כל אבריו, כי אי אפשר לטיפת זרע לצאת אלא על ידי חימום אבריו. נמצאו כל אבריו נטמאים, וזה דומה בקצת לעוון הכעס וכו', ואי אפשר לקיים חבילות מצוות בכל אבריו אלא על ידי קיום שמירת שבת כהלכתו, שהוא כמקיים כל התרי"ג מצוות, והוא תקון לפגם הברית.

כמו שאמר זוהר יתרו (דף צב.): "זכור את יום השבת לקדשו", רזא דא איהו רזא דברית קדישא ובגין דהאי ברית קיימין כל מקורין דשייפ' גופ' ואיהו כליל כולא כגוונא דא שבת איהו כליל דכל אורייתא כל רזין דאורייתא ביה תליין וקיומא דשבת קיומא דאורייתא כולה. תרגום: זכור את יום השבת לקדשו, זהו סוד של הברית הקדושה. ומשום שבברית זו עומדים כל המקורות של איברי הגוף והוא כלל הכל, כמו זה שבת היא כלל של התורה, וכל סודות התורה תלויים בה, וקיום של השבת כמו קיום של כל התורה. מי ששומר שבת כאלו שומר את כל התורה.

ובתיקונים ז"ל: מאן דחב באות שבת ובאות תפילין

אותם המזיקים, אז טורפים אותן הנשמות הבאים מסוד טרף, שהוא ע"ב רי"ו סוד רפ"ח ניצוצין, ומחזיר אותן למקומותיהם, וזה סוד - "טרף ליראיו", כי אותן הטיפות שטרפו, חוזרים וטורפים אותן מידי החיצונים, וזה שאמר: "יפול מצדך אלף ורובה מימיניך אליך לא יגש", ורצונו לומר, כאשר יפלו אותן הגופות של החיצונים וימותו, ולא יוכלו עוד ליגש אל אותן הטיפות והנשמות אשר הם נמשכים ממך לחזור לקחתם ולהתלבש בהם, עד כאן לשונו.

כדי להמית המזיקים שהוליד יאמר תפילה זו **קרי** הפעולה הא', שיוכל להמית המזיקים שהוליד, והפעולה הב' מה שאמר האר"י זלה"ה: אחר שיאמר "וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ" - יאמר:

"יהי רצון מלפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי שכל טיפה וטיפה קרי שיצאה ממני במקום מצוה בין ברצון בין בשוגג בין במזיד, שתחזירם למקום קדושה בכח הגדול בשם היוצא בפסוק: 'חיל בלע ויקאנו', והטוב בעיניך עשה ברוך אתה ה' מקבץ נדחי עמו ישראל".

השם הוא חב"ו א' משמות ע"ב, ויכוון שהנשמות העשוקות בקליפות יפלטו ויחזרו אל הקדושה,

זרע לבטלה או ראה קרי אף לאונסו, כי כמו שהוא משמש זכר בלא נקיבה, נמשך גם למעלה הטיפה של אותו הנשמה לחוץ בקליפת נגה, ואז מתלבש בה כח מזיק א' מן אשת זנוני' והוא נעשה גוף אל אותה נשמה, ונמצא שהחזיר הטוב אל הרע, ולפי זה מה שאמרו בזוהר: דלית ליה תשובה, פירוש כי הוליד מזיקים, ואין לו תקנה בתשובה לחוד, עד שימית גם אותן המזיקים, והם אותן הגופין הנעשים לאותן הנשמות, כדי שיברחו אותן הנשמות למקומם.

"קריאת שמע" היא החרב ההורגת מזיקים **בכתבי** האר"י זלה"ה כתב, שיוכל להמיתם על ידי קריאת שמע שעל המטה, אם היא בכוונה, כפי אשר מסודר להאר"י זלה"ה, וזה לשונו: והנה ה"קריאת שמע" היא החרב ההורגת אותם, ועל מיני מזיקים נאמר: "וחרב פפיות בידם לעשות נקמה בגויים..." ומה שאמר, אדם יוכל להרוג כל לילה אלף וקכ"ה, כנזכר זוהר בלק על הפסוק: "לא ישכב עד יאכל טרף", ויש אדם שיוכל להמית דבר יום ביומו, כמספר הימים אשר חטא, כן צריך לתקן, והנה ב"קריאת שמע" רמ"ח תיבות, עם מה שאומר "קל מלך נאמן", והוא רומז להרוג בהם המזיקים, וזה שאמר: "לא ישכב עד יאכל טרף" - כי בהריגת

והפעולה היא על ידי מ' יום של תענית של שובבי"ם.

הקליפות, ושובו אל הקדושה, עד כאן לשונו.

הטעם למנהג ישראל להתענות שובבי"ם זה לשון האר"י זלה"ה בתקוני תשובה: וכבר ידעת מנהג ישראל להתענות מ' יום מפרשת שמות עד פרשת משפטים, והסימן בראש הפרשיות "שובו בנים שובבים", ועיקר התענית מהם לא נתקנו, רק מפני הקרי הנקרא שוחטי ילדים, וימים אלו מסוגלים להתענות בהם יותר מכל השנה, והוא כי מה שהיו בגלות מצרים בחומר ובלבנים שאלו היו סוד אות הטיפות של קרי של ק"ל שנה, שהוליד אדם הראשון שידין ורוחין ונתקנו בגלות מצרים, ולכן בזמן הפרשיות ההם יש סגולה לקבל תשובה, המתענה על הקרי אות מ' יום, ולכן הם מתחילין מפרשת שמות, שאז התחיל השעבוד, ומסיים בפרשת משפטים, כי לא נגמרו להתירו עד פרשת "כי תקנה עבד עברי", ויכוון כי פגם בד' יודי"ן שבשם יו"ד - ה"י - וי"ו - ה"י ובכל יום ויום להעלות חלק א', ומי אשר פגם והשליך בעונו השפע מן היודי"ן ומסר אותה הקדושה תוך הקליפה, על ידי כן יעלו משם וישארו הקליפות מתות, וזהו סוד: "שובו בנים שובבים" - ועתה שובו בנים שובבים הנזכרים מתוך

טוב להתענות אותן התעניות בימי השובבי"ם קרי מבואר איך וכמה יכול להמית המזיקים שהוליד, ואז יועיל תשובה לתקן מה שפגם בה"ן שבפנימיותו ובחיצוניותו, ועל פי כתבי האר"י זלה"ה צריך להתענות פ"ד יום, והזריז יעשה כולם בג' הפסקות מב' ימים פשוטים אחריהם - הרי פ"ד, ולפי הפחות יתענה כפי תשובת הרוקח, והוא ארבעים, אך בלתי רצופים, וישב כל אותם מ' יום במים קרים בימות החורף, כדי צליית ביצה וגמיעה, ואותם מ' יום לא יאכל בשר ולא ישתה יין, מלבד שבתות וימים טובים, ולא ירחץ כל אותם הימים רק ראשו מעט פעמים ושלוש כל אותם מ' יום, ולפי מה שאמר, אפילו חטא אחד מאה פעמים דרכי התשובה כמו שאמרנו, אין צריך לאותם הסגופים רק ג' פעמים כמו שכתבנו פי"א, אם כן יתענה ט' הפסקות ועוד ט' ימים פשוטים, וטוב להתענות אותן התעניות בימי השובבי"ם, גם יקיים מה שכתוב דרך כלל תיקונים השייכים לפגם הברית בפ' זה, וכל זה דברנו במוציא זרע לבטלה בידיים, כמו שאמר: מאן דאושיד זרע בריקניא למגנא בידיים ואסתאב גרמי'.

רבותינו זכרונם לברכה: שלא יסתכל בנשים לשם זנות, ואף על גבדבע"א מפיק הסתכלות בנשים מקרא ד"ונשמרת מכל דבר רע" ההוא אין הסתכלות לשם זנות, רק שנהנה בהסתכלות, מטעם זה אסרו רבותינו זכרונם לברכה לימנות ולהרצות מעות לידה, וכל דבר שיכול לבוא לידי זנות בנשים אסור, וכן הוא בספר החינוך, ואין לוקים עליו, לפי שאין דבר זה מסוים שנוכל להתרות עליו העובר, כי האדם בנוי בענין שאי אפשר לו שלא יראה בעיניו, ולפעמים רואה יותר מן הראוי לו, עד כאן לשונו.

ג. מה שאמר: "אל תפנו אל האלילים" - הוא אזהרה, שלא להסתכל בנשים, כמבואר בזוהר, ומהו נקרא הסתכלות? - אמרו בגמרא: אמר רב ששת, מפני מה מנו תכשיטין שבחוזן עם תכשיטין שבפנים? - לומר לך, כל המסתכל באצבע קטנה שבאשה כאילו מסתכל במקום התורפה, ועונשו מבואר בזוהר, שיש ממונא על זה לאסתאה ליה ולאסתכלא ולעיניו במה דלא איצטרך ליה בכמה זנונים ובכמה ניאופין האי קאים על קבריה דאתדן האי גופא ותביר ליה עיינין, בגין דאיהו רווח ליה, כד איהו בהאי עלמא ודיליה אינון ובהאי אתר אתדן נשמטא עד דאעלת לון להאי אתר דאיקרי בור, וכמה וכמה נחשים אית

"ונשמרת מכל דבר רע" - הדבר המביא לידי טומאה הוא ההסתכלות בנשים

כתב ה"ראשית חכמה" הקרי שהוא אחר שז"ל הוא גם כן פגם בברית, ודומה קצת למוציא זרע לבטלה בידים, והטעם הוא משום דכתיב: "ונשמרת מכל דבר רע", ואמרו חז"ל, שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי קרי בלילה, והדבר המביא לידי טומאה הוא ההסתכלות בנשים, כמו שאמרו חז"ל: עינא וליבא תרי סרסורי דעבירה הם, העין רואה והלב חומד והאיברים גומרים, ועל זה נצטוונו מן תורה ב' פעמים, וכן על כל דבר המביא לידי הרהור, כגון: מגע ושיחה עם האשה.

א. מה שאמר: "ונשמרת מכל דבר רע" - שלא יסתכל באשה יפה אפילו פנויה, ובאשת איש - אפילו מכוורת, ולא בבגדי צבע אשה אפילו שטוחים על הכותל במכיר בעליהם, ולא בבהמה ועוף בשעה שנזקקים זה לזה, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה: אפילו הוא מלא עיניים כמלאך המות יעצים עיניו ולא יסתכל.

ב. מה שאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם".

בספר "עמוד הגולה" בחשבו שס"ה לא תעשה, שלא לתור אחר עיניים שנאמר: "לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", ודרשו

ביה דכולהו עקצי ליה להאי נשמתא,
ואחדא לה ודיינה לה.

איסור מגע אשה

איסור מגע אשה, ז"ל ס' הגן: ואסור ליגע אשה והיא א"א בידה ובפניה ובכל אבריה מן התורה, שנאמר: "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו", והלכה ברורה היא שהקירבה הזאת היא הנגיעה אבר מאבריה כדי להנות מן המגע, והיא מעבירות חמורות שבתורה.

מבואר בסנהדרין, כי ראוי לאדם שיהרג אל יעבר ע"ז וז"ש שהע"ה: "ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היה מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה טוב לפני אלוקים להמלט ממנה".

מרבח שיחה עם אשה גורם רעה לעצמו

זה לשון השל"ה: כל מה שאסור באשתו נדה, כמו שאמר לא יאכל עמה, וכן הנגיעה, אסור באשת איש, מק"ו מגדה שמותרת ביחוד אסורה בזה אשת איש, שאסורה ביחוד, לא כמו שאמר, אבל הושטת כלי מותר, לפי שאין לבו גס בה, ועיין בשל"ה שקורא תגר על אותן שהולכין במחול עם הנשים, דאפילו המרצה מעות לידה דבעבדתא קא טריד נאמר עליו: יד ליד לא ינקה רע, חס ושלום, כשמש"י יד ליד ממש, ולשם שמחה

מסתכל בפניה או בידה או בבגדה בפנים שוחקות וגם משיח עמה, ואפילו היא פנויה איוב אמר: "ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה", ובפרט כי רובם הם נדות ומטמא עצמו במגעה, גם קורא תגר על מנהג גרוע, שהחתן יושב אצל הכלה קודם החופה ומחבק ומנשק אותה אפילו היא עדיין קטנה, מכל מקום החתן בתוקף אהבתו, יצרו מתגבר ובא לידי קרי, ועל כל פנים לידי קשוי, ואמרו חז"ל: המביא עצמו לידי קשוי יהא בנדוי, עיין שם שהאריך בזה, ואיסור דיבור עם נשים אמרו במשנה כ"ז, שאדם מרבה שיחה עם אשה גורם רעה לעצמו, רצונו לומר, שממשיך עליו הלילות הנקראת רעה, ומטמא אותו בקרי וביטל מדברי תורה, כי קודם שבטלו הטבילות היה אסור בדברי תורה, וסופו יורד לגהינם, לעכל הרע הנדבק בו, ומהו רבוי שיחה עם אשה, תבין ממעשה דר"י עם ברירה, ומכאן ידין שמים למעט בדיבור עם אשה, ובפרט עם אשתו נדה, וכן על ידי הסתכלות בה מושך עליו רוח הטומאה שבה.

במסכת דרך ארץ: אל תרבה שיחה עם אשה, שכל שיחה של אשה אינו אלא ניאופין, ותחילת הזנות - שיחה, ומתוך השיחה בא לידי שחוק, ומתוך השחוק בא לידי קלות ראש, ואחר כך לידי זנות.

להלחם עם תאוותו, שיהיה לו מעלה על הבהמה, שאין לה מעצור מכל אשר משיג תאוותה, עד כאן לשונו.

אחורי ארי ולא אחורי אשה

בספר "רכב אליהו" ז"ל, שפתוי יצר הרע הוא, שאומר לו: הלא אינך עושה רעה בהסתכלות, כי אין כוונתך לזון עיניך, אלא להכיר האשה הזאת, וכיוצא בזה מורה יצר הרע, לכן יעשה אדם גדר וסייג לעצמו, ויחשוב שהרי גבור שבגבורים - שמשון, חסיד שבחסידים - דוד, חכם שבחכמים - שלמה, נכשלו באשה, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה: אחורי ארי ולא אחורי אשה, ויתן אל ליבו הלא היא חמת מלא צואה ופי מלא דם, והמסתכל בה עושה עצמו אלוקי מסכה ומכניס רוח הטומאה בקרבו, עד כאן לשונו.

כל הכובש עינו מן העריות זוכה ורואה פני השכינה

אמרן חז"ל: כל הכובש עינו מן העריות זוכה ורואה פני השכינה, שנאמר: "ועוצם עיניו מראות ברע... מלך ביופיו תחזנה מישרים" - ודי בהערות אלה שישתדל אדם לישא אשה בבחרותו ולהשיא בניו קודם שיבואו לידי חטא הגדול הזה, כמו שאמר רב חסדא: ואי הוי נסיבנא בארביסר הוי אמינא לשטנא

כשם שצריך האדם לפרוש מגוף העבירה, כך צריך לפרוש מנחשבותיה

במשנה: "שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה", וזה לשון ה"ראשית חכמה" בשם הראב"ד, כשם שצריך האדם לפרוש מגוף העבירה, כך צריך לפרוש מנחשבותיה, שלא יהרהר עבירה בלבו, ואם באה לו מחשבה, צריך לאנוס עצמו ולהוציאה מלבו, וכל שכן שלא יכוון לגמור אותה בליבו, וזה שנאמר: "והתקדשתם" - במעשה, "והייתם קדושים" - במחשבה, וזה שאמר: "כי קדוש אני" - כמו שאני קדוש במעשה ובמחשבה, כך תהיו אתם קדושים. הא למדת, שאין אדם נקרא "קדוש", עד שיקדש עצמו במעשה ובמחשבה, ודע, כי לא יכול האדם לבוא אל החמדה הזאת, עד שיקדש עצמו במותר לו ויגדור עצמו מן הדברים המרגילין לעבירה, וכמו שאמר: כל המכניס ידו למטה מן הטבור - תקצץ, וכן: כל האוחז באמה ומשתין, כאילו הביא מבול לעולם וכו', כי דרכו של יצר הרע, משיאו להשביע נפשו ולמלא תאוותו במותר לו, ואחר כך כאשר לא תמצא ידו במותר, יסיתנו אל איסור קל ואחר כך אל החמור ממנו, עד שיכפור במי שאמר והיה העולם, שאין דין ולא דיין ולא גן עדן ולא גהינם ולא עולם אחר, על כן צריך לעמוד על נפשו

נופח באש פחם, כי כבר אתה באיבריך הנמשלים לתת אש, שהתחלת בעצמך לחטוא פעמים ושלוש, ועל כן אחר כך בנפיקה קטנה תעשה מדורה גדולה, באופן כי האשם הוא עליך, כאשר שיצר הרע היה כהולך ואת' עשיתו בעולם הבא, עד כאן לשונו, עיין שם שהאריך ותמצא נחת.

בספר "חסידים" (סי' תתשל"ח), זה לשונו: ושאינן להקשות כיון שעוורו עיניו של יצר הרע של תאוה כדאמרין ביומא ובסנהדרין, ואהני דלא ליגרי באינש לקרובותיו, אם כן למה לא יתיחד אינש בקרובותיו, וההיא דע"ז בנה קטן וכנה גדול, איך היה להם יצר הרע, אלא תלוי בראיות עיניו ואינו שולט תחילה וכו', עיין כשנהנה, המלך מסיתו עוד וכו', עיין שם, עד כאן לשונו.

על כל מחשבה ודיבור ומעשה נברא מלאך **בפרוש** המפרש ספר "חסידים", זה לשונו: אם נהנה בראיות עין, על כל מחשבה ודיבור ומעשה נברא מלאך, לפי עיניו ולפי מעשיו, אם טוב ואם רע, כדאיתא לעיל סי' ע"ח, ואותו המלאך מכריעו ומסיתו עוד מאחר שנהנה, כי המלאך מכריע לכף חובה ומחטיאו על פי רגילותו וכו', עיין שם. במקום אחר בספר "חסידים" נכתב בזה הלשון: ומי

גירוי בעיניו, וביותר צריך הכתוב לזרז למי ששהה עשרים שנה ולא נישא, שכל ימיו בהרהורי תשובה, שיעשה סייגים וגדרים לעצמו, שלא יבוא לידי הרהור רע, שלא יהא, חס ושלום, בכלל קרקפתא דלא מנח תפילין כמו שנאמר בש"ע א"ח ס' ל"ח סי' ד', וזה לשונו: המניח תפילין צריך להזהר בהרהור תאוות אשה, וכתב רמ"א בהג"ה בשם הכל בו, ואם אי אפשר לו בלא הרהורים, מוטב שלא להניחם, עד כאן לשונו.

הדבר דומה למי שנופח להבעיר הפחם

הרי מבוארים הדברים המביאים את האדם לידי הרהור, ועל זה נאמר: "ונשמרת מכל דבר רע", שלא יבוא לידי קרי, והרב ר' משה אלשיך זלה"ה כתב בישעיה (סי' נ"ד) בביאורו על הפסוק: "הן אנוכי בראתי חרש נופח באש פחם וגו'", והאריך מאוד שם בביאורו במתיקת לשונו הזהב, ולקצר אני צריך, ואביא רק הצריך לענין וז"ל שם באמצע דבריו, למה הדבר דומה? - למי שנופח להבעיר הפחם, כי אם אין שם אש אין נפחותו עושה כלום, אך בהיות האש ופחם והתחילה האש ותבער בפחם, אז הנופח מגדיל המדורה, כך היצר הרע נופח באיבריך להחטיאך, ואם לא היה מוצא אש בפחם לא היה הפתוי עושה רושם כלל, אך הוא

אמת שהם אוחזין לבב הקדושים, עד כאן לשוננו.

שלא יעבוד השם ולזולתו אלא לו לבדו

אבן כל ירא שמים יזהר, שיהא בקי לפחות בסימן ר"מ שו"ע או"ח,

ובש"ע אבן העזר מסימן ק' עד סימן ק"ו, ואשרי מי שזוכה לבוא אל המדריגה שכתב הרמב"ן בפרשת עקב בפרק כ"א: "שמור תשמרון את כל המצוה הזאת וגו' ולדבקה בו" וזה לשוננו: הכוונה להזהיר שלא יעבוד השם ולזולתו אלא לו לבדו, ויעבוד בלבד ובמעשיו, ויתכן שיוכלו להדביקה לו? - מה שתהיה זוכר השם ואהבתו תמיד, לא תפרד מחשבתך ממנו בלכתך בדרך ובשכבך ובקומך, עד שיהא דבריו עם בני אדם בפיו ובלשוננו ולבו אינו עמהם, אבל הוא לפני ה', ויתכן באנשי המעלה הזאת, שתהיה נפשם צרורים בצרור החיים, כי הם בעצמן מעיין לשכינה, כאשר רמז בעל הספר, וכבר הוזכרתי מזה בפ' עריות וכו', עד כאן לשוננו.

בעין זה הם גם דברי השל"ה על הפסוק: "ואתפללה אל קל השמים ואומר אל המלך אם על המלך טוב וגו'" (נחמיה ב'), שפרושו - אף אם דיבר נחמיה עם המלך, ששמע שהיה מבקש ממלך בשר ודם, מכל מקום התפילה היתה אל קל השמים, שהוא המלך האמיתי.

שהוא ירא שמים בכל לב, שירא מבוראו להרהר דבר רע כשהוא ער, גם בחלומו לא יבוא לו לעולם דבר רע, עד כאן לשוננו.

יפנה מחשבתו לדברי תורה

העיקר, כשיעלה על לב האדם איזה טינא והרהור לדבר עבירה, כמו שאמרו חז"ל: שיצרו מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו או שהרהור בא לו מאליו בפתע פתאום בפגעו באשה שלא בכוונה, וטמא ראש מחשבתו, וכבר דרשו רבותינו זכרונם לברכה על הפסוק: "טוב מראה עינים מהלך נפש" - פירושו, טוב מראה עינים באשה יותר מגופה של מעשה. אזי תכף ומיד בזה הרגע צריך לדחוק, לאנוס עצמו ולהסיח דעתו ממנה, ויפנה מחשבתו לדברי תורה, כמו שאמר הרמב"ם והביאו הבית יוסף בש"ע אה"ע (סי' כ"ג סי' ג') וזה לשוננו: אסור לאדם להיות מקשה עצמו לדעת ולהביא עצמו לידי הרהור, אלא אם יבוא לאדם איזה הרהור יסיע עצמו מדברי הבאי לדברי תורה, שהיא אילת אהבים ויעלת חן, בסעיף ז' זה לשוננו: חסידים הראשונים וגדולי חכמים, התפאר אחד מהם - שלא הסתכל במילתו, ומהם מי שיתפאר - שלא התבונן מעולם בצורת אשתו, מפני שלבם היה פנוי מדברי הבאי לדברי

הגורמים שיטמאוהו בקרי

הב' פגם הלשון - מד' כתות שאינן רואות פני שכניה, גורם שיטמאוהו בקרי, כמו שכתב זוהר נח (דף ע"ג), וזה לשונו: "ולא יראה בך ערות דבר" - דכד הני חייבא עלמא דגעלי ומסאבי נפשייהו וגרמייהו במלה דלהון דנפקי מפומייהו איהו ערות דבר. "והיה מחניך קדוש" (דברים כג) - אילון אינון שייפא גופא וכו', תרגום הזוהר: וְהָיָה מַחְנִיךָ קְדוֹשׁ. מָה זֶה קְדוֹשׁ? קְדוֹשִׁים הֵיָה צְרִיךְ לְהִיּוֹת! אֲלֵא מַחְנִיךָ קְדוֹשׁ - אֵלּוּ אֵיבָרֵי הַגּוֹף שֶׁהַגּוֹף מִתְחַבֵּר וְנִתְקַן בָּהֶם. וְלִכֵּן וְהָיָה מַחְנִיךָ קְדוֹשׁ. וְלֹא יֵרְאֶה בְךָ עֲרוֹת דָּבָר.

והמעם ב"ראשית חכמה", כי ברית הלשון הוא מכוון נגד ברית המעור, ואם לא נזהר בברית הלשון, אז אף שיטהר בברית המעור לא יעלה לו, ואף על פי כן יטמאוהו בקרי, וזה שאמר: "נצור לשונך מרע", שלא תבוא לידי שז"ל הנקרא "רע".

הג' - מי שמצוות הם בידו ארעי, וזה שאמר: "אם תלכו עמי בקרי" - רצונו לומר, שתעשה המצוה במקרה, אף אני אלך עמכם בחמת קרי. ה"ה אמרו בזוהר המוסר סודות התורה לאנשים שאינם מהוגנים הוא בסיבת שינה ותענוג כל הלילה.

הד' - מה שאמר, המברך ברכה לבטלה, שהוא כמוציא שז"ל.

הה' - מי שאינו לומד קודם השכיבה, כמו שאמר: כל המשביע עצמו בדברי תורה ולן - אין מבשרין אותו בשורות רעות, שנאמר: "ושבע ילין בל יפקוד רע".

בם "יסוד יוסף" מביא עוד דברים המביאים לידי קרי: המסתכל בצורת ע"ז, והפוגם באזניו לשמוע דברים בטלים, גם מתוך רבוי אכילה ושתייה, ועם כל זה הזהירנו במה שכתוב: "ונשמרת מכל דבר רע", ולפי מה שכתב ב"ראשית חכמה", שהקרי דומה קצת בעיניו כמוציא שז"ל הוא על שלא שמר עצמו בדברים הנזכרים.

הרואה קרי יפשפש במעשיו

אם כן הרוצה לעשות תשובה על הקרי אין לו תקנה אחרת אלא דווקא על ידי שמירת שבת כהלכתו וחרטה ווידוים ויתכפר, אף אם בא בקרי, שלא על ידי הרהור אלא על ידי פגם באחד מברית הלשון או בשאר דברים הנזכרים. אמנם בענין התענית והסגופים, הרואה קרי יפשפש במעשיו על ידי מה באה לו הסיבה הזו, וכפי החטא שימצא שעבר, יקיים הסגופים השייכים לאותו חטא, כגון: לשון הרע או ליצנות או נדר ולא שלם וכו', ואם פשפש ולא מצא שום דבר חטא, שיכול לומר על ידי זה בא לי הקרי, ויודע בבירור שבא לו

לו לזכרון וגדר, שמאז והלאה יזהר שלא יכשל עוד באותם הדברים המביאים לידי קרי, וכן ראיתי נוהגים כמה גדולי ישראל יראי שמים אנשי מעשה, ועל כל פנים יזהר לקיים אותם הדברים שהם תקוני הברית, כמו שכתב ה"ראשית חכמה":

תקוני הברית

1. שיהא למודו תמיד משניות.
2. לסרס עצמו מזווג מליל שבת לליל שבת.
3. להחזיר בני אדם בתשובה נגד מה שפגם והוציא זרע לחוץ, וכל טיפת זרע היא נשמה העשוקה ביד החיצונים - ישתדל להוציאה משם ולהכניסה פנימה, כמו שאמר דוד המלך עליו השלום: "אלמדה פושעים דרכיך".
4. יזהר בתקון חצות בחצות לילה או מחצות ואילך.
5. להוריד דמעות בתפילתו.
6. יזהר בנתינת צדקה לשמה, כי בחטאו נסתלקו החסדים למעלה, ועל ידי הצדקה ממשיך החסדים להמתיק הדינים.
7. להיות משכים ולהיות ראשון בבית הכנסת, ועל כל פנים מעשרת הראשונים.
8. להיות אוהב שלום ורודף שלום, ובכלל זה להיות שומע חרפתו ואינו משיב.

לאונסו, כגון: התלמידים אומרים לו 'ר', שמא מתוך טורח הדרך ראה ר' קרי או מתוך שאר דברים וכיוצא בזה, זה אין צריך לא לתשובה ולא לתענית וסגופים, כי כל אונס רחמנא פטריה, אך על כל פנים נטמא והוליד מזיקים, והנה על דרך שנטמא צריך טבילה במ' סאה להסיר כח הטומאה הנדבק בו.

על ידי הטבילה תחזור נשמתו למקומו

זה לשון הזוהר: בגין דבעל קרי אתי מסטרא דרוח מסאבא בעי לאסחאה מניה, וב"ראשית חכמה" הטעם בשם הזוהר, כי מי שהוא טמא - נשמתו מסתלקת ממנו, ועל ידי הטבילה תחזור נשמתו למקומה, ואם אי אפשר לו בטבילה ישתדל להטיל עליו ט' קבין מים, ואם גם זה אי אפשר ירחוץ מקום הטינוף, כי לא יהא אלא כצואה הנדבקת בבשרו או בחלוקו, שאסור להתפלל עד שיסיר הצואה מעליו, ועל מה שהוליד מזיקים ימיתם על ידי קריאת שמע שעל המטה בכוונה, ועל ידי תפילה קטנה המסודרת בתפילת "תקע בשופר", ועל ידי תענית שובבי"ם כמו שכתבנו, אך מי שלבו נוקפו שמא עבר על "ונשמרת מכל דבר רע", ולא נזהר מאותם דברים אשר על ידיהם טמאוהו בקרי, יחמיר על עצמו בקצת תעניות וסגופים כפי כוחו, ובזה יהיה

ממדת מלכות ללילית הרשעה ודומה חטאו למוציא שז"ל, שהוא חייב מיתה לשמים, כמו ער ואונן, אוי לנפשו, כי גמל אותה רעה שבעת יציאת נשמתו מקבלת אותה לילית הרשעה ומורידה אותה, ואחר כך תגלגל נפשו בבהמות טמאות, לפיכך צריך למהר ולתקן בכל כוחו כמה מצוות מסוגלות לזה:

1. ליתן צדקה לעניים ולכוון פנימי וחיצון, פנימי - שהצדקה מרבההשפע והטובה במלכות, והוא הוציא זרע לחוץ ועשה היפך, וחיצון - הוא שהמית נפשות יחיה נפשות, וכל שכן שיעשה צדקה עם בניו וקרוביו, כדי ללמדם להדריכם ביראת ה'. הוא שהרג בני בעולם הזה ובעולם הבא יחיה אותם בעולם הזה ובעולם הבא ללמדם מעשה הטוב.
2. יצער עצמו בתענית וכיוצא בו - הוא חטא מתוך עידון ונקרא "רשע", יסגף עצמו בתענית עד שיקיים בו צפד עורו ע"ע ויבש החומר, שהוא מצד הקליפה מדה כנגד מדה, הוא חימם עצמו לדבר עבירה יקרר עצמו בטבילות.
3. יעסוק בעונג שבת, כי הוציא סוד שבת לחוץ והניח המלכות על ידו אין כל שהוא יסוד היסודות, לפיכך יענג עצמו בשבת, ובפרט בסעודת הלילה.

9. יזהר שלא יכשל באחד מד' דברים אלו שאינם רואים פני השכינה.

ובכל אלה האריך ה"ראשית חכמה" ונתן טעם לדבריו.

ונכתבי האר"י זלה"ה, שיחמם עצמו בלישת המצות ובעריכתן עד שיזוע.

ונספר "יסוד יוסף" כתב כמה תקונים:

1. להיות סנדק למול על ברכיו.
 2. לעלות לספר תורה על כל פנים פעם אחת בחודש.
 3. לומר "ברוך שמייה" בנוסח ק"ל תיבות.
 4. להרבות נרות בשבת.
 5. ללמוד קודם השכיבה משניות או אגדה.
 6. לכבד ולאהוב לומדי תורה.
 7. להתפלל בכוונה ובבכיה.
- ולבל** אלה נתן טעם לשבח נגד פגם העבירה.

עוד כמה מצוות המסוגלים לתקון זה

בתקוני תשובה של הר"א הלוי מביא כמה מצוות המסוגלים לתקון זה, וזה לשונו: הרב ר' אברהם הלוי בתקוני שבת שלו המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת, הוא המוציא שפע וברכה

כן היה מאריך אפו, ועל הניאוף נחתם עליהם גזר דינם, שנאמר: סוסים מזויינים - היה משכים איש אל אשת רעהו יצהלו. מה כתיב אחריו? - "העל אלה לא אפקוד בם נאום ה'", אמר הקדוש ברוך הוא: על הכל אני כובש, ועל הזנות אני כועס, וכן בסדום היה לוט כל הלילה מבקש רחמים, כיון שאמרו: הוציאם אלינו ונדעה אותם לתשמיש, מיד אמר לו: עוד מי לך פה? ללמד לך עליהם סגוריא.

מאן דמחבר באינת' אחרא כאילו משקר ביה בהקדוש ברוך הוא

בוזרה שמיני (דף מה.): מאן דמחבר באינת' אחרא כאילו משקר ביה בהקדוש ברוך הוא, וקודשא בריך הוא לא יהיב ליה תשובה וכו', וכל שכן אי אטרח ליה להקדוש ברוך הוא למעבד דיוקנא דממזר באנת' אחרא וכו', מאן דחמיד לאנתו דחבריה ולאדדבקה בה אתפגם הוא לעלמין וכו'. תרגום הזוהר: מי שְנִדְבֵק בְּאִשָּׁה לְהַנּוּת מִמֶּנָּה, וְאִף עַל גַּב שְׁהִיא פְּנוּיָה, וְנִהְיָה מִמֶּנָּה בְּלֹא בְרָכָה, כְּאִלוּ גִזְלֵי אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאֶת כְּנֻסַת יִשְׂרָאֵל. .. וְמָה עַל פְּנוּיָה כֶּף - מִי שְנִדְבֵק בְּאִשְׁתּוֹ שֶׁל אַחַר, שְׁעוּמֵד כְּמוֹ שְׁלִמְעֵלָה, בְּזוּג שֶׁל שְׁבַע בְּרֻכּוֹת, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה. .. שְׁפּוּגִים הִדְמוּת וְהִתְקוּן שֶׁל מַעְלָה. כֹּל שֶׁכֵּן מִי שְׁחוּמֵד אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ לְהִדְבֵק

4. היסוד אחז בכל המדות ובהוציא זרע לבטלה - יעסוק בענוה נגד כתר, ובסתרי תורה נגד חכמה, ובתשובה נגד בינה, ובגמילות חסדים נגד חסד, ותגבר על יצרו נגד גבורה, ואהבת אמת נגד ת"ת, וברדיפת אחר המצוות נגד נצח, ובהבאת שלום בין אדם לחבירו נגד יסוד, ובהכנסת כלה ובשמחה נגד מלכות, ואז יתוקן.

5. הוא שפזר זרע לחיצונים - יפזר צדקה לבעלי תורה ולעניים, עד כאן לשונו.

חטא הזנות גדול מאוד

חטא הזנות גדול מאוד, כמו שאמר במדרש נשא: "ומוציא אני מר ממות את האשה" - אוי לה לעבירה שעוברים עליה עשרת הדברות וכו', ובדור המבול אמרו: על הכל הקדוש ברוך הוא מאריך אף חוץ מזנות, שנאמר: "ויראו בני אלוקים..." מה כתוב אחריו? - "ויאמר ה' אמחה את האדם".

עיקר החורבן והגלות היא על זנות, ועל הניאוף נחתם עליהם גזר דינם

עיקר החורבן והגלות היא על זנות, כמו שאמר במדרש נשא, וזה לשונו: אף על פי שעברו ישראל על כל המצוות, שנאמר: "כחשו בה" - כפרו בהקדוש ברוך הוא, ואף על פי

ואחריתה מרה כלענה חדה כחרב פפיות. אמר לו: מה החרב אוכל מב' צדיה, כך היא מאבדת חייו של אדם בעולם הזה ובעולם הבא, ואף על פי שנידונין ביסורים בעולם הזה אינו יכול להציל מדינה של גהינם.

נבאר סגופים לכל אחד ואחד - הבא על אשת איש

בוזהר בראשית אחד מן חמשה מיני ערב רב, דהיינו - נשמת ישראל "נפילים", דאפילו גרמייהו לזנות ובג"ד אפיל לו הקדוש ברוך הוא מן עלמא דאתי דלא יהא לון חילקא תמן, ונבאר סגופים לכל אחד ואחד. הבא על אשת איש בכיאה או בהעראה, בין כדרכה בין שלא כדרכה, והרי הוא אוסרה על בעלה, כיון שנתרצה, וחייב עליה מיתות בית דין, לכן יסכול צער כמותה וישב בשלג וקרח שעה אחת בכל יום בימי החורף פעם אחת או ב' או ג' פעמים בימות הגשמים במים קרים עד צוארו, כל פעם שעה אחת, ובימות החמה ישב בגוף ערום לפני זכוכים או דיבורים או שאר יסורים קשים כמוהם, ויתודה בכל יום בבכי ואנחה, ושנה תמימה לא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא יאכל לחם חם, וקל וחומר, שלא יאכל שום מאכל חם, ויש אומרים, שלא יאכל שום מאכל חם, לבד לחם שהוא מותר, ולא ירחוץ

אלה הם גם דברי הבריתא חגיגה: ר"ש בן מנסיא אומר - הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם והלך לו. פרש רש"י: אין לו תשובה, לפי שעשה דבר שאין לו רפואה, ודברי המשנה שם: ר"ש בן מנסיא אומר - איזהו "מעוות אשר לו יוכל לתקון"? - זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר, ושם בגמרא: אם לא הוליד ממזר מן הערוה, וכן אם לא אסרה על בעלה, שבא עליה באונס - מועיל תשובה, ועונשי הזנות הרבה.

עונשי הזנות

מה שאמרו בגמרא שלושה יורדים לגהינם ואינם עולים וחד מינייהו הבא על אשת איש.

ובן במדרש הנעלם וירא, זה לשונו: אמר ר' יעקב - הרשעים קלקלו ברית מילה שלהם וחילול שבתות ומועדים, ושכפרו בתחיית המתים ודומה להם, יורדים לגהינם למטה ונידונין שם, ושוב אינן עולים, אבל יקומו ליום הדין ויקומו לתחיית המתים, ועליהם נאמר: "ורבים מישני עפר יקוצו לחיי עולם ואלה לחרפות וגו' והיו דראון לכל בשר" - מאי דראון? - שהכל יאמרו די בראייתם.

במדרש: כי נופת תטופנה שפתי זונה. בני, הזהר מאשה זונה, שלא תטעה אותך בשפתותיה, ושלא תטעה אותך אחר קולה,

מחייבי כריתות ישב בקרח כשעור צליית ביצה וגמיעה. כל יום לא פחות משלושים יום ואין צריך יותר מן מ' יום, ויתענה על כל פנים מ' יום רצופים, ויתודה בכל יום, וישכב על הארץ, ויסיר ממנו כל הנאה, ולא יתענג בשחוק וטיול ובכל מיני הנאה כל מ' יום.

הרובע זכר

הרובע זכר - אמרו בתקונים עונש משכב זכר הוא, להתגלגל בחיות טמאות: בשפן וארנבת, שהם שוכבים ונשכבים, מאי תקנתיה יצום רג"ל יום כמנין זכור וכמנין רג"ל, והזריו ישלים זה בט' הפסקות של ב' ימים וב' לילות, והנה ט' פעמים כל זה הם רמ"ג גימטריא "רגלי עמדה במישור".

בכתבי האר"י זלה"ה, שיתענה אותן בימות החורף בעת השלג, ויטבול בשלג או באיזה מקום שנפשו השלג ט' פעמים באיזה יום שירצה ביום התענית, ויגלגל עצמו בשלג פעם אחת, ויחזור ויקום ויעשה כן ט' פעמים, ועודנו בתוך השלג יאמר בה: "השלג בצלמון בפרש שד"י מלכים".

הבא על נכריות

הבא על נכריות פגם שלו גדול מאוד, כי עבר על נשג"ז. **זה** לשון התקונים: מאן דאעל ברית קודש דיליה ברשו נכראה כאילו

כי אם מעט בערב יום טוב, ולא יראה שום שחוק נשים או בתולות, אך יוכל לשמוע ברכת חתנים, ולא יעדן עצמו בשום תענוג, וילקה בכל יום, ויישן על הארץ על דף אחד בלי כר וכסת, רק בשבת ויום טוב ישכב על תבן וקש וכר אחד תחת ראשו, כי יסור ממנו רוח הגסה שבאה ממנו התאוה, וחיי צער יחיה, וילבש שק על בשרו מעל צוארו עד הירכיים, ולא יסתכל בנשים ובתכשיטיהן, אף על פי שאינם עליהם, ולא ישמע קול נגונים, ולא ידבר עם הנשים כלל ולא ברמז ולא ברמיזא, ולא יקרוץ בעיניו, ולא ירמוז באצבעותיו, אפילו באשתו נדה כל זמן שלא טבלה, ולא יתיחד עמה בשום ייחוד, וקל וחומר שלא יתיחד עם שום ערוה, ולא יהא עסקיו עם הנשים כלל, וכולי האי, ואולי אולי יחנן ה' צבקות.

צריך להתענות שכ"ה [325] צומות, ויכול להשלים אלו הצומות בי"ב הפסקות מב' ימים וב' לילות שעולה שכ"ד יום, ועוד יום א' עליהם, שעולה שכ"ה. יתן אפר על ראשו במקום הנחת תפילין כשאינם עליו, גם בכל מאכליו בסוף כל סעודה המפסקת ובתחילת הסעודה שלאחר התענית, וכל זה אם בא עליה ברצונה, אבל אם אנסה שלא אסרה על בעלה, הרי זה כשאר עריות מחייבי כריתות שאפרש בסמוך, והבא על הערוה

בה הוא להיות עמה בעולם הבא, ונמצא פרט פגם הזה לשוכב עם הנכריות בענין הפסוק במעשה דיוסף, והטעם כי על ידי שכיבתו שד"י רוחא בגוה, שהוא חלק נפשו, ולכן מוכרח להיות עמה בעולם הבא.

3. מה שכתב האר"י זלה"ה, שיתגלגל בכלב, וזהו קשורה בו ככלב, וזה שאמר ביוסף: "ענו בכבל רגלו" - בגין דאתפגמית מחשבתו ונפיק מיני י' טיפון דאיזרוקו למגנא, ועל שלא בא עליה לא הוצרך להתגלגל בכלב, ו"כבל" תמורת אותיות "כלב", ותקונו להתגלגל ז' פעמים או ט' פעמים בשלג, כמו שאמר: "והשלג יושבת אצל" - ותרגום: שגל כלבתא לא יצטרך לגלגול כלבתא.

4. מה שכתב שכל יורדי גהינם אתי אברהם ומקבל להו ומסיק להו. פרש, שמעלה אותן מגהינם, חוץ מהבא על נכריות דנמשכה ערלתו ולא מכירו שהוא יהודי ודומה לו שלא נימול, ופרש הרב ר' משה אלשיך זלה"ה שהוא, כי יתגלגל נפשו בילד שימות קודם מילה, כי את בת ערלים שכב וטמא מילתו, ויורד לגהינם לעתיד לבוא, ולא יזכה לחיי המקווים, וזה שאמר: "כל בואיה לא ישובון ולא ישיגו אורחת חיים", עיין שם שהאריך במשלי.

עקר אילנא דחיי ואנח ליה ברשו אחרא דאיהו מרא וטחול וכו', ובכמה מקומות בזוהר: כאילו משקר בשמא קדישא, אם לא בחילא דתיובתא תדיר וכו'.

זה לשונו: "אותי עזבו" - הוא מאן דמשקר באות רשימא קדישא ועייל ליה ברשו אחרא דאיכרי בורות נשברים, דההוא אומה דעלמא עכו"ם, וי למאן דמשקר בשמא קדישא ועונשו גדול:

1. מה שכתב במדרש: ר' יוחנן בשם ר' לוי - בני אדם שנוהגים היתר בעולם הזה בשפחות, הקדוש ברוך הוא תולה אותן בראשיהם בקדקדיהם לעולם הבא, שנאמר: "ימחוץ ראש אויביו קדקוד שער מתהלך באשמיו", כל עמא יימריץ ייזל האי גברא בחוביה.

2. מה שאמר בגמרא: אמר ר' יוחנן - כל העושה עבירה בעולם הזה מלפפתו והולכת לפניו ביום הדין, שנאמר: "ילפפתו אורחת דרכם וגו'" - ר"א קשורה בו ככלב, וב"ראשית חכמה" פרש, שלא לבד יעשה לבוש טמא לנשמתו, אלא שתדבק הטומאה בנפשו עצמה וחלק מנפשו בתוך הטומאה וחלק עבירה שמקנה בנפשו הוא הולך עמו בעולם הזה, וזהו לשכב אצלה בעולם הזה, וחלק מנפשו שנשאר

נמלים הרבה, וישב ביניהם ערום, ובימות החורף ישבור הקרח וישב במים עד החוטם, ואם עוד, חס ושלום, יחזור לסורו יחמיר על עצמו כהנה וכהנה.

הבא על בהמה או על עוף וכדו'

הבא על בהמה או על עוף או על כל מין ומין חוץ ממין אדם, צריך רי"ו תענית, גם כן הבא על הפנויה שלא טבלה לנדתה או על אשתו נדה חייב עליה כרת.

בוזהר שמות (דף ג ע"ב): מאן דשכיב בנדה לית מסאבה תקיף בעלמא בר ממסאבא דנדה, דמסאבי דנדה קשיא מכל מסאבי דעלמא דאיסתאיב איהו, וכל מאן דאיקרב בהדה מסתאב עמיה בכל אתר דאזלין שכינתא דחיין מקמיה ולא עוף אלא דגרמין מרעין בישינ על גרמייהו ועל זרעה בישא דאוליד, דכיון דקריב בר נש לנדה האי מסאבא דליג עלייהו, דכתיב: "ותהי נדתה עליו", ואסתאב בכל שייפין דיליה זרעא דאוליד בהאי שעתא משכי עליה רוח מסאבא וכל יומי יהא במסאבא דהא בנינא ויסודא דיליה במסאבא רב ותקיף מכל מסאבי דעלמא, עד כאן לשונו. תרגום הזוהר: **שְׁלֶשָׁה הֵם שְׂדוּחִים שְׂכִינָה מִן הָעוֹלָם וְגוֹרָמִים שְׂדֵיִירוּ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא יִהְיֶה בְּעוֹלָם וּבְנֵי אָדָם צוֹנְחִים וְלֹא נִשְׁמָע קוֹלָם, וְאֵלֶּה הֵם: מִי שֶׁשׁוֹכֵב עִם**

לעתיד לבוא אברהם יושב בפתח גהינם ואינו מניח אדם מהול לכנוס לתוכה

גם צריך אתה לדעת מה שאמר הרב ר' משה אלשיך זלה"ה בענין מה שכתוב, שהראה הקדוש ברוך הוא לאברהם גהינם ומלכות ובירור מלכות כדי להצילם מגהינם ר"ל. הנה אין מן הספק, שלא מן גהינם של עת ההוא הצילנו, כי כל חוטא אין נקי אלא מאשר לעתיד, כי לעלוקה היא הגהינם, שתי בנות לעלוקה הזאת, שיש לה ב' פיות בב' קצותיה, כן יש שאול עתה, ויש גהינם לעתיד, היא אבדון שאשו לא תכבה, וזה שאמר במדרש וירא: אמר ר' לוי - לעתיד לבוא אברהם יושב בפתח גהינם ואינו מניח אדם מהול לכנוס לתוכה.

הסגופים השייכים לחטא זה

הסגופים השייכים לחטא זה, אחר שקיים דרכי תשובה, כמו שאמרנו בפרקים הקודמים - צריך לצום רי"ו צומות, ואם ירצה יעשה שמונה הפסקות מב' ימים וב' לילות רצופים, שהם כמנין רי"ו בדקדוק, ולכל הפחות יתענה ג' ימים וג' לילות ג' פעמים בכל שנה פעם אחת, ולא יאכל בשר ולא ישתה יין, ולא ירחוץ לפחות מ' יום, עד ישוב השם יתברך מחרון אף, ואם, חס ושלום, לאחר התשובה יחזור לסורו, יחמיר עליו יותר ויותר, ובימות החמה ילך במקום

פעמים ושלוש, ולא יאכל בשר, ולא ישתה יין ולא כל דבר חם לבד משבתות וימים טובים, ולא ירחץ כל אותן ימים, ואם לא בעלה רק חבק ונשק אשתו נדה או הבא על בשרה ונהנה ממנה בקרוב בשר - יתענה מ' יום, ואם בא על הפנויה נדה בתולה או אלמנה, בין כדרכה בין שלא כדרכה, אם כן הוא חייב כרת על שבעל נדה, גם על שהיא מקבלת זרע מן אנשים הרבה, ולא נודע ממי נתעברה, נמצא האב נושא בתו, והאח נושא אחותו, ועל זה נאמר: "ומלאה הארץ זמה". תקונו הוא, שלא יסתכל בפני נשים, ואין צריך לומר במקום שדרכן להתכסות, ועל אחת כמה וכמה בין שדיה או במקום התורפה, חס ושלוש, ואפילו באשתו לא יסתכל כל זמן שלא טבלה, ולא יראה שחוק נשים ולא בתולות, ולא ירחץ, ולא יאכל מאכל חם מכל דבר המביא לידי תאוה לפחות שנה או ב' שנים, ויתענה פ"ב צומות כנוזר, ולכל הפחות יתענה מ' יום, ולא יאכל בשר בליל שלפני התענית ולאחר התענית, וישכב בקושי על הארץ או על דף ביום ובלילה, כפי הנאתו שנהנה ממנה, וילקה בהצנע, ויתודה בכל יום ג' פעמים בבכי ובדמעה, ולפום צערא אגרא, ואם לא בא עליה רק חבקה או נשקה - יתענה בה"ב, וירחק מפתח ביתה.

נדה, משום שאין טמאה חזקה בעולם חוץ מטמאת הנדה, וטמאת הנדה קשה מכל טמאה בעולם. הוא נטמא, וכל המתקרבים אליו נטמאים עמו. בכל מקום שהולכים, נדחית שכינה מלפניהם. ולא עוד, אלא שגורים צרות רעות על עצמו ועל אותו זרע שיוליד. שכיון שיקרב אדם לנדה, אותה טמאה קופצת עליו ונשארת בכל איבריו, אותו זרע שיוליד באותה שעה, (טמאים) מושכים עליו רוח טמאה, וכל ימיו יהיה בטמאה, שהרי הבנין והיסוד שלו הוא בטמאה רבה ותיקפה מכל טמאה שבעולם, שמיד שקרב אדם לנדה, אותה טמאה קופצת עליו, שכתוב (ויקרא ט) ותהי נדתה עליו.

לא פרש מאשתו סמוך לוסתה

אם שכח ולא פרש מאשתו סמוך לוסתה ואירעהו אונס מחמת פשיעותא - תקונו להתענות נ"ט צומות כמנין "נדה", אך אם זלזל בכוונה בשעתא דוסת, וכל שכן במזיד בזה יותר מהשעור, צריך להתענות פ"ב צומות, דהיינו, שיעשה ג' הפסקות מב' ימים וב' לילות, ועוד יום א' אחריהם הרי פ"ב, וילקה לפחות ב' מלקיות ביום טבילה - שני ושישי או ביום אכילת הפסקה לפניה ולאחריה, וירבה בסגופים כפי כוחו, ועל כל פנים לפחות יתענה מ' יום רצופים, וילקה ויתודה בכל יום

שבתורה, מה שנאמר: "לא תהיה קדישה מבנות ישראל", ויתענה מ' יום או ג' ימים וג' לילות.

בפרק י"א כתבנו, שאם חטא אדם באבר אחד כמה חטאים חלוקות, כגון: בנכריות ובמוציא שכבת זרע לבטלה וכיוצא בזה, וקיים דרכי תשובה כמו שאמרנו, אם יקיים הסגופים המסודרים לחמור שבהם אין צריך לקיים הסגופים השייכים לחטא הקל ממנו באותו אבר, ובלבד שקודם התענית צריך עזיבת חטא וקיום חבילות של מצוות, ומה טוב אם יוכל לקיים מה שכתב בגמרא: הכי דמי בעל תשובה, כגון שבא עבירה לידו פעם אחת וכו', ופרש ממנה, מחוי ר"י - באותו אשה ובאותו מקום ובאותו מעשה, כמו שאמר באריכות בפרקים הקודמים הסגופים השייכים לחטא ברית הלשון.

פרק י"ח

בן יבואר הד' כתות שאינן רואות פני השכינה: א. גודל החטא של המשחקים ב"קארטין" אף בימי חנוכה ופורים. ב. מה נקרא לשון הרע, גודל עוון שבועת שקר ושוא, מהי השבועה, ושאפילו באמת אסור להשבע, עונש מועל בחרם. ג. גודל איסור הזכרת שם שמים לבטלה בכל לשון ובכל כנוי. ד. דיני נדרים, ושאין

הבא על הפנויה שטבלה לנדתה **הבא** על הפנויה שטבלה לנדתה - אמרו עליו בזוהר תזריע (דף מה ע"א), וזה לשונו: תמן תנינא, כל הנהנה מעולם הזה בלא ברכה גוזל להקדוש ברוך הוא וכו', דא הוא בר נש דא דאיתדבק באנתו למהנה מנה, ואף על גבדאיהו פנויה ואהני מנה בלא ברכה פרש בלא ברכת ארוסין ושבע ברכות, כאילו גוזל להקדוש ברוך הוא, ומה הבא על הפנויה כך, מאן דאתדבק באנתו אחרא אעכ"ו חבר לאיש משחית, מאן הוא איש משחית דא ירבעם, ואומר אין פשע דהא היא פנויה ואמאי אסור בגין דגוזל לאביו ואמו והוא חבר לאיש משחית דפגים דיוקנא דלעילא, עד כאן לשונו. תרגום הזהור: כָּל הַנִּהְנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְרָכָה, כָּאִלוּ גּוֹזֵל אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁכְּתוּב גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ וְגו'. כָּל הַנִּהְנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה, כָּלֵל זֶה הוּא הָאִשָּׁה. מִי שֶׁנִּדְבַק בָּאִשָּׁה לְהַנּוֹת מִמֶּנָּה, וְאִף עַל גַּב שֶׁהִיא פְּנוּיָה, וְנִהְנֶה מִמֶּנָּה בְּלֹא בְרָכָה, כָּאִלוּ גּוֹזֵל אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. מָה הַטַּעַם? מִשּׁוֹם שֶׁהַזּוּג שֶׁלָּהֶם הוּא בְּשֶׁבַע בְּרָכוֹת. וְמָה עַל פְּנוּיָה כֶּף - מִי שֶׁנִּדְבַק בָּאִשְׁתּוֹ שֶׁל אַחַר, שֶׁעוֹמֵד כְּמוֹ שְׁלֹמֶעֱלָה, בְּזוּג שֶׁל שְׁבַע בְּרָכוֹת, עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה עַד כְּאֵן. וְזֶה צָרִיךְ סְגוּפִים וְתַעֲנִית, עַל שֶׁעָבַר לֹא תַעֲשֶׂה

והם הד' כתות שאינם רואים פני השכינה: כת לצים, כת חנפים, כת שקרנים, כת מספרי לשון הרע, ועוברי נדרים ושבועות ושאר פגמי הלשון, ב"ראשית חכמה" כתב הטעם, כי הם פוגמים בד' אותיות ה - ו - י - ה ודד' אותיות א - ד - נ - י.

בשם המקובלים: החוטאים בד' אלה יהיו מגולגלים בד' חיות טמאות אלה, והם: ארנבת, שפן, גמל, חזיר. כל אחד בחיה המתחסת לו, וכנגד אלו יש ד' קליפות למעלה להעלות מעשה החוטא ולהענישו בגהינם.

עונש הלץ

הנה עונש הלץ, מלבד מה שכתוב, שאינו רואה פני השכינה, אמרו בגמרא: אר"א - כל המתלוצץ, יסורים באים עליו, שנאמר וכו', א"ר קטינא: כל המתלוצץ גורם כליה לעולם, שנאמר וכו', ולפי דברי משנה: היושב בטל מדברי תורה ואינו עוסק בשום עסק לא במלאכה ולא במשא ומתן נקרא "לץ", כמו שנאמר: שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים, שנאמר וכו'.

היושב בטל הרי זה מתלוצץ

ב"ראשית חכמה", בשם החסיד ר' יהודא, כי הראיה מסוף הפסוק במה שכתוב: "כי אם בתורת

להתיר הנדר של מצוה, אלא אם כן רואים שהוא אנוס גדול. ה. כיצד יתנהג הרוצה להתענות והוא חלש, המתנהג לאסור בדברים המותרים כיצד יעשה שלא יהא כנדר. ו. ובו יתבאר התשובה והסגופים והתענית לשאר פרטי חטאיו, ממה שאינו בברית הלשון ובברית המעור: ז. תשובה לעובר על דת יהודית ועובד עבודה זרה, תשובה למחלל שבת, תשובה לרוצח, תשובה לאשה השוכבת על בנה והמיתו בשינה, תשובה למכה חברו או צערו בממון או באונאת דברים, תשובה לכותבי קמיעות, תשובה לאוכל נבילה או טריפה בין באונס בין ברצון או ששחט בסכין פגומה, תשובה למכה אשתו, תשובה למגביה ידו על חברו, תשובה לגונב או לגזול ממון מישראל, תשובה ללוקח ריבית מישראל, תשובה למסיג גבול רעהו בכל מקום ובכל ענין, תשובה לשותה יין נסך - והוא סתם יין של עובד כוכבים ומזלות, תשובה לאוכל בשר אחר גבינה קשה או להיפך, תשובה לאוכל בלא נטילת ידיים, תשובה לאבל ששמש בימי אבלו, תשובה ותקנה להנצל מכרת א'.

הסגופים השייכים לחוטאים בברית הלשון **ועתה** נבאר הסגופים השייכים לחוטאים בברית הלשון,

המדברים דברים בטלים ככופר בעיקר
ב"ראשית חכמה" קורא תגר על
 אותן, שהתירו לעצמן
 מיני שחוק בקוביאור"ת באמרם, שהוא
 מחדד השכל, מה שאמר ר' יונה
 בשער היראה: המדברים דברים
 בטלים ככופר בעיקר, שאינו מאמין
 שמלא כל הארץ כבודו, כי המאמין
 שהוא לפני הקדוש ברוך הוא לא
 יעשה דבר נגד רצונו, וקשה בעיני
 דבר זה מכל העבירות, כי שאר
 עבירות - אם יחטא פתאום ויצרו
 הטעיהו, שלא שם יראת ה' נגדו - אין
 עונשו גדול כל כך, אבל שבזדון לבו
 יושב שעה אחת או שתיים ולפעמים
 כל היום ולא יזכור ה' נגדו לומר בלבו
 לפני מי אני עומד ומשחק ומכעיס
 אותו ולא אבוש מגדולתו ואל אפחד
 מדינו, הוא עובר על מה שכתוב:
 "השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך",
 וא"ת זוכר את ה' ואף על פי כן עומד
 ומשחק, הרי זה במזיד עומד ומבזה
 את ה' ואת תורתו, שאומר בלבו אין
 הקדוש ברוך הוא מעניש כת ליצנים,
 והוא כופר בדברי חז"ל, והוא צדוקי,
 ודומה לאותן שהיו עובדים עבודה
 זרה בסתר, ואמרו: "עזב ה' את
 הארץ" ואין רואה אותן, ואלו עובדים
 עבודה זרה בגלוי ואין מוחה בידם,
 ואם על הכועס אחרו, שאין השכינה
 חשוב כנגדו, כל שכן על כת זו,
 ואמרו: מוטב שיוציא לעז על בניו

ה' חפצו", לכן לא ישב במושב ליצים,
 שאין בו תורת ה', והוא כי אין ליצנות
 גדולה מזו, ממי שאמרו לו מנה
 אדומים שעה אחת, וכל מה שתוכל
 למנות באותו שעה יהא שלך, והוא
 יושב ובטל, הרי זה מתלוצץ מן
 המתנה הזאת ומבזה אותה, כן הדבר
 הזה - המבטל דברי תורה, אחר שידוע
 גודל השכר של תלמוד תורה, אם כן
 הוא כמו לץ ממש, ומכל שכן העוסק
 בשיחה בטלה שנקרא "לץ", ועובר גם
 בעשה, כמו שאמר: "ודברת במ" -
 ולא בדברים בטלים. אמר רבא: השח
 שיחות חולין עובר בעשה. רב אחא בר
 יעקב אמר: עובר בלאו וכו', וביותר
 צריכים להזהיר בעלי תורה בדברים
 בטלים, כמו שאמר במדרש: אם נכנס
 ללב דברי ליצנות יוצא כנגדו תלמוד
 תורה, מכל שכן אותן המתלוצצים מן
 הבריות, שמעותדים לכל עונשים
 הנזכרים, וכן המשחקים בקוביאור"ת
 וקארטיין ושאר מיני שחוק, אף שלא
 להרויח מעות, שנקרא "מושב ליצים"
 גמור, כמו שכתב בגמרא.

ההולך לאצטדיין הרי זה מושב ליצים
ההולך לאצטדיין וכו' הרי זה מושב
 ליצים, ולא די שחוטאין
 בעצמן אלא שמחטיאין, כי דבר זה
 נעשה בשנים, לפי זה חטא הרבים
 תלוי בו, ואין מספיקין בידו לעשות
 תשובה, כמו שכתב בירבעם.

דורות שלפנינו אשר הראשים ופרנסי הקהילות אסרו שחוק זה בחרם, כי על ידי זה בטלו הרבה מלעסוק בישובו של עולם, ושאר טעמים שהיו להם וחששו, פן מרוב הרגל לא יוכלו להתאפק ויעברו, חס ושלום, על החרם בסתר, והיה תנאי מפורש, שהימים הנזכרים אינם בכלל החרם, ובזה ישקטו יצרם הרע, אבל הם לעולם מעותדים לכל העונשים אשר כת ליצנים מעונשים בהם כמו המשחקים בשאר ימות השנה.

עונש החנפים

כת חנפים - עונש החנפים, מלבד עונש שאינם רואים פני השכינה, אמרו בגמרא: אמר ר"א - כל אדם שיש בו חנופה נופל בגהינם, שנאמר וכו', ואר"א - כל המחניף לחבירו לסוף נופל בידו, וכל עדה שיש בה חנופה נמאסת כנדה, ארשב"ל - בשביל חנופה שחנפו עדתו לקרח על עסק לגימא א' חרק עליהם שר של גהינם שיניו.

בגמרא פסחים כתב: ג' הקדוש ברוך הוא שונאם ואחד מהם - המדבר אחד בפה ואחד בלב, וכל אדם שיש בו חנופה מביא חרון אף לעולם ותפילתו נמאסת וכו'.

ובגמרא סוטה: בשביל שהחניפו לאגריפס המלך, נתחייבו

ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום, וכל שכן משחקים שעושים עצמן רשעים לפני המקום יותר מכמה שעות ואפשר כל היום.

המשחקים בקוביאור"ת בימי המועדים

וביותר גדול עונו מנשוא המשחקים בקוביאור"ת בימי המועדים שהם ימי הדין, כמו שאמר בפסח על התבואה וכו', ואפשר שחוטא זה יכריע את העולם לכף חובה, כמו שכתוב: לעולם יראה אדם את עצמו ואת כל העולם כאילו חציו זכאי וחציו חייב וכו', ואז אותן עניים שיצטערו או ימותו ברעב ובצמא כולם תלויים בו, ולכן ראוי להרחיק מכל מיני שחוק בין בחול בין במועדים, כי העולם והאדם נדונין לעולם, וענין זה גורם יסורים וכלייה לעולם, חס ושלום, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, עד כאן לשונו.

דברים האלה הם תוכחת מגולה למנהג המכוער בכמה מדינות ששוחקים בקארטיין בחנוכה ובפורים, שנקבעים להודות ולהלל להקדוש ברוך הוא על הניסים והתשועות שעשה לנו בימים ההם, ולא להיות, חס ושלום, ככופר בעיקר באותן הימים יותר מבשאר ימים, והמנהג הרע הזה יצא, על כי זה כמה

בתי כנסיות, וכוונתם היא לעלות לגדולה ולסלק נפשם מן המס, ומראים חסידות על פניהם ולבם מלא תוך ומרמה, עד כאן לשונו.

עוד חנף רע

יש עוד חנף רע והוא, המדבר עם חבירו דברים מתוקים, כדי שיאמר לו חבירו מה שבליבו, ואחר אשר האמין לו וסומך עליו הולך עמו ברמאות, וזה שאמר: "כי חנם מזורה הרשת בעיני בעל כנף והם לדמם יארוכו וגו'", והגרוע שבכולם - המחניף לחבירו כדי להחטיאו, כגון: שמחזיק לסייעו במחלוקת שיש לו עם חבירו, אף על פי שהוא יודע שהדין עמו.

בספר "חובת הלבבות" חשיב לחונף - העושה מצוה ומכוון, שיכבדהו בני אדם, כגון: המתפלל בציבור ובעלי חזנים בפיוטים ובנגונים חדשים, למצוא חן בעיני בני אדם, וכתב עוד שם - העושה בשביל כבוד בני אדם ומיראתם, אינו עובד לבורא אלא לבני אדם, וכמה מדות גרועות בו יותר מעבודה זרה, עיין שם.

הרוצה להנצל מהחניפות ירחיק עצמו מן הכבוד ומן ההנאה וכו', וזהו ענין תקלת חכמי הדור, כי הם רודפים להנות מן העם,

שונאים של ישראל כלייה, ואף על פי שהיה מלך ועניו וירא שמים, כל שכן מי שמחניף לרשעים, קשה חנופה כעבודה זרה ושפיכות דמים. בעוון החנפין הגשמים נעצרים, ובעוון החנופה נידון לעד ולעולמי עולמים, ולכולם מייתי קרא.

החונף נקרא המדבר אחד בפה ואחד בלב **כתב** ה"ראשית חכמה": החונף נקרא המדבר אחד בפה ואחד בלב, ובמדרש: "ורשעים מלאו רע" - זה המדבר אחד בפה ואחד בלב, והקדוש ברוך הוא קורא אותו "תועבה", שנאמר: "תועבת ה' שפתי שקר".

החניפים נחלקו לג' כתות

ב"מנורת המאור" ז"ל: החניפים נחלקו לג' כתות:

1. המחניפים לבני אדם, כדי שימצאו חן בעיניהם ואינם מוכיחים אותן על מעשיהם הרעים, אלא אומרים להם כדין עשיתם.
2. הוא יותר מגונה, והם החנפים לאלמים, כדי שיעשו ראשים על הציבור, ולעשירים כדי שיהנו מהם, ויסירו בטחונם מעל הקדוש ברוך הוא, ועליהם נאמר: "ארור הגבר אשר יבטח באדם".
3. מחניפים בדברי תורה, מראים עצמם שהם עניים ושוקדים על

מכוון שיבטח בו ולא ישמור ממנו וניזק מזה אחר כך, כמו שכתוב: "בפיו שלום ידברו את רעהו ובקרבו ישים ארבו", וכן המסבב בשקריו טובה, שעתידי לבוא לחבירו, שיקחנה לעצמו, כגון: שרואה שחבירו רוצה לקנות סחורה בזול, ומסבב אותו, שלא יקנה ויקחנה לעצמו, שכל אלה הם אנשי מרמה, אלא אף אם מספר דברים, שמשמע שמחליף מקצתם בלא תועלת לו, ולא הפסיד לחבירו ולא לאחרים עונשו גדול מאוד, וכן המשבח במעלות שאין בו, כגון: האומר שהוא מיוחס ושהיו אבותיו גדולי הדור ומאריך בזה, עיין שם.

לא גלו ישראל אלא בעוון השקר

בגמרא: כל המחליף דיבורו כאילו עובד עבודה זרה, שנאמר: "והייתי בעיניו כמתעתע", ואמרו רבותינו זכרונם לברכה: רוחו של נבות לא זכה למדרגה עליונה, על שרצה לדבר כזבים, ולא גלו ישראל אלא בעוון השקר, כמו שכתוב: "למדו לשונם דבר שקר", ובתקונים: כל זמן שישראל משקרים בתורת אמת, אז כתיב: "ותשלך אמת ארצה", ושקרא שלטא בעלמא, ואז הוא שיקרא ס"מ, ובזמנא דאמת שלטא בעלמא אתעבר שקרא בעלמא ודא הוא ס"מ ובאמת נברא העולם נמצא האומר: שקר מחריב העולם.

על כן מחניפים להם ואין מוכיחים אותם וכו'.

אסור לכבד הרשעים

מה שכתוב בגמרא מותר להחניף רשעים בעולם הזה, כתב ב"מנורת מאור": אין פרושו שישבח לו מדות הרעות שיש בו, אלא פירוש שאפילו אסור לכבד הרשעים, לפי שהם שונאי ה', וכתיב: "נבזה בעיניו נמאס". אמרו הרשעים - שידם תקיפה והשעה משחקת להם - מותר לכבדם מיראתם אבל לא מאהבתם, ובפרקי ר"א ע"ע יעקב אבינו שהחניף לעשו, מכאן אמרו: מותר להחניף רשעים בעולם הזה, וסימנך מאהבה מחניפין את הרשעים בעולם הזה, אבל מי שיכולת בידו ומוחה ונוקם נקמת ה' מהרשעים בעולם הזה הקדוש ברוך הוא כורת עמו ברית ולזרעו אחריו, כמו שעשה לפנחס.

עונש השקרנים

בת שקרנים - ז"ל ה"מנורת המאור": אין צריך לומר, אם הוא משחית בשקריו וגוזל וחומס ועושק שכר שכיר, שזה עובר על מה שאמרו: "לא תכחשו" ו"לא תשקרו" ו"לא תלין", וכן המעיד עדות שקר עובר על "לא תענה", וכן אם הוא בעל תרמיות ובעל אונאה במשא ובמתן ובשותפות, כתיב: "לא תונו", וכן אם אין מזיק אותו מיד, אלא

יש לישראל לאחוז במדת האמת

זה לשון ה"ראשית חכמה": ועתה בעוונותינו, באריכת הגלות יותר מדי, שיש לישראל לאחוז במדה של הקדוש ברוך הוא, דהיינו: בחותמו שהוא אמת, ולקדש עצמם אף במותר להם, ושלא לשקר לא לישראל ולא לנכרי, ולא להטעותו בשום ענין, כמו שאמר: "שארית ישראל לא יעשו עוולה", ולא ידברו כזב ולא ימצא בפיהם לשון תרמית, וכתוב: "וזרעתם לי בארץ" - אדם זרע כור אחד, כדי שימצא כמה כורים, כך זרע הקדוש ברוך הוא את ישראל בין האומות, כדי שיתווספו עליהם גרים, ואם יתנהגו ישראל ברמאות מי ידבק בהם.

עונש מספרי לשון הרע

בת מספרי לשון הרע - גודל החטא אמרו בגמרא, שהוא גדול מעבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים, אשר בכל אחד מהם יהרג ואל יעבור, ומייתי ראיה מהפסוקים, וכתב החסיד ר' יעב"ץ זלה"ה: אל תחשוב, שזה אמרו על צד הגוזמא כל אחד על היסוד האמיתי, כי המספר לשון הרע על חבירו בשמעו את קול צעדיו ישחוק ובעברו מעל פניו יחזור לקלוקלו, ולא ירא מהקדוש ברוך הוא אשר מלא כל הארץ כבודו, עיניו

צופות רעים וטובים, הרי עבודה זרה. גלוי עריות - כי הוא כמו אשה המנאפת ופתחה את פיה ואמרה לא פעלתי עוון. שפיכות דמים - אין צריך ביאור כי הוא יסודו, וכל שכן אם ילבין פניו ברבים, ובתנחומא ד"א: "חיים ומות ביד הלשון" - זה לשון הרע, שאין אדם מוציא בפיו, עד שהוא כופר בעיקר, שנאמר: "אמרו לשונינו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו".

המספר לשון הרע עובר בלאו ועשה

במדרש אמר ריב"ל ה' תורת נאמרה, בפרשת מצורע ללמדך, שכל האומר לשון הרע עובר על חמישה חומשי תורה, וזה לשון מהרי"ל: המספר לשון הרע עובר בלאו ועשה, דכתיב: "השמר בנגע הצרעת" - רצונו לומר, השמר מנגע צרעת - השמר מלשון הרע שהוא מביא לידי צרעת, וכמו שאמר: "השמר" - הוא לאו, ומה שאמר "זכור" - הוא עשה, כמו "זכור את אשר עשה לך עמלק", ועונשו מלבד שאמרו שאין רואה פני שכינה, אמרו בפרקי ר"א: כל המלשין אדם בסתר אין לו חלק לעולם הבא, שנאמר: "מלשני בסתר רעהו וגו'", ובגמרא: ד' הדיוטות אין להם חלק לעולם הבא, והם: דואג ואחיתופל וכו'.

מתחייב נפשו למות

במדרש אתה מוצא, שמפני דיבור פיהם נדחפו לגהינם, ובתנחומא זה לשונו: ואם עסק אדם בלשון הרע, מתחייב נפשו למות, שקשה לשון הרע משפיכות דמים, שזה הורג נפש אחת וזה הורג ג': האומרו, המקבל והנאמר עליו, שהרי דואג וכו', ובמדרש: "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו" - אל תקרא "צרות" אלא "צרעת".

"טמא טמא יקרא" - ראוי לסקלו ולהשליכו לכלבים

ב"ראשית חכמה" כתב: שהנגע צרעת נדבק בנפשו בעלותה למעלה, וכל הקדושים בדילין ממנו ומכריזין על הנפש, שהיא טמאה, כמו שנאמר: "טמא טמא יקרא" - לאחר פטירתו מהעולם הזה. **בגמרא**: כל המספר לשון הרע ראוי לסקלו, אבל כתיב הכא: "אותו אצמית", וכתיב: צמתו בבור חיי, עוד בגמרא: א"ר ששת - כל המספר לשון הרע והמקבל לשון הרע, וכל המעיד עדות שקר בחבירו, ראוי להשליכו לכלבים, שנאמר: "לכלב תשליכון אותו", וכתיב בהדי': "לא תשא שמע שוא", וקרי ביה "לא ישיא", ועונש זה הוא גם כן על המקבל, כפי פשוטו של כתוב "לא תשא", שקאי על המקבל.

בפ' י"ג בסופו כתבנו בשם האר"י זלה"ה מה הם כלבים, עיין שם, ובמכילתא: "מדבר שקר תרחק" - אזהרה למקבל לשון הרע, ובגמרא: על שקבל דוד המלך עליו השלום לשון הרע מפי ציבא, נחלקו מלכות בית דוד, והטעם הוא כי הוא עוזר לו לרעה, כי אם יראה המגיד פני השומע הם זועפים יחדל דבריו, אבל אם יראה השומע מודה לו, לא יחשוך משקריו והלשון הרע שלו, שנצטוינו מהתורה, שלא לדברו ולא לקבלו.

ו' חלקים בלשון הרע

כתב האר"י זלה"ה בשער התשובה, שהם ו' חלקים:

1. המדבר בגנות חבירו, אף על פי שהוא אמת, שאם אומר שקר הוא מוציא שם רע.

המדבר בגנות חבירו כוונתו היא לבזותו ולהבאיש ריחו, והוא לשון הרע גמור, כגון: אם היה בעל תשובה, והוא מספר עליו עוונות ראשונים שלא בפניו או בפניו, יש לו עונש גדול, כי על ידי תשובה נעשין לו עבירות זכויות ואין ראוי לביישו, ועוד אם ישמעו אחרים שהוא מביישו, ימנעו אחרים מלעשות תשובה, ונמצא נועל דלת לפני בעלי התשובה, ואם הוא תלמיד חכם אז ודאי עשה תשובה, כמו שכתוב בגמרא ובתקונים, שעל זה נאמר: "לא

רכיל וכו'”, ובגמרא: מנין לאומר דבר לחבירו, שהוא בכל יאמר, שהוא ממילא בכל יאמר, שנאמר: “וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר”.

3. אבק לשון הרע - המרבה לספר בשבחו של חבירו, שמתוך שבחו יבוא לידי גנותו, ופרש הרב ר' יונה, שהוא המדבר בפני שונאו, כי הוא יכחישוהו, ואין מי שימחה בידו, וזהו שאמרו: “מתוך שבחו יבוא לידי גנותו”, אבל אדם כשר, שהוא מפורסם בחסידות, מותר לספר בשבחו, אף במעמד שונאו, כי ידעו הכל שהוא שונאו, ובכלל זה מה שאמרו בגיורא ה"ד לישנא בישא דאמר היכי משתכח נורא אלא בבי פלניא דאיכא בישרא וכוורי, ובכלל זה המתאכסן בבית חבירו ומיטיב עמו והוא משבחו בפני הבריות, אשר על ידי זה יתלקטו עליו אנשים, ויפסיד ממנו באורחים רבים וריקם, וכן אם ילוה לעני דינר, אין לעני לשבחו, כי שמא אין דעתו משתווה עם כל אחד, ויבוא לידי הפסד, כי שמא לא יפרעו לו כראוי, גם בכלל אבק לשון הרע, האומר: שתקו מפלוני, איני רוצה לומר מה שאני יודע מפלוני.

4. הוא שדרכו להתלונן ולהתרעם על חבירו ומוציא תלונות מלבנו, ואומר: פלוני שאמר כך - היתה כוונתו לחרף אותו, ומראה עצמו

תלין נבלתו על העץ” - רצונו לומר, נבילות עוון אשר עשה על עץ החיים, כי ודאי עשה תשובה, ובפרט אם הוא עד אחד, כי המעיד על חבירו יחידי מכין אותו מכות מרדות, ואם מדבר בפניו ומלביין פניו הוא שופך דמים, ויורד לגהינם ואינו עולה, אבל בעסקי ממון, כגון: גזל ואונאה, יכול לספר הדברים, כי עד אחד מחייב שבועה, וכן אדם, שהוא יודע שהוא רשע גמור, מותר לפרסמו ולספר בגנותו ולהבאיש בעל העבירות בפני בני אדם, למען תגעל נפש השומעים מעשיו הרעים, ואם תראה אדם שיש לשפוט עניניו לצד חובה ולצד זכות; אם הוא ירא שמים, ואף אם הוא מהבינונים הנזהרים מחטאים ופעמים יכשלו בס, יש לך גם כן לדונו ולהכריעו לכף זכות, והוא מה שכתוב: “בצדק תשפוט את עמיתך”, ואם האיש ההוא רוב מעשיו לרוע ואין יראת אלוקים בקרבו, תכריע מעשיו ועניניו לכף חוב, וכן לא ידבר לשון הרע דרך רמיזות.

2. הולך רכיל - הוזהרנו בזה מה שכתוב: “לא תלך רכיל בעמך” - והוא מלשון רוכל המחזר בעיירות, כך הוא מוליק דברים מזה לזה: כך דבר פלוני, ומביא שואה ביניהם, ובכלל זה - המגלה סוד חבירו, כמו שאמר: “הולך רכיל מגלה סוד”, הרי מבואר, שהמגלה סוד נקרא “הולך

יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ קִדְשׁ, וּמִשּׁוֹם שֶׁהֵם קִדְשׁ
 אָסוּר לְאָדָם לְקַרְא לְחִבְרוֹ בְּשֵׁם גְּנָאֵי
 וְלֹא לְכַנּוֹת שֵׁם לְחִבְרוֹ, וְעִנְשׁוֹ גָדוֹל,
 וְכָל שֶׁפֶן בְּדַבְרֵים אַחֲרֵים. שְׁנִינּוּ, כְּתוּב
 (תהלים לד) נִצַּר לְשׁוֹנֵף מֶרַע וְגו'. מֵהוּ
 מֶרַע? שְׁבַגְלֵל לְשׁוֹן הָרַע מִחֲלוֹת
 יוֹרְדוֹת לְעוֹלָם. אָמַר רַבִּי יוֹסִי, כָּל מִי
 שֶׁקִּוְרָא לְחִבְרוֹ בְּשֵׁם שְׂאִין בּוֹ וּמְגַנֵּה
 אוֹתוֹ, נִתְפָּס בְּמַה שְׂאִין בּוֹ. שְׂאֵמַר רַבִּי
 חִיָּא אָמַר רַבִּי חִזְקִיָּה, כָּל מִי שֶׁקִּוְרָא
 לְחִבְרוֹ רְשָׁע, מוֹרִידִים אוֹתוֹ לְגִיְהֵנָם,
 וְיוֹרְדִים לוֹ לְלַחְיָיו, פָּרַט לְאוֹתָם
 חֲצוּפִים שֶׁל הַתּוֹרָה שֶׁמִּתֵּר לְאָדָם
 לְקַרְא לְהֵם רְשָׁע.

להזהר שלא לקלל בשם

עוֹד ב"ראשית חכמה": דברים
 הפוגמים ברית הלשון והם
 מענין לשון הרע, להזהר שלא לקלל
 בשם, אף שלא הזכיר את השם אלא
 בלע"ז אסור ועובר בלאו, ואסור
 להוציא קללה מפיו, אף שלא בכוונה,
 כי ברית כרותה לשפתיים, כמו שאמר
 כמה פעמים בגמרא: הוי כשגגה
 היוצא מלפני השליט ונח נפשיה.
זָה לשון הזוהר וישלח: קללת חנם
 לא תבא, ואקמוהו לו ביום, ועל
 דא תנינין לא יפתח אינש פימיה
 לשטנא, בגין דנטיל להאי מילה
 ומקטרג בה לעילא ותתא, כל שכן
 מלה דחכם או מלה דצדיקייא. גם
 יזהר שלא יקלל למי שאינו שומע,

שהוא עשוק מבני אדם, וזה שאמר:
 "דברי נרגן כמתלהמים".

5. נבלות פה - בגמרא: כל המנבל
 פיו ומוציא דבר מגונה מפיו,
 אפילו נחתם גזר דינו של שבעים
 שנה לטובה נהפך עליו לרעה, ועוד
 בגמרא: בעוון נבלות פה צרות
 רבות באות, וגזרות קשות
 מתחדשות בעולם, ובחורי שונאי
 ישראל מתים, ויתומים ואלמנות
 צועקים ואינם נענים וכו'. ר"א: אף
 השומע ושותק וכו'.

בוזוהר פקודי מבואר, שאין תפילתו
 נשמעת מ' יום ומנדין אותו
 למעלה, ואז שמירת קונו מסתלקת
 ממנו, ואין נשמתו עולה למעלה.

6. מה שכתוב בגמרא: אל יוציא אדם
 דבר מגונה מפיו, שהרי עקם
 הכתוב וכו'.

7. שלא לכנות שם רע לחבירו, והוא
 מן היורדים לגהינם ואינם עולים.

בוזוהר משפטים זה לשונו: תאנא
 ישראל איקרו קודש, ואסור
 ליה לאינש למקרי בחבריה בשמא
 דגנאי ולא לכנאה ליה שמא לחבריה
 ועונשא סגי, כמו שאמר במילין
 אחריו. אמר רב חייא אמר רב חזקיה:
 כל מאן דאקרי לחבריה רשע נחתין
 לגהינם לעלמין בר אינון חציפי
 דאורייתא, דשרי ליה לבר נש למקרי
 ליה רשע ע"ל. תרגום הזוהר: שְׁנִינּוּ,

הנקראים אוררי יום, ואלו לוקחים אותה קלה שקלל את עצמו ומקיימין אותה, חס ושלום, והוא משלושה שגורמים רעה לעצמם, כמו שנאמר בזוהר, על כיוצא בזה אמרו רבותינו זכרונם לברכה: אל יפתח אדם פיו לשטן.

"ושם אלוקים אחרים לא תזכירו"

בן ראוי שלא לקלל את אשתו, שהרי הזכר פלגא דגופא, ואם מקלל אותה הוא מקלל את עצמו, וכתב שאזהרה לכל אלה מה שכתוב: "ושם אלוקים אחרים לא תזכירו", כי כל פגמי הלשון הוא מצד החיצונים, שהוא אלוקים אחרים, וכן אמר דוד: "נצור לשונך מרע" - רצונו לומר, מכל הדברים שיש בהן תפיסה לרעה שהוא סמ"ך מ"ם, ובכתבי האר"י: אסור להזכיר שם ס"מ בפיו, ובפרט בלילה שאז ממשלתו. כל המזכיר שמו או מענין זה, כגון בלע"ז "טיייל" או רוח, כמו שהוא שגור בפומא דאינשא, כי בזה הוא מגביר כוחו עליו ועל אחרים, חס ושלום, ועבר על מה שכתוב "ושם אלוקים אחרים לא תזכירו", כי בכמה מקומות עובדים להם.

כמו שאמר: "לא תקלל חרש" - תרגומו: דלא תלוט מאן דלא שמע. זה לשון זוהר קדושים (דף פ"ה:): מאן דלייט חבריה הוא קמיה ואכסיף ליה כאילו אושיד דמא, ודא קרא חבריה עמיה ולייט ליה ולית לך מלה ומלה דנפיק מפומא דלא אית ליה קלא, והאי קלא סליק לעילא וכנ"ל ואתער אתר דתהומא עמי' וכמה מתערין עליה דהאי בר נש ווי ליה להאי דאפיק מנה בישא מפומא, עד כאן לשונו. תרגום הזוהר: רבי חייא פתח ואמר פסוק אחריו, לא תקלל חרש ולפני עור וגו'. פסוק זה כמשמעו, אבל מפרשה זו כלה למדנו ממנה דברים אחרים, וכלם תלויים זה בזה. בא ראה, מי שמקלל את חברו, והוא לפניו, ומביש אותו, כאלו שפך את דמו, והרי בארנו. ופסוק זה כשאין חברו עמו, והוא קלל אותו, אותו הדבור עולה. שאין לך דבור ודבור שיוצא מפיו שאין לו קול. אותו קול עולה למעלה, וכמה מלאכי חבלה מתחברים לאותו הקול, עד שעולה ומעיר את התהום הגדול, כמו שבארנו, וכמה הם שמתעוררים על האדם. אוי למי שמוציא דבר רע מפיו, והרי פרשוה.

אל יפתח אדם פיו לשטן

המקלל את עצמו בכעס - אמרו בזוהר: שיש כתות

גודל עוון שבועת שוא ושקר

מגודל עוון שבועת שוא ושקר ז"ל תנחומא: כל המועל

שנאמר: "לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא", יכול אין חייבין אלא על שם המיוחד בלבד, מניין לרבות כל הכנויין? - תלמוד לומר: "בשמי" - כל שם שיש לי "וחללת את שם", מלמד ששבעת שוא הוא חילול השם, ומהו שבעת שוא עיין בש"ע י"ד (מסימן רל"ה עד סי' רנ"ו), ועיין באבן עזרא בפרשת יתרו ובפרשת כי תשא.

העובר על החרם הוא כמו העובר על השבעה **העובר** על החרם הוא כמו העובר על השבעה, כמו שאמר בפרקי דרבי אליעזר, ר"ע אומר: הוא השבעה והוא החרם, וכל שהוא מפיר את השבעה כאילו מפר את החרם, והמפר את החרם מפר את השבעה, וכל איש היודע דבר ואינו מגיד, החרם בא עליו ומלקה את עצמו ואת בניו. ראה לך כח החרם מיהושע, שהחרים את יריחו, וגם ראה כח החרם מן השבטים, שקנאו על זנות של שבט בנימין דפלגש בגבעה והחרימן, שיהיו כל למגדול ועד קטן, שנאמר: "כי היתה שבעה גדולה", וכי נשבעו ישראל? - אלא להודיעך שהחרם הוא השבעה.

כָּל אֱלוֹ שֶׁחָטְאוּ אוֹתָם חָטְאִים שְׁצָרִיכִים אֶת הַנְּזִיפָה, עֲשֶׂרָה כְּרוֹזִים יוֹצְאִים בְּכָל יוֹם

בוזרה פקודי (דף רמט): ז"ל: כל אינון דחבו אינון חובי דבעינן

בשבעה כאילו כופר בהקדוש ברוך הוא ואין לו מחילה לעולם, שנאמר: "כי לא ינקה עוון", וכן כתב הרמב"ם ז"ל: אף על פי שעל שבעת שקר מביאין קרבן, אין מכפר לו עוון השבעה כולה, שנאמר: "כי לא ינקה ה'" - אין לזה נקיון בדין שמים, עד שיתפרע ממנו על השם הגדול שחילל, לפיכך צריך האדם להזהר בדבר זה יותר מכל עבירות ועוון מן החמורה, אף על פי שאין בהן לא כרת ולא מיתת בית דין, יש בו חילול השם הקודש, עד כאן לשונו.

הנשבע לשקר מכחיש אמונת השם יתברך **החומר** הוא כמו שכתב ה"מנורת המאור", שרצונו לומר, כי כמו שהשם יתברך אמת, כן דבריהם הן עבר הן עתיד, והנשבע לשקר מכחיש אמונת השם יתברך, ואם ראויים שלא נכתב עונש מפורש באזהרת עשרת הדברות רק בעבודה זרה ובלא תשא, ואכן התקינו רבותינו זכרונם לברכה, שבבית דין חומר השבעה להנשבע, שיבינהו ואולי ירא ויסתלק מן השבעה.

במשנה: חיה רעה באה לעולם על שבעת שוא ועל חילול השם, הקיש שבעת שוא לחילול השם.

בספרי: "לא תשבעו בשמי לשקר" - מה תלמוד לומר? לפי

עליהם נידוי, ומבוארים בש"ע י"ד סימן של"ה, ואם חטא בהם צריך שישב עליהם, שיהא תפלתו עולה למעלה.

זה לשון ה"ראשית חכמה" ואחד מכ"ד דברים הוא: המקשה עצמו לדעת, ודבר זה הוא מצוי בין הבחורים עד שלא נשא אשה.

המברך ברכה שאינה צריכה

על כן צריך כל בעל תשובה לקבל עליו נזיפא וישב בקרקע כמנוחה ובעטיפא, כמו שעשה דוד המלך עליו השלום, ואפילו באמת אסור לשבע, כמו שאמר במדרש: "איש כי ידור נדר וגו'" - אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: לא תהיו סבורים שמותר לכם לשבע אפילו באמת, אין אתם רשאים לשבע, אלא אם כן יהיה בכך כל המדות "את ה' אלוקיך תירא" - שתהא כאותן שנקראו יראי אלוקים: אברהם, איוב, יוסף וגו', "ואותו תעבודו" - אם אתה מפנה עצמך לתורה ולעסוק במצוות, ואין לך עבודה אחרת. "ובו תדבק" - יכול אדם לדבק וכו'? - אם יש לך כל המדות האלו רשאי אתה לשבע ואם לאו אין אתה רשאי לשבע, ומעשה בינאי המלך וכו', ומה בשמו תשבע אתי לאפוקי, שלא לשבע בשם אלוקים אחרים כשמחוייב שבועת בית דין. גדולה מזו אמרו חז"ל בריש

לנופא עשרין כרוזין נפקין בכל יומא ומכרזי בכל אינון רקיעין, ובכל אינון משריין וחיילין אזדהרו בפלניא דאיהו נזיפא איהו חובא פלוני עבד עד דחב קמי מארי' רחמנא לשיזבן, כד חב מההיא חובא מתכנפין אילון ארבעין משריין ליה וכדין אכריזו פלניא שרי נזיפה מכאן והלאה צלותי' אעלה ועד דלא תב נזיף הוא לעילא ותתא ונטירו דמאריא אתעדו מניה, ואפילו בליליא נשמתו נזיפא דסתמין לה לכל תרעי שמיא ולא סלקא לה ולמעלה מינה אמר שאין מקבלים תפילתה מ' יום.

תרגום הזוהר: כל אלו ששקטאו אותם חטאים שצריכים את הנזיפה, עשרה כרוזים יוצאים בכל יום ומכריזים בכל אותם הרקיעים ובכל אותם חילות ומחנות: הזדהרו בפלוני שהוא נזוף! הוא נזוף על חטא פלוני שעשה, עד ששב לפני רבונו, הרחמן יצילנו. כששב מאותו החטא, מתכנסים כל הארבעים הללו ומתירים אותו, ואז מכריזים עליו: מפלוני התרה הנזיפה! מכאן והלאה התפלה נכנסת. וטרם ששב, הוא נזוף למעלה ולמטה, ושמירת רבונו מוסרת ממנו. ואפלו בלילה נשמתו נזופה, שסותמים לה את כל שערי השמים ולא עולה, ודוחים אותה החוצה, עכ"ל.

לכן צריך האדם להזהר שלא יכשל באותן כ"ד איברים שחייבין

השם, כמו שאמר: "ומפני שמי ניחת הוא", ובהגהת הספר "יש נוחלין" על המזכירים שם שמים ללא צורך, זה לשונו: אוי להם מיום הדין ומיום התוכחה, כי המלאכים משרתי עליון אינן מזכירין את השם אף בשירתם ובזמרון, כי אם בחרדה ובמורא גדול בקדושה ובטהרה, ועושין מקודם שס"ה טבילות בנהרי אש ולהבה, והאנשים הרעים בענין זה - המזכירים שם כבוד מלכותו שס"ה פעמים בלא טבילה אחת - אויה להם לרוע הרגלם! מוטב להם שנהפכה שלייתם על פניהם, אוי לאזנים שכך שומעות, כי עבירה זו יותר גרועה וחמורה מכל העבירות, ולכן כשאמר הקדוש ברוך הוא "לא תשא" נזדעזעו שמים וארץ, ואמרו המקובלים: כי בכל עת שאדם נשבע לשוא ולשקר, מרעיש העולם ומקללין אותו בבית דין שלמעלה, ובכלל עונש זה המזכיר שם שמים בקלותו לשום אדם, בין שהוא בן ברית ובין שאינו בן ברית, ובגמרא תמורה: א"ר חנינא בשם ר"י בר עילאי - מאי דכתיב: "זורחה לכם יראי שמי שמש צדקה" - אלו בני אדם שהם יראים להזכיר שם שמים לבטלה.

דיני נדרים

ז"ל שו"ע יור"ד (סי' ר"ג): אל תהיה רגיל בנדרים, וכל הנודר אף על

תמורה, שאפילו להזכיר שם שמים לבטלה אסור, שנאמר: "את ה' אלוקיך תירא", וכן המברך ברכה שאינה צריכה, הרי זה כנושא לשוא והוא כנשבע לשוא, ועובר על "לא תשא", ואסור לענות אחריו אמן, וכן הוא בש"ע א"ח סי' רל"ט, עיין באחרונים ועש"ע י"ד סי' של"ד.

אף במקום שמוותר להזכיר את השם או הכנוי צריך באימה וביראה ובידים נקיות ובמקום נקי

הרי מבואר גודל איסור שבועה אפילו באמת וגודל איסור שם שמים לבטלה, ואיסור זה הוא בכל לשון ובכל כינוי, זולת בתפילה ותהילים וברכת הנהנין, שמותר להזכיר השם, ובלימודו - גם בזה "את ה' אלוקיך תירא" - להזכיר לבטלה, כגון: אלו המזמרים עם החזן בחזרת התפילה וכיוצא בזה, ואף במקום שמותר להזכיר את השם או הכנוי צריך באימה וביראה ובידים נקיות ובמקום נקי, ואם אינו יודע אם המקום נקי, אם לא יזכור את שם השם, כמו שאמר: "כי דבר ה' בזה" - זה המזכיר דברי תורה במבואות המטונפות, עד כאן לשון של"ה בשם הרמב"ן זלה"ה.

המזכירים שם שמים ללא צורך

זה לשון האר"י זלה"ה: ואין לך מצוה גדולה כהמזדעזע בהזכרת

לפרישות, יאמר בתחילת הנהגה, שאינו מקבל עליו כן בנדר, גם יאמר, שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההוא או ב' פעמים שירצה ולא לעולם, ואם לא אמר כן, הוי כאילו קבל עליו וכן בנדר, וצריך התרה ואסור להתיר לו אלא אם כן הוא אינו יכול לקיים אותה הפרישות, מחמת שאינו בריא, ויפתח בחרטה, שמתחרט שנהג כן לשם נדר, עד כאן לשונו, ויתר דיני נדרים עיין בש"ע י"ד מסי ר"ג הנ"ל עד סי' רי"ד.

עונשי נודר לדבר מצוות ואינו משלם או משהה נדריו הם רבים במדרשים. זה לשון ה"ראשית חכמה": הנודר לעשות מצוה באמירתו בורא מלאך, אבל לא יגמור הוויתו עד שיתקיים המצוה, ואם אינו משלם נדרו, המלאך ההוא תלוי ועומד וצער הוא לו, עד שיגמור מעשה המצוה ההוא, עד כאן לשונו.

הסגופים והתעניות השייכים לפרטי חטאי החוטאים בברית הלשון

אלה הם הסגופים והתעניות השייכים לפרטי חטאי החוטאים בברית הלשון:

הליצנות - תיקונו לצום, ויתענה ק"ך יום כמנין ל"ץ", כי פגם בק"ך צרופי אלוקים, וימתיק דין אחד וצרוף אחד בכל יום.

פי שמקיימו נקרא רשע וחוטא. הנודר - כאילו בונה במה בשעת איסור במות, והמקיימו פירוש, שאינו שואל על נדרו, כאילו הקריב עליהם קרבן וחייב משום שחוטי חוץ, שטוב יותר שישאל על נדרו, והם בשאר נדרים, אבל נדרי הקודש - מצוה לקיימו, ולא ישאל עליהם אלא בדוחק. צריך לזהר שלא ידור שום דבר, ואפילו צדקה אין טוב לידור, אלא אם יש בידו ויתן מיד, ואם לאו - לא ידור עד שיהיה לו, ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם, יאמר בלי נדר ובלי שבועה, ובעת צרה מותר לנודר. האומר: אשנה פרק זה וירא שמא יתרושל בדבר, וכן מי שירא שמא תקפנו יצרו ויעבור איזה מצוה ממצוות לא תעשה או יתרושל לקיים מצוות עשה, מצוה לישבע ולנודר, כדי לזרז עצמו, וכן מי שנודר נדרים כדי לכוון דרכיו, הרי זה משובח, כגון: שהיה זולל ואסר עליו הבשר שנה או שנתיים או שהיה שוגה ביין ואסר על עצמו היין לזמן מרובה וכיוצא בזה - בנדרים אלו כיוצא בהם אמרו חז"ל: נדרים סייג לפרישות, ואף על פי שהם עבירה לא ירבה אדם בנדרי איסור להרגיל עצמו בהם, אלא יפרוש מהם בלא נדר, עד כאן לשון ש"ע.

בסי' רי"ד ז"ל: הרוצה לנהוג עצמו דברים המותרים לאיסור לסייג

במילואו יודיין עולה ש"א עם הכולל, כי בעונו הגביר שולטנות אלוקים אחרים, ופגם בשם אלוקים קדושים. **המקניט** את חבריו, אפילו בדברים - יביא ג' שורות בני אדם, ויבקש ממנו מחילה ג' פעמים, ויתענה לפחות שלושים יום, ואל יהא המוחל אכזרי, ואם אין מוחל לו, עליו נאמר: "פדה נפשו מרדת שחת", אבל אם הקניט והוציא עליו שם רע - אין לו מחילה עולמית, אלא אם כן יתענה מ' יום, וילקה ויתודה בינו לבין עצמו, ויצטער כל ימיו, ולא יוסיף עוד, ואם מת וכן המדבר על שוכני עפר - מוליך עשרה על קברו, ויאמר: "חטאתי לה' אלוקי ישראל, ולפלוני זה שהקטנתי אותו", ודווקא שלא ביזהו ברבים, והיה די לו מתחילה בפיוס, ועיין ש"ע הלכות י"כ.

המלבין פני חבריו ברבים - יתענה מ' יום, וילקה בכל יום, ויתודה כל ימיו, וצריך לבקש ממנו מחילה, ויגלגל עצמו בחרולים [שקורין קראפו"ה בלע"ז], וסימן לדבר כסוי פניו חרולים, כי כסה פני חבריו, מחמת שנתבייש דאזיל סומק' ואתי חיורא, חרולים גימ' רצ"ה עם הכולל, שהוא עולה אלוקים במלוי הה"ן.

המבזה אביו ואמו או מקללם - יתענה ס' יום, ובספרים אחרים מצאתי בחטא כיבוד אב ואם -

המשחק בקובי"א או בקארטיין - יתענה מ' יום.

החניפות - תיקונו לצום לפחות מ' יום, וילקה בכל יום, ולא יתחבר לחנפים וגאים.

לשון הרע ורכילות - יצום ס"ה יום, לתקן מה שפגם בשם א - ד - נ - י, ויבקש מחילה מאותם אשר דבר עליהם, וילקה בכל יום, ויתודה כל ימיו, וישוב בתשובה שלימה, ויהיו כל ימיו במצוות ובעסק שלום בין איש לאשתו ובין כל אדם.

המנבל פיו - יתענה לכל הפחות חצי שנה בה"ב, וישוב מדרכו הרעה, ויחשוב בלבו, שלא נברא פיו כי אם לדבר בו חפץ שמים.

המכנה שם לחבירו - יבקש מחילה ממנו בפני רבים, וילקה ויתענה מ' יום ולפחות ל' יום, ויתודה בכל יום בהכנעה ואולי יכופר עונו.

המלשין על חבריו ונלקה בממון על ידו - הוי כאילו המית אותו ואת אשתו ובניו התלויים בו, יפרע לו מה שהפסידו, ויבקש ממנו מחילה בפני ג' אנשים, וילקה ויתענה יותר משנתים ימים, ויתודה כל ימיו כאילו הרגו אותו ואשתו ובניו, ואם אין לו במה לשלם - ירבה עליו רעים, ויבקש ממנו מחילה בג' אנשים, ויקבל עליו לפרוע כשתשיג ידו לו או ליורשיו, ויתענה ש"א תעניות כמנין "אלוקים",

קדושים, ושב ורפא לו, והזריז ישלים כל זה בי"א הפסקות, שעולה רצ"ז וד' ימים פשוטים אחריהן ס"ה ש"א ימים, ויסיר מעליו המלבושים הנאים, ויתאבל ויבכה ויצטער כל ימי חייו, וישפיל רוחו וגאוותו, ויתודה ג' פעמים בכל יום, ולא יאכל בשר ולא ישתה יין רק בשבת ויום טוב, ולא ירחץ כלל, ולא יחוף ראשו רק פעם א' או ב' בחודש, ולא ילך לשחוק ולנשואין רק לשבע ברכות בלבד, ולא ישב אצל עובדי עבודה זרה, אפילו במקום שמדברים דברי תורה ומצוות, ויתרחק מפתח ביתם, ולא יהנה מהם, ומיד שישוב צריך טבילה במקוה, ויסבול צער ויסורים כנגד חטאיו, כי כפר בעיקר וחילל שבתות, ועבר כריתות ומיתת בית דין, ועבר על כל התורה כולה, לכן צריך יסורים גדולים וצער קשה, ואם יחרפהו אדם אל ישיב לו, רק ישתוק ויהפך כל מחשבותיו לטובה.

המחלל את השבת - כתב ב"שבלי הלקט", כי ר' אברהם ור' יעקב אחיו באו לעיר בליל שבת כשיצאו מבית הכנסת, ולא נתנו להם הקהל שלום, ולא הניחם הקהל שחרית ליכנס לבית הכנסת, כדי שלא יקחו אחרים, חס ושלום, מהם, כי מסתמא היו בני תורה, ובאחד בשבת גזרו עליהם צום ז' שבועות, דהיינו: ג' ימים רצופים חוץ משבתות וימים

יתענה מ"ה צומות, ובמקלל - יתענה קס"ט יום כמנין "קללה" וד' אותיות. **הנשבע** לשוא ולשקר או שעבר על החרם - יתענה ל"ז צומות כמנין "הבל" לתקן הבל פיו, ויזהר אחר כך שלא לישבע אפילו באמת, ואז הוצרך זה השוא להשבע נגד ב"ח יתענה אותו יום בכל שנה, ויזהר שלא יוציא שם שמים לבטלה מפיו בכל לשון, ויזדעזעו אבריו כשיוצא השם מפיו, וינהוג בכמה חומרות השייכין לבעלי תשובה, ויש לו ללקות כמה פעמים כל ימיו, ויתודה ימים רבים, ויזהר בברכה לבטלה, ואם אמר - יאמר אחריו: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

הרגיל לדבר שיחת חולין בבית הכנסת, אפילו שלא בשעת התפילה - יתענה מ' יום בין רצופים ובין מופלגים, וילקה בהצנע לכת בכל יום, ומכאן ואילך ישב במורא גדול, ויתפלל בבכי, ולא ידבר בבית הכנסת דברי חול.

העובר על דת יהודית ועובד עבודה זרה - הנה הוא פוגם בשכינה, שהוא אלוקים קדושים, וזה השם במילוי יודי"ן עם הכולל בגימטריא "אש" ודינו בא"ש לו נופח, ותיקונו להתענות ש"א צומות כמנין "אש", להעלות בכל יום חלקי השם הזה מרשות אחרים לאלוקים

ולא תאכל בערב בשר, ולא תשתה יין לבד משבתות וימים טובים חנוכה ופורים, כי אותן הימים לא תתענה כלל, רק תאכל ותשתה בשר ויין, אבל תמנה מספר הימים של השבתות וימים טובים ותשלים אותן, עד שתתענה שס"ה יום, ואחר כך תתענה עוד בה"ב כמה פעמים כפי כוחה, ובימי עבודה ומניקותה לא תתענה כלל, ותהא זהירה כל ימיה שלא תשכב לבנה אצלה, ויש להחמיר עליהן שהן חשובות כמזידות ולא כשוגגות. (תשובת מהר"ם רוטנברג)

המכה את חבירו או צערו בין במזון בין באונאת דברים - אין לו כפרה עד שירצהו.

הכותב קמיעות וכן אזכרות שמות שבספרי הקודש שלא בכוונה - יתענה מ"ה צומות לפיוס שם מ"ה, שהוא פני אד"ם.

האוכל נבילה בין באונס בין ברצון - פגם בת"ת שהוא מחשוף הלב"ן, כי נבילה עשה בישראל.

מי ששחט בסכין שיש בו פגימה - הרי פגם ז"ה ונכרת מקה"ל ה'. "קהל" - עם ג' אותיותיו בגימטריא "פגימה" ודינו "מגיפה", ומתגלגל בכלב, שהוא אוכל נבילות או בבהמה טהורה שלא תזכה לשחיטה הגונה, רק תמסר ביד הנשחט, ויצא נבילה מתחת ידו, מדה כנגד מדה, שנאמר:

טובים וראש חודש, וכדי להשלים נ' ימי המעשה בצומות ובמלקיות, כי המחלל שבת חייב כרת, ואמרו זכרונם לברכה: מת בנ' - מת בכרת, על כן נתנו להם נ' צומות ונ' מלקיות כנגד נ' שנה של כרת, ואחר כך גזרו עליהם ב"ב חדשי השנה ג' ימים בכל חודש בה"ב שהם ל"ו ימים, נגד ל"ו כריתות שבתורה, ועוד גזרו עליהם לתת מהונם לפדיון נפשם לקופה של צדקה, על כן הרוצח ילך בגולה שלושה שנים, וילקה בכל עיר ועיר, ויאמר: "רוצח אני", וישכיב עצמו לפני פתח בית הכנסת, ויעברו עליו כל העוברים ושבים, אך לא ידרכו אותו, לא יאכל בשר, ולא ישתה יין, ולא יגלח שער ראשו וזקנו, ולא יכבס בגדיו, ולא ירחץ גופו, כל זה שלוש שנים, רק יחוף ראשו פעם אחת בחודש, ויקשור ידו אשר רצח בו וזרועו בברזל בצאורו, וילך יחף, ויבכה על רציחתו, ויתענה בכל יום גלותו, ואם יחרפהו אדם ישתוק, ואותן ג' שנים לא ילך בטיול ובשחוק, ויכבד אשתו מאוד, והוא הדא יכבד לכל אדם הגון, ועוד יתענה נוסף על הג' שנים אלו עוד שנה אחת בה"ב, ויתודה עוד אחר כך כל ימיו, וביאור זה כתב, שאם בא לצאת ידי שמים, ישלם דמיו ליורשים, עד כאן.

אשה השוכבת על בנה והמיתה אותו בשינה - תתענה שנה תמימה,

האוכל שאר מאכלות אסורות - יצום צ"א יום כמנין "מאכל", ויעלה חלקי ה - ר - י - ה, א - ד - נ - י בכל יום, ואז ישוב להיות מלא"ך מליץ.

"שופך דם האדם באדם ההוא עצמו דמו ישפך", תקונו "עורה הנב"ל" - יצום פ"ז צומות כמנין "אלוקים" עם המלה, ויכוון בכל יום "לראשו כתם פ"ז" דברוך שאמר.

וכדי להבין קצת ביתר באור, מי החריב את ביתנו אשר עדין לא נבנה בימינו, והשכינה בגלות עדין בעווננו? ומדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום? ראה בספר "ברית מטה משה" על הגדה של פסח בדרך האחרון [נדפס לפני ד' מאות שנה] וזה לשון קדשו: ועכשו שאיתרע חזקתם ראינו למפרע שדבר זה החריב את ביתנו אשר עדין לא נבנה בימינו, והשכינה בגלות עדין בעווננו. וכאשר נמצא כמה קלקולים אשר אין להעלות על הספר פי קצר היריעה מלהשתרע, וכו'. ובפרט בשחטת הכפשים מחמת צמר קרוב הדבר לפשע ולקלקל ומחמת שיש להם לשחט הרבה אינו מדקדקים כל כך, וממהרים לשחט, וקרוב לודאי שפאכילין נבלות וטרפות פאשר נתברך... ומי שיהיה מוותרתה בדבר ולומר מה גבר בגוברין ומה יום מיומים ויגל בדבר הזה בודאי מנהג אבותיהם בימים ששוחטים את דבריהם לאמר מי יתן לנו לאכל בשר ואל תקרי וישטחו אלא וישחטו שנתחבו שונאיהם של ישראל כליה על שבקשו לאכל בשר תאנה הינו בשר נחירה ואבותינו חטאו ואינם, ואנחנו אם נעשה כמעשיהם לא טובים להיות נלפדים בעונם חס ושלום, ואוי לנו מיום הדין ואוי לנו מיום התוכחה: ואין לנו פה לדבר, ומי יוכל להגיד ולספר מה שעבר עלינו עד פה שגרמו לנו השוחטים פמה רעות, ולא ידעו ששחטו לעצמם בספין פגומה, כמו כן יהיה מיתתם בכלל נבלה וטרפה לכל הוא הקלפה רח"ל תשליף אותם, ומכרח להיות מקלגל בכלב וכו' עיי"ש באריכות גדול.

וידוע שעל ידי בשר פגול יצאו מן הדת לערף ג' וחצי מיליאן יהודים רח"ל, כמבאר בשו"ת דברי חיים" (ו"ד ח"א סימן ז) שאין עברה כמאכלות אסורות ששומטם הלב הישראלי, ובעוונותינו הרבים ראינו על ידי זה יצאו מן הדת כמה קהלות

ה. וכמה נוראים דברי הוזה"ק: א. כל מה שסובל האדם בעולם הזה הוא מפני שלא נזהר במאכלות אסורות (זהר הקדוש ח"ג דף מ"ב). ב. יוצא מרשות הקדשה ונכנס לרשות הסטרא אחרת (זהר הקדוש ח"ג דף מ"ב). ג. אוי להם ואוי לנפשם כי לא יתדבקו בצרור החיים כלל ודיןן אותו לאחר מיתתו פאדם מגעל, פי הקדוש ברוף הוא גועלו בעולם הזה ובעולם הבא (זהר הקדוש ח"ג דף מ"א). ד. מדבק נפשו בסטרא אחרת וגועל נפשו ורוחו, ורוח הטמאה שורה עליו (זהר הקדוש ח"ג דף מ"ב). ה. נעשה פני חיה רעה (זהר הקדוש ח"ב דף קכ"ה). ו. כל מה שסובל האדם בעולם הזה הוא מפני שלא נזהר במאכלות אסורות (זהר הקדוש ח"ג דף מ"ב). ז. יוצא מרשות הקדשה ונכנס לרשות הסטרא אחרת (זהר הקדוש ח"ג דף מ"ב). ח. אוי להם ואוי לנפשם כי לא יתדבקו בצרור החיים כלל ודיןן אותו לאחר מיתתו פאדם מגעל, פי הקדוש ברוף הוא גועלו בעולם הזה ובעולם הבא (זהר הקדוש ח"ג דף מ"א). ט. מדבק נפשו בסטרא אחרת וגועל נפשו ורוחו, ורוח הטמאה שורה עליו (זהר הקדוש ח"ג דף מ"ב). י. נעשה פני חיה רעה (זהר הקדוש ח"ב דף קכ"ה).

והעיון של מאכלות אסורות מעפב בנין בית קדשנו כמו שכתוב בספר האביב מהפוגע לדעת בדורנו וז"ל: ר' נתן אדלר ותלמידו ר' משה סופר מפריע שבוגר מקבלים בנסתר, ר' נתן אדלר רצה לפסל השוחטים דפרנקפורט דמיין, ולהכניע חותם הסטרא אחרת ששוורה על שוחטים פסולים בסוד על חרף תחיה וגו' ואלמלא השיג כל רצונו בא משיח, אף הס"ם העמיד עליו ורדפים קצבים והצרף לברח ותלמידו החת"ס רץ אחריו ופרסאות. וזה היה סוד ירידת הפעל שם טוב הקדוש לעלמא הדין ורמו על זה ב"זע"ם" תצעד ארץ, ראשי תבות זביחה עירובין מקנאות].

הפחות יתענה מ' יום, וילקה על לאו שעבר, ויש לו לפרוע לו או ליורשיו, כל מה שגנב או גזל ויותר ממנו יתן לו, כי הפסידו מן הרווח, ויבקש ממנו מחילה, ויתודה בכל יום, ויזהר מלקבל פקדונות, ולא ירגיל ללכת על ממון חבירו, ויתרחק מממון שאינו שלו, ויתן צדקות יותר משאר בני אדם, ויעשה גמילות חסדים בגופו ובממונו, ויתן משלו לעמילי תורה וליראי שמים.

הלוקח ריבית מישראל - יש מחמירין יותר, דהא עבר על כמה וכמה לאוין, לכך ילקה ויתודה לכל הפחות שנה תמימה, ואחר כך יתודה כל ימיו בבכי ובשברון לב, ולא ליקח ריבית אפילו מן הגוי לכל הפחות שנה תמימה, בין ריבית קציצה ובין אבק ריבית, ואם

המכה את אשתו - אין רשות לכל אדם להכות את אשתו, וראוי לקונסו ולייסרו אם הוא רגיל בכך, אך אם הכה אותה פעם אחת, על שתשובה לו דבר גנאי אין לחייבו בפעם אחת, וכן יזהר מאונאתה, שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה לבוא לפני השם יתברך.

המגביה ידו על חבירו נקרא רשע - ויבקש ממנו מחילה ויתכפר לו, וטוב שיתן לו גם כן ממון שימחול לו.

הגונב או הגוזל ממון מישראל - יש גניבת דעת וגניבת ממון, ופגם שניהם בקו האמצעי, דהיינו ת"ת, שהוא אמת ויסוד שהוא נאמן, והנה "גניבה" בגי' שבעים, ו"יסוד" בגי' שבעים, תקונו להתענות ע' צומות לפייס הת"ת והיסוד, ולכל

שֶׁל בְּרָזֶל וְאֵשׁ, עַד שֶׁפָּרְסוּ נִבְקַעַת וַיִּוָּצֵא פְּרֻשְׁנָדָא, וְאִזּוּ מְהַפְּכִין אוֹתוֹ עַל פְּנֵיו וּמְפִים אוֹתוֹ, וְאוֹמְרִים לוֹ בְּלַע מַה שֶּׁהוֹצַאתָ, הַשֵּׁם יִשְׁמְרֵנוּ וַיִּצְיִלְנוּ מִדִּין הַקֹּשֶׁה הַזֶּה וּמִדְּכוּתֵיהֶּ, וּבִפְרֻט בְּאִסּוּר בִּשְׂרָר בְּחֻלָּב שֶׁהוּא עוֹן חֲמוּר, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וְכָבֵד אֶמֶר בְּדִרְשָׁה [הגַּר"שׁ שׁוּוִייעֶר שְׁלִיט"א] מֵהַ שְׂמֵעָתִי בְּשֵׁם הַרְהוֹק הַאֵלֹקִי רַבִּי אֶהְרֹן לִקְחָ מִבְּעֵלְזוֹ י"ע: כִּי כֹל כַּחוֹ שֶׁל הַרְשָׁע הַגְּרָמְנִי יִמ"שׁ בָּא עַל יְדֵי שֶׁאֵכְלוּ מֵאֲכֻלוֹת אֲסוּרוֹת שֶׁהֵיוּ שׁוֹחֲטִים קָלִים וּמְזֵה נוֹלֵד עֲמֶלֶק הַגְּרָמְנִי, וְהֵיזָה בְּמִדְּהָ כִּנְגֵד מִדְּהָ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִשְׁחִיזוּ הַסְּפִינִים כְּדָבָעֵי, הִשְׁחִיזוּ אֶת הַחֲרָב שֶׁל הַבַּעַל דָּבָר שֶׁהוּא שֶׁר שֶׁל עֲמֶלֶק וְעַל יְדֵי זֶה הֵיזָה בְּכַחוֹ לְשׁוֹחַט מִיְלּוּנֵי יְהוּדִים רַח"ל,

בְּאֶרְץ לֹעֵז" שֶׁאֵכְלוּ וְנִתְפַּטְמוּ בַּנְּבֻלוֹת וּטְרָפוֹת עַל יְדֵי הַשׁוֹבִי"ם הַקָּלִים, וְגָבְרוּ עֲלֵיהֶם דְּעוֹת זְרוֹת עַד שֶׁנֶּאֱבְדוּ מִן הַקֶּהֶל (עִי"שׁ דְּבָרֵי הַחוֹצֵבִים לְהַבּוֹת אֵשׁ).

וּבִ"דָּגֵל מִחֲנֵה אֶפְרַיִם" (פְּרֻשַׁת עֲקֵב מִתְּהַמְּבִ"ם ז"ל) שֶׁשְׂבָעִים אֶלְף אִישׁ כָּפְרוּ בַתְּחִיַּת הַמֵּתִים בְּגִלְל שֶׁאֵכְלוּ וְנִתְפַּטְמוּ בַּמֵּאֲכֻלוֹת אֲסוּרוֹת עַד שֶׁיִּצְאוּ מִהַדֵּת וּבָא עֲלֵיהֶם מִלְּךָ וְהִרְג אֶת כָּלָם רַח"ל.

וְיִדְעוּ דְהַעֲנֵשׁ בְּחַבּוּט הַקָּבֵר עַל הַאוֹכֵל מֵאֲכֻלוֹת אֲסוּרוֹת: כְּתַב בְּסֵפֶר אֹרֹר צְדִיקִים (פְּרָק י"ט), וְזֶה לְשׁוֹן קִדְשׁוֹ: דַּע כִּי מִי שֶׁלֹּא הָיָה מְדַקְדָּק בְּמֵאֲכֻלִּים בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא הָיָה נוֹהֵר לְהַבְחִין בֵּין אֲסוּר לְהֵתֵר, וְאֵפְלוּ אִינוּ אֲסוּר מִפְּרֵשׁ בַּתּוֹרָה אֶלָּא מִחֲמִינוּ ז"ל. עֲנָשׁוּ שֶׁלֹּאֲחַר מוֹתוֹ בָּא הַמְּמַנֶּה עַל חֲבוּר הַקָּבֵר וּמְפָה עַל בְּטָנוּ בְּשֶׁרְבִיטוֹ

דההי"ן הנזכר לעיל, כי כל גאווה שרשה בשם י"ה העליונים הגבוהים בשם "ה' מלך גאות לבש", וכשאדם מתגאה גורם שהקליפות שאין להם אחיזה רק בששה קצוות שהם ו - ה מן שם ה - ו - י - ה לבד כנודע, ועל ידי הגאווה של אדם מתגאים כן הקליפות ה"ו יונקים מן מילוי ב' אותיות ראשונים י"ה וזהו סוד "והדוה בנדתה", כי אחיזת החיצונים הוא בב' אותיות ו - ה מן "הדוה", ועתה אוחזים גם כן במילוי שם י"ה דההי"ן, שהם אותיות וד"ה, והם אותיות דו"ה כמנין "גאווה", וזהו "והדוה", כי בו נרמז ב' אותיות ומילוי שם ה - ו - י - ה שהוא דו"ה גם כן, ואין החיצונים שולטים, אלא במילוי י"ה דההי"ן, שהוא תחתון משאר המלואים דאלפי"ן ודיודי"ן.

נחזור לענייננו: כי תיקון הגאווה הוא לכוון בשם י"ה מילוי ההי"ן, יו"ד - ה"א, שבו סוד הגאווה, כנזכר לעיל, בב' בחינות בפשוט ומילוי, ותכוון להסיר הגאווה זו מן הקליפות שאתה גרמת, ולהחזירה אל השם יתברך בעל הגאווה האמיתית, כי לא יאתה אלא לו, כי "ה' מלך גאות לבש", ותכוון להחזירה על ידי שתמלא שם י"ה במילוי ההי"ן, ותכוון כי שם י"ה הוא בתקוני קדמאה של הדיקנא, כמבואר על הפסוק: "מן המיצר קראתי י - ה",

אפשר לו להתפרנס, שלא יקח ריבית כל ימיו אפילו מגוי, מה טוב חלקו.

המסיג גבול רעהו בכל ענין - ילקה וישיב לו בכפליים, ויהא זהיר מליקח עוד מחייתו של חבירו בשום ענין, ואם אדם יוסיף על המקח שחבירו עומד עליו ליקח זה הדבר, לא ניתן למחול ונקרא "רשע", ואין גזלן כמוהו, וראוי להוכיחו ולנדותו על כך, עד כי יתוקן עיוותו בתשובה.

אם שתה יין נסך - יצום ע"ג צומות כמניין "יין" וג' אותיותיו, ויתקן השם של ס"מ ועשר אותיותיו ששם בבינ"ה סוד היין המשומר בחכמ"ה שהוא בגימטריא ע"ג סוד ע"ב והכולל, ויכוון בכל יום בחלקי ב' שמות הללו או יכוון בע' ימים הראשונים לז' יודי"ן אשר בשני השמות, שימתיקו שם א - ד - נ - י ואותיותיו והמילה שהוא עם כולן שבעים, וביום ע"א לע"ב לבדו וביום ע"ב לע"ג לבדו וביום ע"ג לשניהם יחד.

להסיר הגאווה - תכוון בשם י"ה - ה", כי "גיאות" בגימטריא י"ה - ה" גם מילוי של שם י - ה בההי"ן כזה יו"ד י"ה אותיות המלוי שהם ו - ד - ה הם כמנין "גאווה", וזהו סוד "אשירה לה' כי גאה גאה", הם שני פעמים גאווה, אחד הוא בשם י"ה הפשוט, ואחד הוא באותיות המלוי

ולא יישן כל היום וכל הלילה שלאחריו, רק אוכל מעט כדי שביעה ומקיים ז"ה אל"י נוטריקון "זה השולחן אשר לפני ה'", ויושב ועוסק בתורה ובמצוה, עד שיעלה עמוד השחר, ניצול מכרת אחד, והיינו הא' דבפ' השותפין "אשבעה בהקיץ את תמונתך" - אלו תלמידי חכמים שמנדדין שינה מעיניהם בעולם הזה, והקדוש ברוך הוא משביעם מזיו שכינה לעולם הבא, אלמא פליטי להו מכרת דכתיב: "באור פני מלך חיים", עד כאן לשונו.

ומילוי דההיי"ן כנזכר שגם הוא עולה גאווה, תכוון אותו לז"א בתקונא של הדיקנא דיליה.

"ענוה" בגימטריא סמא"ל - לרמוז כי מי שיש בו ענוה אין סמא"ל שולט בו, ואינו יכול לקטרג עליו, ולכך בא מזמור "לדוד ה' לא גבה ליבי ולא רמו עיני" במזמור קל"א, לרמוז על מי שאין בו גאווה אין סמא"ל, העולה קל"א, שולט עליו. **תקנה** להנצל מכרת אחד - מסורת בדינו, שהעומד ממטתו בעלות השחר או קודם אליו מעט,

תם ונשלם שבה לקל בורא עולם

מסכת חיבוט הקבר

מסכת חיבוט הקבר נעתק מספר שכר ועונש (חלק א'): מובא בספר הקדוש ראשית חכמה (שער היראה פרק י"ב) ובספר חסד לאברהם (מעין חמישי נהר א' ב' ג' ד'), וסביב לו ביאור מספר חסד לאברהם הנ"ל.

פרק ראשון

ואינוי מת עד שרואה הקדוש ברוך הוא בעצמו, שנאמר (שמות לג, כ) כי לא יראני האדם וחי, בחייהם אינם רואים אבל רואים הם במיתתם, שנאמר (תהילים כב, ל) לפניו יכרעו כל יורדי עפר וגו'. מיד מעידי על עצמו כל מה שעשה בעולם הזה, והוא מעיד והקדוש ברוך הוא חותם, אם צדיק הוא מוסר נפשו לבעליו, ואם רשע גמור הוא מקשה ערפו ומגביר יצרו. מכאן אמרו רז"ל, אפילו בשעת פטירתו של אדם רשע יצרו מתגבר עליו, רבי אליעזר בן יעקב אומר

ביצד אדם מת, באים אליו ארבע מלאכים, אחד ממלאכי השרת, ואחד ממלאכי המות, ואחד סופר, ואחד ממונה עמו, ואומר לו קום הגיע קצך, והוא אומר להם, עדיין לא הגיע קיצי, מיד פותח את עיניו ורואה מלאך ארכוי מסוף העולם ועד סופו, מכף רגלו ועד קדקדו מלא עינים, לבושה אש, כסותו אש, כלו אש, וסכין בידו, וטפה של מרה תלויה בו, ממנה מת, ממנה מסריח, ממנה פניו מוריקות,

ענה מראה הדין בכלום.
ו. ואינו מת עד שרואה לקונו וגו'. שאין מענישין אותו עד שיראה לקונו ויבין למי חטא, ומה גרם בחטאו, ויצדיק עליו את הדין.
ז. הוא מעיד על החטא והקדוש ברוך הוא חותם על העונש. וזהו פתקא שביד מלאך המות להענישו כדי רשעתו.
ח. אם צדיק הוא מוסר עצמו למיתה. ומקבל בסבר פנים יפות ונדבקת בקדושה.
ט. רשע מקשה. ויוצאת בחזקה ואינה נדבקת בשכינה, לדעת תנא קמא ביצר הרע, ולדעת רבי אליעזר בן יעקב אינו מצד יצר הרע אלא מצד עצמו, והוא מדה שנותנין בו שיעשה כך.

א. וטעם אלו המלאכים. פשוט שהוא כדי לכתוב טובה ורעה, לכך הם ד' כנגד ד' אותיות של שם, ונגד המרכבה, הטוב מן הימין לכתוב זכיות, והרע מן השמאל לכתוב חובות.
ב. ואחד סופר ואחד ממונה. כנגד התפארת ומלכות.
ג. והוא אומר עדיין לא הגיע קצי. כי הוא מקשה את לבו ורשע אינו חוזר בתשובה.
ד. ארכו מסוף וכו'. יש לו שליטה בכל הנמצאות ובכולם הוא מחטיא, ויש לו עינים להשגיח ולדעת שיעור החטא כמה, וכמה להעניש ברצון היוצר בדקדוק.
ה. לבושו וכסותו בדין אש. וקודם זה הוא בא אליו להחטיאו בכמה פיתויים בכל עניני העולם,

פרק שני

שאלו את רבי אליעזר, כיצד דין הקבר, אמר להם, בזמן שאדם נפטר מן העולם, בא לו מלאך המות ויושב על קברו, ומכה^ט אותו ואומר לו קום^י הגידה לי שמך, אמר לו, גלויי^י וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאיני יודע שמי, מיד^י מכניס

כשם שמקשה ערפו בעולם הזה כך מקשה ערפו בשעת פטירתו שעומד בדין, שנאמר (תהילים קיב, י) רשע יראה וכעס וגו', בשעת^י פטירתו של צדיק מהו אומר (ישעי' נז, א) הצדיק אבד וגו', ובשעת^י פטירתו של רשע מהו אומר (שמואל ב' כג, ו) ובליעל^י כקוץ מונד וגו'.

מרשות עליון, וגזר דינו על האדם, ובראו ביצר הרע וצוהו על המצות, והנהגה כולה על ידו, ובשליחתו בא לשאל על שמו לדעת הבורא.

יז. לך משיבו גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאיני יודע מה שמי. והיינו ושם רשעים ירקב, והענין שהשם הוא ענין נוגע אל האדם מקיבוץ חלקיו, וכאשר השם הטוב מורה על קיבוץ אותם החלקים לטובה כך שם הרע מורה על קיבוץ אותן החלקים לרעה, והעד בגמרא עובדא דכידור, והצדיקים ז"ל אותה הבחינה הידוע שהיא שמם, עומדת קיימת מציאות קיבוץ חלקיו לברכה להתברך למעלה, כענין ועצמותיך יחליץ, גם חלק השם המורה על קיבוץ חלקיו יתקיים להתברך, והרשע חלקיו נפרדין, שאין לו שובע צחצחות, ולא חליצת עצמות, ולא שאר חלקים אלא ירקב, כעין שאוחז רקב בעצמות כך יאחז בשאר חלקים ובשם קבוצם, ולזה אינו יודע שמו שאינו נאחז בו אותם אותיות הקדושות, כי פרחו ממנו ונפרדו ואחוזם רקבון ולא ישאר בו חלק בהם.

יח. מיד מכניס רוחו ונשמתו בגופו. כדי שיתקבצו חלקיו יחד לדין כענין שחטאו יחד, ועל ידי כך יזכר שמו אחר שחזרה הנשמה אליו, ואפשר הוא ששמו הוא מעשיו ולבושו, שהשם מורה על הפעולה והלבוש כנזכר במעין זה נהר ו', והוא אומר שאינו יודע שמו, שהוא כאבן דומם ופוטר עצמו מהדין על ידי טענה זו, ולזה מחזיר רוחו ונשמתו כאותו משל החיגר והסומא שאמרו רז"ל.

י. וזה שכתוב כשם וגו' בשעת פטירתו וגו'. זה שלא בבחירה כדי שיענש, (ורבי אליעזר בן יעקב) [ותנא קמא] סבירא ליה בבחירה, או בהיפך, סוף דבר איכא בינייהו או בבחירה או מרצון ולא מסתיימא, או אפשר כולו בבחירה, ותנא קמא שעת פטירה, ורבי אליעזר בן יעקב קאמר שעת העמדה בדין.

יא. בשעת פטירתו של צדיק מהו אומר הצדיק אבד. בשעת אבידתו הוא צדיק, והוא נח מיד שנאמר יבא שלום.

יב. ובשעת פטירתו של רשע. הוא ממש רשע בשעת פטירה.

יג. ובליעל כקוץ. בעת יציאת נשמה הוא כקוץ דהיינו כפיטורי כפי ושט כצמר מן הקוצים.

יד. ויושב על קברו. כדי להאהיל עליו אהל לעשות מחיצה בינו ובין שאר המתים, ושם מגביל לו מקום שיוזיק לצרכי דינו, כי אין הדבר תלוי אלא במקום, לכך מלאך עושה לו מקום, והיינו יושב על קברו, ואין העפר שעליו מעלין ולא מורידין, שיש כח לכל זה, והטעם שהיסודות אלו עם היותם מגשמיים סובלים כל הנשפע עליהם.

טו. ומכה אותו בידו. דרך לעג ובזיון, ועוד על ידי הכאה זה נותן לו כח הדבור ומחזיר נפשו אליו, וכן דקדק אחר כך שאמר ומכניס רוחו ונשמתו, ונפשו לא נזכר מפני שהיא עמו בקבר, ובהכאה זו מכניסה בו.

טז. קום הגידה לי שמך. מפני שפנקס עונותיו כתובין בידו וכתובים על שם פלוני, ולזה כדי שיצדיק הדין עליו אומר קום הגידה לי שמך, כדי שתראה פתקא שבידי שהיא כתובה על שמך

בשפתיו דברי תפלות, ומלשונו מפני שהעיד עדות שקר, ומרגליו מפני שהקדים ברגל לדבר עבירה, מכאן אמרו רז"ל כל המקדים רגליו לדבר עבירה מקדימין לו מלאך המות, וכל המלשין על חברו מיתתו באסכרה.

פרק שלישי

אמר רבי מאיר משום רבי אליעזר, קשה^י יום הדין שהקדוש ברוך הוא דן את האדם בקבר יותר מדין של גיהנם, דין^י של גיהנם מעשרים שנה ולמעלה, אבל דין הקבר אפילו

רוחו ונשמתו בגופו ומעמידו^י ומחייבו בדין. אמר רבי יהושע בן לוי חציי אש ושלשלאות של ברזל בידו, [מכה אותן] פעם אחד איבריו^י מתפרקין, פעם שניי^י עצמותיו מתפרקין, ובאין מלאכי השרת ומלקטין אותן ומעמידין אותן, ומכה אותו פעם^י שלישית, ומבקשין^י ממנו דין, ודנין^י אותו בכל מדה ומדה, יום א' ויום ב' כך דנין אותו, יום ג' דנין אותו במכות, ומכהו מב' עינו מפני שלא ראה ואמר, ומאזניו מפני שלא שמע ואמר, ומשפתיו מפני שהוציא

השטן המחטיאו הוא הבא שם ליטול חלק האבר שהרויח בהיותו מפתה אותו, מכאן אמרו לחבירו בחייו ולהקדוש ברוך הוא (נוסח אחרינא ולקברו) לאחר מותו.

כו. קשה יום הדין שהקדוש ברוך הוא וכו'. פירוש מה שאנו רואין שדין זה אפילו על הקטנים, יצא לנו מזה שבמשמעותו קשה מאד מן הגבורה הקשה, שהרי אינה פוטרת שום אדם כל שכן שלא ישאר חלק ולא יוותר דבר, ויום הדין דקאמר כל מציאות דינו קאמר, אפילו מה שמלאכי חבלה דנין אותו, וכשמביא ראייה אינו מביא מן הצד הזה שזה אינו בקטנים, אלא מפני שבכלל דין קבר נכנס דין בשר רימה ותולעה שהיא שוה לכל, לכך מביא ממנו ראייה לשאר הדינים, וכן דייק לשניה דקאמר ברישא קשה יום הדין שהקדוש ברוך הוא דן את האדם בקבר מורה על כל מציאות הדין שאדם נידון כלל ופרט, ואחר כן אמר אבל דין קבר סתם אפילו הצדיקים וגו'. וזה הדין אינו אלא דין רקב בשר שאינו ניצול ממנו אלא מעט מזעיר, אמנם קשה מאי גמולי מחלב ומאי יונקי שדים ואפילו נפלים ממש, ואפשר שענין נפשו עליו תאבל לא שייך בנפלים שלא הוחזקה להם נפש, די להם במיתה עצמה שמתו.

כז. ומה שאמר דין גיהנם מעשרים שנה ולמעלה.

יט. מעמידו ומחייבו בדין. שהוא מודה על פשעיו ועל עונשו ועל הגזירה הכתובה עליו לכולהו פירושא.

כ. חצי אש ושלשלאות הלקותו. מפני שהאש שולט בנשמה והכאב בגוף, הנשמה נכזיב והגוף מתפרק ושניהם יחד טועמין טעם מיתה וצער ריסוק איברים וניתוחם.

כא. אבריו מתפרקין. אינם נאחזים בגידים.

כב. שנייה עצמותיו מתפרקים. ונפול אברים אברים, וזהו עונש שהרתיח אבריו לעבירה, ותחלה אבריו מפני שחמם בשרו, ועצמותיו מפני שהרגיל גופו, ואפשר שהאברים לנגד הנפש ונפשו עליו תאבל, עצמותיו לנגד הרוח.

כג. פעם שלישית. לנגד הנשמה שקלקלו שלשתם, ואלו השלשה הכאות כוללת על הכל.

כד. אחר כך מבקשים ממנו דין. למדת עונש הגזול ודינו, והוא משבעל דינו עומד כנגדו, (נוסח אחרינא והוא משיב על דינו).

כה. ואחר כך דנין אותו מכל מדה. שחטא ועבר מענישין אותו במכות וריסוק וניתוח איברים, והיינו שני ימים שעדיין הגוף קיים וחזק, ואחר שכלה הגוף ונפול דנין אותו בדרך אחרת שיבא כל בעל דין ויקח את שלו מידו, העינים יבואו סרסורו שהחטיאו ויקח את שלו, וכן כל כח וכח המחטיא אותו יבא אל הקבר ויגבה חלקו, שממש

רז"ל הדרי"ח בארץ ישראל ומת בערב שבת אינו רואה דין הקבר, ומהי"ט יעשה וינצל מדין הקבר, יהיה אוהב

הצדיקים נידונין בו, אפילו גמולי חלב, אפילו יונקי שדים נידונין בו, אבל אמרו (נ"א אפילו נפלים נידונים בה), אבל אמרו

אחד מתקן מצד קל יותר בענין שאין ויתור כלל, אלא דרכים קלים ברחמים על ידי זכות. ובספר יסוד התשובה פי"ד כתב וז"ל: (מפרק ג' במסכת חיבוט הקבר), ועיי"ע ר"ח שער היראה פי"ב (באריכות), אמר ר"י משום ר"א, קשה הדין שהקב"ה דן את האדם בקבר יותר מדין גיהנם. דין גיהנם מכ' שנה ולמעלה. אבל דין הקבר אפילו צדיקים נידונין בו, אפי' גמולי חלב, אפי' יונקי שדים נידונין בו. אבל אמרו חז"ל, הדר בא"י ומת בע"ש, אינו רואה דין הקבר, ומה יעשה וינצל מדין הקבר, יהי' אוהב צדקות, ואוהב תוכחות וגמ"ח, ומכניס אורחים תוך ביתו, ומתפלל תפלתו בכוונה, אפי' מת בחוץ לארץ, אינו רואה דין חיבוט הקבר.

ובשם האריז"ל כתב, ששמע מחכם גדול, שכל הנקבר ביום ששי אחר ה' שעות ביום והשעה החמישית בכלל, אינו רואה חיבוט הקבר, כי קדושת השבת מפרידה ממנו בלי צער. וזה סוד יום הששי ה' יתירה, כי מאז ולמעלה הוא ערב שבת ממש.

בספר תולדות יעקב יוסף בקונטרס אחרון כתב וזה לשונו, רז"ל חשבו דברים שהעושה אותן ניצול מחיבוט הקבר, וחד מהם אם מת בערב שבת וכו'. והקשה מורי הא כוונת רז"ל להשמיענו איך לעשות תקנה להנצל מחיבוט הקבר, משא"כ בזה שימות בערב שבת אין זה בידו לעשות. וביאר שהוא מוסר גדול שימות בערב שבת, ר"ל לפנות את עצמו מכל עסקי עוה"ז אכילו מת כדי לעשות הכנה לשבת, ובזה ניצול מחיבוט הקבר.

כ"ט. ומה יעשה וינצל. מפני שאין צדיק וגו'. לכך יתקן שבעה מדות. ל. מצד התפארת אוהב צדקות. שכן התפארת אוהב צדק עליון וצדק תחתון.

בזוהר מההוא עובדא דפרשת בלק (ובזוהר שלנו הוא פרשת שלח דף קס"ז ע"א ודףק ע"א סוף ע"א) נראה שתינוקות יש להם דין גיהנם, שאמר שם שהיו הכרוכים תופסים בו, ואפשר לפרש שהתפיסה היתה שלא יכנוס עד שיהיה נדון דין קבר, אמנם האמת הוא שיש שני מיני גיהנם, והעליון הוא גיהנם לנשמה, והוא קשה מאד כאשר יתבאר, ועל זה אמר שאין נדון בו אלא מעשרים שנה ולמעלה, מפני שהוא נדון בדין עליון ואין דנים שם אלא מכן עשרים ולמעלה, אמנם יש גיהנם אל הרוח ואל הנפש ויש לו גבול, והאדם נדון בו אפילו קטן לפי שכלו ושניו כאשר יתבאר בסיעתא דשמיא.

כח. הדר בארץ ישראל ומת בערב שבת. אפשר דאו או קאמר או האי או האי כל אחד מהם מספקת, וזה הפירוש אינו דאם כן בטלת דין קבר בארץ ישראל מכל וכל וזה אינו, אלא דוקא בארץ ישראל מפני קדושתה, וילוח אל ענין זה קדושת היום, כשהיו שניהם יחד ניצול כיון שקידש היום בארץ ישראל אין כח לחיצונים, אמנם אם לא קידש היום או שהוא בחוץ לארץ החיצונות מתגברות ושולטות ודנה את האדם בחיובו, ואם תאמר אם מת בערב שבת ובארץ ישראל סוף סוף מעשיו הרעים במה יתוקנו, אם נאמר שזכות ארץ ישראל מעכב מיניה, מה נאמר בערב שבת שאינו בזכות, אם לא שנאמר שהקדוש ברוך הוא גרם לו שימות כדי שיהיה ניצול מפני שאינו חייב, ועדיין קשה אם זה פטור אם כן אפילו לא ימות בערב שבת יהיה ניצול, ויש לומר כאותו מעשה דאיתא בזוהר מאותו תינוק שתפסוהו הכרוכים ונכנס לגן עדן שלא מן הדין, וקאמר התם אפילו הכי לא אתפס אלא בצערא סגי כאשר אבאר לקמן בסיעתא דשמיא, הנה מה שמשכיח מצד

פרק רביעי

אמר רבי יוסי, בא וראה כמה בין בהמה לאדם, בהמה^ל כמה יסורין סובלת בעולם, שוחטין אותה ומפשיטין אותה ואין עליה דין, אבל אדם^ל כמה יסורין סובל בעולם הזה, ולאחר מיתתו, אם צדיק גמור הוא פוטרין אותו מן הדין, ואם רשע גמור הוא דנין אותו בדינין חמורין. אמרו בשעה שאדם נפטר מן העולם, לא^ל די שהוא נבהל ממלאך המות שכלו מלא עינים וחרבו שלופה בידו, אלא שואל לו כלום עסקת בתורה^ל, ובגמילות^ל חסדים, והמלכת^ל לקונך

צדקות, ואוהב^ל תוכחות, ואוהב^ל גמילות חסדים, ומכניס אורחים^ל לתוך ביתו, ויתפלל^ל תפילתו בכונה, אפילו מת בחוץ לארץ אינו רואה, שנאמר^ל (יונה ב, ג) ויאמר קראתי מצרה לי אל ה' וגו', בן עזאי אומר שלושה^ל דינים הם ושלשתם לפני הקדוש ברוך הוא הם, רבי עקיבא אומר וכי שלשתם לפני הקדוש ברוך הוא הם, והלא דין קבר לבדו דנין אותו, ודין גיהנם לבדו דנין אותו, ודין שמים לפני הקדוש ברוך הוא, אם אין עליו דין פוטרין אותו מיד, ואם לאו דנין אותו דין ארוך.

לו. שלשה דינים. כדמפרש רבי עקיבא דין קבר, ודין גיהנם לנפש או לרוח ודין שמים לנשמה בהיכלות שהוא דין ארוך כאשר יתבאר בסיעתא דשמיא. וזה מה שרציתי לבאר.
 לז. בהמה כמה יסורין וגו'. ירצה אינה סובלת יסורין לא על מזונה ולא על מלבוש ולא בחלאים רק בשחיטה, ואחר כך בהפשטה גם כשמפשיטין אותה אחר מיתה אינה סובלת דבר, נמצאו כל דיניה רק שחיטה או מיתה.
 לח. והאדם סובל בחיים כמה יסורין. כנודע, ואחר המות נכנס בחשבון אפילו הצדיק, והרשע אחר החשבון נכנס בדינים קשים.
 לט. לא די שנבהל. והיה ראוי להספיק לו על עונשו אל חשבונו עם קונו, והוא ימהר ויחיש מעשיהו, אלא שמתעכב עמו בדברים והוא נענש באותו הבהלה בהתעכב.
 מ. ובתורה. תפארת.
 מא. גמילות חסדים. חסד.
 מב. המלכת את קונך. היינו מצד המלכות ובחסד

לא. ומצד הגבורה אוהב תוכחות.
 לב. מצד החסד אוהב גמילות חסדים. לא שיעשה לבד אלא שיאהב לעשות ויעשו אחרים ויעשה מאהבה.
 לג. ומכניס אורחים. נצח והוד אורחים כיסוד שהוא אורח לתוך ביתו מלכות.
 לד. ויתפלל וגו'. נגד היסוד עם המלכות בתפארת שזהו כוונת התפלה.
 לה. שנאמר קראתי וגו'. קראו עסק בדין הקבר בטן שאול וקאמר אלו הענינים, וקאמר תוכחות בהתעטף עלי נפשי ביסורין וגו'. וקאמר תפלה תבא אליך תפילתי, וקאמר גמילות חסדים בהפך חסדם יעזובו מכלל לאו אתה שומע הן, וקאמר אוהב צדקות בקול תודה אזכחה לך, וקאמר הכנסת אורחים אשר נרתה דהיינו לוינתן לצדיקים אכסנאים ברכתי (איוב מ) יחצוהו בין כנענים, ושאר הכתובים מפרשים דין חיבוט הקבר, מפני שהדג הוא הקבר ויונה הגוף כנזכר בוזהר וכמו שנתבאר לקמן בזהר בפני עצמו בסיעתא דשמיא.

פרק חמישי

בשעת הדין¹⁰¹ אומר הקדוש ברוך הוא לאדם, טורח¹⁰² גדול היה לי עליך משיצרתך במעי אמך ולא היית נפל, וכשיצאת¹⁰³ לאויר העולם תקנתי לך מזונות, והצלתיך מן היסורין, כלום עסקת בתורה, ועשית גמילות חסד לפני, אם יש בו כל הדברים הללו פוטרין אותו מיד מן הדין, ואם לאו מוסרין¹⁰⁴ אותו לחמשה מלאכי חבלה, כנגד¹⁰⁵ חמשה חומשי תורה הם, אחד¹⁰⁶ מונה ואחד מכה כדרך שמונה ומכה

שחרית וערבית, והמלכת¹⁰⁷ את חבירך בנחת רוח, אם יש¹⁰⁸ בו דברים הללו זורק אותה טפה לתוך פיו ויוצאת נשמתו בלא צער כמושך נימא מחלב, ואם¹⁰⁹ אין בו דברים הללו יוצאת נשמתו מגופו כגרירת קוצים מן הצמר. וכשבא מלאך המות אומר לו צדיק קונך שלחני אליך, מיד מתחנן¹¹⁰ לו, אומר לו, שעה זו אי אפשר לעברה, אלא ששמעתי מאחורי הפרגוד שהקדוש ברוך הוא מתקן לך מדור בגן עדן.

חסדים, ומפני שדרך אלו לעשות אותם לשם איזה פנייה, לזה אמר לפני ירצה לשמי, ועוד לפני שאני גמלתיך ואתה לא גמלתיני אם כן הרבה העזת פניך לפני, וטעם לשני ענינים אלו מפני שעל שניהם העולם עומד, תורה ועבודה וגמילות חסדים, בטלה העבודה נשאר השנים, והם סוד התפארת תורה, והחסד כמשמעו להגביר ימין על השמאל, להמתיק הגבורה בין שני מדות אלו.

101. אם יש בו דברים הללו פוטרין אותו מיד. נראה שאפילו יהיה חוטא בדברים אחרים, וזה דוחק שיקח הקדוש ברוך הוא שוחד של מצות, ויש לומר שמדין זה דין הקבר יוכל להציל, אמנם עדיין לפני דין רימה ותולעה שינקה עונותיו על ידם, אמנם כשיש בו שנים אלו אין די קבר שולט בו, ואפשר שמי שיש לו שנים אלו אין חטא בא על ידו.

102. מוסרין אותו לחמשה מלאכי חבלה. כדי לגבות ממנו שלשה ענינים, אחד ביטול תורה מצד התפארת, השני גמילות חסדים מצד החסד, השלישי משאר עונות מצד הגבורה.

103. כנגד חמשה חומשי תורה. מפני שראשית מדון הוא התורה, וכמו שהם חמשה קדושות, כך הם בהיפך חמשה חיצוניים, ומהם אצולים חמשה כוחות אלו לדון יחד והם הנגדיים.

104. אחד מכה, מגבורה. ואחד מונה, שלא להוסיף, מצד החסד.

ובגבורה.

105. המלכת את חבירך. לשון עצה, מצד המלכות. מזד. ואפילו שיש בו דברים הללו. אינו ניצול מן המות אלא זורק וכו'.

106. ואם אין בו. הרי עונש לעת יציאת נפש לבד. 107. מתחנן לו. שירפה ממנו, ומשיב מלאך המות שעה זו אי אפשר לעברה, אבל נותן לו תנחומין בשכר הטוב, והיינו אלא שמעתי שאתה נכנס אל מקום המנוחה, וזה מה שרציתי לבאר.

108. בשעת הדין אומר לו הקדוש ברוך הוא. טענה בדינו לחייבו ממש.

109. טורח גדול היה לי. שמא תאמר שלא עשית עבודה מפני טורח, כבר הקדמתך בטורח זה אני, וזהו אמרו טורח גדול היה לי עליך, והנה כשהקדוש ברוך הוא בורא צדיק אינו טורח לפניו, אמנם כשהוא בורא רשע מקטרגת מדת הדין, ועושה לפניו משורת הדין, ועושה לאדם שני ענינים, האחד הוא עסק בריאתו, ולהצילו מכל המקטרגים כדפרישית, השני אחר היצירה לגמול לו חסד, והיינו אומר משיצרתך וגו'.

110. וכשיצא לאויר העולם וגו'. גמלתיך חסד והזמנתי לך מזון, היה לך לעשות שניהם, כנגד היצירה שיצרתך היה לך לעסוק בתורה, שהעוסק בתורה בונה עולמות, כנוכר, וכנגד המזון שגמלתיך חסד היה לך לעשות גמילות

כ"ג), וזה לשונו, ודע כי כל החטאים והעונות שחוטא האדם בפני עצמו, זולת מה שחטא אדם הראשון, ודאי הוא דהאדם ממשיך עליו קליפה וזוהמת הנחש כפי ערך חטאו. האמנם הכל תלוי בתשובת האדם, כי על ידי התשובה יכול לדחות מעליו הזוהמא ההיא שנדבקה בו על ידי חטאתיו אפילו אם הם חטאים גדולים, אבל הזוהמא והקליפה שנדבקה בכל הנשמות כאשר חטא אדם הראשון אינו תלוי בתשובה, ומוכרח הוא למות ואחר כך יתוקן הפגם ההוא על ידי המיתה. ואף על פי שהקדוש ברוך הוא קבל גם תשובת אדם הראשון ונתכפר לו עונו, עם כל זה הזוהמא והקליפה שנדבק בו כשחטא לא הוסר ונפרד ממנו, אלא אחר המיתה. וטעם

בבית דין, השלישי מוציא אור"י מגופו ככבשן שהאור יוצא מתוכו, הרביעי"י מביא עשבים רעים ומרים וחמוצים מן ההרים, שאס"י גזל את חבירו ואמר דקדק בשיניך לפי שאכלת גזל בשיניך, החמישי"י מכה את אביו ואת אמו ואומר"י להם, מפני מה לא הדרכתם את בניכם ללמוד תורה ומעשים טובים, כדי שיעשה מצות ומעשים טובים ויפרשי"י ממעשים הרעים, ומידי"י כותבין לו רשות להכות אביו ואמו, ואם קרא ולא קיים מלקין אותו בפניהם, עד כאן.

האדם החוטא ממשיך קליפה וזוהמת הנחש כפי ערך חטאו, על ידי התשובה יכול לדחות מעליו הזוהמא ההיא שנדבקה בו על ידי חטאתיו אפילו אם הם חטאים גדולים

מובא בספר שער הגלגולים (הקדמה)

מצות ומעשים טובים. מצד התפארת והמלכות. נט. ויפרוש ממעשים רעים. מס"ו ולילי" החיצונים. ס. מיד נותנים לו רשות. מפני שהולידו בן כזה. אם כן הולידו אותו מן החוץ וראוי להכותם, או ירצה כותבין הד' או הבית דין עליון אל החמישי רשות שיכה גם את אביו ואת אמו עם היות שנפטרו זה כמה שנים ונחו מדינם כותבין לו רשות שיכה אותם ודיים מתחדש על רשת הבן, וזה נראה לי עיקר, זה הוא כשלא הדריכוהו לא בתורה ולא במעשים טובים, אבל אם הדריכוהו בתורה ולא קיים לא יכה אותם אלא יכה את הבן בפניהם והם מצטערים בצער, לפי זה למדנו ממה שקדם בחיבוט הקבר בהכאות אש ואכילת דברים מרים וחמוצים שלשה מיני דינים, הכאות כמספר לאוין שעבר, האש כמו שהרתיח עצמו בעבירה, האכילה כנגד האכילת גזל ושאינו שלו וכיוצא, וזה מה שרציתי לבאר.

נד. ואחד מצד הגוף האמצעי מוציא אור מגופו מכבשן שהאור יוצא ממנו. כך מהאדם עצמו יוצא האור להתלהב בו, ופירוש זה הראו לאלה"י הרמ"ק בחלום, אמנם הלשון מורה שהמלאך מוציאו אותו מגופו אל האדם הכבשן וגו'.

נה. הרביעי מביא עשבים וגו'. נראה שאם לא גזל אינו עושה זה, ואינו אלא על ידי אותם הכאות גופו מתחלש, וזה מחזיקו בהם כדי שיוכל לסבול כל הכאות והשריפה.

נו. ואם גזל ואמר לו דקדק. ונענש אגב אורחיה בזה, וזה מצד המדה אחרונה של נצח והוד שמצדה הם מרים וחמוצים, מרים מן הימין, וחמוצים מן השמאל, או בהיפך.

נז. החמישי מכה את אביו ואת אמו. היינו מצד היסוד שהולידוהו והיינו נגד שלשה עליונות.

נח. ואומר להם מפני מה לא הדרכתם וגו' שיעשה

כל תענוג בעולם הזה מוסיף לו יסורים
 בחיבוט הקבר
ואמנם לא כל האנשים שווים, כי
 הצדיקים אשר בחייהם
 נתרחקו מן היצר הרע והיו מכניעים
 עצמם וחובטים עצמם ביסורין הבאים
 עליהם, וגם על ידי התורה והמצות
 שמתישים כוחו של אדם, עד שנמצא
 כשהגיע זמנם ליפטר מן העולם
 ולקבל חבוט הקבר אין צריכים צער
 גדול כי בחבטה כל שהיא מספיק להם
 להפרידה מהם, מה שאין כן ברשעים
 שאדרבה על ידי תענוגיהם בעולם
 הזה הם מקשרים ומחזקים יותר את
 הקליפה בגופם ונפשם.

על ידי כמה מצות סגוליות יכולים להיפטר
 מחיבוט הקבר

ונמצא כי זהו סוד למה אין אדם
 ניצול מחבוט הקבר, כנזכר
 בפרקי חבוט הקבר, וכמו שביארנו
 לעיל באותם שמתו בעטיו של נחש
 שאין להם תקנה להפרידה זולת על
 ידי מיתה וחיבוט הקבר, זולתי אותם
 הנזכרים שם בפרקי חבוט הקבר על
 ידי איזה מצוה הסגולית לזה הדבר,
 אבל כל שאר בני אדם כולם צריכים
 חבוט הקבר, אלא שיש הפרש בין
 חיבוט רב למעט כנזכר, וכל אחד
 ואחד הוא סובל עונשו כפי מדריגת
 קליפתו, וכפי עוצם דביקותה. ואמנם
 אפילו אותם הניצולים מחבוט הקבר
 כנזכר, הנה אותם המצות הסגוליות

הדבר הוא, לפי שחטאו של אדם היה
 גדול עד מאד, מכמה סיבות אין מקום
 לבאורם וכו'. והנה האיש החוטא
 ממשיך עליו סטרא אחרא הנקרא
 מות, ולכן אין הקליפה ההיא נפרדת
 מן האדם אלא אחר המיתה, כי אז
 נקבר האדם ובשרו מתעכל בעפר
 ונפרד ממנו הקליפה שנדבקה בו
 בזוהמת הנחש שהטיל בחוה ובאדם.
ובזה תבין ענין חיבוט הקבר, וזה
 ענינו, והוא כי אחר מיתת
 האדם ואחרי קבורתו בעפר הארץ, אז
 תיכף באים ד' מלאכים ומשפילים
 קרקע הקבר ומעמיקים אותו למטה,
 ונשאר חלל בקבר כשיעור קומת
 האדם הנקבר שם, כנזכר במאמר
 פרקי חבוט הקבר, ועיין שם, ואז
 מחזירים נפשו בגופו כמו בחייו,
 והטעם הוא, לפי שהקליפה היא
 דבוקה עדיין וקשורה עם הנפש ועם
 הגוף ואיננה נפרדת מהם, ולכן צריך
 שיחזור נפשו בגופו ביחד, ואז
 המלאכים הנזכרים אווזים בו כל
 אחד מקצה, ומנערים אותו וחובטים
 אותו במקלות של אש, כדרך
 שאווזים בטלית בשתי קצוותיה
 ומנערים אותה מן האבק הנדבק בה,
 עד שנפרדה מהם הקליפה ההיא
 לגמרי, ולכן נקרא חיבוט הקבר,
 כאדם שחובט טליתו ומנערה, ועל כן
 צריך להעמיק הקבר כדי שיהיה מקום
 חלל לנערו ולחבטו.

ואם לא יזכה נעשה מבשרו רימה ותולעה, ומתקבצין עליו המונים המונים מכל מיני נחשים ועקרבים ושרצים ורימה ותולעה ונושכין ועוקצין אותו, והוא שוכב ורואה ומרגיש גודל צערו הנורא אשר מי יכול לשער, למשל תצייר לפניך מי ששוכב במיטה ובאים חס ושלום למאות אלפי אנשים במחטים וידקרו אותו, וכל שכן זמן וזמנים טובא שנה או שנתיים או יותר.

הרימה ותולעה בעצמם נולדים מהחטאים והעונות שלו כל רימה ותולעה הכל במספר ובמפקד לפי חטאיו

כי הרימה ותולעה בעצמם נולדים מהחטאים והעונות שלו, כאשר תראה (כבא מציעא דף פ"ד ע"ב) במעשה ברבי אלעזר בן רבי שמעון שראתה אשתו כי תולעת רוחשת תחת אזנו ונבהלה מזה, ואמר לה אל תפחד, רק פעם אחת שמעתי זלזותא דצורבא מרבנן ולא מחיתי כראוי לי^ס, בעבור זה בא לי זה הצער, ומזה החטא נברא

אשתך מכלא, בר מאינון חסידי קיימין דעלמא דאינון אתחזון לסלקא נשמתינון לההוא אתר עלאה דאתחזי לון וזעירין אינון בעלמא, עד כאן לשונו.

סב. מהר"י בר לב ובספר "ויוסף אברהם" אות י"ט שם מוסיף בזה וז"ל:

ואפי' כששומע מאדם אחר שמבזה תלמיד וכל שכן דיין העיר ואפילו שלא בפניו יש חיוב גדול עליו לתבוע עלבונו ולנקום בעדו, וכמו שכתב כאן שבית דין מנדין על זה.

לזה כנזכר, הם מפרידות את הקליפות מהם בלי צער אחר. ושמעתי ממורי ז"ל כי כל הנקבר בערב שבת אחר חמש שעות ביום ושעה חמישית בכלל, אינו רואה חבוט הקבר, כי קדושת השבת מפריד ממנו הקליפה בלי צער חבוט הקבר. וזהו סוד יום הששי בהא יתירה, כי משעה חמישית של יום הששי ולמעלה כבר קדושת שבת מאירה אז, עד כאן לשונו.

ואחר כך כשנפטר מזה, אז מתחיל דין חדש נורא ועצום שהוא צער רימה ותולעה, אשר אמרו רז"ל (ברכות דף י"ח ע"ב, שבת דף י"ג ע"ב, דף קנ"ב ע"א) אמר רבי יצחק קשה רימה למת כמחט בבשר החי, ולא גזמו חס ושלום בדבריהם חס להזכיר.

והצדיקים ובעלי תשובה אינו נעשה מגופם רימה ותולעה, רק גופם נתעכל בקל ובנחת ובמהרה, כי זה מעלה כל שממהר להתעכל הבשר, תקדם הנפש לעלות למקום מנוחתה^{סא}.

סא. מובא בזהר (תרומה דף קנ"א ע"א), וזה לשונו: ועל דא כמה טב לון, בין לצדיקי בין לחייבי, למהוי גופא דלהון דביק בארעא ולא תעכלא גו עפרא לזמן קריב, ולא למהוי בקיומא כל ההוא זמנא סגי, בגין לא תדנא גופא ונפשא ורוחא תדיר (בכל יומא), דהא לית לך כל צדיק וצדיק בעלמא דלית לי דינא דקברא, בגין דההוא מלאך דממנא על קברי קאים על גופא ודן לי בכל יומא ויומא, אם לצדיקים כך לחייבים על אחת כמה וכמה, ובזמנא דגופא אתעכל ואתבלי בעפרא הא דינא

שמקבל הגוף העונש עד שישוב עפר ואפר, עד לעתיד ליאמר ה' (ישעי' כו, יט) "הקיצו ורננו שוכני עפר", במהרה בימינו אמן.

והנה יש מעשים טובים המגינים על האדם, אשר על ידם ניצול האדם מצער חיבוט הקבר, ומצער רימה ותולעה, כדאיתא בפרק ג' ממסכת חיבוט הקבר המוכא לעיל (פרק ח'), והיו צדיקים קדושי ארץ שלא חזרו לעפר, והמה חיים וקיימים בקברם, כמו שמצינו (שבת דף קנ"ב ע"ב) אצל רבי אחאי בר יאשיה, ובמדרש רבה (קהלת פרשה י"א) ובזוה"ק (חלק ג' דף ע"א ע"א) ברבי אלעזר בן רבי שמעון,

זה התולעת. הגם שיכול להיות שהיה זאת כמה זמן אחר הסתלקותו, כדמשמע שם מהגמרא, אבל הצדיקים כל מה שמעלים אותם מדרגא לדרגא מדקדקים אתם ביותר אפילו בדקות שבדקות^ט.

ובן תדע, כי אפילו מחט בבשר החי אינו שוה כשדוקרים בעין או במוח או בלב או בבשר עב וכדומה, כי אפילו הדקירות האלו גם כן אינם שוות רק לפי החטא, כי כל רימה ותולעה הכל במספר ובמפקד לפי חטאיו.

כל זה הם יסורי הגוף עם התלבשות הבלי דגרמי שבו,

הלהב, וקם שריפה גדולה ונשרפו כמו חמשת אלפים בתים מבני ישראל במשך ו' שעות, כי מן השמים נלחמו הרוחות הנושבות, ונשרפו כמו מאתיים נפשות ובתי כנסיות ובתי מדרשות הרבה וספרים אין קץ, לא נראה צרה גדולה כזאת, ואנשים היו מבריחים רכושם מהאש רחוק כמטחוי קשת בשדות, ועל כל זה הלך האש עליהם ושרפם, ואחר כך עלה הגנף בעם והיו מתים בכל יום הרבה נפשות מישראל עד שהגיעו ביום אחד שנקברו ביום ההוא שי"ד מתים כמנין השם שד"י, ומזהים ההוא והלאה הי' הגנף הולך ונתמעט עד שנעצרה המגפה עכ"ל עם הוספות מסדר הדורות מהגאון מהגאון ר' יחיאל ממינסק ז"ל.

והנה ממעשה זו התערורת גדול יוצא לנו לזהר מאד מלשמוע עלבון תלמיד חכם ולשתוק, אבל מכל מקום ודאי שצריך לזהר בזה משום כעס בלב ולא יהי' רק נאה ככועס. עכ"ל, שם.

סג. ראה פרי עץ חיים שער התפילין (פרק י). שער הגלגולים (הקדמה כ"ב). שער הכוונות ענין סעודת שחרית של שבת בסופו.

ומצינו בגמרא (ב"מ דף פ"ד, וסנהדרין דף מ"ד ברש"י ד"ה דביעאי) שגדולי ישראל נענשו על זה דשמעו פעם אחת זילותא דתלמיד חכם ושתקו, וכל שכן אם בייש אחד לתלמיד בפניו שיש חיוב עצום מאד מאד על כל השומעים לתבוע קלונו תיכף, ואם לאו ענוש יענשו מאד על זה, ואף אם יהי' זה שמבזהו מי שיהי'.

ונמצא בס' קורא הדורות מהרב ר' דוד איש ירושלים זכרונו לברכה מעשה נורא מענין זה, וזה לשונו: כתוב בסוף מחזור האשכנזים שישראל אחד איש בליעל נתקוטט עם הרב ר' יוסף בן לב זכרונו לברכה (הוא המחבר שו"ת מהר"י בן לב) בשאלונקי על ענין פסק דין שכתב נגדו, והכהו על הלחי בשוק בפני כל העם, ולא הי' מי שימחה בידו, ואין דובר אליו דבר על ענין זה, מפני היות האיש הבליעל ההוא עשיר גדול, ותקיף ואלם מאד, והרב הי' שם בעת הזאת לפני חנות של בשם אחד ושמו אברהם קטלאנו, קרע הרב את בגדיו ואמר בקול גדול שומו שמים על זאת, ובלילה ההוא (שנת ה' אלפים ש"ה ד' לחודש אב) כנס הבושם בחנות כו' והאור נאחז ונתרבה

וביתר צדיקים קדושי ארץ, שחפרו גם כן שיעור עד כמה וכמה, ואיזה אחר כמה מאות שנים בקברם ומצאו צדיק, ואיזה מעשים טובים, והיודע אותם כמו שהמה חיים, ואלו יש להם נסתרות יודע.

